

An Briathar mí - rialta i nGaeluinn na nDéise

Áine Uí Fhoghlú, BA HDE MPhil

2004

An Briathar mí-rialta i nGaeluinn na nDéise

Áine Uí Fhoghlú BA, HDE

Á chur i láthair do cháilíocht MPhil

ó

Roinn na Nua-Ghaeilge

Ollscoil Náisiúnta na hÉireann, Corcaigh

Deireadh Fómhair, 2004

Ceann na Roinne: An tOllamh Seán Ó Coileáin

Stiúrthóir an taighde: An Dr. Seán Ua Súilleabháin

Clár

lch

Réamhrá	i-xxii
Beireann	1
Chíonn	7
Cloiseann	18
Déineann	20
Deir, Deireann	48
Faigheann, Gheibheann	66
Gabhann	85
Itheann	90
Niseann	94
Tagann	99
Teigheann	114
Aguisín leis an mbriathar <i>teigheann</i>	129
Tugann	133
Tá	150
An briathar uireasach Feadair	183
An briathar uireasach Arsa	188
Tábla Foirmeacha	190

Nóta buíochais

Tá mé go mór fé chomaoin age sna daoine seo a leanas, as ar thugadar de chabhair agus de thacaíocht dom agus mé i mbun na hoibre:

Ar an gcéad dul síos, an Dr. Seán Ua Súilleabháin, Roinn na Nua-Ghaeilge, ós é a bhí mar stiúrthóir foighneach, fulangach agam i gcaitheamh an ama. Is é a réitigh gach aimhréidh agus a d'fhuascail gach fadhb agus mara mbeadh de chomhairle agus de threoir a thug sé dom is mó easnamh a bheadh ar an saothar so. Táim buíoch de cheann na Roinne, an tOllamh Seán Ó Coileáin as cead agus cuireadh a thabhairt dom an taighde seo a dhéanamh.

Margaret Uí Mhaoileoin, Leabharlannaí, agus foireann na leabharlainne uile i nDúngarbhán, a chuir stró agus dua orthu féin gach áis a chur ar fáil dom ó thosnaigh an obair. An Dr. Aoibheann Nic Dhonnchadha, Leabharlannaí Choláiste na Rinne as cead a thabhairt dom cóipeanna a dhéanamh de cháipéisí sa Choláiste. Mo mháthair, Dóirín Mhic Mhurchú as ar roinn sí liom d'eolas agus d'fhoinsí eolais atá aici agus m'athair, Éamonn Mac Murchú (a chailleadh i 1991) toisc gur chothaigh sé an spéis ionam sa teangeolaíocht agus sa taighde ó bhíos im pháistín breac-loirgneach. Neans Uí Bhraonáin, Eibhlín Uí Dhonnchadha, Liam Suipéil agus Séamus Ó Cuillíú a thug cúnamh dom sna hagallaimh. Tomás Mistéal, Raidió na Gaeltachta a dhein cóip de thaifead dom. Údarás na Gaeltachta, Comhairle Contae Phortláirge agus Nemeton Léiritheoirí Teilifíse a chuir urraíocht ar fáil dom. Eibhlís Ní Dhonnchadha a dhein innéacs d'abhar na dtéipeanna.

Mo dhaoine muintire a thagann i gcabhair i gcónaí orm aon uair a bhíonn gnó dhíobh, crann taca gan traochadh í Niamh Nic Ghiolla Chuda ina measc. Ní bhfaighinn an saothar so a thabhairt i gcrích gan foighne agus tacaíocht mo theaghlaigh féin Tadhg óg, Liadain agus Diarmuid, agus mo chéile buanseasamhach, Tadhg Ó Foghlú a thug spriocadh dom ar uair an éadóchais. Mo chairde is mo chomharsain a bhí tuisceanach nuair a chaitheas mo dhoras a dhúnadh de dheasca na hoibre.

I ndeireadh thiar, an buíochas is mó ar fad le muintir na Rinne agus an tSeana-Phobail a bhí fáilteach, fial liom agus mé ar mo chamchuaire ar fuaid an dá pharóiste lem chamera agus téip-thaifeadán. Is mó cupán tae a hóladh agus is mó oíche go maidin a bhí ann. Roinneadar go foighneach a gcuid seanchais agus a gcuid saineolais liom. Tá cuid mhaith acu imithe ar Shlí na Fírinne ó shoin. Go gcúití Dia a gcuid saothair leo agus leótha súd ar fad a bhronn saibhreas Gaeluinne orainn.

Tá cinne dhéag gur sár-chainteoirí láidre ná tabharfaí tionchar an Bhéarla ná tionchar ghramadach na scoile fé ndeara ar a gcuid Gaeilge. Tá tréir ina measc gur sár-chainteoirí iad a tógadh le Gaeilge sa Rinn agus a bhí ina cainteoirí i rith a saoil. Cainteoirí iad so a bhfuil a gcuid urlabhra ana-shoiléir agus aird acu ar chruinnas gramadaí, aird ná fuil le fáil ina measc súd a bhí gan oideachas folmátha. Tá cliceair sa chruinnas a tógadh le Gaeilge ach a raibh go leor Béarla le cloí acu ina n-oige agus bhí cipín duine acu san as taithí a bheith ag caint na Gaeilge le huanall roimh an taifeadadh.

Roinn blianta roimhe sin, sna hochtoidí luatha, nuair a bhíod ag obair mar irisoir le Raidió na Gaeilge bhí go leor agallamh déanta agam le daoine sa Rinn agus sa Seana-Phobail a raibh aise mhaith acu ag an am. Ar mhaithe le feabhas a gcuid saibhris d'airigh mé samplaí cainte ó bheirt acu so sa staidéar so:

Tá tréir sa chruinnas fíorúil nach cainteoirí dúchais iad ach a raibh ana-bhaint acu le cossán agus cothó na Gaeilge sa cheantar agus bhí saibhreas seanchais, stair shóisialta nó lámhcheardchotha ag baint leo. Bhí a gcion fein déanta ag beirt acu san ag cruinnas agus ag taifeadadh ábhair le peana is péir, le clósteipeanna is le grianghraifeanna le blianta fada¹.

Bhí suoirí déanta cheana ag go leor scoláirí ar Ghaeilge na nDéise,² ach don chuid ba móra, ba ar an bhfoghlaocht agus ar an saibhreas foclóra agus cainte a bhí na suoirí sin

¹ Anndal Ó Dardhaill, a chéile Moya agus Una Parks. Ba an Bhréitheaghl. Féach nota beathaisnéis níos mó. Ní raibh samplaí cainte ón tréir seo san áireamh, dá bheirteas i a gcuid cainte, toisc gan an Gaeilge a bheith de ghabhán acu.

² Féach an beathaisnéis níos mó.

Réamhrá

I dtosach na nóchadaí seo caite chuireas romham taifeadadh físteípe a dhéanamh ar bheirt is fiche i nGaeltacht na nDéise (paróiste na Rinne agus an tSeana-Phobail) ar mhaithe leis an saibhreas cainte agus seanchais a bhí acu a chnuasacht ar físteíp mar ná raibh a leithéid déanta sa cheantar cheana. Ina measc so tá éinne dhéag gur sár-chainteoirí láidre ná tabharfaí tionchar an Bhéarla ná tionchar ghramadach na scoile fé ndeara ar a gcuid Gaeilge. Tá triúr ina measc gur sár-chainteoirí iad a tógadh le Gaeilge sa Rinn agus a bhí ina múinteoirí i rith a saoil. Cainteoirí iad so a bhfuil a gcuid urlabhra ana-shoiléir agus aird acu ar chruinneas gramadaí, aird ná fuil le fáilt ina measc súd a bhí gan oideachas foirmeálta. Tá cúigear sa chnuasach a tógadh le Gaeilge ach a raibh go leor Béarla le clos acu ina n-óige agus bhí cúpla duine acu san as taithí a bheith ag caint na Gaeilge le tamall roimh an taifeadadh.

Roinnt blianta roimhe sin, sna hochtóidí luatha, nuair a bhíos ag obair mar iriseoir le Raidió na Gaeltachta bhí go leor agallamh déanta agam le daoine sa Rinn agus sa Seana-Phobal a raibh aois mhaith acu ag an am. Ar mhaithe le feabhas a gcuid saibhris d'áirigh mé samplaí cainte ó bheirt acu so sa staidéar so.

Tá triúr sa chnuasach físteípe nach cainteoirí dúchais iad ach a raibh ana-bhaint acu le cosaint agus cothú na Gaeilge sa cheantar agus bhí saibhreas seanchais, stair shóisialta nó lámhcheardaíochta ag baint leo. Bhí a gcion féin déanta ag beirt acu san ag cnuasacht agus ag taifeadadh ábhair le peann is pár, le clostéipeanna is le grianghraifeanna le blianta fada¹.

Bhí saothrú déanta cheana ag go leor scoláirí ar Ghaeilge na nDéise,² ach don chuid ba mhó, ba ar an bhfoghraíocht agus ar an saibhreas foclóra agus cainte a bhí na saothair sin

¹ Míchéul Ó Domhnaill, a chéile Moya agus Úna Parks, Bn an Bhreathnaigh. Féach nóta beathaisnéise thíos. Ní bheidh samplaí cainte ón triúr seo san áireamh, dá fheabhas í a gcuid cainte, toisc gan an Ghaeilge a bheith ón gcliabhán acu.

² Féach an leabharliosta thíos.

dírithhe. Maidir le deilbhíocht na canúna féin, ba shoiléir go raibh gá le saothar leanúnach uirthi.

Tá plé ar cheisteanna gramadaí ag an Dr. Ó Síothcháin³ ina chuid nótaí i ndeireadh a chuid leabhar seanchais agus pléann sé roinnt de na ceisteanna go mion, go háirithe in *Árthach an Óir*. Maidir le *Sean-chaint na nDéise I (SChD1)*, tá cur síos agus anailís ann ar na ranna cainte maraon le nótaí ar an ngramadaigh agus i *Seana-chaint na nDéise II (SChDII)* tá foclóir cuimsitheach agus treoir fhoghraíochta le fáil.

I 1947, d'fhoilsigh Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath *The Irish of Ring (IR)* le Risteard B. Breatnach (RBB) mar chuid dona sraith staidéir theangeolaíochta ar chanúintí na Gaeilge. Tá mioneolas agus doimhin-scrúdú sa saothar so ar an nós foghraíochta a bhaineann le Gaeilge na nDéise agus tagrófar do go minic sa staidéar so.

Tá cur síos ar Ghaeilge na nDéise, mar a mínítear nós foghraíochta agus deilbhíochta, le fáil mar chuid de shaothar an Dra Seán Ua Súilleabháin ar Ghaeilge na Mumhan i *Stair na Gaeilge*. Sa réamhrá atá aige, deir an Dr Ua Súilleabháin go bhfuil easnamh ó thaobh saothair dheilbhíochta i gcanúintí uile na Mumhan, seachas canúint Chorca Dhuibhne, mar gur ar an gcanúint sin is mó a dhírigh scoláirí a n-aird san am atá caite.

Is iarracht é an staidéar deilbhíochta so ar sceach a chur i mbéal na bearnan.

Na Cainteoirí

Cainteoir is fiche ón gcnuasach atá sa staidéar so, naonúr déag acu ar fístéip agus beirt ar clóstéip. Maidir le beirt de sna cainteoirí ar úsáid mé samplaí uathu .i. ED agus NB, is mar chabhair dom agus daoine á gcur fé agallamh agam a bhíodar páirteach san obair, agus, mar sin, níl an méid dá gcuid cainte féin sa taighde is ba mhaith liom a bheadh. Is as a gcuid cainte a fuaireas go leor d'fhoirmeacha ceisteacha na mbriathra.

³ Ibid.

Seo thíos nóta gairid ar na cainteoirí agus iad liostáilte de réir líon na samplaí uathu.

1 Peig (Turraoin) Bn. Uí Réagáin (PR) 1905-1999

Rugadh i mBaile na nGall, chaith a saol ar fad sa Rinn seachas cúpla bliain a chaith sí i Meirice. D'aistrigh 'dtín tSeana-Chill nuair a phós sí a céile, Deuglán. Bhí ana-eolas aici ar nósanna, ar thraidisiúin agus ar stair shóisialta na háite. Ba bhall de Chumann na mBan í. Lámhcheardaí, aisteoir agus seanchaí.

2 Tadhg Cúnnún (TC) 1910-1999

Rugadh i mBarra na Stuac, An Seana-Phobal agus chaith a shaol ansan. Mac mic le 'Rí na Maoilinne'.⁴ Flúirse scéalta is amhráin bheaga aige, maraon le hanchuid seanchais ar chúrsaí feirmeoireachta is imirt chártaí.

3 Cáit Breatnach (Bn. Uí Fhaoláin) (CB) 1917-2001

Rugadh i mBaile na nGall agus d'aistrigh go Heilbhic nuair a phós sí Nioclás, garmhac le Paid Mór Ó Faoláin a thug na Fíníní i dtír ansan i 1867. Seanchas aici ar chúraimí na n-iascairí, amhráin aici, leis.

4 Micil Tóibín (MT) 1912-1996

Rugadh i gCeann a'Bhathalla, chaith a shaol le hiascaireacht. D'aistrigh go Baile na nGall nuair a phós sé Bríd Ní Dhruacháin. Mac le hAilí (Ailí Bheag) agus Risteard Tóibín ar thóg Risteard B. Breatnach samplaí cainte uathu do *SChDII*, agus ar bhailigh an tAth. Piaras de Hindeberg mórán seanchais uathu. Féach nóta thíos ar urlabhra chainteoirí Cheann a' Bhathalla.

10 Deirdre Ó Cluainneach (DC) c.1918-

Rugadh sa Pháirc, Cnocán an Pháirigh. Mac leis an oide agus oide, Michael Ó

⁴ Féach *Fir Mhóra an tSeana-Phobail*, E. Bn Uí Churraoin, 1941, athchló 2002.

- 5 **Peaidí Tóibín** (PT) 1904-1994
Rugadh i gCeann a' Bhathalla, deartháir do MT, thuas. Chaith blianta ag obair mar cheardaí agus mar chúntóir i gColáiste na Rinne. Scéalta agus seana-phaidreacha aige.
- 6 **Deuglán de Paor** (DP) 1919-
Rugadh i mBarra na Stuac, An Seana-Phobal. Chaith blianta fada ar imirce i Pennsylvania sna Stáit Aontaithe. D'fhill ar Éirinn sna nóchadaí. Ina chónaí anois i Ráth na mBíreann sa Rinn.
- 7 **Risteard Turraoin** (RT) 1908-1995
Rugadh i gCnocán a' Phaoraigh, san áit ar a dtugtar An Pháirc. Chaith a shaol ag feirmeoireacht agus ag obair leis an gComhairle Contae. Sár-eolas aige ar sheanchas sóisialta na Rinne. Ana-chuid breacraí uaidh ag bailitheoirí eile.
- 8 **Polly Ní Cheallaigh (Bn. Uí Fhaoláin)** (PC) 1915-1998
Rugadh i gCeann a' Bhathalla, mar a raibh feirm bheag ag an teaghlach. Comharsa do MT agus PT. Chaith blianta ag obair i mBaile Átha Cliath fér chas sí ar an Rinn arís. Sár-amhránaí, iníon le Tomáisín a' Bhocaí, ónar thug sí léi a cuid amhrán. D'aistrigh sí go dtí an Móta i 1964 nuair a phós sí Pádraig Ó Faoláin, agus as san go Baile na nGall i 1968.
- 9 **Maidhc de Paor** (MP) c. 1940-
Rugadh sa Loiscarán, An Seana-Phobal. Oide scoile de mhuintir Léis ba ea a mháthair agus feirmeoir a athair. A shaol caite ag Maidhc leis an bhfeirmeoireacht. Seanchas ar chúrsaí feirmeoireachta agus ar an saol sóisialta a bhaineadh leis an mbualadh.
- 10 **Domhnall Ó Cionnfhaolaidh** (DC) c.1918-
Rugadh sa Pháirc, Cnocán an Phaoraigh. Mac leis an oide agus údar, Míchéul Ó Cionnfhaolaidh agus Bríd Ní Nuanáin, amhránaí ar thaifead Séamus Ennis agus

- 13 Alan Lomax abhar uaithe. Bhí a athair ar dhuine de sna cainteoirí ar úsáid Risteard B. Breatnach samplaí uaidh dona leabhar *The Irish of Ring*. Múinteoir Gaeilge le Coiste Gairmoideachais Cho. Phortláirge.
- 11 **Séimín Ó Cionnfhaolaidh (SC) 1921-**
 16 Rugadh sa Pháirc, Cnocán an Phaoraigh. Deartháir le DC. Amhránaí breá a ghlacann páirt i gcomórtaisí amhránaíochta agus scéalaíochta an Oireachtais. Chaith sé blianta ag múineadh ranganna Gaeilge fé choimirce Chonradh na Gaeilge i Londain.
- 12 **Eibhlín (Nic Craith) Bn. Uí Dhonnchadha (ED)**
 17 Rugadh sa tSeana-Chluain, ina cónaí anois i gCill an Fhuarthainn. Iníon í Eibhlín le Seán Mac Craith ar bhailigh Risteard B. Breatnach seanchas uaidh do *SChDII*. Múinteoir meánscoile agus duine de bhunaitheoirí Mheánscoil San Nioclás. Iar-phríomhoide na scoile. Ana-eolas aici ar amhráin na nDéise. Fraincís líofa aici.
- 13 **Neans (Ní Réagáin) Bn. Uí Bhraonáin (NB)**
 18 Rugadh sa tSeana-Chill. Iníon le Peig (PR) agus Deuglán. Saineolaí ar luibheolas agus ar chócaireacht í. Múinteoir Eacnamaíocht Bhaile agus iar-chigire leis an Roinn Oideachais. Thug léi bua na ceardaíochta agus na scéalaíochta óna tuismitheoirí.
- 14 **Máire (Ní Dhúrta) Bn. Uí Chilligriú (MCh) c.1914-1994**
 20 Rugadh i mBarra na Stuac, An Seana-Phobal. Bailíodh carn seanchais óna deartháir, Deuglán. Bhí Máire pósta leis an ngabha ba dhéanaí a mhair sa Rinn, agus deirfiúr céile léi ba ea an t-údar Eibhlín Bn. Uí Churraoin a scrig *Fir Mhóra an tSeana Phobail*.

- 15 **Eibhlís (Tóibín) Bn. De Paor** (EP) c.1932-
Rugadh i mBaile Uí Raghallaigh/Baile na nGall. D'aistrigh go Barra na Stuaic, sa Seana-Phobal nuair a phós sí Muiris de Paor. Amhráin sa chnuasach uaithe chomh maith le seanchas i dtaobh an teaghlaigh iascaireachta inar tógadh í.
- 16 **Nioclás Tóibín** (NT) 1930 -1994
Rugadh i mBaile Uí Raghallaigh/Baile na nGall, mac dearthár don údar (seana-) Nioclás Tóibín agus deartháir le EP. Chaith a shaol le hiascaireacht agus ag obair d'fheirmeoirí. Chuaigh thar lear tamall. Cáil air gur bhuaigh sé duais mhór amhránaíochta an Oireachtais trí bliana as a chéile.
- 17 **Pádraig Ó Foghlú** (PF) 1932-
Rugadh sa Chruabhail sa Seana-Phobal. Chaith a shaol le feirmeoireacht. Páirteach i mórán drámaí agus i gCumann na Réadóirí. Cur síos aige ar an saol sóisialta mar a bhí le linn a óige.
- 18 **Maidhc Cathbhuidh** (MC) 1890-1982
Rugadh sa Tuar, i bparóiste na hEaglaise. Tháinig dtí na Geataí sa Seana-Phobal mar ar chuir sé fé tar éis a phósta. Dréacht gairid cainte uaidh ar clostéip, cur síos ar a chuid oibre mar thógálaí leis an gComhairle Contae.
- 19 **Tomás Ceón** (TCn) c.1895 -1982
Rugadh i gCnocán an Phaoraigh. Scéalaí agus fear seanchais. Ní ró-mhaith a bhí an Béarla aige. Bhíodh sé ag obair le feirmeoirí. Scéalaíocht, amhránaíocht agus ceol ar a thoil aige. Dréacht gairid ar clostéip anso uaidh.
- 20 **Máire Bateman (Uí Chúnnúin)** (MB) 1940-
Rugadh i Heilbhic ach tógadh i gCeann a' Bhathalla lena seanamháthair, Ailí Tóibín tar éis gur chailleadh a máthair go hóg leis an eitinn. Iníon le Seán Bateman, duine de sna cainteoirí ar úsáid Ristead B. Breatnach samplaí cainte

Seo th uaidh do *SChDII*. Amhránaí breá a bhfuil abhar bailithe uaithi ag Roinn Bhéaloideas Éireann.

- 21 **Séamus Ó Lonáin** (SL) c. 1925-
Rugadh i Maoil' a Chóirne. Chaith a shaol ag obair leis an bhforaoiseacht agus ag feirmeoireacht. Aisteoir cumasach a bhfuil a lán dréachtaí aithriseoireachta agus scéalta aige. Mac dearthár le Nioclás Lonáin (*SChDII*).

Nóta beathaisnéise ar na daoine sa chnuasach ná fuil a gcuid cainte fé chaibidil sa saothar so.

- 1 **Míchéul Ó Domhnaill** 1910- 1997
Rugadh i Má Dheilge. Tháinig chun oibre i gColáiste na Rinne i 1932 agus bhí mar bhainisteoir ar an gColáiste ó 1959 go 1989. Bhailigh sé ana-chuid eolais ar stair áitiúil an cheantair agus chuir cnuasach mór de ghrianghraifeanna le chéile. D'oibrigh go dian, dícheallach ar son na Gaeilge. Scrig leabhar ar stair Choláiste na Rinne⁵.
- 2 **Moya Bn. Uí Dhomhnaill**
Céile Mhíchíl. Rugadh i mBaile Átha Cliath. Tháinig chun cónaithe sa Rinn nuair a phós sí Míchéul. Lámhcheardaí oilte a bhfuil máistreacht aici ar mhórán saghanna lása agus a dhein athbheochaint ar dhéantús pátrúin áirithe a bhí imithe as feidhm le fada.
- 3 **Úna (Parks) Bn. An Bhreathnaigh** 1909-2000
Rugadh i mBaile Uí Dhuibh, láimh le Dúngarbhán. Tháinig chun na Rinne mar mhúinteoir bunscoile i 1932. Bhíodh go minic i gcuideachta oidí Choláiste na Rinne, chnuasaigh scéalta is seanchas ón gceantar agus mhúin, maraon le hamhráin Phádraig Uí Mhiléadha, do sna glúnta de pháistí na Rinne iad.⁶

⁵ *Coláiste na Rinne*, M.Ó Dómhnaill, 1987.

⁶ Féach *An Linn Bhuí* 4, lch 158.

Seo thíos in ord aibítire na noda a thagraíonn dos na cainteoirí ar uathu a fuaireadh na samplaí.

CB	Breatnach Cáit, (Bn. Uí Fhaoláin)
DC	Ó Cionnfhaolaidh, Domhnall
DP	de Paor, Déuglán
ED	Uí Dhonnchadha Eibhlín Bn.
EP	de Paor, Eibhlís Bn.
MB	Bateman, Máire (Bn. Chúnnún)
MC	Cathbhuidh, Maidhc
MCh	Uí Chilligriú, Máire Bn.
MP	de Paor Maidhc
MT	Tóibín, Micil
NB	Uí Bhraonáin, Neans Bn.
NT	Tóibín, Nioclás
PC	Ní Cheallaigh, Polly (Bn. Uí Fhaoláin)
PF	Pádraig Ó Foghlú
PR	Uí Réagáin, Peig Bean
PT	Tóibín, Peaidí
RT	Turraoin, Risteard
SC	Ó Cionnfhaolaidh, Séimín
SL	Ó Lonáin, Séamus
TC	Cúnnún, Tadhg
TCn	Ceón, Tomás

Seo a leanas liosta dena bhfuil i gcló ar Ghaelainn na nDéise maraon le leabhair bhainteacha eile agus noda idir lúibíní cearnacha mar a thagrófar dóibh sa saothar:

1. Henebry, Dr. Richard, *The sounds of Munster Irish, being a contribution to the phonology of Desi-Irish to serve as an introduction to the metrical system of Munster poetry* (Baile Átha Cliath 1898) [SMI].

2. Sheehan, Rev. M., *Sean-Chaint na nDéise: the idiom of living Irish* (Baile Átha Cliath 1906 & 1944) [SchDI]; *Cnó coilleadh craobhaighe The Irish of the people* (Baile Átha Cliath & Portlárige 1907 & 1917) [CCC]; *Cnuasacht trágha: from the foreshore, with notes and vocabulary* (Baile Átha Cliath & Portlárige 1908) [CT]; *Árthach an óir, with notes and vocabulary* (Baile Átha Cliath & Portlárige 1910 & 1914) [ÁÓ]; *Gile na mbláth with notes and vocabulary* (Baile Átha Cliath & Portlárige 1912) [GB]; *Gabha na coille, with notes and vocabulary* (Baile Átha Cliath 1915) [GC]; *Ladhar den lus mór* (eag. Seán Ó Cadhla, Baile Átha Cliath 1918 & 1919) [LLM].
3. Ussher, Arland, *Cainnt an tsean-shaoghail* (Baile Átha Cliath 1942) [CainSS]; *Cúrsaí an tsean-shaoghail* (Baile Átha Cliath 1948) [CúrSS].
4. Breatnach, Risterd B., *The Irish of Ring, Co. Waterford: a phonetic study* (Baile Átha Cliath 1947) [IR]; eagarthóir ar *Seana-chaint na nDéise II: studies in the vocabulary and idiom of Déise Irish based mainly on material collected by Archbishop Michael Sheehan* (Baile Átha Cliath 1961) [SchD II]; 'Initial mutation of substantives after preposition + singular article in Déise Irish', *Éigse* 9/4 (1960-'61) 217-22.
5. Ua Súilleabháin, Seán, 'Gaeilge na Mumhan', in K. McCone *et al.* (eag.), *Stair na Gaeilge* (Maigh Nuad 1994) [SnaG].
6. Ó Cuív, *Irish dialects and Irish-speaking districts* (Baile Átha Cliath 1951).
7. Ó hAirt, Diarmaid, *Díolaim Dhéiseach* (Baile Átha Cliath 1988) [DD].
8. Ó Maolchathaigh, Séamus, *An gleann agus a raibh ann* (Baile Átha Cliath 1963), nótaí i gcúl an leabhair.
9. Ó Caoimh, Séamas, *An sléibhteánach* (1989), nótaí i dtosach an leabhair.
10. Brainse na Logainmneacha den tSuirbheireacht Ordonais, *Logainmneacha as paróiste na Rinne, Co. Phortlárige* (An Cumann Logainmneacha, Baile Átha Cliath 1975), eolas i dtaobh foghraíochta is mó.
11. O'Rahilly, T.F. *Irish dialects past and present* (Baile Átha Cliath 1932 & 1971) [IDPP] tagairtí thall is abhus.
12. Breatnach, Risteard A., 'Roinnt amhrán ón Rinn', *Éigse* 2/4 (1940) [RAÓR], 236-247.

13. Ó Cadhla, Pádraig, Sraith ocht n-aiste aige dar teideal 'Foghair na Gaeilge' in iris Choláiste na Rinne *An sguab*. Leis na foghair is mó a phléann sé, ach luann sé babhtáí Gaelainn na nDéise agus nósanna áirithe foghraíochta i mBaile na nGall: 'Foghair na Gaeilge', *An sguab*, Deireadh Fomhair 1922, 14 -15; Samhain 1922, 34-5; Nollaig 1922, 55; Eanair 1923, 74; Márta 1923, 118; Bealtaine 1923, 160; Iúl 1923, 199; Lúnasa 1923, 219[Sg].
14. Uí Chorraoin, Eibhlín Bn., *Fir mhóra an tSeana-Phobail*, 1941, athchló 2002.
15. Ó Sé, Diarmuid, 'Personal pronouns in Gaelic dialects', *Éigse* 29,(1996), 19 - 47 eag. Pádraig A. Breatnach.
16. Wagner, Heinrich, *Linguistic atlas and survey of Irish dialects*,II (Dublin 1964, athchló 1982) [LASID]
17. Ó Cuív, Brian, *The Irish of West Muskerry*
18. Ó Dónaill, Niall, *Foclóir Gaeilge/Béarla*

Seo thíos liosta noda a úsáidtear mar thagairtí sa saothar agus iad in ord aibítire:

ÁÓ	Árthach an óir
CainSS	Cainnt an tsean-shaoghail
CCC	Cnó coilleadh craobhaighe
CT	Cnuasacht trágha
CúrSS	Cúrsaí an tsean-shaoghail
DD	Díolaim Dhéiseach
Éig '60/'61	Éigse 9/4 (1960-'61)
Éig '40	Éigse 2/4 (1940)
Éig '96	Éigse 29,(1996)
FGB	Foclóir Gaeilge/Béarla
GB	Gile na mbláth
GC	Gabha na coille
IDPP	Irish dialects past and present
IR	The Irish of Ring
IWM	The Irish of West Muskerry

<i>LASID</i>	Linguistic atlas and survey of Irish dialects,II
<i>LLM</i>	Ladhar den lus mór
<i>SChDI</i>	Sean-Chaint na nDéise 1906 & 1944
<i>SChDII</i>	Seana-chaint na nDéise II
<i>Sg</i>	An sguab.
<i>SMI</i>	The Sounds of Munster Irish
<i>StnaG</i>	Stair na Gaeilge

Ina leabhar *The Irish of Ring* ghlac RBB samplaí cainte ó mhórán daoine i bparóiste na Rinne, ach is ar chaint thriúr acu san ba mhó a bhunaídh sé a shaothar foghraíochta. B'iad san Peats Cuilthe, Míchéul Turraoin agus Míchéul Ó Cionnfhaolaidh. Is abhar spéise go bhfuil mar fhoinsé anso agam urlabhra ó bheirt mhac le Míchéul Ó Cionnfhaolaidh. Is iad Domhnall agus Séimín an bheirt sin. Tá samplaí sa saothar so, leis, ó mhic nó iníonacha le cainteoirí ar úsáid an t-údar céanna samplaí uathu nuair a bhí eagar á chur aige ar *SChD II* don chéad chló i 1961. Is iad na cainteoirí san Ailí agus Ristead Tóibín a bhfuil beirt mhac leo, Micil agus Peaidí, páirteach sa saothar so; Seán Bateman, a bhfuil a iníon Máire páirteach anso; Nioclás Ó Lonáin, a bhfuil mac dearthár leis páirteach anso; Seán Mac Craith, a bhfuil iníon leis, Eibhlín Bn. Uí Dhonnchadha, a bhfuil samplaí dá cuid cainte le fáil anso.

Éagsúlachtaí sa chanúint idir na bailte fearainn

De réir na fianaise atá romhainn, is féidir ceithre roinn ghinearálta a dhéanamh den nósmaireacht chainte. Is iad san:

- (i) an chaint agus an chomhréir a léiríonn caint thraidisiúnta an cheantair ar an iomlán;
- (ii) gnéithe a bhaineann le Baile na nGall;
- (iii) gnéithe sainiúla a bhaineann le cainteoirí Cheann a' Bhathalla amháin;
- (iv) caint an tSeana-Phobail.

- (i) Tá fuaimeanna áirithe (agus focail/leaganacha) a dheighleann canúint na nDéise ó chanúintí eile na Mumhan, agus ar na fuaimeanna is sainiúla acu so tá an défhoghar /əi/ mar a fhaightear é sa bhfocal *cill* /k'əil'/; agus an défhoghar /ai/ mar a fhaightear é i *An Rinn* /ən r(')aig'/, *geimhreadh* /g'air'ə/. Is gnách *t* séimhithe i ndeireadh focail, as diaidh guta leathan a fhuaimiú mar *ch*, mar shampla *cioth* /k'ux/, *rioth* /r'ux/ srl. Bíonn an défhoghar /əu/ ag cainteoirí mar a mbíonn ar fuaid na Mumhan, ach ina theanta san airítear é mar a gcuirtear faid le *io* (a thugann /u:/ sa chuid eile den Mhumhain, m.sh. *fionn* /f'əun/, *ós cionn* /as k'əun/ agus *tabhair* < *tiobhair* /təur'/). sna canúintí eile. Tá sé de nós go ndéanfaí /u:/ de /o:/ nuair a bhíonn sé in aice le consan srónach, mar atá sa bhfocal *tráthnóna* /tra:x'nu:nə/. Sa bhriathar saor, aimsir chaite, bíonn séimhiú ar cheannlitir an bhriathair, agus fuaimnítear an *dh* deiridh mar /g/, mar shampla *dheineadh* /jin'əg/, *bheireadh* /v'er'əg/. Tá sé de bhéas ar fuaid na Mumhan *t* a chur i ndeireadh focal áirithe a chríochnaíonn ar *l*, *n*, agus *s* caol (m.sh. *aríst*, *éigint*); sna Déise airítear fo-uair an *t* as diaidh *s* leathain, m.sh. *conast*, chun gur *conast athá tu* /konəst ə'hə: tu/ a airítear nó *i gan fhiost a dhéin'dís e* /ganəst ə jən'd'i:s e/.⁷ Tá 'agust', *arsa se* ag PT. Ní i gcónaí a leanann cainteoirí nósanna a mbeadh coinne leo, cuir i gcás, mar a mbeadh coinne le *san* as diaidh consan leathan, agus *sin* as diaidh consan caol, airítear meascán den dá rud.⁸ I sampla amháin ó CB tá an dá rud in abairt amháin nuair a deir sí *bhíodar sa tí sin leis...ach bhíodh an tigh san lán suas*. Sna foirmeacha ceisteacha, is minic a úsáideann cainteoirí an mhír cheisteach *an* nuair a bheadh coinne le *ar* i samplaí ar nós *an dh'fhain ao' ghreim agat?* RT (=an bhfuil aon bhia fágtha agat?), agus is minic an caolú mar atá léirithe anso sa mbriathar *fanann*. Sa saorbhriathar, aimsir ghnáthláithreach agus ghnáthchaite, airítear *-tar* agus *-taí* i gcónaí, fiú más caol don chonsan a thagann rómpu. Déantar an mhír *do* a dhúbailt roimh

⁷ Féach nóta i *CainSS*, lch 330.

bhriathra a thosnaíonn le guta nó le *f* chun go bhfaightear *a dh'fháil(t), do dh'ól sé*, srl. Tá an claonadh ann níos minicí ná in áiteanna eile sa Mhumhain, an briathar agus an forainm a scarúint, cé go n-úsáidtear foirmeacha táite des na briathra go léir, leis. Faightear na forainmneacha pearsanta *mé, tú, sé* agus *é* gairid go h-ana-mhinic agus faightear leaganacha ar nós *roimhe /rəig'/, fé /f'eg'/* sna forainmneacha réamhfhoclacha⁹.

Béas ana-choitianta age cainteoirí é foirm an mhodha choinníollaigh den mbriathar a úsáid agus iad ag caint san aimsir ghnáthchaite, agus is mó sampla atá ann den dá fhoirm le chéile in aon abairt amháin. Mar shampla ó PR: *ní raghadh míst amach ró-dhéanach. Raghadh míst, théigheadh míst amach luath go leor...* Airímíd é seo leis go minic sa chuntas pearsanta ar rudaí ba ghnách le duine a dhéanamh, ar nós ón gcainteoir céanna *is minic a raghthá dtí'n scoil fadó agus ocras ort* nó sampla eile fós ó PC: *ní raghainn ariamh ann, síos tí' Mhuirithe a théighinn.*

San aimsir fháistineach agus san aimsir chaite, an tríú pearsa, uimhir uatha, ní fhuaimnítear an *-idh/-igh* deiridh nuair a leanann forainm pearsanta atá ina ainmní ag an mbriathar é, ach fuaimnítear é mar *-ig* i ngach cás eile. Mar sin faighimid *conas a raghai' sé amach* (§11.4.2 thíos, PC), ach *raghaig* roimh ainm dílis.

Is coitianta i nGaeluinn na nDéise *má + séimhiú* a úsáid maraon le *dá + urú* sa Modh Coinníollach.

Tá tagairtí ag Ó Síocháin¹⁰ agus ag Ó Cadhla¹¹ d'éagsúlachtaí a bhain le Baile na nGall agus tagraíonn an bheirt acu do *l* leathan, /l/, a bheith mar *gh /ɣ/*, maraon le héagsúlachtaí beaga eile a luann siad. Óna bhfuil sa staidéar so, chífear go bhfuil an foghar *gh /ɣ/* do *l* leathan, nó /l/, in úsáid anois age sna cainteoirí ós na bailte fearainn uile (chomh maith leis na leaganacha eile atá luaite thíos agam) ach chomh maith leis seo go bhfuil *l* atá carballach, neodrach (.i. gnáth *l* an

⁸ Féach §5.2.1, RT; §7.6.1, TC; §11.2.7, PR; §12.6.3 PR, srl.

⁹ Féach cuid (iii), Réamhrá.

¹⁰ *SChDI*, lch 215.

Bhéarla) in úsáid go hannamh, ach go soiléir mar sin féin, ag triúr a rugadh i mBaile na nGall, 'siad san PR, CB, agus EP. Nós eile a fhaightear i measc na gcainteoirí seo ná go séimhítear an ceannlitir sa bhfoirm spleách den mbriathar sa modh coinníollach i gcás ar nós *dúirt me go thiocfainn* /du:rt' m'e gə hukiŋ'/ nó *chua' sé dtí m'athair 's mo mháthair chún (a) reá go chaithfinn dul* /xuə ʃe: d'i: mahər' s mə va:hir' xu:n r'a: gə xahiŋ' dol/, áit a mbeadh coinne le hurú. Tá slí ar leith ag muintir an bhaile seo chun ainm an bhaile fhéin a rá, mar atá *Baile na nGall* /barnə ŋaul [ŋauy]/. Deir DC liom gur mar seo a fhuaimnítear na focail seo: *tiobar* /t'ubər/ = *tobar*¹² agus *paidilín* /pad'ə'l'in'/ = *paidrín* age daoine le linn a óige.

- (iii) Tá sé ráite riamh sa dúthaigh seo go mbíonn a gcuid leaganacha féin ag muintir Cheann a' Bhathalla. Triúr cainteoir ón mbaile fearainn seo atá sa chnuasach, mar atá PC, MT agus PT. Cé ná fuil na héagsúlachtaí cainte atá acu mór, tá roinnt tréithe ar leith a bhaineann leo le tabhairt fé ndeara. Bíonn a gcuid urlabhra mear agus an-chuid des na foghair doimhin sa scórnach (tagann focail go minic fé thionchar *haplology*, le luas na cainte, m.sh. *nuair a raghfá isteach ann* /er'ai'ha: ʃd'axən/; *treasna na bpáirceanna* /t'asnə ba:r'k'ənə/). Bíonn *r* caol ana-shoiléir acu agus is annamh má dhéantar *r* leathan riamh dhe (le *sandhi*, de ghnáth, a tharlaíonn sé). Tarlaíonn meititéis consan idir *r* agus *d* i n'fheadar *mé* agus ansan cailltear an *d* ar fad, chun gur /n'arə m'ə/ a airítear. Is annamh a bíonn na forainmneacha pearsanta fada agus giorraítear é chun gur /ɛ/ a chloistear i samplaí ar nós *chaith se amach e* /xa ʃɛ max ɛ/ PT. Cuireann cainteoirí an foircheann -áilt leis an mbriathar *tuigim* chun gur *tuisceáilt* a bhíonn mar ainm briathartha in áit *tuisceint*, mar atá sa sampla ní bhfaighinn iad a *tuisceáilt* /n'i: vəiŋ' iəd ə hiʃ'g'al't'/ MT, é seo, is dócha tré analach le briathra

¹¹ Sg, Bealtaine 1923.

¹² féach *SChDII*, lch 399 *tiubaist* /t'ubəʃt'/ = *tubaist*.

ar nós *sábháilt* srl., agus tá préamh nua don bhriathar *gabhann* á dhéanamh den ainm briathartha, mar a léiríonn an sampla *ghóileadh iad* /**yoil'əg iəd**/ a airítear [=thóg na gardaí iad]. Is dócha gur sampla den nós céanna san aimsir fháistineach é sin a thugann an Dr. Ó Síothcháin dúinn, *gól-a-míd* seachas *geo-míd* a rá¹³. Deirtear *tríg* [=tríd] *a' bhfuinneog* /**t'r'i:g' ə v'i'ŋ'u:g**/, trí analach é seo, is dócha, leis an nós atá ann sna Déise g caol a chur le forainmneacha réamhfhoclacha áirithe sa tríú pearsa uatha firinscneach, agus an fhoirm seo a úsáid thar ceann an réamhfhocail shimplí mar atá i *roimhe* [+ *ig*] /**raig'**/ agus *fé* [+ *ig*] /**f'e:g'**/.¹⁴ Airítear *bhí míde* /**v'i: m'iid'ə**/ áit a mbeadh *bhí míd-ne* /**v'i: m'iid'n'ə**/ nó *bhíomarna* /**v'i:mərnə**/ in áiteanna eile agus i gcónaí san aimsir chaite, sa ghnáthchaite agus sa mhodh coinníollach bíonn an briathar agus an pearsa scartha. Mar a mbeadh béim ar an gcéad siolla i bhfocail áirithe ar nós *iomaire* (ag tagairt do phrátaí), deirtear *'maire* /**mir'ə**/ mar atá sna samplaí *cúpla iomaire* /**ku:pələ [ku:pəyə] mir'ə**/, nó *chaithfeá 'mairí a dhéanamh* /**xaha: mi'r'i: janə**/. Maidir le comhréir tá leithéidí na n-abairtí seo le fáil i measc na gcainteoirí: *agus iad scéalta a 'nisint mar gheall ar an iascaireacht* [= agus iad ag insint scéalta mar gheall ar an iascaireacht] /**agəs iəd ʃg'ialtə [ʃg'iyə] n'isint' t' mar jaul [jauy] er' ən iəsgər'əxt**/ PC; *ba mhaith leat-sa é a 'nisint anois dhuit?* [=ba mhaith leat-sa go n-inseoinn anois duit é?] /**bə va l'ats e: n'isint' ə'n'is yot'**/ MT; *ní raibh sé uaidh mise a phósadh* [=níor theastaigh uaidh go bpósfainn] /**n'i: re ʃe: vuəg' m'isə fəisə**/ PC; *is dócha gu' iad a fhriotháladh a dhein sé aríst* /**sdo:xə gə iəd ə r'ə'ha:lə jin' ʃe ri:ʃt'**/ PT.

¹³ *SChDI*, lch 106.

¹⁴ Tá an leagan *roimhe*=/ru:g'/ age PC, maraon le *féidh a' gcorp* /f'e:g' ə gorp/.

(iv) Cúigear cainteoir ón Seana-Phobal atá sa chnuasach. Is í an éagsúlacht is mó atá le tabhairt fé ndeara anso ná go bhfaightear urlabhra atá níos moille, tríd is tríd ná urlabhra mhuintir na Rinne, é glan, ana-shoiléir. Is beag iad na héagsúlachtaí ó thaobh leaganacha a fhaightear ach mar sin féin is fiú tagairt don mbriathar *chíonn* mar a bhfuil *chonac me* /xə'nu:k m'e/ agus sa bhfoirm spleách den mbriathar céanna faightear *dá bhfeicfeadh se* /a: v'ek'əx se/, áit a mbeadh *dá bhfeiceódh se* /a: v'e'k'ox se/ in áiteanna eile. Airítear *tá* /ta:/ seachas *thá* /ha:/ anois is arís agus tá foirmeacha ar nós *a' dtuigeas tú?*, *an dtuigir?*, *ná tuigir?* agus *bhíodh sinne* le fáilt. Is i measc na gcainteoirí seo is minicí atá an /l/ leathán /l/ le fáilt mar w /lʷ/ agus /yʷ/, cé nach acu amháin é, ach d'fhonn gan dul chun leadráin ná chun ró-cháiréise, fágaim mar /l/ iad so sna samplaí.

Éagsúlachtaí beaga age cainteoirí áirithe

Mar a bhíonn i ngach ceantar, tá a gcuid gnéithe cainte pearsanta suntasacha age mórán de sna cainteoirí sa chnuasach so agus seo thíos cuid acu san ná fuil luaite thuas.

MT: *na dhá théad* ['an dá théad']; *na crá* [=na cnámha]; DP: *na muic* [iol. 'muc']; *bhuailimíd* ['bhuailimís']; *a' dul go dtí Chorca'* ['Corca']; *cuil amach* [= 'cuir amach']; RT: *thá sí mar mhuic; bain' se deamh* ['baineann sé le dealramh' = is cosúil]; PT: *an Seana Hobal* [Seana Phobal];¹⁵ TC: *guta cúnta á chur isteach aige sa sampla chún-a-dul-a siar go hEochaill; na glianta* ['na blianta'].

Tugtar fé ndeara go bhfuil an tuiséal ginideach easnamhach i gcuid des na samplaí anso, rud a tharlaíonn, is cosúil i nGaeltachtaí eile, fiú i measc na gcainteoirí is fearr. Seo roinnt samplaí as an gcnuasach so:

PC: *ag labhairt a' Ghaeilinn*; PR: *thá ana-chuid obair ag baint leis; bhíodar a' lorg an áit sin*; TC: *shin é deireadh 'n scéal*¹⁶; *thimpeall a' pháirc*; CB: *an méid obair a chaith mé a dhéanamh*; DP: *ar feadh coicíos; deireadh 'n tseachtain*.

¹⁵ Tá nós ann *h* a dhéanamh de *f* tosaigh, féach SMI, lch 51/52.

¹⁶ Féach *CainSS*, lch 344, nóta 43.

An Modh Oibre

D'éist mé go cúramach le gach cainteoir agus bhreac mé síos gach sampla cainte ina raibh na briathra mí-rialta agus na briathra uireasacha (*feadair* agus *arsa*) in úsáid acu. Chuireas ord ar na samplaí cainte, ansan, mar a bhí ó thaobh aimsire, modha, ainm briathartha agus aidiacht bhriathartha. Ag deireadh gach briathair, thagair mé d'aon abhar inspéise a fuaireas im' chuid-se taighde ná raibh luaite i *IR* nó i *SnaG*. Ina dhiaidh sin chuir mé tábla le chéile mar achoimre ar na foirmeacha go léir a fuaireas. Cloím leis an gcóras scríbe foghraíochta a úsáideann RBB sa leabhar *IR*, seachas mionathruithe atá luaite thíos. Nuair a theastaíonn córas cruinn foghraíochta chun cur síos ar na héagsúlachtaí idir chainteoirí ní mór dul i muinín comharthaí a mholann IPA. Tabharfar míniú beag ar na comharthaí breise de réir mar a bhuailfear leo. Chífead sa réamhrá ar shamplaí gach briathar uaireanta go bhfuil /-ʃt'/ mar a mbíonn /-ʃd'/ sa sampla féin, agus /-xt/ mar a mbíonn /-xd/ sa sampla féin. Is é fé ndeara é seo ná go n-úsáideann RBB /-ʃt'/ i ndeireadh focail, mar a mbíonn breis anála leis, agus /-ʃd'/ i lár focail nó roimh ghuta sa bhfocal a leanann é. Mar a chéile i gcás /-xt/ i ndeireadh focail agus /-xd/ i lár, nó roimh ghuta. Tugaim na samplaí sa réamhrá mar a bheidís ina n-aonar.

Tá na briathra liostáilte in ord aibítire agam (seachas an briathar *Tá*, atá i ndeireadh), agus iad sa triú pearsa, uimhir uatha. Tá na briathra uireasacha i ndeireadh ar fad.

Na Comharthaí idirdhealaithe

Áit a mbaineann RBB úsáid as an gcólan chun gutaí fada a chur in iúl, bainim-se leas as an gcomhartha faide a mholann IPA /ː/.

Bainim úsáid as an gcomhartha caoile /' / chun consain charballacha a léiriú, ach ní bheidh nós srónaíle na canúna á léiriú anso agam: mar sin ní úsáidim an comhartha chuige sin /~/.

Úsáidim /y/ mar a bhfuil /y/ i leabhar an Bhreatnaigh.

Comharthaí béime

I gcóras béime RBB, tabharfar fo-easnamh fé ndeara ar an gcuma go gcuireann RBB an bhéim in úil, 'sé sin nach i gcónaí a chuireann sé comhartha na béime mar a mbeadh coinne leis. Is minic an t-easnamh so as diaidh *schwa* (/ə/) i bhfocail ar nós *aige* /əg'e/ , *adúirt* /ədu:r't'/, *anso* /ənsə/ ach is minic, leis, béimeanna in easnamh i bhfocail eile gan *schwa* ar nós *ag imeacht* /g'im'ax/, *bailiú* /bal'ui/, *an phutóig* /ə futo:g'/ agus ní thagann aon chuid des na samplaí seo leis an gcóras mar a mhíníonn sé ar lch. 78 de *IR* é. Is de réir an mhínithe seo atá comhartha na béime úsáidte agam, ach amháin go léiríonn RBB béimeanna abairte agus ná léirím-se ach mar a thiteann an bhéim sna focail. Tá cúpla cás eisceachtúil, áfach, nuair is fíor-láidir béim seachas béim focail i sampla, agus bhraitheas ná léireodh sé nós cainte an chainteora i gceart muna léireofaí é.

Camógá

Chífidh an léitheoir go bhfuil an dá leagan de gach sampla in úsáid anso agam, is é sin an leagan ortagrafaíochta i gcló Iodálach mar léiriú ar ar an sampla cainte agus ina dhiaidh an cló foghrúil (IPA leasaithe). Bainim úsáid as an gcamóg sa chló foghrúil chun an abairt a dheighilt; ní chuireann sí aon fhoghar in úil. Aon áit a mbíonn briseadh sa chaint agus nach fiú a bhfuil ar lár a thabhairt cuirim sraith poncanna sa chló Iodálach agus camóg sa chló foghrúil chun an briseadh so a léiriú.

Lúibíní

Bainim leas as lúibíní cearnacha chun a bhfuil curtha isteach agam féin, mar chuid den eagarthóireacht, a léiriú agus lúibíní cruinne sa chló Iodálach, sna samplaí chun a léiriú nuair is *v* seachas *w* é an foghar /v/ (féach **Na Foghair**, thíos).

Na Foghair

Tá dhá shaghas *a* leathan i dtosach focail, nó as diaidh consan leathan sna samplaí seo. Don chuid is mó, is é an foghar is minicí go mbeadh coinne againn leis é, é i gcúl an bhéil, mar atá sa bhfocal *cat* /**kat**/. Ach tá foghar eile a ghabhann leis uaireanta, foghar atá chun tosaigh sa bhéal mar atá sa bhfocal *ceart* /**k'art**/ agus cloistear é seo i bhfocail ar nós *thagaidís* agus *asal*;¹⁷ léirim mar /**a**/ é seo nuair is fíor-shoiléir é.

Baineann RBB úsáid as /**v**/ chun gnáth-fhoghar *w* an Bhéarla, ach gan béalchruinniú a bheith ag baint leis, a chur in iúl¹⁸. Ní i gcónaí a oireann san a thuilleadh mar gur béas le roinnt chainteoirí anois ghnáth-fhoghar *v* an Bhéarla a dhéanamh de /**v**/ i dtosach focail, nó idir dhá ghuta leathan, chun gur foghar déad-bheolach a bhíonn ann seachas foghar débheolach /coguas-bheolach (m.sh. *ní raibh sí ró-mhaith* /**n'i: re ji: ro: va**/ [va] PC, *mo mháthair* /**mə va:hər'**/ [váthair] CB). Níl ach líon beag samplaí mar seo agam, mar sin léirim le *v* sa chló Iodálach iad i lúibíní cruinne as diaidh an fhocail a mbíonn an *-mh* sin ann.

I gcúrsaí /**f**/, /**f'**/ agus /**v'**/ níl ach ceathrar cainteoir ar féidir a shonrú go cinnte gurb é an foghar dé-bheolach a bhíonn acu leis seo. (MCh, MT, PT, RT)

Tá cheithre cinn d'alafóin ag góilt le /**l**/ de réir na samplaí atá sa chnuasach so: (i) malairt fóinéime .i. /**ʎ**/ ([**ʎ**]) a bheith ina áit; (ii) an fhuaim chéanna ach béalchruinniú beag a bheith le tabhairt fé ndeara inti [**ʎ^w**]; ionas go bhfuil difríocht fhóinéimeach ag roinnt chainteoirí (m.sh. MP) idir an dá chonsan in *dhá lá* [**ʎa: ʎ^wa:**]; (iii) an *l* leathan a dh'airítear i gcanúintí eile na Mumhan a bhfuil cur síos air ag Brian Ó Cuív in *The Irish of West Muskerry*, §164 [**l̪**], agus (iv) ag triúr cainteoir a rugadh i mBaile na nGall .i.

¹⁷ Féach IR, § 48.

¹⁸ *ibid.* § 169.

PR, CB agus EP airítear uaireanta / carballach neodrach (.i. gan a bheith caol ná leathan)
[I] .i. gnáth-/ an Bhéarla.

Samplaí den malairt fóinéime .i. /ɣ/ ([ɣ]) a bheith in áit /l/:

chaitheamar dul suas go Dúngarbhán,

/xahəmər dol suəs gə du:ŋgərə'vɑ:n/ [doɣ] CB; [doɣ] 'dul síos

strapa an gháirdín, go mbrise tu do phlaitín [as Rann na Samhna] **/dol**

ʃi:s strapa n ɣa:r'd'i:n' gə m'r'iʃi tu do fla't'i:n'/ PR;

bhí eagla orm dul isteach fé dhéin an tuáille **/v'i: agələ rom dol**

əʃ'd'ax f'e:n' ən tuəl'ə/, [doɣ] PR; *bhí sé 'dul thar ghleannta is thar*

shléibhte [as an scéal Fiannaíochta, *Mac Rí na hEaspáine*] **/v'i: ʃe:**

dol har ɣ'l'auntə s har h'l'et'ə/, [doɣ] SC; *bhínn a' dul síos fé dhéin*

a' bhainne **/v'i:ŋ' ə dol ʃi:s f'e:n' ə vaɪŋ'ə/**, [doɣ] PT; *ní bhfaigheadh*

éinne eile dul 'g obair do Pheaidí **/n'i: vəix aɪŋ' el'ə dol gobər'**

də f'ad'i:/ [doɣ] PT.

Samplaí den bhfuaim chéanna ach béalchruinniú beag a bheith le tabhairt fé

ndeara inti [ɣʷ]:

gheobhfá a bheith dhá lá ag góilt do

/jo:ha: v'e ɣa: la: go:l' do/ [ɣa: ɣʷa:] MP; *beidh an puins dá roinnt, ó,*

le linn dul a chodladh [as an amhrán *Seoladh na nGamhna*]

/b'eg' ə pun'ʃ da: r'əɪŋ' o: l'e l'əɪŋ' dol

[doɣʷ] ə xolə[xoɣʷə]/ TCn.

Samplaí den / leathan a dh'airítear i gcanúintí eile na Mumhan [ɫ] :

bhí na hiascairí go hiontach chún dul dtín Aifreann

/v'i: nə h'iasgər'i: gə hu:ntəx xun dol d'i:n af'ərən/ CB;

bhíodh mo mháthair ag amhrán a' dul thimpeall a' tí
/v'i:ɪx mə va:h'ir' əg au'ra:n ə dol h'əim'p'əl ə t'i:/ SC; *nuair a bhí Nic*
a' dul go Meirice /nuər' ə v'i: n'ik' ə dol gə m'er'ik'ə/ PR; *nuair a bhí*
sé a' tarraingt na gainimhe ann, bhí sé a' dul go dtí Chorcaigh [sic]
/nuər' ə v'i: ʃe: ə tarən't' nə ga'n'i: ən, v'i: ʃe: ə dol gə d'i: xorkə/ DP.

Samplaí de *l* carballach neodrach (.i. gan a bheith caol ná leathan) [**l**] .i. gnáth-*l*
 an Bhéarla:

agus chaitheadh sinne dul i bhfolach arís
/agəs xahəx ʃɪŋ'i dol ə vo'lax ə'r'i:ʃt'/ CB; *mar bhí beirt cailíní [sic] ón*
Rinn ag dul ag obair go B'leá Cliath
/mar v'i: b'er't' ka'l'in'i: o:n raɪŋ' ə dol ə gobər' gə b'l'a: k'l'iə/ CB;
chuireadh gach éinne in áirde an stoca a' dul a chodladh dhóibh
/xir'əx gə h'aiŋ'ə na:r'd'ə sdokə dol ə xolə ɣo:r'v'/ CB; *bhíodh na ba a'*
dul amach /v'i:ɪx nə ba hə dol ə'max/ PR; *cailíní óga, buachaillí óga,*
dul dtís na tithe ósta [Rann na Samhna]
/kal'in'i: o:gə, buəxil'i: o:gə, dol 'd'i: snə t'ə'ho:stə/ PR.

Sna samplaí, léirim, mar atá á léiriú thuas, an chéad agus an dara cineál alafóin a bhaineann le */l/*. Maidir leis an triú agus an ceathrú cineál, léirim mar */l/* iad, mar gurb é gnáth *l* leathan chanúintí eile na Mumhan a bhformhór agus nach mór na samplaí de *l* carballach, neodrach atá ann.

Forainmneacha pearsanta

Sa leabhar *IR*, faightear cur síos ar an nguta */e:/* mar a fhaightear é i *mé, sé, é*.¹⁹ Léiríonn an fhianaise sa staidéar so go bhfuil na foirmeacha uile a dtagraíonn RBB dóibh fós le fáil agus go gcloistear *mé* mar */m'e:/, /m'e/, /m'ə/, /mə/* fiú agus iad fé bhéim agus, go

¹⁹ Féach *IR*, § 37.

hannamh, /m'i/. Faightear é mar /e/ agus /ɛ/. Faightear tú mar /tu:/, /tu/ agus /tə/ agus sé mar /se:/ agus /se/²⁰; /ʃe/ a airítear i measc chainteoirí Cheann a' Bhathalla.²¹

Tuairimíonn Diarmuid Ó Sé²² agus saothar RBB mar fhoinsé aige, gurb annamh do sna gutaí seo a bheith gairid, cé go ndeir sé, agus dhealródh sé gur fíor do, gur dócha gur labhair na cainteoirí go mall, soiléir don t-é a bhí ag scríobh na samplaí sa saothar san.

San obair atá ar bun anso agam-sa ní raibh a leithéid sin de chúram ar na cainteoirí agus labhradar go nádúrtha, gan aon bhac orthu agus gan aon athrá ar bun acu d'fhonn scríte. Is soiléir gur minicí gairid ná fada iad na gutaí sna forainmneacha so agus fiú nuair a léirím gur fada atáid, ní gnáthach leo a bheith an-fhada.

In ainneoin toghadh an trealaimh taifeadta a bheith agam, ní hi gcónaí ab fhéidir a dhéanamh amach cén foghar a bhí ag cainteoir agus é nó í ag labhairt go mear. Tá mo dhícheall déanta agam ar na héagsúlachtaí atá luaite agam a léiriú go cruinn sna samplaí, ach is ar a chluais a bhíonn an duine ag brath, agus caithfidh a bheith sásta leis an iarracht so chun go ndéanfaidh an dara scoláire obair ar a bhfuil taifeadta.

Tuairim is trí mhíle sampla cainte ar fad atá sa saothar so, abairtí nó frásaí don chuid is mó, agus is annamh focail aonaracha á n-úsáid mar shamplaí, seachas nuair a bhaineann cainteoir úsáid as briathar amháin mar fhreagra ar cheist. Tabharfar fé ndeara sna táblaí foirmeacha go bhfuil easnaimh i mbriathra áirithe. Is toisc nár chuireas romham ach a bhfuaireas ar an taifead a léiriú atá so amhlaidh – gheobhainn a bheith tar éis dul thar n-ais go dtí sna cainteoirí agus na foirmeacha san a iarraidh, ach toisc ná beidís sna téipeanna d'fhágfadh san go bhfaigheadh mí-thuiscint a bheith ann ina dtaobh amach anso. Luaim, uaireanta, roimh na samplaí a thabhairt, go bhfuil a leithéid seo de leagan sa chaint, ach ná fuil aon tsampla dhe sa taifead.

Tá an t-eolas atá agam ar na foirmeacha san bunaithe ar an taithí atá agam féin ar chainteoirí maithe ó bhíos im leanbh agus mo shaol caite sa Rinn agam. Mar sin féin, níor chuir mé romham na bearnaí go léir a líonadh ar an gcuma so.

²⁰ cf. *CainSS*, lch 331.

²¹ Féach thuas an nóta ar nósanna na mbailte fearainn éagsúla.

²² *ÉIGSE* 29.

Caibidil 1

Beireann

Réimniú an bhriathair

1.1 An Aimsir Láithreach

Níl aon tsamplaí sa chnuasach.

1.2 An Aimsir Chaite

1.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, is é atá ann ná *rugas* /r'ugəs/.

Sampla: *rugas ar ghéag uirthi* /r'ugəs er' jiag er'hə/ TC.

1.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is é atá ann ná *bheir tú* /v'er' tu:/.

Sampla: *ar bheir tú ar láimh air?* /er' v'er' tu: er' la:v' er'/ PR.

1.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha is é atá ann ná *rug sé* /r'ug fe:/ agus *bheir sé* /v'er' fe:/.

(i) samplaí 'na bhfuil *r(i)ug-* : *rug sé ar cháirt [bhainne] a bhí leataobh na tine* /r'ug fe: er xa:rt' ə v'i: l'a'te:v nə t'in'ə/ TC; *rug sé ar mhoing air* /r'ug fe: r vaiŋ' er'/ TC.

(ii) sampla 'na bhfuil *bheir-* : *bheir sé orainn* /v'er' fe: riŋ'/ PR.

1.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

1.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

1.2.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *bheireadar* /v'er'ədər/ ann.

Samplaí: *bheireadar ar an línéir thuas i gCorcaigh*

/v'er'ədər er' ə l'i:n'er' huəs ə gorkə/ MT; *bheireadar 'ge droichead*

Eochaille orthu /v'er'ədər g'e druhəd o:xil' orə/ MT.

1.2.7 Sa saorbhriathar, tá na foirmeacha so ann: *rugadh* /r'ugəg/, /rugəg/, *bheireadh* /v'er'əg/, ní *bheireadh* /n'i: v'er'əg/, a *bheireadh* /ə v'er'əg/.

- (i) samplaí 'na bhfuil *r(i)ug-* : *anso thuas a rugadh iad* /ən'so huəs ə r'ugəg iəd/ SC; *sin é an áit a rugadh (na) Connellys* /h'in' e: ən a:t' ə r'ugəg kan'əl'i:s/ RT; *'sé 'n áit a rugadh an t-athair ná thuas agen stór* /ʃe:n a:t' ə r'ugəg ən tahər' na: huəs ə'g'en sdo:r/ RT; *i mBaile na nGall a rugadh í* /ə mal' nə ŋaul [ŋauɣ] ə r'ugəg i:/ RT; *ach, sin é 'n áit a rugadh í* /ax, ʃin' e:n a:t' ə r'ugəg i:/ PR; *sa Rinn a rugadh mé fhéin* /sə rain' ə r'ugəg m'e: h'e:n'/ NT; *rugadh i gCeann a' Bhathalla me* /r'ugəg ə g'aun ə vahələ [vahəɣə] m'e/ PC; *bhí se curtha fé rugadh¹ Maggie* /v'i: ʃe kurhə f'e: r'ugəg m'a:g'i:/ CB; *rugadh in Heilbhic í* /r'ugəg ən h'el'v'ik' i:/ CB; *ansan a rugadh iad san* /ən'son ə r'ugəg iəd son/ MT; *pé rud a dhein tu riamh ón lá a rugadh tu* /p'e:rd ə jin' tu riəv o:n la: [ɣa:] r'ugəg tu/ MT; *an áit a rugadh na Connerys* /ən a:t' ə r'ugəg nə kanəri:s/ MT; *amuigh ansan a rugadh e* /ə'mu ən'son r'ugəg e [ɛ]/ MT; *istigh ansan isea ' rugadh Máire Ní Dhroma* /əʃ'd'ig' ən'son i'ʃa rugəg ma:r' n'i: ɣromə/ PR; *rugadh mé i mbliain a naoi déag fiche haon* /rugəg m'e i m'l'iən' ə ne: d'iaɣ f'ih'ə he:n/ SL; *rugadh thíos i mBaile na nGall mise* /rugəg h'i:s ə mal' nə ŋaul [ŋauɣ] m'ɪʃə/ CB; *rugadh Máire ansan* /rugəg ma:r' ən'son/ CB; *nuair a rugadh an chéad leanbh* /nuə rugəg ən ʃiad l'anəv/ CB; *níor rugadh mise sa seana-thigh* /n'i: rugəg m'ɪʃə sə ʃanəh'ig'/ CB; *nach, níor rugadh iad san, rugadh duine acu nuair a bhí mise ann* /nax, n'i: rugəg iəd son, rugəg din' ə'ku: nuər' ə v'i: m'ɪʃə aun/ CB;

¹ .i. *sarar rugadh*.

- (ii) samplaí 'na bhfuil *bheir-* : *bheireadh ar Sheán* /v'er'əg er' ç'a:n/ RT; *seisear nó seachtar a bheireadh*, 'dul dtí Eochail /ʃeʃər nu: ʃaxdər ə v'er'əg, də d'i: o:xil'/ MT; *nuair a bheireadh air* /er' ə v'er'əg er'/ PT; 'méid a bheireadh orthu, anyway, thugadh anonn go Sasan' iad a's chrochadh iad /m'e:d' ə v'er'əg orhə, an'i:ve:, hugəg ə'naun gə sasən iəd əs xroxəg iəd/ MT; ní bheireadh riamh orthu /n'i: v'er'əg riəv orhə/ MT.

- 1.2.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (i) *rug* le clos le hainmfhocal: *agus rug an piast* [sic] *air* /agəs r'ug ən p'iəst er'/ SC; (ii) *bheir* le clos le hainmfhocal: 'maite, *bheir a' breac air* /mat'ə, v'er' ə b'r'ak er'/ MT.

1.3 An Aimsir Ghnáthchaite

Dhá shampla ar fad atá ann. Sa dara pearsa uimhir uatha tá an fhoirm spleách go mbeirtheá /gə m'er'hə:/.
Aimsir Léidir

Sampla: *go mbeirtheá síos mar sin uirthi* /gə m'er'hə: ʃi:s mar ʃin' er'i/ PT.

- 1.3.2 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *rugadh sé* /r'ugəx ʃe:/.

Sampla: *agus rugadh sé ar dhá adharc air* /agəs r'ugəx ʃe: r ɣa: əirk er'/ TC.

1.4 An Aimsir Fháistineach

- 1.4.1 Níl ach sampla amháin ann agus é sin sa dara pearsa uimhir uatha.

Sampla: *béarfadh tusa ar trí cinn* /b'iarə tus er' t'r'i: k'aiŋ'/ MT.

1.5 An Modh Coinníollach

- 1.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl aon tsamplaí ann.

- 1.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *bhéarfá* /v'iar'hə: / ann.

Sampla: *bhéarfá ar trí cinn* /v'iar'hə: er' t'r'i: k'aiŋ'/ MT.

- 1.5.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *bhéarfadh se* /v'iarəx ʃe/ mar a mbáitear *h* tar éis *r* agus *bheirfeadh sé* /v'er'h'əx ʃe: / ann maraon le dhá shampla, ceann sa bhfoirm

1.10 spleách, dhiúltach, *ná béarfadh sí* /**na: b'iarhəx ʃi:**/ agus ceann eile diúltach *ní bhéarfadh se* /**n'i: v'iarhəx ʃe:**/.

Samplaí: *ach bhéarfadh se ort babhtáí* /**ax v'iarəx ʃe ort bəu'ti:**/ MT; *bheirfeadh sé ar chuais* [sic] *an cráin* [sic] /**v'er'h'əx ʃe: er kluəʃ ən kra:ŋ'**/ DP; *fad ná béarfadh sí* /**fad na: b'iarhəx ʃi:**/ TC; *bhuel, ní bhéarfadh sé orainn* /**vel' n'i: v'iarhəx ʃe: o'riŋ'**/ DP.

Níl aon tsamplaí eile ann.

1.6 An Modh Ordaitheach

1.6.1 Sampla amháin atá ann agus é sa dara pearsa, is é sin *beir* /**b'er'**/.

Sampla: *beir ar láimh ar Mháirín* (*váirín*) /**b'er' er' la:v' [ʎa:v'] er' va:r'i:n'**/ (rann)²

NB.

1.7 An Modh Foshuiteach, Aimsir Láithreach

Níl aon tsamplaí ann.

1.8 An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite

Níl aon tsamplaí ann.

1.9 An tAinm Briathartha

1.9.1 Is é atá mar ainm briathartha ná *breith* /**b'r'e(h)**/.

Samplaí: *chaithfeá breith orthu san* /**xah'a: b'r'eh orə son**/ PR; *chaithfeá breith ar trí cinn in fhochair a chéile* /**xah'a: b'r'eh er' t'r'i: k'aiŋ' ə noxər' ə ʃe:l'ə**/ MT; *na caoire ag breith na n-uan* /**nə ki:r'ə b'r'e nə nuən**/ TC; *ar ndóigh ní raibh aon fháil ar breith orainn, bhíomar ró-fhada ó bhaile* /**ar nu: n'i: rev' e:n a:l' er' b'r'eh ə'riŋ', v'i:mər ro: [ʎo:] ad o: val'ə**/ TC.

² Bheadh an t-aiceann ar an dara siolla san ainm /**ma:r'i:n'**/ sa ghnáthchaint, ach sa chás so níl, mar is ar rann beag a bhíodh acu age sna céilithe fadó an sampla: *gaibh i leith, a Sheáinín, is beir ar láimh ar Mháirín*; an t-aiceann ar an gcéad siolla sa dá ainm.

1.10 An Aidiacht Bhriathartha

1.10.1 Tá *rugaithe* /r'ukəhə/ agus *beirthe* /b'ərħə/ ann.

Samplaí: *n'fheadar me 'raibh me rugaithe in ao' chor* /n'arə m'e re m'e r'ukəhə

n'e: xər/ PC; *ní raibh me beirthe an uair sin* /n'i: re m'e b'ərħə n

uər' ġin'/ TC.

1.11 Beireann

1.11.1 Léiríonn na samplaí atá anso go bhfuil an dá phréamh (i) *rug-* agus *bheir-* le fáil san aimsir chaite. Deir Ua Súilleabháin³ go bhfuil samplaí de phréamh na haimsire caite leata go dtí an saorbhriathar láithreach agus an saorbhriathar gnáthchaite i Múscaí agus i gCairbre agus i dhá shampla atá anso againn, airítear an phréamh *rug-* lasmuigh den aimsir chaite (§1.3.1; §1.10.1 thuas), foirm ná fuil tagairt di i *IR*.

Is caol amháin a fhaighimid *r* tosaigh i *IR*, ach sna samplaí atá anso againn chímíid go mbíonn *r* caol ag roinnt cainteoirí agus *r* leathan ag cainteoirí eile, agus i gcás beirt des na cainteoirí (PR;CB) tá samplaí den dá shaghas le fáil.

1.11.2 Aon phréamh amháin a bhíonn ag an aimsir fháistineach agus ag an modh coinníollach agus tá sampla anso de /b'iarħ-/ mar phréamh sa choinníollach.

Báitear *h* tar éis *r* san aon tsampla amháin den bhfáistineach atá anso (§1.4.1 thuas). Cé go bhfreagraíonn so go baileach don é-fháistineach stairiúil (gan *f*), ní fuirist a rá an amhlaidh a cloíodh riamh leis an bhfoirm stairiúil, nó an amhlaidh a báiter /h/ ann. Féach *ceithre* /k'er'ə/, *artha* /arə/ agus /arħə/ *IR* §516, agus nóta 1, lch. 138. Is nós coitianta é *h* a bháitheadh tar éis *r* i mbriathra eile (féach *deirim* fáistineach agus coinníollach).

Féach, leis, go bhfuil *beir-* leata go dtí an modh coinníollach; *bhéaradh sé* agus *bheirfeadh sé*: an fhoirm stairiúil ón Nua-Ghaeilge Luath, foirm nua bunaithe ar phréamh na haimsire láithrí + /həx/, mar a mbeadh ag aon bhriathar rialta, agus

³ *StnaG* lch 527, §8.67.

ná béarfadh sí, an /h/ go mbeifi ag súil leis sa lá atá inniu ann sáite isteach sa bhfoirm stairiúil, dála na coda eile de Chúige Mumhan.

Réimse an Mhriathair

2.1 **An Aimsir I. Sliogach:** níl ann ach trí shampla den mhriathar.

2.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is sa bhfoirm dhíoltach atá ar sampla, mar atá *n'fhaiscinn, níl siad son ann ar ao' chor anois*

/n'e'k'ku'ja, n'ku' siad son ann a'reixə ə'n'j/ PR.

2.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá na samplaí sa bhfoirm cheisteach, (an) bhfeicfionn *ní /v'e'k'ku' tu/*.

Samplaí: (an) bhfeicfionn tú an pháirc féir sin? /v'e'k'ku' tuu faɪr'k' f'eiɹ' jɪn'/ TC;

agus (an) bhfeicfionn tú é sin? /v'e'k'ku' tu: ei jɪn'/ DC.

2.2 **An Aimsir Chaite:**

2.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha faighimid an fhoirm scartha agus an fhoirm tháite den mhriathar, mar atá *chonaic mé /xuik' m'e/, /xuik' m'e/* (uaireanta cloistear

é seo agus an chéad siolla báite, 'sé sin, 'naic mé /nik' m'e/) agus *chonaic me*

/xuik' m'e/, leis an bhforaíom threisithe, *chonaic mise /xuik' m'jə/, chonaiclos*

/xuik'la/, *chonaiceas /xuik'əs/ agus chonacas /xə'nuikas/*.

Samplaí: *chonaic mé 'n bád san ' dul suas /xuik' m'en ba:d son dɔl [dɔy] suas/ PC;*

'er a chonaic mé ar a' bpáipéar e /er ə xuik' m'er ə ba:p'iar ei

MT; *chonaic me é sin ar a' bpáipéar /xuik' m'ei jɪn' er ə ba:p'iar/ CB; nuair a*

chonaic me é 'naic a xuik' m'ei/ PR; ba di é sin an chéad drama⁴ a chonaic

me /ho jɛi jɪn' ən cɔ drama xuik' m'e/ DC; cuimhneoidh me choíche ar an

radharc a chonaic me /kɪ'n'ə: m'e xh'ə: ən raɪrk ə xuik' m'e/ PR; chonaic

⁴ Is gníthí geitid ná fába an chéad ghuta sa bfuocal seo.

Caibidil 2

Chíonn

Réimniú an Bhriathair

- 2.1 An Aimsir Láithreach: níl ann ach trí shampla den mbriathar.
- 2.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is sa bhfoirm dhiúltach atá an sampla, mar atá *n'fheicímse, níl siad san ann ar ao' chor anois* MT; *chonaic mise cúpla seomra* NT; *chonaic mise* PR; */n'e'k'i:m'sə, n'i:n' siəd son aun ə're:xər ə'n'is/* PR.
- 2.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá na samplaí sa bhfoirm cheisteach, *(an) bhfeicíonn tú* */v'e'k'i:n tu:/*.
- Samplaí: *(an) bhfeicíonn tú an pháirc féir sin?* */v'e'k'i:n tu:n fair'k' f'ei'r' jin'/* TC; *agus (an) bhfeicíonn tú é sin?* */v'e'k'i:n tu: e: jin'/* DC.
- 2.2 An Aimsir Chaite:
- 2.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha faighimid an fhoirm scartha agus an fhoirm tháite den mbriathar, mar atá *chonaic mé* */xník' m'e/*, */xník' m'e:/* (uaireanta cloistear é seo agus an chéad siolla báite, 'sé sin, 'naic mé */ník' m'e/*) agus *chonaic me* */xnuk m'e/*, leis an bhforainm threisithe, *chonaic mise* */xník' m'isə/*, *chonaicíos* */xni'k'is/*, *chonaiceas* */xník'əs/* agus *chonaicas* */xə'nukəs/*.

Samplaí: *chonaic me 'n bád san ' dul suas* */xník' m'en ba:d son dol [doy] suəs/* PC; *'eir a chonaic me ar a' bpáipéar e* */er ə xník' m'er' ə ba:p'iar e/* MT; *chonaic me é sin ar a' bpáipéar* */xník' m'e: jin' er ə ba:p'iar/* CB; *nuair a chonaic me é* */nuər' ə xník' m'e:/* PR; *ba dh'é sin an chéad drama⁴ a chonaic me* */bə je: jin' ən çia dramə xník' m'e/* DC; *cuimhneoidh me choíche ar an radharc a chonaic me* */ki:'n'ox m'e xi:h'ər ən rəirk ə xník' m'e/* PR; *chonaic*

⁴ Is minicí gairid ná fada an chéad ghuta sa bhfocal so.

me an fear so /nik' m'en f'ar so/ PT; ó, chonaic mé in tithe anáirde ar an mbord iad⁵ /o:, xnik' m'e: in' t'ih' ə'na:rd'ər ə mo:rd iəd/ CB; chonac me go raibh dhá cheann déag a bhí a' dul ar an tigh /xnuk m'e gə rev' ɣa: ʃaun d'iaɡ ə v'i: ə dol er' ə t'ig'/ TC; agus tá an fhoirm threisithe den bhforainm pearsanta ann, samplaí: 'sé Charlie Sciús an chéad dhuine a chonaic mise threisithe den /ʃe: t'ʃa:rl'i: sg'u:s ən ʃiad ɣin'ə xnik' m'ifə/ MT; chonaic mise cúpla ceann /xnik' m'ifə ku:pələ [ku:pəɣə] k'aun/ MT; de réir mar a chonaic mise /də re:r' mar ə xnik' m'ifə/ CB; 'sé 'n áit a chonaic mise h. chonaic tú /xullə' /ʃe:n a:t' ə xnik' m'ifə/ PR; chonaic mise Francaigh /xnik' m'ifə fraʊŋkig'/ DC; ach chonaicíos déanta é /ax xni'k'i:s d'iant e:/ MP; chonaiceas é thimpeall dhá mhí ó shoin /xə'nik'əs e: haim'p'əl ɣa: v'i: o: xin'/ PF; an chéad chearr a chonacas riamh sa Seana-Phobal /ən ʃiad ʃa:r ə xə'nukəs riəv sə ʃanə fobəl/ PF.

Faighimid, leis, an fhoirm dhiúltach anso, sa bhfoirm scartha agus sa bhfoirm tháite den mbriathar go gcailltear uaireanta an guta fada í /n'i:/ sa mír dhiúltach⁶, mar atá *n'fheaca mé* /n'akə m'e/, /n'akə m'e:/, *ní fheaca mé* /n'i: akə m'e:/, *ní fhas* /n'i: akəs [akəs]/⁷, *n'fheacaíos* /n'a'ki:s/ agus an fhoirm threisithe den bhforainm *n'fheaca mise* /n'akə m'ifə/, agus faighimid *t* as diaidh *s* leathan sa chéad sampla thíos.

Samplaí: *n'fheaca me riamh chomh crosta is(t) a bhí se* /n'akə m'e riəv

xu:n krost əst ə v'i: ʃe/ PC; ach n'fheaca me é /ax n'akə m'e:/ MCh;

n'fheaca me, as san amach /n'akə m'e, as son max/ PR; *n'fheaca mé*

⁵ Ag trácht ar dhaoine á dtórramh.

⁶ cf. IR, lch 67, fonóta 2; *StnaG*, Ua Súilleabháin, lch 528 §8.69.

⁷ /a/ tosaigh mar atá pléite i IR, lch12, §48.

éinne /n'akə m'e: aiŋ'ə/ CB; ní fheaca me é sin /n'i: akə m'e: ŋin'/ SC; ní fheaca mé riamh aon gháire ina beol /n'i: akə m'e: riəv en ɣar' nə b'oi/ SC; ní fhacas féin aon pollóg [sic] mór /n'i: akəs [akəs] hein' en pə'lo:ɡ muər /PF; is n'fheacaíos bó agat riamh le sniogadh /is n'a'ki:s bo: gut riəv l'ə ʃn'ugə/ TC; agus tá an fhoirm threisithe den bhforainm pearsanta ann sna samplaí seo: n'fheaca mise riamh é sin /n'akə m'ifə riəv e: ŋin'/ MCh;DC.

- 2.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá sampla amháin deimhnitheach, *chonaic tú* /xnik' tu:/, sampla amháin sa bhfoirm cheisteach, *an bhfeaca tu* /ən v'akə tu/, agus dhá shampla sa bhfoirm cheisteach leis an bhfoirm threisithe den bhforainm phearsanta, *an bhfeaca tusa* /ən v'akə tusə/.

Samplaí: *chonaic tú é sin* /xnik' tu: e: ŋin'/ DC; (*an*) *bhfeaca tu?* /v'akə tu/ DC; *an bhfeaca tusa an t-inneall sin riamh?* /ən v'akə tusə n tig'əl ŋin' riəv/ DC; *n'fheadar mé an bhfeaca tusa é* /n'adər m'e: n v'akə tus e:/ DC.

- 2.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *chonaic se* /xnik' ʃe/, *do chonaic sé* /də xnik' ʃe/, *chonaic sí* /xnik' ʃi:/, *chonac se* /xnuk ʃe/, *chonac sí* /xnuk ʃi:/.

Samplaí: *chonaic se an fear so* /xnik' ʃen f'ar so/ PT; *chonaic se rudeigin chún cinn air* /xnik' ʃe rodəɡ'in' xu:n k'aiŋ' er'/ MT; *chonaic se go raibh duine ann ná feaca se* /xnik' ʃe ɡə rev' diŋ'ə aun na: f'akə ʃe/ PR; *rudaí do chonaic sé* /ro'di: də xnik' ʃe:/ NT; *agus chonaic sí na páipéirí* /agəs xnik' ʃi: nə pa:p'er'i:/ MP; *chonac se gabhair an Bhialaigh* /xnuk ʃe ɡəur' ən v'ialig'/ TC; *chonac sí 'dul treasna an mhacha é* /xnuk ʃi: dol tr'asnə n vaxə e:/ TC;

2.2.3 *chonac sí na starraí arda*⁸ /xə'nuk ʃi: nə sda:ri: a:rdə/ TC; tá dhá shampla den bhfoirm spleách ann, mar atá *dh'airínn mo mháthair a reá go bhfeaca sí é* /ʃa'r'i:ŋ' mə va:hir' ə r'a: gə v'akə ʃi: e:/ RT; sampla eile diúltach: *chonaic sé go raibh duine ann ná feaca se* /xnik' ʃe: gə rev' din'ə aun na: f'akə ʃe/ PR; agus sampla amháin den bhfoirm cheisteach: *a' bhfeaca se na daoine seo?* /ə v'akə ʃe nə di:n'ə ʃo/ PR.

2.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, dhá shampla ar fad atá ann, ceann acu dearfach agus an ceann eile diúltach. Is iad san *chonaicíomar* /xni'k'i:mər/ agus *n'fheacaíomar* /n'a'ki:mər/.

Samplaí: *chonaicíomar an cúthálún* /xni'k'i:mər ən kuz'həlu:n/TC; *ach n'fheacaíomar a chuigint é* /ax n'a'ki:mər ə xig'ən't' e:/ TC.

2.2.5 Níl aon tsampla den dara pearsa uimhir iolra sa taifead agam.

2.2.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *chonaicíodar* /xni'k'i:dər/ (uaireanta cloistear é seo agus an chéad siolla cailte, 'sé sin, 'naicíodar /nik'i:dər/) agus an fhoirm scartha den mbriathar spleách, diúltach *ná feaca siad* /na: f'akə ʃiəd/.

Samplaí: *agus chonaicíodar na fearaibh* /agəs xni'ki:dər nə f'arəv'/ PR; *'naicíodar a' teacht leis a' gcapall e* /ni'k'i:dər ə t'axt l'ef ə gapəl [gapəɣ] e/ MT; *dúirt siad ná feaca siad riamh iad* /du:rt' ʃiəd na: f'akə ʃiəd riəv iəd/ MT.

2.2.7 Sa saorbhriathar is minic a dh'airítear *chonaicíodh* /xni'k'i:g/ ach níl aon tsampla dhe anso agam. Sampla amháin den saorbhriathar atá ann agus é sa bhfoirm dhiúltach den mbriathar. Is é sin: *n'fheacaíodh* /n'a'ki:g/.

Sampla: *n'fheacaíodh aon sprid ó shoin ann* /n'a'ki:g e:n sb'r'id' o: xin' aun/ MT.

⁸ Starrfhiacra móra.

2.2.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*chonaic/chonac*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *agus chonaic mo mháthair é sin* /agəs xnik' mə va:hir' e: ʃin'/ RT; *chonaic*

a' t-RIC amach tríg a' bhfuinneog iad /xnik' ə tar ai si: ə'max t'r'i:g' ə

vi'ŋ'u:g iəd/ MT; *nuair a chonac an madra ag an ngeata é* /nuər' ə xnuk

ə madərə g'en' ŋ'at e:/ TC.

2.3 An Aimsir Ghnáthchaite

Is minic an modh coinníollach in úsáid thar ceann na haimsire gnáthchaite (féach samplaí thíos) agus is beag sampla den ngnáthchaite fhéin atá sa taifead.

2.3.1 Sa chéad phearsa uimhir uatha níl ach sampla amháin agam, mar atá *chínn*

/çin'/. *is ná féic a bhfeicfir* /is ná f'ek' ə v'ek'w'/

Sampla: *chínn mo mháthair* /çin' mə va:hir'/ DC.

2.3.2 Níl sampla ar bith den dara pearsa uimhir uatha agam.

2.3.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá an sampla sa bhfoirm spleách ann *go bhfeiceadh se* /gə v'ek'əx ʃe/. *go v'ek'əm'əd'.*

Sampla: *agus ní ligfeadh sé air go bhfeiceadh se iad* /agəs n'i: l'ik'əx ʃe: er' gə v'ek'əx ʃe iəd/ TC.

2.3.4 Níl sampla ar bith den gcéad phearsa uimhir iolra agam.

2.3.5 Níl sampla ar bith den dara pearsa uimhir iolra agam.

2.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *chídís* /çid'i:ʃ/ ann agus sampla sa bhfoirm spleách *go bhfeicidís* /gə v'ek'əd'i:ʃ/. *is pearsa uimhir iolra agam.*

Samplaí: *chídís a' t-iasc* /çid'i:ʃ ə t'iesk/ MT; *ar ndóigh dheireadh daoine go bhfeicidís iad* /ar nu: jer'əx di:n'ə gə v'ek'əd'i:ʃ iəd/ TC.

2.3.6 Sa saorbhriathar, sampla sa bhfoirm spleách atá agam, *go bhfeicítí* /gə ve'k'i:ti:/. *is na bhfeicítí.*

Sampla: *bhíomar ag trácht ar sprideanna, go bhfeicítí sa seanaimsir iad*

/v'i:mər ə tra:xd er' sb'r'id'ənə, gə v'e'k'i:ti: sə ʃan'aim'ʃir' iəd/ TC.

2.4 An Aimsir Fháistineach

- 2.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é is gnách a chlos ná *chífidh mé* /**çih'ə m'e/**,
/b>çih' m'e/ ach níl aon tsampla dhe sa taifead agam. Is sa bhfoirm spleách atá an t-aon tsampla atá ann, is é sin *go bhfeiceoidh me* /**gə v'e'k'o: m'e/**.

Sampla: *fan anois, (go) bhfeiceoidh me* /**fan' ə'n'is, v'e'k'o: m'e/** CB.

- 2.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *chífidh tú* /**çih'ə tu/** agus /**çih' tu/** agus an fhoirm spleách tháite *a bhfeicfir* /**ə v'ek'ir'/** i seana-rá.

Samplaí: *chífidh tu 'n t-iasc* /**çih'ə tu n t'iask/** MT; *chífidh tú an snas deas athá air*
/**çih' tu:n snas d'as ə'ha: er'/** PR; *is ná feic a bhfeicfir* /**is na: f'ek' ə v'ek'ir'/**
(seana-rá) TC.

- 2.4.3 Níl aon tsampla den triú pearsa uimhir uatha agam.

- 2.4.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá dhá shampla ann agus iad sa bhfoirm spleách:
go bhfeicfidimid /**gə v'ek'əm'id'/**.

Samplaí: *raghaimid isteach, go bhfeicfidimid conast athá rudaí ag imeacht*
/**rəim'id' əʃ'dax, gə v'ek'əm'id' konəst ə'ha: ro'di: g'i'm'axt/** TC; *seo*
leat...go bhfeicfidimid a máthair /**ʃo l'at, gə v'ek'əm'id' ə ma:hir'/** TC.

- 2.4.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *chífidh sibh* /**çih'ə šiv'/**.

Sampla: *chífidh sibh mise* /**çih'ə šiv' m'isə/** PT.

- 2.4.6 Níl aon tsampla den triú pearsa uimhir iolra agam.

- 2.4.7 Is é atá mar saorbhriathar ná *chífear* /**çih'ər/**. Sampla amháin de atá agam, agus is líne é sin as an dán 'Na Prátaí Dubha'.

Sampla: *siúd é an lá a chífear croí na carthannachta*
/**ʃu:d e: ən la: ə çih'ər kri: nə karhənəxdə/** PR.

2.5 An Modh Coinníollach

2.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl ach sampla amháin agam agus é sa bhfoirm cheisteach.

Sampla: *cad a chífinn, ach scata fear* /kad ə çih'iq', ax sgatə f'ar/ PR.

2.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *chífeá* /çih'ha:/ agus /çih'fa:/ agus an fhoirm dhiúltach *n'fheiceofá* /n'e'k'o:ha:/, *n'fheicfeá* /n'ek'f'a:/ agus *ní fheicfeá* /n'i: ek'h'a:/.

Samplaí: *well, 'eir a chífeá na scamail* /vel', er' ə çih'ha: nə sgamil'/ MT; *chífeá an ghaoth a bheadh a' 'meacht leóthu* /çih'ha: n ɣe:ɪx ə v'ax ə m'ax l'o:hə/ MT; *chífeá iad go léir* /çih'ha: iəd gə l'er'/ CB; *is ar éigint a chífeá* /is er e:ɣ'in't' ə çih'ha:/ PR; *bhí sí sin chomh hálainn de bhean is a chífeá* /v'i: si: sin' xu: ha:liŋ' d'ə v'an is ə çih'ha:/ DC; *chífeá na feirmeoirí ag teacht* /çih'fa: nə fer'ə'mu:r'i: ə t'axt/ DC; *n'fheiceofá arís ' dtí 'n tráthnóna iad* /n'e'k'o:ha: ə'ri:ʃ d'i:n tra:x'nu:nə iəd/ PR; *n'fheiceofá na ba, fiú amháin* /n'e'k'o:ha: nə ba, f'u: va:n'/ PR; *n'fheiceofá an baile mór....le deatach* /n'e'k'o:ha: n bal'ə muər, l'ə də'tax/ PT; *ní fheicfeá lachain (in) aon áit anois* /n'i: ek'f'a: laxə ne:n a:t' ə'n'iʃ/ SC; *n'fheicfeá ar ao' chor é* /n'ek'f'a: ə re:xər e:/ DC.

2.5.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha is sa bhfoirm spleách den mbriathar atá na samplaí atá ann, is iad san go *bhfeiceodh* /gə v'e'k'o:ɪx/, go *bhfeicfeadh* /gə v'ek'əx/ agus (d)á *bhfeicfeadh* /a: v'ek'əx/.

Samplaí: *mar go bhfeiceodh sé fhéin go ndíolfai fós é* /mar gə v'e'k'o:ɪx

2.8 **Sei h'e:n' gə n'i:lfi: fo:s e:/** RT; *go bhfeicfeadh sí 'n fortiún álainn*

2.8.1 **/gə v'ek'əx ʃi:n fort'u:n a:liŋ'/** TC; *(d)á bhfeicfeadh sé éinne*

Sampla: bhfeicfeadh sé tríis a leathuair tréis a naoi anocht /hokem,
/a: v'ek'əx sei aiŋ'ə/TC.

2.5.4 Níl aon tsampla den chéad phearsa, uimhir iolra agam.

2.5.5 Níl aon tsampla den dara pearsa uimhir iolra agam.

2.5.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *má chífidís* **/ma: ʃi:h'əd'i:ʃ/** ann.

Sampla: má chífidís Mion Ard **/ma: ʃi:h'əd'i:ʃ m'ə'na:rd/** MT.

2.5.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

2.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

Tá na samplaí anso sa dara pearsa uimhir uatha agus sa chéad phearsa, uimhir iolra.

2.6.1 Sa dara pearsa uimhir uatha tá na samplaí seo sa bhfoirm dhiúltach den
mbriathar, *n'fheiceofá* **/n'e'k'o:ha:/** agus *n'fheicfeá* **/n'ek'fa:/**.

Samplaí: bhíodh sé fé cheilt agus n'fheiceofá ar ao' chor é

/v'i:x sei f'e: ʃel't' agəs n'e'k'o:ha: ə'rei:xər e:/ PR; *dh'imíodh se agus*

n'fheicfeá ar ao' chor é **/ʃi'm'i:x se agəs n'ek'fa: ə'rei:xər e:/** DC.

2.6.2 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *chífeadh míd* **/ʃi:h'əx m'i:d'/**, mar atá sa
sampla *má chífeadh míd na préacháin luite ar an uisce*⁹

Sampla: bhí aon dár a dh'fheicfeadh m'ádh na préacháin luite ar an uisce
/ma: ʃi:h'əx m'i:d' nə p'r'iə'xam' lit'ər [ʃit'ər] ən iʃg'ə/ MT.

2.7 An Modh Ordaitheach

Níl ach sampla amháin agam anso.

2.7.1 Sa dara pearsa uimhir uatha tá an sampla sa bhfoirm dhiúltach *ná feic*
/na: f'ek'/.

Sampla: ná feic a bhfeicfir is ná clois a gcloisfir

/na: f'ek' ə v'ek'ir', is na: kloʃ ə gloʃir'/ (seana-rá) TC.

⁹ Ag tagairt don tsliú n-ailiúilís comharthaí na h-áiríre fadó.

2.8 An Modh Foshuiteach, Aimsir Láithreach

2.8.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *thocam* /**hokəm**/ < *feiceam*.

Sampla: *thocam, bí anso istigh 'gen a leathuair tréis a naoi anocht* /**hokəm**,

b'i: n'so əʃt'ig' g'en ə l'a'huər' t'r'ɛʃ ə ne: ə'noxt/ PR.

2.8.2 Tá dhá shampla sa dara pearsa uimhir uatha sa bhfoirm dhiúltach, mar atá *nár dh'fheicir* /**nair jek'ir'**/.

Samplaí: *a Dhomhnaill Uí Chuilneáin nár dh'fheicir a' ghrian*

/ə ɣu:nil' i: xil'n'a:n' nair jek'ir' ə jr'iən/ MT; *nár dh'fheicir ná Dia*

/nair jek'ir' na: d'iə/ MT (iad so as rann a bhain le fear a raibh sé ráite ina thaobh gur dhearbhaigh sé ar na Fíníní).

2.9 An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite

2.9.1 Níl aon tsamplaí ann.

2.10 An tAinm Briathartha

2.10.1 Is é atá mar ainm briathartha ná *feiscint* /**fɛʃg'ən't'**/ agus i sampla amháin tá

/f'ɪʃg'ən't'/. Sa sampla deireanach ar fad thíos, tugaimid fé ndeara go gcuireann an cainteoir guta cúnta isteach idir an t-ainmfhocal *talamh* agus an t-ainm briathartha *le feiscint*.

Samplaí: *bhí carn daoine á dh'fheiscint* /**v'i: karn di:n' a: jɛʃg'ən't'**/ MT; *ní thagadh sé*

chún í dh'fheiscint /**n'i: hagəx ʃe: xu:n i: jɛʃg'ən't'**/ MT; *is cuimhin liom fhéin*

é sin a dh'fheiscint /**is kain' l'um h'e:n' e: ʃin' ə jɛʃg'ən't'**/ CB; *n'fheadar mé*

an féidir leat é dh'fheiscint go soiléir /**n'adər m'e:n f'e:dər l'at e: jɛʃg'ən't'**

gə sl'e:r'/ PR; *bhí duine ann ná raibh sé tréis a dh'fheiscint*

/**v'i: di:n'ə aun na: re ʃe: t'r'ɛʃ ə jɛʃg'ən't'**/ PR; *gan aon siúinéir ná ceardaí a*

dh'fheiscint /**gan e:n ʃu:n'e:r' na: k'a:r'di: ə jɛʃg'ən't'**/ TC; *gheobhainn é sin*

⁹ Ag tagairt don tslí a n-aithnídís comharthaí na haimsire fadó.

a dh'fheiscint /jo:ŋ' e: sin' ə jeʃg'an't'/ PR; gheobhthá siar isteach dtí Eochail
a dh'fheiscint /jo:ha: siər əʃ'd'ax d'i: o:xil' ə jeʃg'an't'/ PR; ní cuimhin liom
ach í dh'fheiscint uair amháin /n'i: kain' l'um ax i: jeʃg'an't' uər' ə'væn'/
DC; ba mhór an mhiorúilt é sin a dh'fheiscint an uair sin
/bə vuər ən v'ə'ru:l't' e: sin' ə jeʃg'an't' ən uər' sin'/ DC; iontas ba dh'ea
gluaisteán a dh'fheiscint /u:ntəs bə ja g'l'uəʃ'd'æn ə jeʃg'an't'/ MC;
teigheann Ann suas chun í dh'fheiscint /tain an' suəs xun' i: jeʃg'an't'/ ED;
chuamar síos chun é dh'fheiscint /xuəmər si:s xun e: jeʃg'an't'/ MP; nuair
athá rudaí le feiscint agat /nuər' ə'ha: ro'di: l'e f'efg'an't' ə'gut/ PR; thá sé le
feiscint aige 'n saol go léir /ha: se: l'e f'efg'an't' ə'g'en seil gə l'er/ PR; thá na
háiteanna sin go léir le feiscint uaidh /ha: nə ha:t'ənə sin' gə l'er' l'e
f'efg'an't' vuəg'/ PR; ní raibh aon talamh le feiscint aige /n'i: rev' e:n taləv
[taɣəv] ə l'e f'ifg'an't' ə'g'e/ MT.

2.11 An tAinm Briathartha

2.11.1 Níl aon tsamplaí ann.

2.12 Chíonn

2.12.1 Tugtar fé ndeara gur *feic*- amháin atá anso, seachas *fic*- atá coitianta in iarthar na Mumhan, murach go bhfuil /i/ in *feiscint* in aon tsampla amháin; níl aon tsampla ann de *feic*- á úsáid go neamhspleách, ná *chí*- go spleách mar a bhíonn i gCorca Dhuibhne.

²⁰ *Beach Stoc2, Ua Súilleabháin, lch 328, §8.69: "... agus ní amháin do chine se (N, Uíbh Réabach agus Corca Dhuibhne)."*

²¹ *Féach CoraSS, Usher, lch 332, n.5 agus lch 346, n.51; maidir le /f/ > h son Déise, feach Stoc2, Ua Súilleabháin, lch 321, §8.31*

Is é is coitianta ná gur *chnuic*- a bhíonn mar phréamh san aimsir chaite, ach faighimid leis, é mar *chnuc*- (aimsir chaite 1u. agus 3u.¹⁰) agus leis an gcéad siolla ar lár, mar atá *'naic*-, agus tá sampla ann ina bhfuil an phréamh déshiollach, mar atá */xə'nukəs/* (§3.2.1). Sa bhfoirm dhiúltach is minicí go mbáitear an guta sa mír dhiúltach, cé nach i gcónaí é (§3.2.2). Tá an leagan *thocam*<*feiceam* */hokəm/*¹¹ sa chéad phearsa uatha, modh foshuiteach láithreach agus ordú á leanúint (Béarla: *see now!*) agus tá *dh'fheic*- */jek'-/* sa dara pearsa, uatha.¹⁴ Cuirtear síneadh leis an dara siolla sa mbriathar so mar a leanas: láithreach, spleách *feicíonn*-; 1 u. caite, spleách *-feacaíos*, 1 iol *-feacaíomar*, 3 iol. *chonaicíodar*, saorbhriathar *-feacaíog*; gnáthchaite sb. spleách *-feicítí*; modh coinníollach agus an fháistineach *-feiceó*. Sa 2 u., modh coinníollach bíonn *f* caol le clos (gan síneadh leis an dara siolla), an bhéim ar an gcéad siolla */n'ek'fa:/* agus leis an mbéim ar an dara siolla ar uairibh */n'ek'fa:/*. San ainm briathartha tá *feiscint* agus *fiscint* ann.

Sampla: *chuala tá trácht ar Fhionán Mac Colm?*

/xuala tui traxd er' f'nam ma koləm/ SC.

3.2.2 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá sampla amháin.

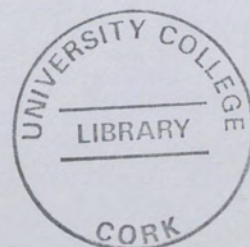
Sampla: *nuair a chualadar go léir an radío /nuər' a xualadar go l'er' an rad'io/* PF.

3.3 An Aimsir Fháistineach

3.3.1 Sa chruasach so tá sampla amháin a fhangon le nós canúna na nDéise, é sin agé Tadhg Cúinnín i seana-ráiteas nó nath cainte ón traidisiún.

¹⁰ Féach *StnaG*, Ua Súilleabháin, lch 528, §8.69: '...agus fiú amháin *do chnuc sé* (N, Uíbh Ráthach agus Corca Dhuibhne).'

¹¹ Féach *CainSS*, Ussher, lch 332, n.5 agus lch 346, n.51; maidir le *f > h* sna Déise, féach *StnaG*, Ua Súilleabháin, lch 521, §8.31

Caibidil 3

Cloiseann

3.1 An Aimsir Láithreach

Ní gnách don mbriathar so in úsáid i nGaeilge na nDéise, is é an briathar *airím* a úsáidtear chun a chiall a chur in úil. Faighimid tagairt amháin in *IR* don mbriathar.¹² Tá an leagan *clos a gcluas* agus *is clos cluas dom é* ag Ó Síocháin.¹³

Tá an briathar arís ag Peig Bn. Uí Réagáin i líne as dán a scrig fear ó Bhaile na nGall.¹⁴ Sampla amháin atá ann san aimsir láithreach agus trí shampla eile seachas so ach dhealródh sé gur de thoradh tionchar na scolaíochta nó le heaspa cleachtadh ar an nGaeilge le tamall de bhlianta anuas a úsáideann na cainteoirí an briathar mar atá sna samplaí.

- 3.1.1 Sampla: *is ní chloistear ceol sí ann, le luascadh 'n chliabháin*
/is n'í: xloftər k'ol: s̪i: aun, l'e luəsgə n ɟl'ir'va:n'/ PR.

3.2 An Aimsir Chaite

- 3.2.1 Tá blianta caite ag Séimín Ó Cionnfhaolaidh ag múineadh na Gaeilge d'Éireannaigh i Londain agus tá amhras orm gur de thoradh taithí ar a húsáid sa chomhthéacs san a bhain sé úsáid as an mbriathar anso agus é sa dara pearsa uimhir uatha.

Sampla: *chuala tú trácht ar Fhionán Mac Colm?*

/xuələ tu: traxd er' i'na:n ma koləm/ SC.

- 3.2.2 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá sampla amháin.

Sampla: *nuair a chualadar go léir an radio /nuər' ə xuələdər gə l'er' ən reid'io:/* PF.

3.3 An Aimsir Fháistineach

- 3.3.1 Sa chnuasach so tá sampla amháin a thagann le nós canúna na nDéise, é sin age Tadhg Cúnnún i seana-ráiteas nó nath cainte ón traidisiún.

¹² *IR* lch 99, téacs 117.

¹³ *SChDII* lch 99.

¹⁴ Nioclás Ó Corráin, ó Bhaile na nGall, † c.1972. Ar chasadh ó Mheirice do sna 1960í, chum sé an dán *Baile na nGall*.

Sampla: *ná feic a bhfeicfir, is ná clois a gcloisfir* /na: f'ek' ə v'ek'ir', is na: kloʃ

ə gloʃir'/ TC.

3.4 An Modh Ordaitheach

3.4.1 Sampla amháin atá ann don modh ordaitheach, 'sé sin an sampla céanna atá ann don aimsir fháistineach.

Sampla: *ná feic a bhfeicfir, is ná clois a gcloisfir* /na: f'ek' ə v'ek'ir', is na: kloʃ

ə gloʃir'/ TC.

3.5 An tAinm Briathartha

3.5.1 Sampla amháin atá ann.

Sampla: *Joe Lenane a chloisint* /d'z'o: l'ə'n'an' ə xloʃən't'/ PF.

Níl aon tsamplaí eile ann ina n-úsáideann na cainteoirí an briathar so.

Níl aon tsamplaí eile den ainm láithreach sa tailfead.

4.2 An Aimsir Chaite

4.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá an fhoirm scartha agus an fhoirm tháite den mbríghar ann, is iad sin *dheir mé* /jin' m'e/, /jin' m'ə/, *dheir mé* /jin' m'e/, *do dheir mé* /do jin' m'e/, *gu(r) dheir mé* /go jin' m'e/, /gor jin' m'e/;

¹⁵ Phearsa TC, ich 130, nótá 1.

Caibidil 4

Déineann

Réimniú an Bhriathair

4.1 An Aimsir Láithreach

- 4.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá an fhoirm threisithe *déinimse* /d'eɪn'əm'sə/ agus an fhoirm spleách *má dhéinim* /ma: jeɪn'əm'/ ann.

Samplaí: *ach déinimse an rud céanna* /ax d'eɪn'əm'sə n rod k'anə/DC; *má dhéinim sa choill é* /ma: jeɪn'əm' sə xail' e/ TC.

- 4.1.2 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá an fhoirm dhearfach agus an fhoirm dhiúltach, mar atá: *déineann siad* /d'eɪn'ən sɪəd/; *ní dhéineann siad* /n'i: jeɪn'ən sɪəd/.

Samplaí: *déineann siad a ndícheall* /d'eɪn'ən sɪəd ə n'i:həl/ SC; *ní dhéineann siad* /n'i: jeɪn'ən sɪəd/ PC.

- 4.1.3 Maidir leis an saorbhriathar faighimid sa bhfoirm spleách dhiúltach é agus sa bhfoirm choibhneasta: *ná déintear* /na: d'eɪn'tər/ agus *mar a déintear* /mar ə d'eɪntər/¹⁵.

Samplaí: *is mór an trua ná déantar* /is muər ən truə na: d'eɪn'tər/ SC; *mar a déintear ar carn rudaí* /mar ə d'eɪntər ər karən ro'di:/ PR.

Níl aon tsamplaí eile den aimsir láithreach sa taifead.

4.2 An Aimsir Chaite

- 4.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá an fhoirm scartha agus an fhoirm tháite den mbriathar ann, is iad sin *dhein me* /jin' m'e/, /jin' m'ə/, *dhein mé* /jin' m'e:/; *do dhein mé* /də jin' m'e:/; *gu(r) dhein mé* /gə jin' m'e:/, /gər jin' m'e:/;

¹⁵ Féach IR, lch 130, nóta 1.

do dheineas /də jin'əs/, dheineas /jin'əs/, leis an bhforainm threisithe *dhein mise* /jin' m'isə/, sa bhfoirm dhiúltach tá ní *dhein mé* /n'i: jin' m'e/ agus níor dheineas /n'ir jin'əs/.

Samplaí: *bhuel, dhein me gach aon saghas obair* [sic] *a bhí ar an saol*

/vel' jin' m'e gə he:n sais obər' ə v'i: er' ə se:l/ DP; *dhein me mo shlí fhéin,*

ansan /jin' m'e mə h'l'i: h'e:n' ən'son/ DP; *dhein me an bÁCáil go léir ar an*

tine, dhein mé /jin' m'e n ba:'ka:l' gə l'er' er ən t'in'ə, jin' m'e/ CB; *dhein me*

trí shaghas job /jin' m'e tri: hais d'z'ab/ PR; *dhein me an chásáil*¹⁶

/jin' m'e n xa:'sa:l'/ TC; *dhein me a chomhairle* /jin' m'e xu:rl'ə/ TC; *dhein me*

dearúd air /jin' m'e d'a'ru:d ər'/ PR; *ó, dhein me* /o:, jin' m'e/ MP; *dhein me*

/jin' m'e/ MCh; *dhein me dhá leath de* /jin' m'ə ɣa: l'ax d'e/ PT; *dhera, dhein*

mé /ja:rə, jin' m'e/ DP; *dhein mé amhrán a chanadh* /jin' m'e: au'ra:n ə xanə/

TCn; *cad a dhein mé an lá fé dheireadh?* /kad ə jin' m'e: n la: f'e: jer'ə/ EP; *an*

píosa deireanach a dhein mé /ən p'i:sə d'er'ənəx ə jin' m'e/ DC; *bhuel, as mo*

cheann fhéin a dhein mé é a thástáil /vel', as mə ɟaun h'e:n' ə jin' m'e:

ha:s'da:l'/ TCn; *do dhein mé a lán iascaireachta* /də jin' m'e: ə lan

iəsgər'əxdə/ NT; *is dóigh liom gu' dhein mé* /s do: l'um gə jin' m'e/ TC; *is*

dóigh liom gur dhein me gach aon saghas /s do l'um gər jin' m'e gə he:n sais/

PR; *ó, do dheineas* /o:, də jin'əs/ SC; *trí chéirín ar fad do dheineas*

/t'r'i: ɟer'n'i:n' er fad də jin'əs/ NT; *an chéad uair a dheineas dráma*

/ən ɟiad uər' ə jin'əs dra:mə/ PF; *dheineas an dráma* /jin'əs ən dra:mə/ PF;

¹⁶ Cúram siúinéireachta í seo a bhaineann le coincreíd in obair thógála (= *shuttering* i mBéarla)

dhein mise gach ao' rud /jin' m'isə gə he:rod/ DP; *shin é a' méid* /h'in' e: m'e:ɪd' f'r'e:ɔ:r'əxd ə jin' m'isə/ TC; *ní feiréadóireacht a dhein mise* /h'in' e: m'e:ɪd' f'r'e:ɔ:r'əxd ə jin' m'isə/ TC; *ní dhein me mórán obair* [sic] /n'i: jin' m'e muə'ra:n obər'/ TC; *ní dhein me faic inniu* /n'i: jin' m'e fak' iŋ'uv/ PR; *bhuel, níor dheineas* /vel' n'ir jin'əs/ MP; *ó, níor dheineas fhéin é riamh* /o: n'ir jin'əs h'e:n' e: riəv/ PF; *níor dheineas 'An Chéad Oíche Nollag'* /vel' n'ir jin'əs ən ɟiad i:h'ə noləg/¹⁷ PR.

4.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha ní mór na samplaí atá sa taifead. Faighimid *dhein tú* /jin tu:/ agus an fhoirm spleách *gu'gur dhein tú* /gə jin tu:/, /gər jin' tu:/ maraon le sampla amháin sa bhfoirm choibhneasta *a dhein tu* /ə jin' tu:/ (féach go bhfuil *n* ag leathnú roimh *t* leathan de bharr *sandhi* i gcuid de sna samplaí).

Samplaí: *dhein tú mo shaothar inniu* /jin tu: mo he:r əŋ'uv/ TC; *bhuel, dhein tú anaghaisce* /vel' jin tu: 'anə'ɣaŋg'ə/ NB; *dh'airigh mé, arsa sí, gu' dhein tú amhrán dom* /ɣar'ə m'e, arsə ʃi:, gə jin' tu: au'ra:n dom/ RT; *chaith gur dhein tú dramaí* /xa gər jin' tu: dra'mi:/ ED; *pé rud a dhein tu riamh* /p'e:rd ə jin tu riəv/ MT.

4.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha faighimid *dhein se* /jin' se/, *dhein sé* /jin' se:/, *dhein seisin* /se'ʃin'/, *dhein sí* /jin' si:/, *a dhein sí* /ə jin' si:/, *a dhein sé* /ə jin' se/ (spleách, ceisteach agus coibhneasta), *do dhein sé* /də jin' se:/ (coibhneasta), *má dhein sí* /ma: jin' si:/, *gu(r) dhein sí* /gə jin' si:/, /gər jin' si:/, an fhoirm cheisteach *ar dhein sí?* /er' jin' si:/, *níor dhein* /n'ir jin'/, *níor dhein sé* /n'ir jin' se:/, *nár dhein sé* /na:r jin' se:/, *ní dhein sé* /n'i: jin' se:/, *dhein + ainmfhocal*, *a dhein + ainmfhocal*.

¹⁷ /r/ leathan sna samplaí i /n'ir jin'əs/anso, cé go gcaolaítear i Múscraí é, dar le hÓ Cuív (IWM)

Samplaí: *dhein se amach go dtiocfadh a' lá* /jin' se max gə d'ukəx ə la:/ TC; *dhein se*

fáinne as /jin' se fa:ŋ' as/ PR; *dhein se peictiúr* /jin' se p'ek'd'ur/ DC; *dhein*

4.2.4 *se ceann* /jin' se k'aun/ PR; *dhein sé bailiúchán* /jin' sei ba'l'urxain/ MP; *dhein*

sé ana-chuid leabhartha /jin' sei anə xid' l'əurhə/ EP; *dhein sé é a mheascadh*

/jin' sei v'asgə/ EP; *dhein sé a lámh a ghearradh* /jin' sei ə la:v ə jarə/ DC;

dhein seisin dramaí /jin' se'jin' dra'mi:/ PF; *dhein sí an ceann mór*

Sampla /jin' si: ən k'aun muər/ PR; *mhínigh sí conas mar a dhein sí é* *chuid dramaí*

/v'i:n'i si: kunəs mar ə jin' si: ei/ PR; 'sé 'n rud a dhein sí ach thosnaigh sí ar

dramaí /se:n rod ə jin' si: ax hosnə si: er' dra'mi:/ PR; *cad a dhein se leis an*

stuif go léir /kad ə jin' se l'ej ən sdif' gə l'er'/ PT; *dhein mar a d'ad*

gach leabhar do dhein sé, bhí sé fíor /gax l'əur də jin' sei, v'i: sei f'ir/ NT; *má*

dhein sí aon rud eile, b'fhéidir gu' dhein /ma: jin' si: ei:rod el'ə, *ar fad*

b'eadər gə jin'/ PR; *mhuise, baineann sé le dealramh gur dhein*

/əfə, ban'ən sei l'ə d'aurə gər jin'/ RT; *agus gur dhein sí an t-amhrán*

/agəs gər jin' si:n tau'ra:n/ ED; *n'fheadar ar dhein sí aon amhrán eile?*

/n'adər er' jin' si: ein au'ra:n el'ə/ ED; *níor dhein* /n'ir jin'/ SL; *agus níor*

dhein sé é, mór an trua nár dhein /agəs n'ir jin' sei ei, muər ən truə nair jin'/

4.2.5 DC; *agus is minic nár dhein* /agəs is m'in'ik' nair jin'/ MP; *sea, ach ní dhein*

Sampla *sé mórán maith as* /sa, ax n'i: jin' sei muə'ra:n mah as/ EP; *ó, ní dhein*

/o: n'i: jin'/ MT; *féach cad a dhein se* /f'iax kad ə jin' se/ RT; *is dócha gu' iad*

a fhriotháladh a dhein se aríst /s do:xə gə iəd ə r'ə'ha:lə jin' se ri:st'/ PT.

I sampla amháin faightear mar mhacalla é, mar a gcuirtear *Dhein* in áit an bhriathair chirt *Bhrúigh*.

Samplaí: *ba mhaith liom anois go mbrúfá amach písín eile ar mo dhrom. Dhein.*

4.2.6 /bə va l'um ə'n'is̥ gə mruː'haː max p'iː'sin' el' ə'r' mə ɣraum, jin'/ TCn;

Ceist: *agus dhein sé sin a leithéid, ar dhein?* Frg: *Dhein* /jin'/ MT.

4.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *dhineamar* /jin'əmər/, *a dhineamar*

Samplaí: /ə jin'əmər/, an fhoirm threisithe *a dhineamarna* /ə jin'əmərənə/, an fhoirm

spleách *gu(r) dhineamar* /gər jin'əmər/, /gə jin'əmər/, agus *a dheinimíd*

(*dheineamar*) /ə jin'əm'ɪd'/, *dhein míd* /jin' m'ɪd'/. *ansan dhineadar* 'dúirt

Samplaí: *dheineamar iad san* /jin'əmər iəd son/ PR; *dheineamar ana-chuid dramaí*

/jin'əmər anə xi dra'miː/ DC; *dheineamar roinnt bheag airgid orthu* *ansan*¹⁸

/jin'əmə rain't v'eg ar'ig'ɪd' orhə/ MP; *dheineamar, ní minic a dheineamar*

/jin'əmər, n'iː m'in'ik' ə jin'əmər/ MP; *is minic a dheineamar iad a* *nó...*

chomhaireamh /is m'in'ik' ə jin'əmər iəd ə xuːr'əv/ PR; *an rud san a* *dheineadar*

dheineamar /ən rod son ə jin'əmər/ DC; *sin drama a dheineamar fadó*

/ʃin' dramə ə jin'əmər fə'doː/ DC; *sin mar a dheineamarna* *an a dheineadar*

/ʃin' mar ə jin'ə'mərənə/ DC; *muireach gur dheineamar é sin* *dheineadar* *leis*

/m'r'ax gər jin'əmər eː ʃin'/ DC; *is dócha gu' dhineamar*

/s doːxə gə jin'əmər/ CB; *cad a dheinimíd*¹⁸ [*dheineamar*].../kad ə jin'əm'ɪd'/

PC; *dhein míd a' tigh beag so ansan* /jin' m'ɪd' ə t'ig' b'eg so ən'son/ PC. C;

4.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *dheineabhar* /jin'əvər/.

Samplaí: *cad a dheineabhar, (ar) dheineabhar obair luachra?* /kad ə

4.2.7 jin'əvər, jin'əvər obər' luəxra/ NB; *(ar) dheineabhar mórán dramaí?* *anas de*

/jin'əvər muə'raːn dra'miː/ NB. *dheineadh* /a jin'əv/, *gur dheineadh*

gur jin'əv (spicéach), *nó dheineadh* /muː jin'əv/ (colbhneasta).

¹⁸ .i. is é an rud a dheineamar.

4.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *dheineadar* /jin'ədər/, /jin'dər/ a *dheineadar* /ə jin'ədər/ (spleách agus coibhneasta), *nár dheineadar* /nɑ:r jin'ədər/, *ná dhein'dar* /nɑ: jin'dər/, a *dhéineadar* /a je:n'ədər/ (coibhneasta).

Samplaí: *dheineadar drama* /jin'ədər dramə/ ED; *dheineadar é sin thuas i gCeann a' Bhathalla* /jin'ədər e: sin' huəs ə g'aun ə vahələ [vahəɣə]/ MT; *dheineadar an tigh sin* /jin'ədər ən t'ig' sin'/ DC; *ansan dheineadar 'dúirse dáirse'* /ən'son jin'ədər du:rsə dɑ:rsə/ DC; *dheineadar san iarracht maith* [sic] /jin'ədər son iarəxt ma/ PR; *dhein'dar do away leis an mbord ansan*¹⁹ /jin'dər d'u: ve: l'əf ə mo:rd ən'son/ MT; *sin é an áit a dheineadar an dearúd* /sin' e:n a:t' ə jin'ədər n d'a'ru:d/ SC; *Ceist: ar thógadh an tigh seo, nó...* Frg: *é a thógaint a dheineadar* /e: ho:gən't' ə jin'ədər/ PT; *nuair a dheineadar* /nuər' ə jin'ədər/ PR; *agus féach an méid oibre a dheineadar* /agəs h'iax ə m'e:d' eb'ər'ə jin'ədər/ PR; *píosa as an amhrán a dheineadar* /p'i:sə as ən au'ra:n ə jin'ədər/ DC; *n'fheadar mé cad a dheineadar leis* /n'adər m'e: kad ə jin'ədər l'əf/ MCh; *so, nár dheineadar é* /so:, nɑ:r jin'ədər e:/ CB; *n'fheadar mé dé chúis ná[r] dhein'dar nimh a chur sa bhfuil acu* /n'adər m'e: d'e: xu:f nɑ: jin' dər n'iv' ə xur sə vil' ku/ MC; *bhídís ag trácht ar na rudaí a dhéineadar agus an obair a dheineadar* /v'i:d'i:f ə tra:xt er nə ro'di: ə je:n'ədər agəs ən obir' ə jin'ədər/ PC.

4.2.7 *Dheineadh* /jin'əg/ a bhíonn mar shaorbhriathar. Tá na samplaí seo a leanas de ann: *dheineadh* /jin'əg/, a *dheineadh* /a jin'əg/, *gur dheineadh* /gur jin'əg/ (spleách), *má dheineadh* /ma: jin'əg/ (coibhneasta).

¹⁹ Cuireadar deireadh le daoine á dtórramh ar an mbord sa chistin.

Samplaí den saorbhriathar atá ann: *dheineadh an gunna a shéideadh amach as a lámh*

/jin'əg ən gunə h'e:d'ə max as ə la:v/ PR; *dheineadh ana-dhul chun cinn*

/jin'əg 'anə'ɣol xun k'aiŋ'/ ED; *dheineadh suas slí éigint é*

/jin'əg suəs ʃl'i: e:g'in't' e/ RT; *dheineadh retiring air* /jin'əg rə't'əiriŋ' er'/

SL; *an t-am céanna a dheineadh iad* /n taum k'ianə jin'əg iəd/ PT;

mar a dheineadh tú a bhá /mar ə jin'əg tu: va:/ MT; *is gur dheineadh ár*

dTiarna a chéasadh /s gər jin'əg air d'iərnə ɟiasə/ PR; *má dheineadh aon*

díobháil /ma: jin'əg ein d'i:vai:/ PR.

4.2.8 Seo roinnt de sna samplaí ina bhfuil an briathar (*dhein*) le clos le hainmfhocal + forainm choibhneasta, forainm cheisteach, srl.:

Samplaí: *dhein m'athair uacht* /jin' mahər' uəxt/ PT; *dhein m'athair an scéal a scríobh*

/jin' mahər' ən ʃg'ial ə ʃg'r'i:v/ DC; *dhein m'athair seomra*

/jin' mahər' ʃaumərə/ MCh; *is é an rud a dhein Bríd* /ʃe: n rod ə jin' b'r'i:d'/

PR; *go raibh a fhios age duineigint cé a dhein é*

/gə 'rev'əs ə'g'e din'əg'in't' k'e: jin' e:/ EP; *ní bheadh a fhios agat cé a dhein*

iad /n'i: v'ax əs ə'gut k'e: jin' iəd/ DC; *cé a dhein iad?* /k'e: jin' iəd/ TC; *an*

fear a dhein an scéal /ən f'ar ə jin' ən ʃg'ial/ DC; *pé duine i nDúngarbhán a*

dhein iad /p'e: din' ə nu:ŋgərə'va:n ə jin' iəd/ CB; *is dóigh liom gurb é*

Cadhla a dhein iad /s do: l'um b'e: ke:lə [ke:ɣə] jin' iəd/ CB; *an fear a dhein*

Sliabh Geal gCua /ən f'ar ə jin' ʃl'iəv' g'al guə/ SC; *Dobhair a dhein an scéal*

san /dəur' ə jin' ən ʃg'ial [ʃg'iaɣ] son/ TC; *is an saor a dhein an bád so*

/sən seir ə jin' ə ba:d sə/ MT; *is mó duine nár dhein abhaile é*

/əs mu: dɪn'ə nɪr ʃɪn' ə'vəl'ə ɛ:/ DP; *mar a dhein na Giúdaigh lenár dTiarna*
 /mar ə janə g'u:ɹɪg' l'enɪr d'iərnə/ PR (sa sampla so déineann *n* leathan sa
 mbriathar roimh *na* le *sandhi*).

4.3 An Aimsir Ghnáthchaite

4.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *dhéininn* /jeɪn'ɪŋ/. Dhá shampla
 ar fad atá sa taifead: *dhéininn trí hualaí sa ló* /jeɪn'ɪŋ t'r'i: huə'li: [huə'ɹi:]

sə lo: [ɹo:]/ TC; *dhéininn iad a ní* /jeɪn'ɪŋ iəd ə n'i:/ MCh.

4.3.2 Aon tsampla amháin atá againn den dara pearsa uatha .i. *dhéantá* /janta:/. foirm
 éagsamhlach í seo ina bhfuil préamh an mhodha choinníollaigh agus deireadh na
 haimsire gnáthchaite. Is é seo an t-aon tsampla atá sa taifead: *dhéantá do mhéir a*
fhliuchadh /janta: də v'eɪr' ə l'uxə/ PR.

4.3.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *dhéineadh se*, /jeɪn'əx se/, *dhéineadh sé*,
 /jeɪn'əx seɪ/, *dhéineadh sí*, /jeɪn'əx si:/, *dhéineadh /jeɪn'əx/*, ní *dhéineadh sé*
 /n'i: jeɪn'əx seɪ/, an fhoirm choibhneasta *a dhéineadh sé* /ə jeɪn'əx seɪ/, *a*
dheineadh /ə ʃɪn'əx seɪ/, an fhoirm cheisteach dhiúltach ná *déineadh?*
 /na: d'eɪn'əx/, an fhoirm spleách go *dhéineadh* /gə jeɪn'əx/.

Samplaí: *dhéineadh se sin cístí breátha* /jeɪn'əx se ʃɪn' k'i:ʃ'd'i: b'r'ahə/ PC; *dhéineadh se* /jeɪn'əx se/ EP; *dhéineadh sé sí reatha* /jeɪn'əx seɪ si: r'ahə/²⁰ TC;
dhéineadh sé a chuid líonta fhéin /jeɪn'əx seɪ xɪd' l'i:ntə h'eɪn'/ NB;
agus dhéineadh sé é a leigheas /agəs jeɪn'əx seɪ ɛ: l'əis/ PR; *dhéineadh sí cupán*
tae /jeɪn'əx si: kə'pæn t'eɪ/ CB; *dhéineadh sí im chomh maith*
 /jeɪn'əx si: aɪm' xu: ma/ SC; *dhéineadh sí trí chnag* /jeɪn'əx si: t'r'i: xnag/ PR;
 Ceist: *dhéineadh sé a chuid líonta fhéin?* Frg: *dhéineadh /jeɪn'əx/* EP; ní

²⁰ sí .i. fogha obann, féach DD, lch 131; SChDII, lch 355; cf. *sitheadh*, FGB, Ó Domhnaill.

dhéineadh sé /n'i: je:n'əx ʃe:/ EP; *ag déanamh an rud céanna a dhéineadh se*
/d'ianə n rod k'ianə je:n'əx ʃe/ PC; *agus an obair a dheineadh sé*
/agəs ən obər' ə jin'əx ʃe:/ DC; *sheinneadh sé bosca, ná déineadh?*
/h'əin'əx ʃe: bosgə, na: d'e:n'əx/ NB; Ceist: *an ndéineadh an mac é?* Frg: *ní*
dóigh liom go dhéineadh [sic] /n'i: do: l'um gə je:n'əx/ PC.

- 4.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é atá ann ná *dhéinimís* /je:n'əm'i:ʃ/, *dhéinimíst*
/je:n'əm'i:ʃt'/, *dhéineadh míst* /je:n'əx m'i:ʃt'/, *dhéineadh míd* /je:n'əx m'i:d'/,
dhéineadh sinne /je:n'əx ʃiŋ'ə/, *ní dhéinimíst* /n'i: je:n'əm'i:ʃt'/, *ní dhéinimís*
/n'i: je:n'əm'i:ʃ/, a dhéineadh míst /ə je:n'əx m'i:ʃt'/, *a dheinimíst*
/ə jin'əm'i:ʃt'/, *dhéineadh mís* /je:n'əx m'i:ʃ/, *a dhéineadh mís* /ə je:n'əx m'i:ʃ/.

Samplaí: *dhéinimís, chaitheadh mís an ink a dhéanamh* /je:n'əm'i:ʃ, xax m'i:ʃ ən iŋ'k'
ə janə/ EP; *dhéinimís i gcónaí e* /je:n'əm'i:ʃ ə gu:'ni: e/ PC; *dhéinimíst an*
luachair a chuir amach /je:n'əm'i:ʃd' ən luəxir' ə xir' ə'max/ SC; *dhéineadh*
míst an tae /je:n'əx m'i:ʃd' ən' t'e:/ PR; *babhtáí dhéineadh míst bualadh lena*
chéile /bau'ti: je:n'əx m'i:ʃt' buələ [buəɣə] l'enə ʃe:l'ə/ PC; *nach, dhéineadh*
míd é /nax, je:n'əx m'i:d' e:/ PC; *dhéineadh sinne....mé fhéin is mo mháthair,*
chrúimís na ba /je:n'əx ʃiŋ'ə, m'e: h'e:n' s mə va:hər', xru:m'i:ʃ nə ba/ MCh;
ní dhéinimíst aon rud don lá san /n'i: je:n'əm'i:ʃd' e:n rod ən la: sən/ SC;
 Ceist: *an dtosnaíodh sibh ana-luath leótha?* Frg: *ní dhéinimís* /n'i: je:n'əm'i:ʃ/
 MP; *is le bioráin beaga [sic] a dhéineadh míst iad* /is l'e b'r'a:n' b'egə je:n'əx
 m'i:ʃd' iəd/ PR; *dramaí géarr is mó a dheinimíst* /dra'mi: g'a:r əs mu:

ə jin'əm'i:ʃt' / DC; *dhéineadh mís peata dhe gach ao' rud*

/je:n'əx m'i:ʃ p'atə je gə he: rod/ PC; *dhéarfadh sé linn cad a dhéineadh mís*
/jarəx ʃe: l'ɪŋ' kad ə je:n'əx m'i:ʃ/ PC.

4.3.5 Maidir leis an dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

4.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, is é atá ann ná *dhéinidís* /je:n'əd'i:ʃ/, *dhéanaidís* /janəd'i:ʃ/, *dhéindís* /je:n'd'i:ʃ/, an fhoirm dhiúltach ní *dhéinidís* /n'i: je:n'əd'i:ʃ/, *déindís* /d'e:n'd'i:ʃ/ an fhoirm spleách *maran dhéinidís* /marən je:n'əd'i:ʃ/, *a dhéindís* /ə je:n'd'i:ʃ/, /ə je:n'əd'i:ʃ/, *a dhéineadh* /ə je:n'əx/ (an fhoirm spleách agus choibhneasta).

Samplaí: *dhéinidís cruach* /je:n'əd'i:ʃ kruəx/ EP; *ach dhéinidís é, dhéinidís i gcónaí e*

4.3.7 /əx je:n'əd'i:ʃ e:, je:n'əd'i:ʃ ə gu:'ni: e/ CB; *dhéinidís i gcónaí é*

/je:n'əd'i:ʃ ə gu:'ni: e:/ PR; *dhéinidís braon de sin a chur sa ndeoch*

/je:n'əd'i:ʃ bre:n d'ə ʃin' ə xur sə n'ox/ PR; *dhéinidís na ba a thiomáint*

Samplaí: /je:n'əd'i:ʃ nə ba ə hə'ma:n't'/ PR; *dhéinidís na braillíní a thabhairt leothu*

isteach /je:n'əd'i:ʃ nə barə'l'i:n'i: həur't' l'ox:hə ʃd'ax/ PR; *dhéinidís,*

dhéinidís /je:n'əd'i:ʃ, je:n'əd'i:ʃ/ PR; *dhéinidís filíocht fadó*

/je:n'əd'i:ʃ f'i'l'i:xt fə'dox/ DC; *dhéinidís an Chorróin Mhuire*

/je:n'əd'i:ʃ ən xro:ŋ' vir'ə/ PC; *dhéindís fhéin iad* /je:n'd'i:ʃ h'e:n' iəd/ CB;

dhéindís é sin /je:n'd'i:ʃ e: ʃin'/ CB; *agus dhéindís gach aon saghas díomá [sic pro díobháil] nuair a gheibheadh siad imithe é* /agəs je:n'd'i:ʃ gə

he:n sa:is d'i'ma: nuər' ə jəix ʃiəd m'ih' e:/ EP; *dhéindís é sin*

/je:n'd'i:ʃ e: ʃin'/ MT; *dhéindís go léir na cístí ar a' tine*

²¹ Maidir le glanúil na díobháil, seachad. Ua Sallabháin, SinG, 38.62

/je:n'd'i:f gə l'e:r' nə k'i:f'd'i: er' ə t'in'ə/ PC; ní dhéinidís /n'i: je:n'əd'i:f/ PR; agus déindís glór millteach /agəs d'e:n'd'i:f glo:r m'əil't'əx/ PC; maran dhéinidís lá maith ní bheadh aon rud acu²¹ /marən je:n'əd'i:f la: ma n'i: v'ex e: rod ə'ku/ EP; is é 'n rud a dhéindís ná dheandís iad a ghlanadh amach /ʃe:n rod ə je:n'd'i:f na: jand'i:f iəd ə ɣlanə max/ MP; an áit a dhéinidís a' bríc /na:t ə je:n'əd'i:f ə b'r'ik'/ TC; 'siad na gaibhne a dhéineadh iad /ʃiəd nə gain'ə je:n'əx iəd/ TC; na mná a dhéineadh é sin /nə mən'na: ə je:n'əx e: ʃin'/ PC; cad a dhéineadh na buachaillí mórthimpeall /kad ə je:n'əx nə buəxəl'i: muər'h'aim'p'əl [muər'haim'p'əɣ]/ MCh.

- 4.3.7 Maidir leis an saorbhriathar is é atá ann: dhéintai /je:nti:/, dhéantai /janti:/, a dhéantai /ə janti:/ a dhéintai /ə je:n'ti:/ (coibhneasta), an fhoirm cheisteach an ndéantai? /ə n'ianti:/ agus an fhoirm spleách go ndéintai /gə n'e:n'ti:/ atá ann.

Samplaí: dhéintai na líonta a thógaint isteach /je:nti: nə l'intə ho:gən't' əʃ'd'əx/ PR; dhéintai fear a tharraingt amach /je:nti: f'ar ə harən't' ə'max/ PR; dhéintai an arbhar [sic] go léir a bhualadh /je:nti: ən a'ru:r gə l'e:r' ə vuələ/ SC; dhéintai é sin a chur timpeall ar do cheann /je:nti: e: ʃin' ə xur h'aim'p'əl ər də ɟaun/ PR; dhéintai cipín a chur sa tine /je:nti: k'i'p'in' ə xur sə t'in'ə/ PR; san oíche a dhéintai iad a phósadh /sən i:h'ə je:nti: iəd ə fo:sə/ PR; sin é mar a dhéintai é /ʃin' e: mar ə je:nti: e:/ SC; rud eile a dhéintai oíche Fhéil' Bríde /rod el'ə je:nti: i:h' əl' b'r'id'ə/ PR; thugtaí amach é agus dhéantai é a chur /hugti: ə'max e: agus janti: e: xur/ CB; deireadh an tsamhraidh a dhéantai é, dhéintai é is dócha /d'er' ən taure janti: e:, je:n'ti: e: sdo:xə/ MP; an ndéantai

²¹ Maidir le séimhiú as diaidh *mara* cf. Ua Súilleabháin, *StnG*, §8.62

aon iascaireacht?/ə n'iantɪː eːn iəsgər'əxt/ NB; b'fhéidir go ndéintaí é in

áiteanna eile /b'eɪd'ir' gə n'eːn'tiː eː n aɪt'ənə el'ə/ SC.

4.3.8 Seo iad na samplaí ina bhfuil an briathar (*dhéineadh*) le clos le hainmfhocal;

Samplaí: *dhéineadh cuid des na daoine é* /jeɪn'əx kɪd'es nə diːn' eː/ EP; *dhéineadh na*

Samplaí *hathaireacha e* /jeɪn'əx nə hah'ər'əxə e/ PC; *dhéineadh m'athair roinnt de*

/jeɪn'əx m'ahə rain't' d'e/ MP; *bhuel, dhéineadh comharsain é sin dúinn, fear a*

4.4.3 *bhí a' maireachtain ana ghairid dúinn anso* /vel', jeɪn'əx kuːrsən'

eː ʃɪn' duːɲ', f'ar ə v'iː ə mə'r'axdən' anə ɣar'i duːɲ' ən'so/ MP.

4.4 An Aimsir Fháistineach

4.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *déanfaidh me* /d'ianhə m'e/,

/d'ianə m'e/, *déanfaidh mé* /d'ianhə m'eː/, /d'ianə m'eː/, /d'ian m'e²²/, an

fhoirm dhiúltach ní *dhéanfaidh mé* /n'iː janə m'e/, an fhoirm cheisteach scartha

cad a dhéanfaidh mé? /kad ə janə m'e/, agus sa bhfoirm tháite *cá ndéanfad?*

4.4.4 /kaː n'eːnhəd/ (an sampla so as rann).

Samplaí: *déanfaidh me níos fearr* /d'ianhə m'e n'iːs f'air/ TC; *bhuel, déanfaidh me más*

féidir liom /vel', d'ianhə m'e maːs f'eɪd'ər' l'um/ DP; *déanfaidh me*

Samplaí: *déanfaidh mé* /d'ianə m'e/ CB; *'déanfaidh mé', a deir sí* /d'ianhə m'eː, d'er' ʃiː/ TC;

mhuise, déanfaidh mé mo dhícheall /ʃə, d'ianə m'eː mo jɪːh'əl/ TC; *déanfaidh*

me píosa eile /d'ian m'e p'iːs el'ə/ PR; *ní dhéanfaidh me, a Mhichíl*

/n'iː janə m'e, v'i'h'il'/ TC; *n'fheadar me cad a dhéanfaidh me*

/n'arə m'ə kad ə janə m'e/ PC; *n'fheadar me cad a dhéanfaidh me, a dúirt se*

4.4.5 Níl aon samplaí den dara pearsa uimhir iolra sa taifead.

4.4.6 Níl aon samplaí den tríú pearsa uimhir iolra sa taifead.

4.4.7 Sa saorbhriathar, tá *déanfaidh* /d'ianfər/ ann.

²² foirm *allegro*, i gcaint ana-mhear.

Samplaí: /n'arə m'e kad a janə m'e, du:rt' ʃe/ MT; cá ndéanfad mo nead?

/ka: n'einhəd mo n'ad/ (rann) TC.

4.4.2 Dhá shampla atá ann den dara pearsa uimhir uatha agus iad sin sa bhfoirm cheisteach, [an n]déanfaidh tú? /d'ianhə tu:/ agus /n'ianə tu/.

Samplaí: déanfaidh tú treabhsar dom? /d'ianhə tu: t'r'əusər dom/ TC; an ndéanfaidh tu ceann anois domhsa? /n'ianə tu k'au n'ij du:sə/ RT.

4.4.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá déanfaidh se /d'ianhə ʃe/ ann, maraon leis an bhfoirm spleách go ndéanfaidh se /gə n'ianə ʃe/, go ndéanfaidh sé

/gə n'ianə ʃe:/, agus sampla sa bhfoirm choibhneasta a dhéanfaidh /[ə] janig'/.

Samplaí: déanfaidh se, dhéarfainn /d'ianhə ʃe, jəriŋ'/ PR; thá Séamus a' rá i gcónaí go ndéanfaidh sé é /ha: ʃiaməs ə r'a: gu:'ni: gə n'ianə ʃe:/ PR; gheobhaidh tú cáirt bhainne a dhéanfaidh ár mbreoscast /jo: tu: ka:rt' vaiŋ'ə janig' a:r mrəs'gast/TC.

4.4.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é atá ann ná déanfaimid /d'ianhəm'ɪd'/, a dhéanfaimid /ə janhəm'ɪd'/, má dhéanfaimid /ma: janəm'ɪd'/, a dhéanfaimidne /ə janə'm'ɪd'n'ə/.

Samplaí: n'fheadar mé ca' déanfaimid de Sheán a chuigint

/n'adər m'e: ka d'ianhəm'i: d'ə ʃa:n ə xig'ən't'/ TC; cad a dhéanfaimid do

Sheán a chuigint? /kad ə janhəm'i: də ʃa:n ə xig'ən't'/ TC; má dhéanfaimid

/ma: janəm'ɪd'/ TCn; agus ansan a dhéanfaimidne an t-airgead

/agəs ən'son ə janə'm'ɪd'n'ə n tar'ig'əd/ TC.

4.4.5 Níl aon tsamplaí den dara pearsa uimhir iolra sa taifead.

4.4.6 Níl aon tsamplaí den tríú pearsa uimhir iolra sa taifead.

4.4.7 Sa saorbhriathar, tá déanfar /d'ianfər/ ann.

Sampla amháin de atá ann, mar atá: *thá sé dian nó déanfar oíche dhe*

/ha: ʃe: d'i: nu: d'ianfər i:h'ə je/ TC.

4.5 An Modh Coinníollach

- 4.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá an fhoirm threisithe *dhéanfainnse* /janhiŋ'ʃə/ ann, *a dhéanfainn* /ə janɪŋ'/, an fhoirm spleách *a dhéanfainn* /ə jianɪŋ'/ agus *a dhéinfinn* /(ə) je:n'ɪŋ'/, maraon leis an bhfoirm dhiúltach *ní dhéanfainn* /n'i: janhiŋ'/, /n'i: janɪŋ'/.

Samplaí: *dhéanfainnse id éagmais* /janɪŋ'ʃə t'ɛ:miʃ/ MT; *sin é a dhéanfainn amach*

/ʃɪn' e: janɪŋ' ə'max/ DC; *ní raibh a fhios agam cad a dhéanfainn*

/n'i: rev'əs ə'gum kad ə jianɪŋ'/ DC; *an rud céanna* [sic pro *an tslí chéanna*] *a*

dhéinfinn fhéin anois é /ə rod k'ianə je:n'ɪŋ' h'e:n' ə'n'ɪʃ e:/ PC; *ní dhéanfainn*

dabht díot /n'i: janhiŋ' dəut d'i:t/ TC; *ní dhéanfainn dabht den hocstaeir*

/n'i: janɪŋ' dəut d'en hoksde:r'/ TC.

- 4.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *dhéanfá* /janha:/, /janfa:/, an fhoirm spleách *a dhéanfá* /ə janfa:/, *má dhéanfá* /ma: jianha:/ agus an fhoirm threisithe *dhéanfása* /jan'ha:sə/, *má dhéanfása* /ma: jan'ha:sə/ ann maraon leis an bhfoirm spleách dhiúltach *ná d(h)éanfá* /na: jian'ha:/ agus *ná déanfá* /na: d'ianha:/ agus an fhoirm dhiúltach *ní dhéanfá* /n'i: jan'ha:/.

Samplaí: *dhéanfá an chairt a chaitheamh siar* /janha: ən xart' ə xahəv ʃɪər/ TC;

dhéanfá é a threabhadh /janha: e: h'r'əu/ MP; *dhéanfá an stáca ansan*

/janha: ən sda:k ən'son/ MP; *dhéanfá im dhe* /janha: aim' je/ MCh; *dhéanfá*

dearúd air /janfa: d'a'ru:d er'/ DC; *n'fheadar mé cad a dhéanfá leis sin*

/n'adər m'e: kad ə janfa: l'e ʃɪn'/ DC; *má dhéanfá é sin anois*

/ma: jianha: e: ʃɪn' ə'n'ɪʃ/ PR; *dhéanfása duineigint a dh'ainmiú*

/jan'ha:sə din'əgin't ə ɣan'ə'm'u:/ PR; *má dhéanfása dearúd ar freagairt*
 /ma: jan'ha:sə d'a'ru:d ə r'f'agər't'/ PR; *is ná dhéanfá [sic] cad a dhéarfaí*
leat a dhéanamh /s na: jian'ha: kad ə jiarfi: l'at ə jianə/PR; *chun ná déanfá*
dearúd /xun na: d'ianha: d'a'ru:d/ PR; *ní dhéanfá* /n'i: jan'ha:/ PC.

- 4.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *dhéanfadh se* /janəx se/, /janhəx se/, /jianəx se/,
 /janəx se:/, *dhéanfadh sí* /janəx si:/, *ní dhéanfadh sé* /n'i: janhəx se:/,
 /n'i: janəx se:/, *ní dhéanfadh sí* /n'i: janəx si:/, /n'i: jianəx si:/, *a dhéanfadh sí*
 /ə janəx si:/, *má dhéanfadh sé* /ma: jianəx se:/, *go ndéanfadh sé*
 /gə n'ianəx se:/, /gə n'e:n'əx se/.

Samplaí: *dhéanfadh se díobháil don bhfeirmeoir* /janəx se d'i:'va:l' dən

v'er'ə'm'u:r'/ TC; *dhéanfadh se sí reatha as diaidh giorré*

/janhəx se si: r'ahə as d'ia g'ə're:/ TC; *dhéanfadh sé tú a thomhas*

/janəx se: tu: haus/ DC; *dhéanfadh sé an gnó* /jianəx se: n gnu:/ DP;

dhéanfadh sí é a ní /janəx si: e: n'i:/ CB; *ní dhéanfadh sé aon díobháil*

/n'i: janhəx se: e:n d'i:'va:l'/ TC; *ní dhéanfadh sé sin an gnó*

/n'i: janəx se: sin' ən gnu:/ PR; *ní dhéanfadh sé an gnó a chuigint*

/n'i: janəx se: n gnu: ə xigin't'/ EP; *ní dhéanfadh sé an gnó*

/n'i: janəx se: n gnu:/ TC; *ní dhéanfadh sé aon difir* /n'i: janəx se: e:n d'ef'ir'/

TC; *ní dhéanfadh sí dada leótha* /n'i: janəx si: dadə l'o:hə/ TCn; *muireach san,*

ní dhéanfadh sí é /m'rax son n'i: jianəx si: e:/ PR; *cad a dhéanfadh sí linn?*

/kad ə janəx si: l'ig'/ DC; *má dhéanfadh sé aon difir duit*

/ma: jianəx se: e:n d'ef'ər det'/ TC; *ionas go ndéanfadh sé an t-am*

/onəs gə n'ianəx se: n taum/ EP; *b'fhéidir go ndéanfadh sé aturnae maith*

/b'e:d'ər' gə n'ianəx ʃe: tu:r'ne: ma/ NB; b'fhéidir go ndéanfadh se capall ráis

/b'e:d'ər' gə n'e:n'əx ʃe kapəl ra:ʃ/ NB.

4.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, is é atá ann ná (d)á ndéanfaimís

/a: n'ianhəm'i:ʃ/, (go) ndéanfaimís /(gə) n'ianəm'i:ʃ/, a dhéineadh mís
(coibhneasta) /ə ʃe:n'əx m'i:ʃ/, go ndéanfaimís /gə n'ianhəm'i:ʃ/.

Samplaí: dá ndéanfaimís dochtúir de /a: n'ianhəm'i:ʃ dox'du:r' d'e/ TC; b'fhéidir go
ndéanfaimís aturnae dhe /b'e:d'ir' gə n'ianhəm'i:ʃ tu:r'ne: je/ TC; dhéarfadh
sé linn cad a dhéinfedh mís /jarəx ʃe: l'ɪŋ' kad ə ʃe:n'əx m'i:ʃ/ PC; is b'fhéidir
go mbeadh an t-ádh linn (go) ndéanfaimís an mheaits
/is b'e: gə m'ex ən ta: l'ɪŋ' n'ianəm'i:ʃ ən v'at'ʃ/ TC.

4.5.5 Níl aon tsamplaí den dara pearsa uimhir iolra agam sa taifead.

4.5.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, is é atá ann ná dhéanfaidís /jianəd'i:ʃ/, /janəd'i:ʃ/ ná
déanfaidís /na: d'ianəd'i:ʃ/, ní dhéanfadh /n'i: janəx/.

Samplaí: ó, dhéanfaidís, dhéanfaidís /o: jianəd'i:ʃ jianəd'i:ʃ/ DP; agus dhéanfaidís
cúpla punt as, a' dtuigir? /agəs janəd'i:ʃ ku:plə [ku:pʏə] pu:nt as, ə dig'ir'/
DP; agus b'fhéidir ná déanfaidís cúpla punt /agəs b'e:d'ər' na: d'ianəd'i:ʃ
ku:pələ [ku:pəʏə] pu:nt/ EP; Ceist: an aithneodh na hiascáirí óga na
comharthaí? Frg: ní dhéanfadh /n'i: janəx/ MT.

4.5.7 Sa saorbhriathar is é atá ann ná dhéanfaí /janfi:/, /jianfi:/.

Samplaí: má dhéanfaí anois é /ma: janfi: n'ɪʃ e:/ PR; dhéanfaí: a haon, a dó, a trí,
paiste ort /janfi: he:n, do:, t'r'i:, paʃd' ort/ PR; dhéanfaí fear a tharraingt le
tearra /janfi: f'ar ə harən't' l'e t'arə/ PR; dhéanfaí an chulaith dhuit
/janfi: ən kulə [kuʏə] ʏot'/ DC; cad a dhéanfaí leis /kad ə janfi: l'eʃ/ PF; mar
a dhéanfaí le cosa préachán /mar ə jianfi: l'e kosə p'r'ie'xa:n/ PR.

4.5.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*dhéanfadh* /**janəx**/) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *agus go ndéanfadh do dhá sháil grafán i genoc aittinn*

/agəs gə n'ianəx do ɣa: ha:l' grə'fa:n ə gnuk at'ig'/ RT; *mar a dhéanfadh gabhar* /mar ə janəx gəur/ PR; *dhéanfadh capall amháin an gnó*

/janəx kapəl [kapəɣ] ə'va:n' ən gnu:/ MP; *b'fhéidir ná déanfadh ceann amháin tú* /b'e:ðər' na: d'ianhəx k'aun ə'va:n tu:/ MP; *dhéanfadh páiste buachaint ort ar aon chluiche amháin*

/jia:nəx pa:ɟə' buəxənt' ort er e: xlih'ə 'va:n'/ TC;

dhéanfadh ualach trioscair an píosa athá aici /janəx uələx t'r'isgír' ən p'i:sə ha: k'i/ RT; *dúirt sí go raghadh sí amach ag bailiú gabháil a dhéanfadh*

cúnamh /du:r't' ʃi: gə raix ʃi: max ba'l'u: gə'va:l' janəx ku:nə/ TCn; *cé*

dhéanfadh an job /k'e: janəx ə d'zab/ PF; *éinne, ansan, a dhéanfadh dearúd*

/aiŋ' ən'son, ə janəx d'a'ru:d/ PR; *an chéad rud a dhéanfadh na mná*

4.6.4 /k'iad rod ə janəx nə mə'na:/ CB.

4.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

4.6.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *dhéanfainn* /**janhiŋ**/ agus an fhoirm dhiúltach ní *dhéanfainn* /**n'i: janiŋ**/.

Samplaí: *dhéanfainn trip amach babht' sa tseachtain*

/janhiŋ' trip' ə'max bəut sə t'axdən'/ MCh; Ceist: *an ndéanfá na stocaí a chniotáil?* Frg: ní *dhéanfainn* /**n'i: janiŋ**/ MCh.

4.6.2 Sampla amháin atá ann sa dara pearsa uimhir uatha. Is é sin: *dhéanfá dearúd* /**janha: d'a'ru:d**/ CB.

4.6.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *dhéanfadh se* /**jianəx se**/, /**janəx se**/, *dhéanfadh sí* /**janəx si**/, an fhoirm cheisteach *an ndéanadh sé?* /ə **n'ianəx se**/, *ná déanfadh* /**na: d'ianəx**/ (coibhneasta), *a dhéanfadh* /ə **janəx**/, /ə **jianəx**/ (coibhneasta).

Samplaí: *dhéanfadh se leis an snáthad ar fad é* /**jianəx se l'ef ən sna:həd ər fad e**/ EP; *dhéanfadh se a lán aistriú* /**janəx se ə lam əs'd'ə'r'u**/ NT; *dhéanfadh sé 'dtí maidin Dé Luain mé* /**janəx se d'i: mad'ən' d'e: luən' m'e**/ PT; *dhéanfadh sí é a roinnt leothu* /**janəx si e: rain't' l'o:hə**/ PR; *dhéanfadh sí siúd béile dhúinn* /**janəx si su:d b'e:l'ə yu:ŋ**/ MP; *agus an ndéanadh sé iascaireacht gliomaigh?* /**agəs ə n'ianəx se: iəsgər'əxt g'l'amig**/ NB; *éinne ná déanfadh, bheifí ag magadh fé* /**aiŋ'ə na: d'ianəx v'efi: ə magə f'e:g**/PR; *Séamus a dhéanfadh é* /**ʃaməs ə janəx e**/ PF; *is é m'athair a dhéanfadh an chuid is mó dhen Ghaeluinn a labhairt liom* /**ʃe: m'ahər' ə janəx ən xid' is mu: jen' ʝe:liŋ' [ʝe:ʝiŋ'] ə ləur't'[ʝəurt] l'um**/ MP; *é fhéin a dhéanadh scrúdu a chur orainn* /**e: he:n' ə jianəx sgru:'du: ə xur ə'riŋ**/ PR.

4.6.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, is é atá ann ná *dhéanfaimís(t)* /**janəm'i:ʃ**/, /**janhəm'i:ʃt'**/.

Samplaí: *ansan dhéanfaimís ciste bán* /**ən'son janəm'i:ʃ k'i:ʃd'ə bə:n**/ CB; *sin é mar a dhéanfaimís* /**h'in' e: mar ə janhəm'i:ʃ**/ MCh; *dhéanfaimíst iad a mheáchain* /**janhəm'i:ʃd' iəd ə v'a:xən'**/ MP.

4.6.5 Níl aon tsamplaí agam den dara pearsa uimhir iolra.

4.6.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, is é atá ann ná *dhéanfaidís* /**janəd'i:ʃ**/, /**jand'i:ʃ**/, /**janəd'i:ʃt'**/, /**janhəd'i:ʃ**/, *a dhéanfadh* /ə **janəx**/ (coibhneasta).

Samplaí: *dhéanfaidís an poitín thuas in Móin a' Bhráthar* /**janəd'i:ʃ ən po't'i:n' huəs ən mu:n' ə vra:hər**/ DP; *dhéanfaidís rud éigint duit*

/janəd'i:ʃ rod e:g'in't' dot'/ PR; *dhean'dís a gcuid féin* /jand'i:ʃ ə gid' h'e:n'/

NB; *dheanaidís crutch a chur orthu* /janəd'i:ʃ krot'z' ə xur orə/ PR; *sin rud*

eile a dhéanfaidís, na dramaí /ʃin' rod el'ə janəd'i:ʃt', nə dra'mi:/ DC;

dhéanfaidís an talamh mín réidh leis /janhəd'i:ʃ ən taləv [taɣəv] m'i:n' re:g'

l'ef/ MP; *is iad na mná a dhéanfadh na prátaí a chur* /ʃiəd nə mə'na: ə janəx

nə pra'ti: ə xur/ DC.

4.7 An Modh Ordaitheach

4.7.1 Níl ach dhá shampla den Modh Ordaitheach ar fad ann agus an dá cheann sa dara

pearsa uimhir uatha. 'Siad so iad: *déin an tomhas eatarthu* /d'e:n' ə taus atərə/

TC; *ó, déin a Thaidhg* /oi, d'e:n' ə haig'/ NB.

4.8 An Modh Foshuiteach Láithreach

4.8.1 Is sa triú pearsa uimhir uatha atá formhór na samplaí anso, mar atá *go ndéine*

/gə n'e:n'ə/ (uaireanta fágtar an mhír ghuítheach *go* ar lár chun ná cloistear ach

'néine /n'e:n'ə/, *'néin* /n'e:n'/, agus fiú *'n* /n'/).

Samplaí: *Willy bocht, go ndéine Dia trócaire air* /vil'i: bɔxt, n'e:n'ə d'ia tro:kər' er'/

DP; *Neilí, go ndéine Dia trócaire uirthi* /n'el'i:, gə n'e:n'ə d'ia tro:kər' er'ə/

CB; *go ndéine Dia trócaire air* /n'e:n'ə d'ia tro:kər' er'/ PR; *go ndéine Dia*

trócaire ar an bhfear bocht /gə n'e:n' d'ia tro:kr'ə ə r' ə v'ar bɔxt/ TC; *go*

ndéine Dia trócaire ar bhean a' tí /n'e:n' d'ia tro:kər' ə r' v'anə't'i:/ PT; *go*

ndéine Dia trócaire uirthi /gə n'e:n'ə d'ia tro:kər'ə er'ə/ PR; *go ndéine Dia*

trócaire air /n'e:n'ə d'ia tro:kər' er'/ NB; *go ndéine Dia trócaire uirthi*

/n'e:n'ə d'ia tro:kər' er'hə/ NB; *go ndéine Dia trócaire air*

/n'e:n' d'ia tro:kər' er'/ DC; *go ndéine Dia trócaire air*

/gə n'e:n'ə d'ia tro:kər'ə er'/ ED; *go ndéine Dia trócaire air*

/n'ɛn' d'ia tro:k'ər'ə er'/ MCh; (go ndéi)n' Dia trócaire air

/n' d'ia tro:kər' ər'/ TCn.

- 4.8.2 Sampla amháin den saorbhriathar atá ann, is é sin *go ndéantar* /gə n'iantər/. Tá *go ndéintear* /gə n'ɛn'tər/ cloiste go minic, leis, agam.

Sampla: *toil Dé go ndéantar* /tel' d'e: gə n'iantər/ PR.

4.9 An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite

- 4.9.1 Níl aon tsamplaí de seo sa taifead.

4.10 An tAinm Briathartha

- 4.10.1 Is é atá coitianta mar ainm briathartha ná *déanamh* /d'ianə/, ach tá na leaganacha so a leanas chomh maith sna samplaí: *déineamh* /d'ɛn'ə/ a (do) *dhéanamh* /janə/, /jjanə/, /janəv/, le *déanamh* /d'ianə/, /d'ianəv/, a *dhéanamh* /jjanə/, /janə/, á *dhéanamh* /janə/, /jjanə/, /janəv/, á *ndéanamh* /a: n'ianə/, mo *dhéanamh-sa* /mo jjanəsə/.

'Siad so na samplaí:

4.10.2 Ag déanamh

bhí Réagán a' déanamh trí hualaí sa ló /v'i: re:ˈga:n ə d'ianə t'r'i: huə'li:

[huə'ʎi:] sə lo:/ TC; agus ag déanamh creabhair²³ bheaga dhe

/agəs ə d'ianə k'r'əur' v'egə je/ TC; an mháthair a' déanamh níocháin

/ən va:ˈhɪr' ə d'ianə n'i:ˈxan'/ TC; bhíodar a' déanamh gluaisteáin

/v'ɪdər ə d'ianə gluəʃ'd'a:n'/ DP; nín siad ag déanamh ao' rud

/n'ɪn' ʃɪəd d'ianə e: rod/ DP; bhídís a' déanamh aithris ar Sciús

/v'ɪd'i:ʃ ə d'ianə ah'ir'i:ʃ er sk'u:s/ CB; thug mé suas ag déanamh leaba is

breocast /hug m'e: suəs ə d'ianə l'abə s b'r'ə'kasd/ CB; ag déanamh

²³ .i. cocaí féir.

crosanna Bríde /ə d'ianə krosənə b'r'ɪd'ə/ PR; *sin í a bhí ag déanamh an comhrá eadarainn* /ʃɪn' i: v'i: d'ianə ŋ ko'r'a: adəriŋ'/ PR; *bhí sé ag déanamh a mharana (varana)* /v'i: ʃe: d'ianə varənə/ PR; *ag déanamh léim' ard* /ə d'ianə l'e:m' a:rd/ NT; *bhídís ag déanamh na dtithe nua* /v'ɪd'i:ʃ ə d'ianə nə d'ih'ə nu:/ TC; *a bheith ag déanamh do leasún*²⁴ /ə v'e ə d'ianə də l'a'su:n/ TC; *ag déanamh líon eile* /d'ianə l'ɪ:n el'ə/ EP; *thá siad ag déanamh all right* /ha: ʃɪəd ə d'ianə a:l rait'/ EP; *thá mé ag déanamh mo dhíchill* /ha: m'e: d'ianə mə jɪ:h'il'/ TC; *bhídís ag déanamh ceannaibh le luachra, leis* /v'ɪd'i:ʃ ə d'ianə k'anəv' l'e luəxrə, l'ɛʃ/ PR; *bhí sé ag déanamh plástráil* /v'i: ʃe: d'ianə plə:'strail' [pʏa:'strail']/ MC; *ba chuma liom cad a bheinn a' déanamh* /bə xumə l'um kad ə v'eŋ' ə d'ianə/ MP; *capaill a bhí ag déanamh an obair ar fad* /kapil' ə v'i: d'ianə n obər' er fad/ MP; *bheifeá 'déanamh an iomarca diomáiste* /v'eha: d'ianə nə'murkə d'ə'ma:ʃd'ə/ MP; *ag déanamh an rud céanna* /d'ianə n rod k'ianə/ PC; *thá sé ag déanamh go hana-mhaith* /ha: ʃe: d'ianə 'gə'hanə va/ MT; *gach éinne ag déanamh na líonta* /gə h'aig'ə d'ianə nə l'ɪntə/ MT; *sin iad a bhí a' déanamh an obair* /ʃɪn' iəd ə v'i: ə d'ianə n obir'/ MCh; *agus ansan bhí mé ag déanamh steipeanna* /agəs ən'son v'i: m'e: d'ianə sd'ep'ənə/ PT; *na héin a' déineamh 'nead* /nə h'e:n' ə d'e:n'ə n'ad/ (rann) TC.

4.10.3 A dhéanamh²⁵

cad a bhí sí a' dul a' dhéanamh /kad ə v'i: ʃi: dol [doy] ə janə/ MT; *an rud céanna a bhí sé a dhéanamh 'chéad lá* /ə rod k'ianə v'i: ʃe: janə ʃiad

²⁴ .i. ceachtanna scoile.

²⁵ Féach ÁÓ, lch 89, nóta 23.

la: [ʎa:] / RT; *chuadar de réir an ainm san, an rud a bhíodar a' dhéanamh*
 /xuədər d'r'e:r' ən an'əm' son, ən rod ə v'i:dər ə janə/ DC; *ach déinimse an*
rud céanna a bhí Míchéal Tóibín a' dhéanamh /ax d'e:n'əm'ʃə n rod k'anə
 v'i: m'i:'h'ial [m'i:'h'iaɣ] to:'b'i:n' ə janə/ DC; *pé rud a bheadh sé a'*
dhéanamh bheinn a' d'iarraidh cúnamh a thabhairt do
 /p'e: rod ə v'ex ʃe: ə janə v'eg' ə d'iarə ku:nə hæur' do/ MP; *bhí míd a'*
dhéanamh maith go leor an uair sin /v'i: m'i:d' ə janə ma g'l'o:r ən uər'
 ʃin'/ PT; *bhí me a' dhéanamh amach conas a chuirfinn an tslinn*
 /v'i: m'e janə max kunəs ə xir'h'iŋ' ən' k'l'aiŋ'/ TC; *ní bhfaighidís 'nisint cad*
a bhíodar a' dhéanamh /n'i: vəid'i:ʃ n'iʃin't' kad ə v'i:dər ə jianə/ RT; *sin é a*
bhí sé a' dhéanamh /h'in' e: v'i: ʃe: jianə/ MCh; *agus an obair athá siad a'*
dhéanamh /agəs ən obər' ə'ha: ʃiəd ə jianə/ MC; *cad a raghaidh siad a'*
dhéanamh? /kad ə rai ʃiəd ə jianə/ TC; *ag tógaint an scrath de agus a'*
dhéanamh clai thimpeall ar fad /ə to:ɡən't' ən sgra d'e agəs ə jianə
 kli: [kl'i:] haim'p'əl er fad/ PT; *dhéanfadh míst rudaí, má bheidís á dhéanamh*
inniu churfai sa phríosún iad, cuid des na rudaí a bhíomar a' dhéanamh
 /janəx m'i:ʃt' ro'di:, ma: v'ed'i:ʃ a: jianə i'ŋ'uv xur'fi: sə f'r'i:su:n iəd,
 kid'əs nə ro'di: ə v'i:mər ə jianə/ PR; *sin nimh athá sí sin a' dhéanamh leis sin*
 /ʃin' n'iv' ə'ha: ʃi: ʃin' ə janəv l'e ʃin'/DC.

4.10.4 Le déanamh

agus is minic a deir mise go 'b é sin an chúis ná fuil ao' rud le déanamh 'ge
éinne /agəs is m'in'ik' ə d'er' m'iʃə gə b'e: ʃin' ən xu:ʃ na: fil'
 e: rod l'e d'ianə g'e aiŋ'ə/ TC; *bhuel, nín dada le déana' acú*
 /vel', n'in' dadə l'e d'ianə 'ku:/ DP; *bhíodh scríobh le déanamh 'ge cuid eile*

acu /v'i:x sɟ'r'i:v' l'e d'ianə ɡ'e kid' el'ə ku/ CB; agus ní raibh le déanamh aige... /agəs n'i: rev' l'e d'ianə ɡ'e/ PR; bhí chúig chluiche le déanamh agat an uair sin chún an geall a ghóil /v'i: xu:ɡ' xli'h'ə l'e d'ianə ɡut ən uər' ʃin' xu:n ən ɡ'aul ə ɣo:l'/ TC; thá iomarca le déanamh agam /ha: murkə l'e d'ianə ɡəm/ PT; mar ní raibh dada eile le déanamh againn /mar n'i: rev' dad el'ə l'e d'ianə ɡiŋ'/ PR; ní raibh le déanamh agamsa ach ligint dóibh /n'i: rev' l'e d'ianə ɡumsə ax l'igən do:v'/DC; is beag a bheadh le déanamh againne /s b'eg ə v'ex l'e d'ianə ɡiŋ'ə/ MP; níl aon rud le déanamh acu anois /n'i:n' e: rod l'e d'ianə ku ə'n'iʃ/ PF; ní raibh mórán le déanamh againn /n'i: rev' muə'ra:n l'e d'ianə ɡiŋ'/ PC; cad a bhí le déanamh acú? /kad ə v'i: l'e d'ianə 'ku:/ RT; bhí a lán rudaí le déanamh an uair sin /v'i: ə la:n ro'di: l'e d'ianəv ən uər' ʃin'/ NT.

4.10.5 A dhéanamh

ansan cocaí maith ɡ' leor mór a dhéanamh /ən'son ko'ki: ma 'ɡ'l'or muər ə jianə/ TC; agus is mó rud a chaithfeá a dhéanamh /agəs s mu: rod ə xafa: jianə/ EP; agus an méid obair a chaith mé a dhéanamh /agəs ən m'e:ɪd' obər' ə xa m'e: jianə/ CB; bhíodh Muirtí ag taispeáint dúinn conas an jazz a dhéanamh /v'i:x murt'i: sbain't' du:ŋ' kunəs ən d'z'az ə jianə/ CB; ach, chaitheamar dearúd a dhéanamh dhe sin, dearúd a dhéanamh ar na paidreacha breátha /ax, xah'əmər d'a'ru:d ə jianə je ʃin', d'a'ru:d ə jian ər nə pad'r'əxə b'r'a:hə/ PR; bhí mé ag cuimhneamh ar an tigh seo a dhéanamh mé fhéin /v'i: m'e: ki:n'əv er' ən t'i so jianə

m'e: h'e:n'/ TC; *dhéinimis, chaitheadh mís an ink a dhéanamh*
/je:n'əm'i:ʃ, xax m'i:ʃ ən iŋ'k' ə jianə/ EP; *chuir sé isteach ar an tigh nua so a dhéanamh*
/xir' ʃe: ʃd'ax er' ən t'ig' nu: so ə jianə/ PT; *ní raibh sé fhéineach inniúil dada a dhéanamh*
/n'i: rə ʃe: h'e:n'əx i'n'u:l' dadə jianə/ PT; *le haghaidh an súp a dhéanamh*
/l'e h'i:n su:p ə jianə/ PT; *agus bóthar a dhéanamh*
/agəs bo:hər ə jianə/ SL; *fios a dh'fháilt conast é a dhéanamh*
/f'is ə ɣa:l't' konəsd e: jianə/ PR; *chaithfeása pé rud a dhéarfaí leat a dhéanamh, a dhéanamh*
/xa'ha:sə p'e: rod ə je:rʃi: l'at ə jianə, ə jianə/ PR; *is ná dhéanfá cad a dhéarfaí leat a dhéanamh*
/s na: jian'ha: kad ə jiarʃi: l'at ə jianə/ PR; *cad a gheobhainn a dhéanamh?*
/kad ə jo:ŋ' ə jianə/ MCh; *bhí an bata inniúil ar é a dhéanamh, thá's agat*
/v'i:n batə n'u:l' ər' e: jianə, ha:s ə'gut/ TC; *chaithfeá iad san a dhéanamh*
/xaha: iəd son ə janə/ DP; *ní bheadh aon trioblóid agat cupán tae a dhéanamh dho*
/n'i: v'ex e:n trə'blo:d' ə'gut kə'pə:n t'e: janə ɣo/ CB; *agus an cros Bríde a dhéanamh mar seo*
/agəs ən kros b'r'i:d' ə janə mar ʃo/ PR; *chun rann a dhéanamh*
/xu:n rauŋ ə janə/ NT; *bhí rud aige chún an líon a dhéanamh*
/v'i: rod ə'g'e xu:n ən l'i:n ə janə/ EP; *ní raibh sé inniúil ar é a dhéanamh*
/n'i: re ʃe: i'n'u:l' er e: janə/ EP; *chaithimis é a dhéanamh dho*
/xahəm'i:ʃ e: janə ɣo/ NB; *chún meaits a dhéanamh dho*
/xu:n m'at'ʃ ə janə ɣo/ TC; *peictiúirí a dhéanamh dena guth*
/p'ek'd'ur'i: janə d'enə gux/ SC; *an peictiúr sin a dhéanamh*
/ən p'ek'd'ur: ʃin' ə janə/ PR; *mar chaithfidís fearaibh a dhíol chún é a dhéanamh*
/mar xah'əd'i:ʃ f'arəv' ə ʃi:l xu:n e: janə/ MC; *ba mhaith leis é sin*

a dhéanamh /bə va l'ej e: ʃin' ə janə/ DC; *chun cúrsa corporal a dhéanamh* /xun ku:rsə karpə:ɾəl ə janə/ DC; *thugas cúnamh chun é a dhéanamh* /hugəs ku:nə xun e: janə/ MP; *gheofá stúca a dhéanamh dhe sin* /jo:ha: sdu:kə ə janə je ʃin'/ MP; *chun caitheamh aimsire a dhéanamh dhóibh fhéin* /xun kahəv aim'ʃi:r'ə janə ɣo:v' h'e:m'/ ED; *chuirinn amach na cístí amuigh ar a bhfuinneog chun iad a dhéanamh fuar* /xir'ing ə'max nə k'i:ʃ'd'i: ə'mu her' ə v'i'ŋ'u:g xun iəd ə janə fuər/ PC; *sin í ba chirte an téip a dhéanamh dhi, Meáig* /h'in' i: bə ɟir't' ən t'e:p' ə janə ji, m'a:g'/ PC; *ní bhfaigheadh m'áintínse aon mhaith a dhéanamh* /n'i: vaix mæn't'in'ʃə e: va ə janə/ RT; *an rud is fearra dhuitse a dhéanamh* /ən rod is f'arə ɣot'ʃə janə/ DC; *chun an drama a dhéanamh* /xun ən dramə janəv/ PF.

4.10.6 Á dhéanamh

sin é an tslí a bhíodh mís á dhéanamh /ʃin' en k'l'i: v'i:x m'i:ʃd' a: jianə/ PR; *bhíodh Nioclás i gcónaí á dhéanamh* /v'i:x nə'kla:s ə gu:n'i: a: jianə/ CB; *is cuimhin liom na fearaibh a bhí á dhéanamh* /s kain' l'um nə f'ar'ə v'i: a: jianə/ PT; *is minic a raghfá ó Bhaile na nGall ' dtí Heilbhic á dhéanamh* /is m'in'ik' ə rəiha: o: var nə ŋaul d'i: h'el'v'ik' a: jianə/ PR; *dhéanfadh míst rudaí, má bheidís á dhéanamh inniu chuirfí sa phríosún iad, cuid des na rudaí a bhíomar a' dhéanamh* /janəx m'i:ʃt' ro'di:, ma: v'ed'i:ʃ a: jianə ə'ŋ'uv xur'fi: sə f'r'i:su:n iəd, kid'əs nə ro'di: ə v'i:mər ə jianə/ PR; *conast a bhí sí á dhéanamh* /kunəsd ə v'i: ʃi: a: jianə/ PC; *is cuimhin liom an t-im á dhéanamh* /s kain' l'um ən' t'aim' a: jianə/ MCh; *ní raibh dada á*

dhéana' /n'i: rev' dadə a: janə/ TC; *bhí culaith á dhéanamh aige*

/v'i: kulə [kuyə] a: janə g'e/ TC; *ort fhéin a bheifeá á dhéanamh*

/ort h'e:n' ə v'eha: janə/ MP; *níl éinne á dhéanamh inniu*

/n'i:n' aig'ə a: janə ŋ'uv/ MT; *bhídís á dhéanamh* /v'i:d'i:ʃ a: janə/ MT; *bhítí á*

ndéanamh i gcónaí /v'i:ti: a: jianə gu'n'i:/ PR; *agus thosnaíomar á ndéanamh*

aríst /agəs hos'ni:mər a: n'ianə ri:ʃt'/ PR; *is é mo dhéana-sa é*²⁶

/ʃe: mo jianəsə e:/ TC; *feirmeoireacht a bhí á dhéanamh an uair úd*

/f'er'ə'mu:r'əxd ə v'i: a: janəv ən uər' u:d/ PF.

4.11 An Aidiacht Bhriathartha

4.11.1 Is é atá mar aidiacht bhriathartha ná *déanta* /d'iantə/.

Samplaí: *bhí sí déanta aige* /v'i: ʃi: d'iantə g'e/ TC; *bhí sí déanta is uile*

/v'i: ʃi: d'iantə s el'ə/ TC; *bhíodh sé sin déanta acu* /v'ix ʃe: ʃin' d'iantə ku/

CB; *ní rabhadar mar athá siad déanta inniu* /n'i: rəudər mar ə'ha ʃiad

d'iantə ŋ'uv/ CB; *bhí cros mar seo déanta aici* /v'i: kros mar ʃo d'iantə k'i/

PR; *ní leabhartha a bhí déanta age daoine eile*

/n'i: l'əurə v'i: d'iantə ə'g'e di:n'ə el'ə/ NT; *mar gheall ar an méid cainte a bhí*

déanta againn /mar jaul er ən m'e:d' kain't' ə v'i: d'iantə giŋ'/ NT; *bhí sé*

déanta acu san romhamsa /v'i: ʃe: d'iantə ku son ru:msə/ TC; *déanta de*

adhmaid /d'iantə d'e aiməd/ TC; *bhí an clár déanta* /v'i:n klair d'iantə/ TC;

bhí iomairí déanta dhe /v'i: mi'r'i: d'iantə je/ PT; *thá sé déanta dhe tuí*

/ha: ʃe: d'iantə je ti:/ PR; *bhíodh an áltóir*²⁷ *déanta suas*

/v'ix ən a:l'to:r' d'iantə suəs/ PR; *culaith déanta* /kulə [kuyə] d'iantə/ DC;

thá sé déanta amach agamsa /ha: ʃe: d'iantə max ə'gumsə/ DC; *thá bóithre*

²⁶ Tagairt do thabhairt amach na gcártaí i gcluiche (Béarla= 'it is my deal').

²⁷ Maidir le foirmeacha éagsúla Déiseacha den fhocal so cf. H. Wagner, *Linguistic atlas and survey of Irish dialects*, II (Dublin, 1964, athchló 1982), pointí 1-5, ceist 782.

déanta sa Rinn anois ná raibh déanta an uair sin

/ha: boi'r'h'ə d'iantə sə raig' ə'n'if na: rev' d'iantə n uər' jin'/ MC; *an*

nóiméad a bheadh an punann déanta agat

/ən nu:mənt ə v'ex punən d'iant ə'gut/ MP; *thá cóir nua déanta anois*

/ha: koi'r' nu: d'iantə n'if/ MT; *bhí sé déanta dho pollóga*

/v'i: fce: d'iantə ɣo pə'lo:ɣə [pə'ɣo:ɣə]/ MT; *bhí sé déanta amach aici*

/v'i: fce: d'iantə max ə'k'i/ MT.

4.12 Déineann

4.12.1 Is léir go bhfuil an modh coinníollach agus an aimsir ghnáthchaite trí chéile go maith i nGaeilge na nDéise; ana-léiriú air sin is ea an briathar so. Tá *déin-* mar phréamh ag an mbriathar so²⁸ san aimsir láithreach agus sa ghnáthchaite agus sa mhodh ordaitheach. Féach go bhfuil *dhéan-* /jan/ leata isteach ón modh coinníollach go dtí an aimsir ghnáthchaite (§4.3.2) agus *déin-* leata go dtí an modh coinníollach ón aimsir ghnáthchaite (§4.5.1), rud ná fuil tarlaithe san aimsir fháistineach; níl san aimsir fháistineach ach sampla ó rann ina bhfuaimnítear *-éa-* ar an gcuma stairiúil /e:/, rud a léiríonn an *n* leathan mar a déintear go minic ar fuaid na Mumhan i ranna agus in amhráin. Mar sin tá *déin-* sa mhodh coinníollach ach níl san aimsir fháistineach. I sampla amháin tá *dhin-* leata go heisceachtúil go dtí an aimsir ghnáthchaite in *a dhineadh*. San aimsir chaite tá aon tsampla amháin ann ina bhfuil *déin-*, mar atá *dhéineadar*, ach san aimsir chaite *dhin-* atá mar phréamh go coitianta agus is í an fhoirm scartha is minicí a chloistear sa 1u. (seachas sampla an duine ó bheirt chainteoir, mar a bhfaightear /də jin'əs/), agus sa 2u. An fhoirm tháite is coitianta sa 1iol. (seachas sampla amháin, .i. /jin' m'i:d'/²⁹), sa 2iol. agus sa 3iol. Sa 3iol. tá *dhéineadar*

²⁸ Ní luaitear an phréamh so i *StnaG*, Ua Súilleabháin, lch 528, §8.70.

²⁹ PC, cainteoir ó Cheann a' Bhathalla.

agus *dhineadar* san abairt chéanna ag cainteoir³⁰. Sa sb. tá *dhineadh* /jin'əg/. Sa sb. aimsir láithreach, chomh maith le /d'ɛn'tər/ airímid /d'ɛntər/³¹, mar a leathnaíonn an *n* roimh *t* leathan le *sandhi*. Sa rangabháil chaite airítear *déanta* /d'iantə/ sna samplaí ar fad atá anso, ach tá /d'ɛntə/ agus /d'jantə/ cloiste go minic agam. Sa sa 2u. ghnáthchaite *dheantá* /janta:/, sa bhfoirm cheisteach 3u. *an ndéanadh* /ə n'ianəx/; is minic an phréamh agus an pearsa scartha, .i. *dhéin* /dis/ agus i sampla amháin tá an phréamh leathan: /jand'i:/; sa sb. airímid /jem-/ , /jan-/ agus /jian-/ maraon leis an bpréamh is dual don mbriathar, .i. /jem'-/. Sa bhfáistineach fuaimíonn roinnt chainteoirí /h/ < f stairiúil (/d'ianhə/ srl.). Tá an scéal céanna amhlaidh sa modh coinníollach.

³⁰ Ibid., §4.2.6.

³¹ IR, lch 130, nóta 1.

Caibidil 5

Deir, Deireann

Réimniú an Bhriathair

5.1 An Aimsir Láithreach

5.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha airímíd an fhoirm scartha agus an fhoirm tháite den mbriathar maraon leis an mbriathar leis an bhforainm threisithe, mar atá *deir mé* /d'er' m'e/, /d'er' m'e:/; (a)*deirim* /d'er'im'/, /d'er'am'/, *deirimse*

5.1.4 /d'er'am'ʃə/³² agus *deir mise* /d'er' m'isə/.

Samplaí: *ó, deir me liom fhéin* /o:, d'er' m'e l'um' h'e:n'/ TC; *mar a deir me leat*

5.1.6 */mar ə d'er' m'e l'at/* TC; *maith go leor, a deir me leis* /ma gl'o:r, ə d'er' m'e l'es/ TC; *deir mé libh* /d'er' m'e: l'iv'/ PR; an fhoirm dhiúltach cheisteach:

Samplaí: *agus níl aon amhrán anois* /n'i: d'er'am' e:n au'ra:n ə'n'is/ NT; *thá go leor agamsa, adeirim* /ha: gə l'o:r ə'gumsə, d'er'am'/ PT; *deirim, dúirt mé é sin i gcónaí* /d'er'im', du:r't' me: ʃin' ə gu:'ni:/ RT; *agus is minic a deir mise le daoine* /agəs əs m'in'ik' ə d'er' m'isə l'e di:n'ə/ TC.

5.1.7

5.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is í an fhoirm scartha amháin a airímíd, mar atá *deir tu* /d'er tu/, *deir tú* /d'er tu:/.

5.1.3

5.1.4

5.1.5

5.1.6

5.1.7

Samplaí: *agus deirim go bhfuil sí an-ghnóthach* /agəs d'erim go v'il ʃi ʃnə' ga

³² Cloiste go minic agam, ach níl sa taifead anso.

Samplaí: *más má* [mar a?] *deir tu, go bhfuil sí mar aingeal sna flaithis romhat* PR; *mar a*
/ma:s ma: d'er tu, gə bil' si: mar aŋ'al snə flah'is ru:t/ RT; *anois a deir tú an*
chaint! /ə'n'is ə d'er tu: n xain't'/ TC.

5.1.3 Sa triú pearsa uimhir uatha faighimid *deir se* /d'er' se/, *deir sí* /d'er' si:/.

Samplaí: *anso athá an cailín, a deir sé* /ən'so ə'ha: n ka'l'in', ə d'er' se/ TC; *ó, a*
dhaid, a deir se /o: ɣad', ə d'er' se/ TC; *tabhair tástáil, a deir se*
/təur tɔ:s'da:l', ə d'er' se/ TC; *bhuel, a Sheáin bhocht, a deir sí* /vel'
 ə ɟ'an' voxd, ə d'er' si:/ TC; *ó, a Mhuiris, a deir sí* /o:, ə vir'is, ə d'er' si:/ TC.

5.1.4 An chéad phearsa, uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.1.5 An dara pearsa uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.1.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *deireann siad* /d'er'en siəd/ agus *deir siad*
 /d'er' siəd/ ann.

Samplaí: *agus níl aon cruinniú* [sic] *a bhíonn ag Bantracht na Tuaithe ná deireann siad*
an paidir [sic] *sin roimh ré* /agəs n'in' e:ŋ kri'ŋ'u: ə v'in' i'g'e bantrəx
 nə tuəh'ə na: d'er'en siəd ən padər sin' riv' re:/ PR; *ach deireann*
siad..... /ax d'er'en siəd/ TC; *deireann siad go bhfuil sé*
/d'er'en siəd gə vil' se:/ EP; *deir siad, arsa se, go bhfuil se rathúil*
/d'er' siəd, arsə se, gə bil' se ra'hui:l/ RT; *sin é a deir siad* /sin' e: d'er' siəd/
 NB.

5.1.7 Maidir leis an saorbhriathar, tá na deiríocha *-tear* agus *-tar* tar éis teacht le chéile
 sa chaint agus is é a chloistear ná *-tar* anois i gcónaí, fiú más caol don chonsan a
 imíonn roimhe.³³ Mar sin, is é atá againn mar shaorbhriathar ná: *deirtear*
 /d'ertər/.

Samplaí: *agus deirtear go bhfuil sé sin go maith* /agəs d'ertər gə vil' se: sin' gə

³³ Cf. IR, lch 130, fonóta 1.

ma/ DC; *agus deirtear go dh'iontaigh sé /agəs d'ertər gə jauntə ʃe/* PR; *mar a deirtear /mar ə d'ertər/* DC.

- 5.1.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*deir/deireann*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *bhuel, a deir an mháthair /vel', ə d'er' ən va:hər'/* TC; *ní bheidh san le rá agat, a deir Gá /n'i: v'e sən l'e ra: gut, ə d'er' ga:/* TC; *mar a deir gach éinne /mar ə d'er' gə'hain'ə/* TC; *mar a deireann Tim /mar ə d'er'ən' t'im'/* EP; *deireann an Comedian é sin /d'er'ən ən kə'm'i:d'iən' e: ʃin'/* ED.

5.2. An Aimsir Chaite

- 5.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is í an fhoirm scartha den mbriathar ar fad, geall leis, a fhaighimid, seachas an sampla deireanach thíos. Tá *dúirt mé*, **/du:rt' m'e:/**, *dúirt me* **/du:rt' m'e/**, **/du:r't' m'e/**, *dúirt mise* **/du:rt' m'isə/**, **/du:r't' misə/** an fhoirm cheisteach dhearfach *an ndúirt mé?* **/ə nu:rt' m'e/**, an fhoirm dhiúltach *ní dúirt mé* **/n'i: du:rt' m'e/** agus an fhoirm cheisteach dhiúltach *ná dúirt mé?* **/na: du:r't' m'e:/** ann.

Samplaí: *mar a dúirt mé leat cheana /mar ə du:rt' m'e: l'at h'anə/* PF; *agus mar a dúirt mé, é a dh'fháilt ón bhruinill [as Rann na Samhna] /agəs mar ə du:rt' m'e:, e: ɣa:l't' o:n vriŋ'il'/* PR; *dúirt mé le Séamus Cuilliú e /du:r't' m'e l'e ʃiaməs k'l'u: e [ɛ]/* MT; *dúirt mé léi go dtiocfainn /du:r't' m'e l'e:h'ə d'ukiŋ'/* PT; *well, dúirt mé /vel', du:rt' m'e/* PC; *agus dúirt mé liom fhéin go raghainn /agəs du:r't' m'e l'um h'e:n' gə rəiŋ'/* PC; *á, dúirt mé go mb'fhearr liom bheith im sheasamh /a:, du:r't' m'e gə m'a:r l'um v'e əm h'asəv/* TC; *dúirt mise /du:rt' m'isə/* SL; *dúirt mise léi ná rabhadar 'fhaid san amach in ao' chor /du:r't' m'isə l'e: na: rəudər ad' sən ə'max ə n'e:xər/*

RT; agus a' ndúirt mé Sliabh na mBan? ní dúirt mé

/agəs ə nu:rt' m'e ʃl'iəv nə man, n'i: du:rt' m'e/ EP;

ná dúirt mé é sin leat /na: du:r't' m'e: ʃin' l'at/ TC; rud éigint ná dúirt mé, athá

uaim a rá /rod e:g'in't' na: du:rt' m'e, ha: vuəm' ə r'a: ə'n'is/ EP.

Seo é an t-aon sampla ina n-úsáideann cainteoir an fhoirm tháite ach úsáideann sé an dara pearsa le rith focail nó b'fhéidir gur *sandhi* é le /e:/ ina dhiaidh; Ceist:

níor dúraís [sic pro dúraíos /du:'ri:s/] ao' rud leat mar gheall air?

/n'i:r du:'ri:ʃ e: rod l'at mar jaul er'/ PF, Frg. ní dúirt, abair leat

/n'i: du:r't', abir' l'at/ ED [cf. §5.2.2].

- 5.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, níl againn ach sampla amháin den bhfoirm scartha *dúirt tú* /du:r tu:/ (mar a gcailltear an consan deiridh le *sandhi*),³⁴ agus sampla eile ina bhfágtar an forainm ar lár agus é mar fhreagra ar cheist *ní dúirt* /n'i: du:r't'/.

Samplaí: *dúirt tú, bhíodh sí sin a' seinnt* /du:r tu:, v'i:x ʃi: ʃin' ə ʃəin't/ NB; *ní dúirt, abair leat* /n'i: du:r't', abir' l'at/ ED (mar fhreagra ar cheist sa chéad phearsa).

- 5.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha airímíd *dúirt se* /du:r't' ʃe/, /du:rt' ʃe/, *dúirt sé* /du:rt' ʃe:/, *dúirt sí* /du:rt' ʃi:/ agus /du:r't' ʃi:/, an fhoirm dhiúltach *ní dúirt sé* /n'i: du:rt' ʃe:/, an fhoirm cheisteach & spleách *cad a dúirt sé/sí* /ka du:rt' ʃe/, /ka du:r't' ʃi:/.

Samplaí: *dúirt se liom* /du:r't' ʃe l'um/ TC; *dúirt se leis a' bhean* /du:rt' ʃe l'ef ə v'an/

TC; *dúirt se le Gaid* /du:rt' ʃe l'e gad'/ TC; *dúirt se go bhfuair beirt bás*

/du:rt' ʃe gə vuər' b'er't' ba:s/ TC; *nach, dúirt se sin go dtiocfadh an lá*

/nax, du:rt' ʃe ʃin' gə dukəx ə la:/ TC; *sin rud eile a dúirt se*

³⁴ Féach IR lch 63, § 302.

/ʃin' rod el'ə du:rt' ʃe/ TC; *shin é a dúirt se leis a' judge*

/h'in' e: du:rt' ʃe l'ef ə d'z'od'z'/ MT; *dúirt se ná díolfadh*

/du:rt' ʃe na: d'i:lhəx/ RT; *'yes', a dúirt se /jes, ə du:rt' ʃe/ MT; agus seo mar*

a dúirt se /agə ʃo mar ə du:rt' ʃe/ PR; dúirt se go ndíolfadh sé fhéin iad, iad a

chur amach /du:rt' ʃe gə n'i:lhəx ʃe: h'e:n' iəd, iəd ə xir' ə'max/³⁵ MT; dúirt

se go raghadh se /du:rt' ʃe gə rəix ʃe/ MT; dúirt se go gcuirfeadh se chuín na

farraige /du:rt' ʃe gir'əx ʃe xu:n nə farəg'ə/ MT; mar dúirt sé nárbh fhéidir le

aon [sic] duine eile a leithéidí a rá nach mé fhéin

/mar du:rt' ʃe: na:rəv e:ðər l'ə e:n din'ə el'ə l'eh'e:d'i: ə ra: nax m'e:

h'e:n'/ NT; *dúirt sé an rud céanna /du:rt' ʃe: n rod k'ianə/ TC; dúirt sí gur*

garsún ana-dheas ba dheas é /du:rt' ʃi: gər gar'su:n anə'jas bə ja e/ RT; gach

aon bhabht' a thagann tú, dúirt sí /gə'he:n vaut ə hagən tu:, du:rt' ʃi:/ MT;

agus dúirt sí leis féachaint air /agəs du:rt' ʃi: l'ef f'iaxən't' er'/ PR; agus dúirt

sí liom go b'é an rud a bhí acú ach stoca /agəs du:rt' ʃi: l'um gə b'e:n rod ə

v'i:x ə'ku: ax sdokə/ PR; ní dúirt sé ao' rud eile /n'i: du:rt' ʃe: e: rod el'ə/ SL;

agus cad dúirt sé: (an) it' chodladh athá tú a mháthair?

/as ka du:rt' ʃe, ət xolə [xoxə] ha: tu: va:hir'/PT; *neosfaidh mé dhuit cad*

dúirt se /n'u:sə m'e: ɣot' ka du:rt' ʃe/ PT; n'fheadar mé cad dúirt sé léithe

/n'adər m'e: ka du:rt' ʃe: l'eh'ə/ RT; cad dúirt sí? /ka du:rt' ʃi:/ PT.

5.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é an t-aon sampla atá agam ná *dúirt míd*

/du:rt' m'i:d'/.

³⁵ Tagraíonn an chéad *iad* don tiarna talún agus a 'agent'; an tarna *iad* dos na daoine a bhí le cur as seilbh.

Sampla: *dh'fhiafraigh sé cad as cá raibh míd, a's dúirt míd gu' Heilbhic, 'steach dtí*

*Ceann Heilbhic*³⁶ /jɪarhə ʃe gəd as kaː rev' m'ɪd', əs duːrt'

m'ɪd' gə h'el'v'ik', ʃd'ax d'ɪː k'aun h'el'v'ik'/ MT;

(deirtear *dúramar* agus *dúraíomar* chomh maith le *dúirt míd*, ach níl aon tsamplaí de sna leaganacha úd sa chnuasach so).

5.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.2.6 Sa triú pearsa uimhir iolra faighimid *dúirt siad* /duːr't' ʃiəd/, *dúiríodar*

/duː'r'ɪdər/, /duː'r'ɪədər/, *dúraíodar* /duː'riːdər/ an fhoirm spleách go

ndúiríodar /gə nuː'r'ɪdər/, agus *dúradar* /duːrədər/ agus an fhoirm dhiúltach,

ní dúradar /n'ɪ duːrədər/.

Samplaí: *bhí chúig cinn déag de thithe ansan, a dúirt siad*

/v'ɪː xuːg' k'aɪŋ' d'ɪag d'e h'ih'ə n'son, ə duːr't' ʃiəd/ MT;

dúirt siad leis a' bhfeirmeoir iad a thiomáint dtí Eochaill /duːr't' ʃiəd l'ef ə

v'er'ə'm'uːr' iəd ə maɪn't' d'ɪː oːxɪl'/ MT; *dúirt siad ná feaca siad riamh iad*

/duːr't' ʃiəd naː f'akə ʃiəd riəv iəd/ MT; *nach, dúiríodar go bhfaighidís ina*

dhia' san é /nax, duː'r'ɪdər gə vaid'ɪːʃ nə ʃiə son eː/ RT; *dúiríodar go*

gcuirfidís amach na colamóirí /duː'r'ɪdər gə gir'h'id'ɪːʃ ə'max

nə kolə'muːr'ɪː [koɣə'muːr'ɪː]/ RT; *dúiríodar léithe dul thar n-ais*

/duː'r'ɪdər l'eh'ə dol har naʃ/ RT; *dúiríodar liom é a dhéanamh*

/duː'r'ɪdər l'um eː ʃianə/TC; *dúiríodar linn go gcaithfeadh míd é a leagaint*

/duː'r'ɪədər l'ɪŋ' gə gahəx m'ɪd' eː l'agən't'/ PC; *dúraíodar liom, rud amháin*

speisialta /duː'riːdər l'um, rod a'vam' sp'e'ʃiəltə/ NT; *is dócha go ndúiríodar*

leis go rabhadar go maith /s doɪxə gə nuː'r'ɪdər l'ef gə rəudər gə ma/ RT;

³⁶ .i. dhá bhád sa chuan, a raibh na scipéirí ag caint lena chéile: *d'fhiafraigh sé dhínn cárbh as dúinn agus dúramar gur ó Heilbhic, go rabhamar ag dul isteach 'dtí Ceann Heilbhic.*

agus dúradar liom /agəs du:rədər l'um/ DC; an fhoirm dhiúltach ní dúradar riamh liomsa é sin /n'i: du:rədə riəv l'ums e: ʃin'/ DC.

5.2.7 Is é atá ann mar shaorbhriathar ná: *dúiríodh /du:r'i:g/ agus dúraíodh /du:ri:g/.*

Samplaí: *agus dúiríodh léithe seacht n-uaire déag roimhe sin éirí dhena tóin agus dul*

abhaile 'dtí sna páistí /agəs du:r'i:g l'e:h'ə ʃax nuər'ə d'iaɣ riv'ə

ʃin' əi'r'i: jenə tu:n' agəs dol ə'val'ə d'i: snə pa:ʃ'd'i:/ RT; dúiríodh liom gan é

a rá leis /du:r'i:g l'um gan e: r'a: l'eʃ/ PC; nach meinic a dúraíodh leis e

/nax m'en'ik' ə du:ri:g leʃ e/ RT.

5.2.8 Faighimid go leor samplaí den mbriathar *dúirt /du:r't'/, /du:rt'/, /du:r/, /du:r'/*

(roimh t nó d) leis an ainmfhocal, sampla amháin spleách, go ndúirt /gə nu:rt'/

agus dhá shampla ina bhfuil an briathar sa bhfoirm choibhneasta a dúirt

/ə du:r't'/.

Samplaí: *ach dúirt mo mháthair (váthair) liom: 'fan mar athá tu'*

/ax du:rt' mə va:hir' l'um, fan' mar ə'ha: tu/CB; dúir(t) duin' eigint go raibh

árthach sa chuan /du:r din'əg'in't'gə rev' a:rəx

sə xuən/ MT; dúirt a' scipéir a bhí air /du:r't' ə ʃg'i'p'e:r' ə v'i: er'/ MT; nach,

dúirt a' sagart /nax, du:r't' ə sagərt/ RT; dúirt Diarmuid fhéin liom é sin

/du:r' d'iərmid' h'e:n' l'um e: ʃin'/ RT; dúirt a' fear rud éigint

/du:r't' ə f'ar rod e:g'in't'/ RT; dúirt a' Comedian liom /du:rt' ə kə'm'i:d'iən'

l'um/ TC; is minic a dúirt Maidhcí Neidí go raibh /s m'in'ik' ə du:rt' məik'i:

n'ed'i: gə rev'/ PR; mar a dúirt a' fear /mar ə du:r't' ə f'ar/ TC; shin é mar a

dúirt Willy /h'in' e: mar ə du:rt' vil'i:/ DP; mar a dúirt a' Ceónach³⁷ fadó

/mar ə du:r't' ə k'o:nəx fə'do:/ DP; Diarmuid fhéin a dúirt liom é sin

³⁷ fear dar sloinne Mac Eoin > Ceón.

/d'ia:rmid' h'e:n' ə du:r't' l'um e:ʃin'/ RT; *is fíor an chaint sin (a) dúirt Ailí*
 /is f'ia:r ən xain't' ʃin' du:r't' al'i:/ PC; *agus b'fhéidir go ndúirt duin' eigint leis*
 /agəs b'e:dir' gə nu:rt' din'əg'in't' l'ef/ MP.

5.3 An Aimsir Ghnáthchaite:

5.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is í an fhoirm tháite amháin *dheirinn* /jer'ɪŋ'/ atá againn agus sampla amháin de seo atá agam, mar atá: *dheirinn 'Sé Fáth mo Bhuartha'* /jer'ɪŋ' ʃe: fa: mə vuərhə/ PC.

5.3.2 An dara pearsa uimhir uatha: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.3.3 Sa triú pearsa uimhir uatha airímíd *dheireadh se* /jer'əx ʃe/, *dheireadh sé* /jer'əx ʃe:/.

Samplaí: *dheireadh se* /jer'əx ʃe/ PC; *mar [a] dheireadh sé nuair a bhídís a' dul dtí aontaí* /mar jer'əx ʃe: nuə'r' ə v'ɪd'i:ʃ ə dul d'i: e:n'ti:/ TC.

5.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra faighimid *dheirimís* /jer'əm'i:ʃ/, *dheirimíst* /jer'əm'i:ʃt'/.

Samplaí: *dheirimís é sin oíche Naomh Bríde* /jer'əm'i:ʃ e: ʃin' i:h'ə

5.3.7 *ne:v b'r'i:d'ə/* CB; *ar a' gCouncil, shin é a dheirimíst* agus *deiríod' d'ax'tai/*.

Samplaí: /er' ə gaunsil', h'in' e: jer'əm'i:ʃt'/ MCh.

5.3.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

5.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *dheiridís* /jer'əd'i:ʃ/, /jer'id'i:ʃ/, an fhoirm dhiúltach ní *dheiridís* /n'i: jer'əd'i:ʃ/ agus an fhoirm cheisteach (an) *dheiridís?* /jer'əd'i:ʃ/ ann.

Samplaí: *dheiridís, fiú amháin an gabáiste, théadh sí amach sa ngairdín agus bhaineadh sí é* /jer'əd'i:ʃ, f'u: va:n' ən gə'ba:ʃd'ə, həix ʃi: max sə ɲa:r'd'in' agəs

* Féach nóta sa Réamhrá mar gheall ar na foirmeacha seo.

van'əx ʃi: e:/ PR; agus dheiridís 'geataí arda' /**agəs jer'əd'i:ʃ g'ati: airdə/** PR;

dheiridís 'á bhfaighdís a ndaothaint des na toirmaip go mairfidís

/jer'əd'i:ʃ a: vaid'i:ʃ ə ne:xi'n't' d'e snə ter'mip' gə mar'h'əd'i:ʃ/ TC;

dheiridís gu' chuireadh athair a' Rí, ghabhadh an mhaidin chéanna na

Conneries /**jer'əd'i:ʃ gə xir'əg ahər' ə ri:, ʏəug ən vad'in' ʃianə nə**

kanər'i:s/ TC; agus dheiridís ná raibh aon mhaith (vaith) in ao' chor in aon

amhrán eile /**agəs jer'əd'i:ʃ na: rev' e:n va ə n'e:ɣər ən' e:n au'ra:n**

el'ə/ NT; dheiridís gu'b é sin an chúis a bhíodh sí a' liúirigh

/jer'id'i:ʃ gə b'e: ʃin' ə xu:ʃ ə v'i:x ʃi: l'ur'ig'/ MT; mhuisse, is minic a dheiridís

liomsa /**viʃə, s m'in'ik' ə jer'id'i:ʃ l'umsə/** MT; séard é dheiridís fadó mar

gheall ar an aimsir /**ʃe:rd e: jer'id'i:ʃ fə'do: mar jaul ər' ən aim'ʃər'/**

TC; shin é a dheiridís /**h'in' e: jer'id'i:ʃ/** TC; dheiridís, ar ndóigh

/jer'id'i:ʃ ar nu:/ TC; ní dheiridís an tAifreann /**n'i: jer'əd'i:ʃ ə taf'ərən/** PC;

agus sa bhfoirm cheisteach, tá n'fheadar mé (an) dheiridís an tAifreann

/n'arə m'e: jer'əd'i:ʃ ən taf'ərən/ PC.

5.3.7 Is é a chloistear mar shaorbhriathar ná: *dhéartaí* /**je:rti:/** agus *deirtaí* /**d'er'ti:/**.

Samplaí: agus dhéartaí 'tar isteach' /**agəs je:rti: tar əʃ'd'ax/** PR; agus is minic a

dhéartaí an paidir [sic] *sin di* /**agəs əs m'in'ik' ə je:rti: ən padər ʃin' d'i/** PR;

agus dhéartaí..... /**agəs je:rti:/** PR; *deirtaí go chaillfaí*³⁸ *do chuid beithígh go léir*

/d'er'ti: gə xail'fi: də xid' b'e'h'i:ʒ' gə l'er'/ SC.

5.3.8 Tá go leor samplaí ann ina bhfaighimid an briathar *dheireadh* /**jer'əx/+**

ainmfhocal, dhá shampla ina bhfuil an fhoirm spleách go ndeireadh /**gə n'er'əx/**,

³⁸ Féach nóta sa Réamhrá mar gheall ar na foirmeacha so.

a deireadh /ə d'er'əx/ agus dhá shampla ina bhfuil an fhoirm choibhneasta a dheireadh /ə jer'əx/ .

Samplaí: *dheireadh mo mháthair an paidrín /jer'əx mə va:hir' ən pad'ə'r'in'/ MCh; dheireadh mo mháthair /jer'əx mə va:hir'/ PT; a mhuisse, dheireadh Dúshláine /a ʃe, jer'əx du:l'a:ŋ'ə/ TC; ar son Dia, dheireadh m'athair /er' son d'ia, jer'əx mahər'/ PC; dheireadh Nicín é sin /jer'əx n'i'k'in' e: ʃin'/ PC; dheireadh na seandaoine /jer'əx nə ʃan'di:n'ə/ TC; dh'airínn go ndeireadh mo sheanathair /ʃa'r'i:ŋ' gə n'er'əx mə hanahər'/ TC; má thagann sé sin isteach, a deireadh mo mháthair /ma: hagən ʃe: ʃin' əʃ'd'əx, ə d'er'əx mə va:hir'/ PC; shin é a dheireadh a' chearc /h'in' e: ə jer'əx ə ʃark/ TC; shin é a dheireadh na daoine fadó /h'in' e: jer'əx nə di:n'ə fə'do:/ TC.*

5.4. An Aimsir Fháistineach

5.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha airímid *déaraidh me /d'iarə m'e/, déaraidh mé /d'iarə m'e:/, déarfaidh mé /d'iarhə m'ə/, d(h)éarfaidh mise /jiarhə m'isə/, an fhoirm threisithe, a dhéaradsa /ə jiarədsə/, a dhéaraidh mé (ceisteach) /ə jeirə m'e:/, /ə jiarə m'e/, a dhéarfaidh mé /ə jiarhə m'e/, an ndéarfaidh mé? /ə n'iarhə m'e:/, an fhoirm dhiúltach ní dhéarfaidh mé /n'i: jiarhə m'e/ agus an fhoirm spleách, go ndéarfaidh mé /gə n'iarhə m'e/.*

Samplaí: *déaraidh me ceann eile dhuit anois /d'iarə m'e k'aun el'ə ɣot' n'is/ CB; bhuel, déaraidh mé /vel' d'iarə m'e:/ SC; déarfaidh me léi teacht amach /d'iarhə m'ə l'e: t'əxd ə'məx/ PT; déarfaidh me fiche /d'iarhə m'ə f'ih'ə/ MT; d(h)éarfaidh mise 'haon' /jiarhə m'isə he:n/ MT; abair mar a dhéaradsa /abir' mar ə jiarədsə/ RT; cad a dhéaraidh mé leis? /kad ə jeirə m'e: l'ef/ PR;*

cad a dhéaraidh mé? /kad ə jiarə m'e/ EP; 'dé 'n ceann a dhéaraidh me in ao' chor? /d'e:n' k'aun ə jiarə m'e n'e:xər/ CB; *go dtí an mBreacaineach* [sic pro *go dtí an mBreatain*], *a dhéarfaidh mé* /gə d'i: ən m'r'ak'ən'ax, ə jiarhə m'e/ TC; *an ndéarfaidh mé 'Ar Éire ní neosfainn cé hí?'* /ə n'iarhə m'e: er er'ə n'i: n'u:siŋ' k'e: h'i:/ EP; *ní dhéarfaidh mé* /n'i: jiarhə m'ə/ MT; *a mhuisse, ní dhéarfaidh mé* /a ʃə, n'i: jiarhə m'e/ TC; *b'fhéidir go ndéarfaidh mé cúpla véarsa* /b'e:ðər gə n'iarhə m'e ku:pələ v'e:rsə/ EP.

5.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *déarfaidh tu* /d'iarhə tu/ agus tá an fhoirm cheisteach, *an ndéarfaidh tu* /n'iarhə tu/, *an ndéaraidh tu* /ə n'iarə tu:/ ann.

Samplaí: *déarfaidh tu 'dó'* /d'iarhə tu do:/ MT; *an ndéarfaidh tu píosa den rann, Oíche Shamhna?* /n'iarhə tu p'i:sə d'en raun i:h'ə haunə/ NB; *an ndéaraidh tú amhrán?* /ə n'iarə tu: au'ra:n/ NB.

5.4.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, sampla amháin den mbriathar atá againn leis an ainmfhocail agus é sa bhfoirm dhiúltach, mar atá *ní dhéarfaidh* /n'i: jiarhiŋ'/

Sampla: *ní dhéarfaidh an sagart go deo go bhfuil ' iomarca aige* /n'i: jiarhiŋ' ə sagərt gə d'o: gə bil' ə murkə g'e/ MT.

Níl a thuilleadh samplaí ann.

5.5 An Modh Coinníollach

5.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha airímid *dhéarfainn* /jiarhiŋ'/, /jiarin'/, *a dhéar(fainn)* /ə jiar/, *ní dhéarfainn* /n'i: jiarhiŋ'/ agus *dhéarfainnse* /jiarhiŋ'ʃə/.

Samplaí: *dhéarfainn ná fuil* /jiarhiŋ' na: fil'/ TC; *dhéarfainn, b'fhéidir, dhá scór* /jiarhiŋ', b'e:ðər, ʏa: sgo:r/ MP; *dhéarfainn go bhfuil an Gaelainn* [sic] *níos*

5.5.5 *fearr* /**jiarhiŋ'** gə vil' ən ge:liŋ' [ge:ɣiŋ'] n'is f'a:r/ PF; *dhéarfainn é*

5.5.6 /**jiarhiŋ'** e:/ PF; *ach dhéarfainn gu'b iad na Turraoinigh an t-é is giorra di*

5.5.7 /**ax jiarhiŋ'** gə b'iad nə tri:n'ig' ən t'e: s g'ir'ə d'i/ PR; *dhéarainn gur áintín*

do Kickham /**jiariŋ'** gər a:n't'i:n' do k'ik'əm/ PR. Sa sampla seo cailltear an

consan deiridh sa mbriathar: *ní dhéanadh, a dhéar(fainn), ní dhéanadh*

/n'i: **jianəx**, ə **jiar**, n'i: **jianəx**/ MT; *ní dhéarfainn go raibh*

/n'i: **jiarhiŋ'** gə rev'/ MP; *"dhéarfainnse, pé'r sa domhan de", arsa se*

5.5.8 /**jiarhiŋ'sə**, p'e:r sə daun d'e, arsə se/ MT.

5.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha faighimid *dhéarfá* /**jiarfa:**/, /**jiarha:**/, *a dhéarfá*

/ə **jiarfa:**/, /ə **jiarha:**/, an fhoirm threisithe *dhéarfása* /**jiar'ha:sə**/ agus an fhoirm

cheisteach an ndéarfá? /ə **n'iarha:**/.

Samplaí: *bheadh fáinne dinn suite thimpeall ar an tine agus dhéarfá 'thá fáinne ' mo*

lámhsa' /v'ex fa:ŋ'ə d'i:ŋ' sit'ə h'aim'pəl er ən t'in'ə agəs **jiarfa:**

ha: fa:ŋ'ə mo la:vsə/ PR; *agus dhéarfá: 'fiacail sleithide'*

/agəs **jiarfa:** f'ækəl' ʃl'ih'id'ə/ PR; *dhéarfá 'trí cinn'* /**jiarha:** t'r'i: k'aiŋ'/ MT;

mar a dhéarfá /**mar ə jiarfa:**/ PR; *'haon' a dhéarfá le trí cinn*

/he:n ə **jiarha:** l'ə t'r'i: k'aiŋ'/ MT; *dhéarfása 'dó' le trí cinn eile*

/**jiar'ha:sə** do: l'ə t'r'i: k'aiŋ' el'ə/ MT; *an ndéarfá 'na Tuinnceirí' dúinn?*

5.6.1 /ə **n'iarha:** nə tain'k'er'i: ɣu:ŋ'/ NB.

5.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha faighimid *a dhéarfadh se* /ə **jiarəx se**/, *dhéarfadh sí*

/jiarhəx si:/.

Samplaí: *'tá go maith', a dhéarfadh sé* /**ha:** gə ma ə **jiarəx se**/ MT; *dhéarfadh sí le mo*

mháthair /**jiarhəx si:** l'e mə va:hir'/ DP.

5.5.4 An chéad phearsa, uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.5.5 An dara pearsa uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.5.6 An triú pearsa uimhir iolra: níl aon tsamplaí de seo agam.

5.5.7 Is é a chloistear mar shaorbhriathar ná: *dhéarfaí* /**jiarfi:**/.

Samplaí: *agus dhéarfaí: 'sea, tusa' /agəs jiarfi:, ʃa tusə/* PR; *má bheifeá dána 's ná*

*dhéanfá*³⁹ *cad a dhéarfaí leat a dhéanamh* /**ma: v'eha: da:nə s**

na: jianha: kad ə jiarfi: l'at ə jianə/ PR; *ní dhearfaí báisteach a chuigint*

/n'i: jiarfi: ba:ʃd'əx ə xig'in't'/ TC.

5.5.8 Tá go leor samplaí ann ina bhfaighimid an briathar + ainmfhocal, mar atá

dhéarfadh /**jiarəx**/ agus sampla amháin ina bhfuil an fhoirm spleách dá

ndéarfadh /**da: n'iarəx**/.

Samplaí: *agus dhéaradh duine eigint: 'cé ghoid é?' /agəs jiarəx din'əg'in't' k'e:*

ʏid' e:/ PR; *dhéaradh daoine go bhfuil deirifúr leis curtha anso*

/jiarəx din'ə gə vil' d'ər'ə'fu:r l'əʃ kurhə n'so/ PR; *dhéaradh fear: "beidh se*

'na ghála" /jiarəx f'ar, b'e ʃe nə ʏa:lə/ MT; *dhéaradh Máiréad liomsa inniu*

gur i bhfad amach a bhíodar /jiarəx ma:r'iəd l'umsə ŋ'uv gə vad

ə'max ə v'i:ðər/ RT; *dá ndéarfadh gach aon easpag in Éirinn*

/da: n'iarəx gə he:n asbəg i n'e:r'iq'/ SC.

5.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

5.6.1 Úsáidtear, leis, foirm an mhodha choinníollaigh thar ceann an ghnáthchaite. Sa

triú pearsa uimhir uatha, .i. *dhéarfadh se* /**jiarəx ʃe**/, *dhéarfadh sí* /**jiarəx ʃi:**/

agus *dhéarfadh* + *ainmfhocal*, is mó atá na samplaí.

Samplaí: *'scrios leat anois', a dhéarfadh se* /**ʃg'r'is l'at ə'n'is, ə jiarəx ʃe/** CB;

dhéarfadh se sin amhrán chomh maith /**jarəx ʃe ʃin' au'ra:n xu: ma/** DC;

dhéarfadh sí amhrán /**jiarəx ʃi: au'ra:n/** EP; *dhéarfadh sí le gach éinne*

³⁹ Féach fo-nóta 38.

/jɪarəx ʃiː l'e gə'h'aɪŋ'ə/ CB; níl ach sampla amháin ann gan an consan deiridh

/x/ le clos, mar atá *dhéarfa*[dh] sí, /jeɪrə ʃiː/, agus is é sin: *agus dhéarfa*[dh] sí

'bail ó Dhia anso isteach' /agəs jeɪrə ʃiː, bal' oː jia n'so ʃd'ax/ PR.

5.6.2 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *dhéarfadh míst* /jɪarəx m'ɪːʃt'/ ann.

Samplaí: *seo mar a dhéaradh míst* /ʃo mar ə jɪarəx m'ɪːʃt'/ PR; *sí é an rann mar a*

dhéarfadh míst é /ʃɪd' eː ən raun mar ə jɪarəx m'ɪːʃd' eː/ PR.

5.6.3 Tá sampla amháin ann sa triú pearsa uimhir iolra, mar atá *dhearfaidís* /jerəd'ɪːʃ/;

guta na haimsire gnáthchaite dulta i bhfeidhm air, is dócha.

Sampla: *dhearfaidís gurb é'n diabhal é* /jerəd'ɪːʃ gə b'eː n d'ɪəl [d'ɪəɣ] eː/ NB.

5.6.4 Sampla den mbriathar *dhéarfadh* /jɪarəx/ + ainmfhocal.

Sampla: *dhéarfadh an duine 'ge barra an slabhra* /jɪarəx ən dɪn'ə g'e barə n slaure/

PR.

5.7 An Modh Ordaitheach

5.7.1 Sa dara pearsa uimhir uatha atá na samplaí go léir anso, mar a ndeirtear *abair*

/abɪr'/ agus /abər'/.

Samplaí: *sea, abair leat* /ʃa abɪr' l'at/ ED; *abair mar a dhéarfadsa*

/abɪr' mar ə jɪarədsə/ RT; *abair leis dul isteach 'dtí'n meeting*

/abər' l'eʃ dɒl [dɒɣ] əʃd'ax d'ɪn m'ɪːt'ɪŋ'/ TC; *abair leat, go mear*

/abər' l'at, gə m'ar/ NB; *d'iarraidh buachaint, abair, ar muintir [sic] na Rinne*

/d'iarə buəxɪn't, abɪr', er' maintər nə rɪŋ'ə/ MP; *ní dúirt, abair leat*

/n'ɪː duːr't', abɪr' l'at/ ED.

5.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

5.8.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

5.9 An Modh Foshuiteach, Caite

5.9.1 Níl aon tsampla sa taifead.

5.10 An tAinm Briathartha

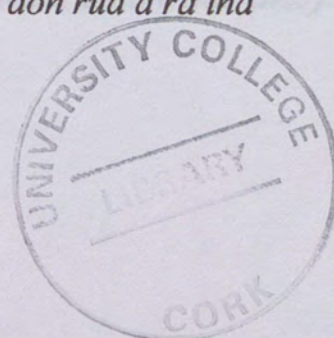
- 5.10.1 Tá sé de nós ag cainteoirí *r* tosaigh san ainm briathartha a chaolú, agus cé gur séimhiú ar an *r* tosaigh é a chaolú le ceart, is dócha gur le meascán mearaí idir *a* *r*á agus *a' r*á a leath an *r* caol lasmuigh dá theoranta agus gur chuaigh i bhfeidhm ar *ráite* (féach Aidiacht Bhriathartha); is minicí a fhaighimid /r'/ i dtosach sna samplaí, cé nach i gcónaí é⁴⁰. Samplaí de /r'/ i dtosach: *nuair a bhíodh sé tréis 'mise Seán Dearg' a reá* /nər' ə v'i:x ʃe: t'r'e:ʃ m'isə ʃa:n d'arəg ə r'a:/ PR; *nach, bhí tú a' reá, chuaigh do mháthair dtí Meirice* /nax, v'i: tu: r'a:, xuəg' də va:hir' d'i: m'er'ik'ə/ NB; *nuair ná bheadh sé uatha fios a bheith age sna páistí cad a bhíodar a reá* /nuər' na: v'ex ʃe: vuəhə f'is ə v'e g'es nə pa:ʃ'd'i: kad ə v'i:dər ə r'a:/ PR; *is cuimhin liom Pilib a' reá linn* /s kain' l'um p'il'əb' ə r'a: l'ɪŋ'/ NB; *chua' sé dtí m'athair 's mo mháthair chún (a) reá go chaithfinn* [sic]⁴¹ *dul* /xuə ʃe: d'i: mahər' s mə va:hir' xu:n r'a: gə xahɪŋ' dol/ PR; *sin rud ná faighinn a reá leat ach oiread* /ʃɪn' rod na: fəɪŋ' ə r'a: l'at ax ə'rod/ PR; *cad a bhí á reá agam?* /kad ə v'i: a: r'a: gum/ PR; *bhí me i gcónaí a' reá go gcaithfinn imeacht* /v'i: m'e gu:'ni: ə r'a: gə gahɪŋ' m'axt/ CB; *níl mórán á reá anois a chuigint* /n'i:n' muə'ra:n a: r'a: ə'n'ɪʃ ə xɪg'in't'/ MT; *'tslí chéanna dála bheifeá a' reá amhrán* /k'l'i: ʃianə da:lə [da:ɣə] v'eh'a: r'a: au'ra:n/ MT; *cúpla paidir a reá* /ku:pələ [ku:pəɣə] pad'ir' ə r'a:/ MT; *ní raibh aon sagart ann chún ao' phaidir a reá* /n'i: rev' e:n sagərt ən xu:n e: fad'i r'a:/ MT; *ní bhfaighidís a thuisgeáil*

⁴⁰ Féach IR lch 143 § 549, agus SChDI, lch 160.

⁴¹ Féach fo-nóta 36.

cad a bhíodar a reá /n'i: vaid'i:f ə hiʃ'g'a:l' gəd ə v'i:ðə r'a:/ MT; ar shon go dhócha go cheart dom ao' rud a reá leis⁴² /er' hon gə ʏo:x gə çart dom e: rod ə r'a: l'ef/ RT; agus gheobhaidís a reá gur leo fhéin iad /agəs jo:d'i:f ə r'a: gə l'o: h'e:n' iəd/ RT; conas é sin a bhí mé chun a reá? /kunəs e: ʃin' ə v'i: m'e: xun ə r'a:/ RT; déard é sin a bhí mé chun a reá /d'erd e: ʃin' ə v'i: m'e: xun ə r'a:/ RT; ó sea, shin é 'n rud a bhí mé a' reá /o: ʃa, h'in' e:n rod ə v'i: m'e: r'a:/ ED; agus 'sé 'n rud a bhí (á) reá ansan bhain do /agəs ʃe:n rod ə v'i: r'a: ən'son van' do/ RT; ní thuigim ceart cad athá tu ' reá /n'i: hig'im' k'art kə'da: tu r'a:/ TC; gheobhaidh tú a reá leo /jo: tu: r'a: l'o:/ TC; ní (rai)bh 'fhios aici sin cad a bhíodh sé a' reá /n'i: v'is ə'k'i ʃin' kad ə v'i:x ʃe: r'a:/ PT; by gor, ní bhfaighinn a reá /bəi gar, n'i: vəiŋ' ə r'a:/ PT; cad é sin a bhí mé chún a reá? /kad e: ʃin' v'i: m'e: xun ə r'a:/ PT; sea, bhí 'n ceart agat é ' reá /ʃa v'i:n' k'art ə'gut e: r'a:/ DP; rud éigint ná dúirt mé, thá uaim a reá anois /rod e:g'in't' na: du:rt' m'e: ha: vuəm' ə r'a: ə'n'i:f/ EP; é a bheith le reá agat /e: v'e l'ə r'a: gut/ NB; agus bhíodh gach éinne a reá /agəs v'i:x gə'h'aiŋ'ə r'a:/ EP; agus glaoch amach orainn agus a reá /agəs gle:x ə'max o'riŋ' agəs ə r'a:/ EP; ar amhránaíocht a reá /er' aurə:nixd ə r'a:/ NT; bhí mé 'reá leat /v'i: m'e: r'a: l'at/ MB; bhí sí ' reá i gcónaí gu' mhaith léithe teacht abhaile /v'i: ʃi: r'a: gu:nix gə va l'e:h'ə t'axd ə'val'ə/ PC; dúraíodh liom gan é 'reá leis /du:r'i:g' l'um gan e: r'a: l'ef/ PC; ní bhfaighinn é ' reá leis

⁴² nár cheart dom i gceist ag an gcainteoir anso? Brí: cé nach dócha gur cheart dom aon rud a rá ina choinne.

/n'i: vøiŋ' e: r'a: l'eʃ/ PC; ní bhfaighinn a reá leat /n'i: vøiŋ' ə r'a: l'at/ SC; ní bheadh 'fhios aige cad a bheifeá a' reá /n'i: v'ex s ə'g'e kad ə v'eha: ə r'a: / SC; agus thá mé a' reá liom fhéin /agəs ha: m'e: ə r'a: l'um h'e:n'/ DC; agus bhí tú á reá, ansan, go mbíodh /agəs v'i: tu: a: r'a: ən'son gə m'i:x/ ED.

5.10.2 Samplaí de *r* tosaigh leathan, /ra:/: bhímís 'rá lena chéile

/v'i:m'i:ʃ ra: l'enə ʒe:l'ə/ CB; bhímís a' rá na paidreacha dóibh
 /v'i:m'i:ʃ ə ra: nə padər'əxə do:v'/ CB; 'ní bheidh san le rá agat', a deir Gá
 /n'i: v'e sən l'e ra: gut ə d'er' ga:/ TC; agus bhí sé sin go hana-mhaith chun
 amhrán a rá /agəs v'i: ʃe: ʃin' gə 'hanə'va xun au'ra:n ə ra:/ EP; sea, bhí
 Sibéal á rá san liom /ʃa, v'i: ʃi'b'eil a: ra: sən l'um/ NB; mar dúirt sé nárbh
 fhéidir le aon [sic] duine eile a leithéidí a rá nach mé fhéin
 /mar du:rt' ʃe: na:rəv eɪdər l'ə e:n dɪn'ə el'ə l'ə'h'e:d'i: ə ra: nax
 m'e: h'e:n'/ NT.

5.11 An Aidiacht Bhriathartha

5.11.1 Tá dhá shampla de *r* tosaigh caol /r'/ anso agam, mar atá

bhí sé sin reáite /v'i: ʃe: ʃin' r'a:t'ə/ RT; ach bhí rud éigint eile reáite
 /ax v'i: rod e:g'in't' el'ə r'a:t'ə/ RT; agus sampla amháin de *r* tosaigh leathan
 /r/, mar atá nuair a bhíodh na paidreacha ráite againn
 /nuər' ə v'i:x nə pad'ər'əxə ra:t'ə giŋ'/ CB.

5.12 Deireann

5.12.1 San aimsir láithreach tá *deir* agus *deireann* le fáilt le forainm agus le hainmní ainmfhoclach. Sa 1u. *deir me (mé)*, *deirim*; 2u. *deir tu (tú)*, 3iol. *deir, deireann*.
 San aimsir chaite (1u.;2u.) is í an fhoirm scartha is mó a fhaightear *dúirt me (mé)*

ach *dúraíos* leis ann; 2u. *dúirt tu (tú)*; 3u. *dúirt se (sé)*; 1iol. *dúirt míd* (agus *dúraíomar/dúramar*); 2iol. *dúirt sibh, dúraíobhar/dúrabhar*; 3iol. *dúirt siad, dúiríodar, dúradar*; sb. *dúraíog*. Sna foirmeacha táite, a. chaite, faightear consan deiridh na préimhe (*r*) leathan agus caol. Sa ghnáthchaite cuirtear séimhiú ar chonsan tosaigh an bhriathair (mar a déantar sa mhodh coinníollach): 1u.

dheirinn; 1iol. *dheirimís(t)*; 2iol. *dheireadh sibh; dheiridís* ach tá sampla amháin,

eisceachtúil anso ina mbíonn sé gan séimhiú sa sb.: *deirtí* /**d'er'ti**/. Sa mhodh

coinníollach, scartar an briathar agus an pearsa sa 1iol. uaireanta, .i. *dhéarfadh mís(t)*. Sa bhfaistíneach ní i gcónaí a airítear *f* in *déarfa-*, mar sin bíonn *déara-*,

leis, ann, sa 1u. spleách séimhítear an túsconsan: *a dhéara-*. Modh ordaitheach:

abair; ainm briathartha: /**r'aɪ**/ is coitianta, ach tá /**raɪ**/, leis, ann; sa rangabháil

chaite /**r'aɪ'tə**/ agus /**raɪ'tə**/ atá ann.

Caibidil 6

Faigheann, Gheibheann

Réimniú an Bhriathair

Úsáidtear an briathar so go hana-mhinic chun 'féadann' a chur in úil chomh maith leis an ngnáth-bhrí atá go forleathan leis.

6.1 An Aimsir Láithreach

- 6.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, sampla amháin atá sa taifead, mar atá *gheibhimse* /jəim'ʃə/.

Sampla: *sin é mar a gheibhimse iad* /ʃin' e: mar ə jəim'ʃə iəd/ DC.

- 6.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *gheibheann tú* /jəin tu:/ agus *faigheann tú* /fəin tu:/ ann.

Samplaí: *má gheibheann tú bás idir mo dhá lámh* /ma: jəin tu: ba:s ə'd'ir' mə ɣa: la:v [ɣa:v]/ (rann) PR; *faigheann tú gach saghas bia ann* /fəin tu: ɣax sa:s b'ie aun/ DC.

- 6.1.3 Níl ach sampla amháin eile san aimsir láithreach sa chnuasach so agus is sa chéad phearsa, uimhir iolra atá sé seo agus é mar fhoirm spleách cé gur i gcomhthéacs neamhspleách atá sé.

Sampla: *agus nach é an blas céanna faigheann* [sic] *míd ar gach ao' rud* /agəs nax e: n blas k'ianə fəin' m'ie:d' er' ɣə'he:rod/ PR.

6.2 An Aimsir Chaite

- 6.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *fuair mé* /fuər' m'e:/, /fuər m'e:/, *fuair me* /fuər' m'e/, foirm threisithe / *fuair mise* /fuər' m'isə/, foirm choibhneasta *a fuair mé* /ə fuər' m'e:/, *a fuair me* /ə fuər' m'e/, foirm choibhneasta indéach *a bhfuair me* /ə vuər' m'e/ foirm dhiúltach *ní bhfuair mé* /n'i: vuər' m'e:/, *níor*

6.2.2 *bhfuair mé /n'ir vuər' m'e:/, foirmeacha spleácha eile ná fuair me*

/na: fuər' m'e/, cá bhfuair mé?/ka: vuər' m'e/ agus ann.

Samplaí: *fuair mé an-éisteacht /fuər' m'e: 'an'əis'd'əxt/ DC; fuair mé, bhí ceann agam*

/fuər' m'e:, v'i: k'aun ə'gum/ EP; well, fuair mé duais an Oireachtais

/vel', fuər' m'e: duəʃ ən ir'axdəʃ/ SC; fuair mé, ní bhfuair mé mórán as

/fuər' m'e:, n'ir vuər' m'e: muə'ra:n as/ DC; fuair me buachaill a bhí síos anso

/fuər' m'e buəxəl' ə v'i: ʃis ən'sə/ TC; fuair mé ceann acu

/fuər' m'e k'aun ə'ku/ MT; fuair mé marcaíocht /fuər m'e: mar'ki:xt/ CB; ba

6.2.3 *dh'in é an chéad obair a fuair mé /bə jin' ɛn ʃiad obir' ə fuər' m'e:/ TC; a,*

mhuise, is beag a' scoil a fuair me, mar ní bhfuair me nach cheithre bliana 'dul '

dtí'n scoil /a ʃə, s b'eg ə sgel' ə fuər' m'e, mar n'ir vuər'

m'e nax ʃer'ə b'l'ienə dol d'ir sgel'/ MC; agus sin é an míniú a fuair mise

/agəs ʃin' e: n m'i:n'u: fuər' m'isə/ PR; ní bhfuair mé mórán

/n'ir vuər' m'e: muə'ra:n/ DC; ní bhfuair mé é sin uaithi, thá cathú orm ná fuair

me /n'ir vuər' m'e: ʃin' vuəh'ə, ha: ka'hu: ə'rom na:

fuər' m'e/ PR; nach, ní bhfuair mé e /nax, n'ir vuər' m'e: e/ TC; níor bhfuair

mé a thuilleadh /n'ir vuər' m'e: ə hil'ə/ TC; bhí me chúig bliana déag fad ná

fuair me dul síos ar an mbóthar nua /v'ir m'e xu:g' b'l'ienə d'iag fad na:

fuər' m'e dol ʃis er' ə mo:hər nu:/ TC; neosfaidh mé anois cá bhfuair mé'n t-

amhrán san /n'u:s m'e: n'is ka: vuər' m'e: n təu'ra:n son/ TCn; cá bhfuair me

[é] /ka: vuər' m'e/ TCn; áit a bhfuair me [é] /a:t' ə vuər' m'e/ TCn.

Mary Mhuir /nax n'adər m'e ka: vuər' ʃe t'axi suəs l'e m'eri v'ik'ir/ RT;

nin ' shios agam cá bhfuair sé an tráth sin /n'ir vuər' m'e: ə'gum

6.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *ná fuair tu* /**na: fuər' tu**/, *má fuair tusa* /**ma: fuər' tusə**/, an fhoirm spleách *cá bhfuair tusa* /**ka: vuər' tusə**/ agus *go bhfuair tú* /**gə vuər' tu:**/.

Samplaí: *ná fuair tu do dhaothaint* /**na: fuər' tu də ɣe:ɪn't'**/ NB; *ná fuair tu do phá* /**na: fuər' tu də fa:**/ PT; *má fuair tusa drochainm do san, arsa se* /**ma: fuər' tusə dəro'han'im' do son, arsə ʃe**/ RT; *cá bhfuair tusa do chéird, a deir sé liom* /**ka: vuər' tusə də ɟe:r'd', ə d'er' ʃe: l'um**/ TC; *agus áthas ort go bhfuair tú é sin orthu* /**agəs a:həs ort gə vuər' tu: e: ʃin' orhə**/ DP.

6.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *fuair se* /**fuər' ʃe**/, *fuair sé* /**fuər' ʃe:**/, *fuair sí* /**fuər' ʃi:**/, an fhoirm dhiúltach *ní bhfuair* /**n'i: vuər'**/, an fhoirm cheisteach *cá bhfuair?* /**ka: vuər'**/ agus an fhoirm choibhneasta *a fuair sé* /**ə fuər' ʃe:**/.

Samplaí: *fuair se píosa silver* /**fuər' ʃe p'i:sə sil'vər**/ MT; *fuair se na pianta* /**fuər' ʃe nə p'iəntə**/ MCh; *fuair se bás* /**fuər' ʃe ba:ɪs**/ MB; *fuair se bás* /**fuər' ʃe ba:ɪs**/ PR; *agus gu(r) gortú a fuair se* /**agəs gə gor't'u: fuər' ʃe**/ RT; *fuair sé an post* /**fuər' ʃe: n post**/ DC; *fuair sé sin bád* /**fuər' ʃe: ʃin' ba:d**/ CB; *nuair a fuair sí bás* /**nuər' ə fuər' ʃi: ba:ɪs**/ PR; *fuair sí bás* /**fuər' ʃi: ba:ɪs**/ RT; *fuair sí greim orthu in Eochail* /**fuər' ʃi: g'r'əim' orhə n' o:ɪl**/ PR; *fuair sí nead an duain alla* /**fuər' ʃi: n'ad ən duən' alə**/ DC; *ní bhfuair sí aon tsásamh* /**n'i: vuər' ʃi: e:n ta:səv**/ ED; *bhí sé deich mbliana fé bhfuair sé'n peinsin* /**v'i: ʃe: d'e m'l'iənə f'e: vuər' ʃe:n p'en'ʃin**/ MCh; *cá bhfuair se sin iad?* /**ka: vuər' ʃe ʃin' iəd**/ DC; *nach n'fheadar me cá bhfuair se teacht suas le Mary Mhicí* /**nax n'adər m'ə ka: vuər' ʃe t'axt suəs l'e m'e:ri: v'ik'i:**/ RT; *nín ' fhios agam cá bhfuair sé an tréith sin* /**n'i:n'əs ə'gəm**

6.2.6 **ka: vuər' ʃe:n t'r'e: ʃin'/** DC; *n'fheadar mé cá bhfuair sí iad*
/n'adər m'e: ka: vuər' ʃi: iəd/ CB, *sin é 'n ceann a fuair sé*
/ʃin' e: n' k'aun ə fuər' ʃe:/ SC.

6.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *fuaireamar* **/fuər'əmər/** agus *fuaramar*
/fuərəmər/, *fuarmar* **/fuərmər/** agus *a bhfuaramar* **/ə vuərəmər/** ann maraon
leis an bhfoirm dhiúltach, *ní bhfuair míd* **/n'ɪ: vuər' m'ɪ:d'/** agus an fhoirm
spleách go bhfuarmarna **/gə vuər'mərnə/**.

Samplaí: *fuaireamar ana-fháilte* **/fuər'əmər 'anə'aɪ'l't'ə/** DC; *ach fuaireamar ár gcosa*
linn **/ax fuər'əmər a:r gosə l'ɪŋ'/** DC; *an céad [sic] dochtúir Caitliceach a*
fuaireamar anso **/ən k'iad dox'du:r' kat'l'ik'əx ə fuər'əmər**
ən'so/ PR; *agus fuaramar thimpeall deich slap an duine*
/agəs fuərəmər haim'pəl [haim'pəɣ] d'e sl'ap ən din'ə/ EP;

6.2.7 *so, fuaramar tigh* **/so:, fuərəmər t'ig'/** CB; *fuaramar an tigh, teacht isteach*
anso **/fuərəmər ən t'ig', t'axd əʃ'd'ax ən'so/** CB; *fuar'mar bád eile*

Samplaí: *fuarmar bád eile* **/fuərmər ba:d el'ə/** NT; *fuar'mar bonn* **/fuərmər baun/** CB; *ó, is minic a*
bhfuaramar thimpeall deich scilling **/o:, is m'in'ik' ə vuərəmər**
haim'pəl [haim'pəɣ] d'e ʃg'il'ɪŋ'/ DP; *ní bhfuair míd* **/n'ɪ: vuər' m'ɪ:d'/** MT;
ní bhfuaramar é sin a chur ar an árdán **/n'ɪ: vuərəmər e: ʃin' ə xur er ən**
a:r'da:n/ PR; *is dóigh liom go bhfuarmarna níos mó ná mar athá na daoine*

6.2.8 *anois a dh'fháilt* **/s do: l'um gə vuər'mərnə n'ɪ:s mu: na: mar ha: nə di:n'ə**
n'ɪʃ ə ɣa:l't'/ PR.

6.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *fuaireabha(i)r* ann, ach níl aon tsamplaí sa
taifead.

6.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá *fuaireadar* /fuər'ədər/, /fuər'dər/ agus *fuaradar* /fuərədər/, an fhoirm spleách go *bhfuaireadar* /gə vuər'ədər/ agus go *bhfuaradar* /gə vuərədər/.

Samplaí: *fuaireadar cúpla comhaireamh téada* /fuər'ədər ku:pələ [ku:pəɣə] ku:r'ə t'iadə/ MT; *fuair'dar píosaí móra óir* /fuər'dər p'i:'si: muərə o:r'/ DC; *fuaradar saghas cupán* /fuərədər sais kə'pa:n/ EP; *fuaradar ana chuid láscadh* /fuərədər anə xid' la:sgə [ɣa:sgə]/ EP; *fuaradar teacht isteach* /fuərədər t'axd əʃ'd'ax/ PR; *go bhfuaireadar an fear so* /gə vuər'ədər ən f'ar so/ PT; *is dóigh liom go bhfuaireadar* /is do: l'um gə vuər'ədər/ PR; *is cuimhin liom go bhfuaradar* /is kain' l'um gə vuərədər/ EP; *ní bhfuaireadar é - ba dh'é 'n feall é ná fuaireadar* /n'i: vuər'ədər e:, bə je: n f'aul e: na: fuər'ədər/ PR.

6.2.7 Sa saorbhriathar, is iad *fuaireadh* /fuər'əg/ agus *ní bhfuaireadh* /n'i: vuər'əg/ atá ann.

Samplaí: *agus fuaireadh a gcoirp* /agəs fuər'əg ə gir'p'/ PR; *cuid acu fuaireadh agus an cuid [sic] eile ní bhfuaireadh riamh* /kid' ə'ku: fuər'əg agəs ən kid' el'ə n'i: vuər'əg riəv/ PR; *ní bhfuaireadh an aibhléis anso sa Rinn 'dtí naoi déag caoga ceathair* /n'i: vuər'əg ən ai'l'e:ʃ ən'so sə rain' d'i: ne: d'iag ke:gə k'ahər'/ PR.

6.2.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*fuair*, *fuar*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *ní bhfuair éinne aon coladh [sic]* /n'i: vuər' aiŋ' e:n kolə [koɣə]/ PR; *as san a fuair Thaidhg [sic] an méid athá aige* /ə son ə fuər' haig' ə m'e:d' ə'ha: g'e/

DP; agus *nuair a fuair an madra rua* [an] *ciste gairid dá bhéal*
 /agəs nuər' ə fuər' ən madərə ruə k'i:ʃd'ə gar'ə da: v'ial/
 TCn; *fuair m'uncaíl bás* /fuər' maʊŋkəl' ba:s/ PR; *fuair m'athair bás*
 /fuər mahər' ba:s/ PR; *fuair a athair bás* /fuər' ahər' ba:s/ TC; *fuair, leis*
 /fuər', l'ɛʃ/ TC; *an bhliain céanna* [sic] *a fuair an máthair* [sic] *bás*
 /ən v'l'iən' k'ianə fuər' ən ma:hər' ba:s/ PR; *fuair Nioclás bás*
 /fuər' nək'la:s ba:s/ PR; *nuair a fuair do mháthair bás*
 /nuər' ə fuər də va:hər' ba:s/ CB; *nuair a fuair an Bhialach gach ao' rud ciúin*
 /nuər' ə fuər' ə viələx gə he: rod k'u:n'/ TC; *fuair ceann eile bás*
 /fuər' k'aun el'ə ba:s/ EP; *dúirt sé go bhfuair sé* /du:rt' ʃe: gə vuər' ʃe:/ PR; *sa*
mbaile a fuair sé bás /sə mal'ə fuər' ʃe: ba:s/ PR; *thá iníon taincéara ná fuair*
fós aon fhear /ha: n'i:n taiŋ'k'e:rə na: fuər' fo:s ɛ:n' ar/ TC; *ach go bhfuil*
iníon taincéara ann ná fuair fós éinne /ax gə bil' ə'n'i:n taiŋ'k'e:r ən na: fuər'
 fo:s aiŋ'ə/ SL; agus *'siad a fuair an céad* [sic] *teileafón* /agəs ʃiəd ə fuər'
 ən k'iad t'el'əfo:n/ CB.

6.3 An Aimsir Ghnáthchaite

6.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha faighimid *gheibhinn* /jəiŋ'/.
 Samplaí: *gheibhinn i gcónaí uaidh an raol* /jəiŋ' ə gu:'ni: uəg' ən re:l/ PR;
gheibhinn rud beag tanúchaint /jəiŋ' rod b'eg ta'nu:xən't'/ TC.

6.3.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, níl aon tsampla de seo sa taifead.

6.3.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *gheibheadh se* /jəix ʃe/.

Sampla: *gheibheadh se na crainn* /jəix ʃe nə kraiŋ'/ PC.

6.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *gheibheadh míst* /jəix m'ɪst'/, *gheibheadh míd* /jəix m'ɪd'/ agus an fhoirm threisithe den mbriathar *gheibhimísne* /jəi'm'ɪsn'ə/ ann.

Samplaí: *cad a gheibheadh míst* /kad ə jəix m'ɪst'/ PC; *na barn bracks* [a] *gheibheadh míd* /nə barən' brak's jəix m'ɪd'/ PC; *gheibhimísne é* /jəi'm'ɪsn'ə e:/ DC.

6.3.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsampla sa taifead agam.

6.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *gheibhidís* /jəid'ɪs/, *gheibheadh siad* /jəix sɪəd/, tá an fhoirm cheisteach *an bhfaighidís* /ə vəid'ɪs/ ann.

Samplaí: *gheibhidís buidéal pórtair* /jəid'ɪs bi'd'eɪ [bi'd'eɪ] po:rtɪr'/ TC; *gheibhidís tuí* /jəid'ɪs ti:/ MT; *gheibhidís é sin* /jəid'ɪs e: sɪn'/ PR; *gheibhidís scoilb* /jəid'ɪs sgil'əb'/ PC; *gheibhidís rud éigint* /jəid'ɪs rod e:g'in't'/ CB; *gheibhidís cúpla buidéal* /jəid'ɪs ku:pələ [ku:pəɣə] bi'd'ial [bi'd'iaɣ] / EP; *má gheibhidís greim orainn, gheobhadh mís barra na bróige* /ma: jəid'ɪs g'r'əim' ə'riŋ' joix m'ɪs barə nə bro:g'ə/ CB; *má gheibhidís a bpasáiste a chuigint* /ma: jəid'ɪs ə bə'sa:ʃd'ə xig'in't'/ MT; *'sé'n rud a gheibhidís ach uibhe* /ʃe:n rod ə jəid'ɪs ax i:/ PR; *cístí curains* [a] *gheibhidís* /k'ɪs'd'ɪ: kurin'ʃ jəid'ɪs/ PC; *sin é an uair a gheibhidís féar glas* /h'in' e: ən uər' ə jəid'ɪs f'iar glas/ TC; *'sé an tslí a gheibhidís amach* /ʃe:n k'l'ɪ: jəid'ɪs ə'max/ MT; *nuair a gheibheadh siad 'mithe é* /nuər' ə jəix sɪəd m'ih'ə e:/ EP; *ach a' bhfaighidís ana-chuid bualadh?* /ax ə vəid'ɪs 'anə'xid' buələ [buəɣə]/ NB.

6.3.7 Níl sampla ar bith den saorbhriathar sa taifead.

6.3.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*gheibheadh*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *agus gheibheadh gach éinne pins de* /agəs jəix gə h'aiŋ'ə p'in'ʃ d'e/ PC.

6.4 An Aimsir Fháistineach

- 6.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *gheobhaidh me* /jo: m'ə/, an fhoirm threisiúil den mbriathar, *gheobhaidh mise* /jo: m'isə/, an fhoirm spleách go *bhfaighidh me* /gə vəi m'e/ agus an fhoirm dhiúltach ní *bhfaighidh me* /n'i: vəi m'e/ ann.

Samplaí: *gheobhaidh me cúpla lá a dhéanamh* /jo: m'ə ku:pələ [ku:pəɣə]

- 6.4.3 *la: [ɣa:] ə jianə/* MT; *gheobhaidh mise gach aon saghas obair [sic] a dhéanamh* /jo: m'isə gə 'hɛn saɪs obɪr' ə jianə/ TC; *fan go bhfaighidh me m'anáil* /fan' gə vəi m'e mə'na:l'/ EP; *agus ní bhfaighidh me iad a dh'fháilt in aon áit* /agəs n'i: vəi m'e iəd ə ɣa:l't' ən' ɛn a:t'/ DC; *ní bhfaighidh me góilt a' bóthar* /n'i: vəi m'e go:l't' ə bo:hər/ TC.

- 6.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *gheobhaidh tu* /jo: tu/, *gheobhaidh tú* /jo: tu:/, an fhoirm dhiúltach ní *bhfaighidh tú* /n'i: vəi tu:/, ní *bhfaighidh tu* /n'i: vəi tu/ agus an fhoirm cheisteach (an) *bhfaighidh tú?* /vəi tu:/ ann.

- Samplaí: *má gheobhaidh tu punann anois* /ma: jo: tu punən n'is/ PR; *gheobhaidh tú é a ghearradh* /jo: tu: ɛ: jarə/ NB; *gheobhaidh tú na sé chontae is fiche a chur díot* /jo: tu: nə ʃɛ: xaun'tɛ: s f'ih'ə xur d'i:t/ TC; *gheobhaidh tú an tigh a dh'fheiscint* /jo: tu: n t'ig' ə jɛʃg'in't'/ SC; *gheobhaidh tú aon cheann is maith leat a phiocadh amach* /jo: tu: ɛ: ɟaun s ma l'at ə f'ukə max/ DC; *gheobhaidh tú é sin, ansan, a dh'eibriú* /jo: tu: ɛ: ʃɪn', ən'son, ə jɛb'ə'r'u:/ PR; *sé'n áit a gheobhaidh tú e* /ʃɛ:n a:t' ə jo: tu: ɛ/ SC; *sé'n áit a gheobhaidh tú iad* /ʃɛ:n a:t' ə jo: tu: iəd/ TC; *ní bhfaighidh tú a dh'eibriú dhe ach an barra* /n'i: vəi tu: ə jɛb'ə'r'u: je ax ən barə/ PR; *ní bhfaigheadh tú ach chúig scóir in airgead* /n'i: vəi tu: ax xu:g' sgo:r' ən' ar'əg'əd/ MT; *ní bhfaigheadh tu cearc*

ná coilichín coc /n'í: vði tu k'ark na: kil'əh'ín' kok/ PR; ní bhfaighidh tu na teidhlí⁴³ sin a ghearradh /n'í: vði tu nə t'əi'l'í: sín' ə jarə/ TC; ní bhfaighidh tu lá a thógaint off, a deir sí /n'í: vði tu la: ho:gən't' af, ə d'er' sɪ/ PT; [an] bhfaighidh tusa an obair sin a dhéanamh? /vði tusə n obir' sín' ə jianə/ TC; [an] bhfaighidh tú é sin a dh'fháilt? /vði tu: e: sín' ə ɣa:l't'/ CB.

6.4.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá an fhoirm dhiúltach den mbriathar ann, is é sin *ní bhfaighidh sé /n'í: vði se:/* agus tá an fhoirm choibhneasta mar a bhfuil *a gheobhaidh /ə jo:g'/*.

Sampla: *ní bhfaighidh sé iad a thabhairt /n'í: vði se: iəd ə haur't'/ TC.*

6.4.4 Níl aon tsampla den gcéad phearsa, uimhir iolra sa taifead agam.

6.4.5 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *gheobhaidh sibh /jo: sɪv'/* ann.

Samplaí: *gheobhaidh sibh dul isteach /jo: sɪv' dol əs'd'ax/ DC; gheobhaidh sibh deich slap an duine /jo: sɪv' d'e sl'ap ən dín'ə/ EP.*

6.4.6 Níl aon tsampla den triú pearsa uimhir iolra sa taifead.

6.4.7 Níl aon tsampla den saorbhriathar sa taifead.

6.4.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*gheobhaidh*) le clos sa bhfoirm choibhneasta le hainmfhocal:

Sampla: *éinne a gheobhaidh maireachtain /ain'ə jo:g' m'r'axdən'/ PR.*

6.5 An Modh Coinníollach

6.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha *gheobhainn /jo:ŋ'/*, *a gheobhainn /ə jo:ŋ'/*, *gheobhainnse /jo:ŋ'sə/* atá ann sa bhfoirm dhearfach agus *ní bhfaighinn /n'í: vəiŋ'/*, *ní bhfaighinnse /n'í: vəiŋ'sə/* sa bhfoirm dhiúltach. Tá an fhoirm spleách, dhearfach ann, *go bhfaighinn /gə vəiŋ'/*, an fhoirm dhiúltach *ná faighinn*

⁴³ .i. Béarla= tiles

/na: fəiŋ'/ agus an fhoirm cheisteach *an bhfaighinn* /ən vəiŋ'/, /n vəiŋ'/ agus cá bhfaighinn /ka: vəiŋ'/.

Samplaí: *gheobhainn gluaisteán* /jo:ŋ' gl'u:ʃ'd'a:n/ NT; *gheobhainn a bheith pósta go minic i mBaile Átha Cliath* /jo:ŋ' ə v'e pɔ:sdə gə m'in'ik' ə m'l'a: k'l'iə/ PC; *gheobhainn é sin a dh'fheiscint* /jo:ŋ' e: ʃin' ə jɛʃg'ən't'/ PR; *cad a gheobhainn a dhéanamh?* /kad ə jo:ŋ' ə jianə/ MCh; *nuair a gheobhainn mar chéile í* /nuər' ə jo:ŋ' mar ʃe:l' i:/ SL; *ó, ní bhfaighinn a reá* /o:, n'i: vəiŋ' ə r'a:/ RT; *agus ní bhfaighinn é a rá leis go raibh Tom curtha* /agəs n'i: vəiŋ' e: r'a: l'ɛʃ gə rev' t'am kurhə/ PC; *ní bhfaighinn* /n'i: vəiŋ'/ EP; *ní bhfaighinn a reá leat* /n'i: vəiŋ' ə r'a: l'at/ SC; *ní bhfaighinn cuimhneamh ar na hamhráin anois* /n'i: vəiŋ' ki:n'əv er nə həu'ra:n' ə'n'is/ MC; *ní bhfaighinn cuimhneamh air* /n'i: vəiŋ' ki:n'əv er'/ PT; *ní bhfaighinn cuimhneamh anois* /n'i: vəiŋ' ki:n'əv ə'n'is/ CB; *ní bhfaighinn cuimhneamh air* /n'i: vəiŋ' ki:n'əv er'/ MCh; *ní bhfaighinn cuimhneamh orthu* /n'i: vəiŋ' ki:n'əv orə/ PR; *ní bhfaighinn é a thabhairt di* /n'i: vəiŋ' e: həur't' d'i/ DC; *ó, ní bhfaighinn é a 'nisint dhuit* /o:, n'i: vəiŋ' e: n'isən' ɣot'/ MT; *ní bhfaighinn aon bhlas* /n'i: vəiŋ' e:n vlas/ SL; *gheobhainnse díol as i gcónaí* /jo:ŋ'ʃə d'i:l [di:ɣ] as ə gu:'ni:/ RT; *gheobhainnse Jersey* /jo:ŋ'ʃə d'z'orzi:/ DC; *dúirt sé liom go bhfaighinn* /du:rt' ʃe: l'um gə vəiŋ'/ TC; *dúirt na sagairt go bhfaighinn na hamhráin a thabhairt d'éinne eile* /du:rt' nə sagər't' gə vəiŋ' nə həu'ra:n' ə həurt' daiŋ'ə el'ə/ NT; *ní bhfaighinnse na focail atha agaibhse....* /n'i: vəiŋ'ʃə nə fokil' ə'ha: giv'ʃə/ MT; *nach, ní bhfaighinnse cuimhneamh*

orthu /nax, n'i: vøiŋʹʃə ki:n'əv orə/ PT; *dh'fhiafraigh me dhe an bhfaighinn ceann de sna húrláracha cásáil a dhéanamh dhíobh* /jiarhə m'e je ən vøiŋʹ k'aun' d'es nə haur'la:rəxə ka:'sa:l' ə jianə jiv'/ TC; *n'fheadar mé an bhfaighinn cuimhneamh air* /n'adər m'e: n vøiŋʹ ki:n'əv er'/ MT; *bheadh laethanta ná faighinn dul 'dtí'n scoil* /v'ex le:ntə na: føiŋʹ dol d'i:n sgel'/ NT; *dúirt sé liom ná faighinn maireachtain níos mó ná mí* /du:rt' ʃe: l'um na: føiŋʹ mə'r'axdə n'i:s mu: na: m'i:/ MC; *sin rud ná faighinn a rá leat* /ʃin' rod na: føiŋʹ ə r'a: l'at/ PR; *is dócha ná faighinn an sáil ar stoca a chasadh* /is do:xə na: føiŋʹ ən sa:l' ər sdokə xasə/ PR; *' bhfeadar tú cá bhfaighinn cúpla gabhar?* /v'adər tu: ka: vaiŋʹ ku:plə [ku:pəʃə] gəur/ TC.

6.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *gheofá* /jo:ha:/ agus *gheofá* /jo:fa:/ ann sa bhfoirm dhearfach, agus sa bhfoirm dhiúltach tá *ní bhfaighfeá* /n'i: vøiha:/. Tá na foirmeacha spleácha ann go *bhfaighfeá* /gə vøiha:/, dá *bhfaighfeá* /a: vøiha:/ agus *a bhfaighfeá* /ə vøiha:/. Tá an fhoirm choibhneasta *a gheofá* /ə jo:'ha:/, *a gheofá* /ə jo:ha:/ agus *a gheofá* /ə jo:'fa:/, agus an fhoirm cheisteach *an bhfaighfeá* /ən vøiha:/ ann.

Samplaí: *gheofá ceann thuas ti' Sciús* /jo:ha: k'aun huəs t'ə sk'us/ CB; *gheofá ao' véarsa amháin a reá* /jo:ha: e: v'e:rsə va:n' ə r'a:/ EP; *babhtai gheofá píosa*

6.5.3 *ceann muice* /bəu'ti: jo:ha: p'i:sə k'aun mik'ə/ DP; *ansan gheofá piont pórtair, a' dtuigir?* /ən'son jo:ha: p'aunt po:rtər', ə dig'ir'/ DP; *gheofá iad a thabhairt amach* /jo:ha: iəd ə həur't' ə'max/ TC; *gheofá cúpla lá a dh'fháilt ós na feirmeoirí* /jo:ha: ku:pələ [ku:pəʃə] la: ʃa:l't' o:s nə f'er'ə'm'ur'i:/ DP; *gheofá suí isteach ann* /jo:ha: si: ʃd'ax ən/ MCh; *gheofá cheithre steip a rince*

leis /jo:ha: ʃer'ə ʃd'ep' ə raɪŋ'k'ə l'eʃ/ TCn; gheofá dul síos /jo:ha: dol ʃi:s/ PT; gheofá é sin a dhéana' lasmuigh /jo:ha: e: ʃin' ə janə l'as'mu/ PR; gheofá bád ansan treasna /jo:fa: ba:d ən'son t'r'asnə/ DC; ach ní bhfaighfeá anois /ax n'i: vøiha: ə'n'iʃ/ DP; ní bhfaighfeá púnt an bosca fhéin orthu /n'i: vøiha: pu:nt ə bosgə h'e:n' orhə/ MT; ní bhfaighfeá (é) a dhó /n'i: vøiha: ə ɣo:/ DP; ní bhfaighfeá iad a thuisceáilt /n'i: vøiha: iəd ə hiʃ'g'ai:l't'/ PC; ní bhfaighfeá é a stop /n'i: vøiha: e: sdop/ DC; ní bhfaighfeá ach cúpla aunsá /n'i: vøiha: ax ku:plə [ku:pɣə] aunsə/ EP; ní bhfaighfeá é sin a dh'imirt sa tigh /n'i: vøiha: e: ʃin' ə jim'ər't' sə t'ig'/ DC; nach, ní bhfaighfeá an bainne géar anois, ní dóigh liom go bhfaighfeá /nax, n'i: vøiha: n baɪŋ'ə g'iar ə'n'iʃ, n'i: do: l'um gə vøiha:/ PC; dá bhfaighfeá é a cheannach /a: vaiha: ə ʃn'ax/ DP; an méid úll a gheofá /ən m'e:ɪd' u:l ə jo:'ha:/ PR; aon áit a gheofá é /e:n a:t' ə jo:ha: e:/ DP; is annamh a gheofá a leithéid /s anəv ə jo:'fa: ə l'e'h'e:ɪd'/ DC; b'fhéidir go bhfaighfeá pingin /b'e: gə vøiha: p'ɪŋ'ən'/ CB; chún go bhfaighfeá dul /xu:n gə vøiha: dol/ PR; ao' rud a bhfaighfeá tarraingt de /e: rod ə vøiha: tarən' d'e/ DP; an bhfaighfeá é a léamh dom? /ən vøiha: e: l'e:v dəm/ DC.

- 6.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá gheobhadh se /jo:ɪx ʃe/, gheobhadh sé /jo:ɪx ʃe:/, gheobhadh sí /jo:ɪx ʃi:/ ann, maraon le ní bhfaigheadh sé /n'i: vaɪx ʃe:/, ní bhfaigheadh sé /n'i: vøɪx ʃe:/, ní bhfaigheadh sí /n'i: vøɪx ʃi:/ sa bhfoirm dhiúltach. Tá na foirmeacha spleácha eile dá bhfaigheadh /a: vøɪx/ agus ná faigheadh /na: føɪx/ ann.

Samplaí: *bhuel, gheobhadh se sin a bheith gránna an oíche sin*

/vel', jo:x se sin' ə v'e grɑ:nə nɪ:h'ə sin'/ PC;

gheobhadh sé dul 'na mhúinteoir /jo:x se: dol [doy] nə vu:n't'or'/ PC;

gheobhadh sé rud éigint a dhéana' dhom /jo:x se: rod e:g'in't' ə janə ɣom/

MC; *nuair a gheobhadh sé bás /nuər' ə jo:x se: ba:s/* NT; *gheobhadh téip,*

gheobhadh sé a bheith ao' rud /jo:x t'ep', jo:x se: v'e e: rod/ DC; *gheobhadh sí*

sin a bheith á tharraingt /jo:x si: sin' ə v'e a: harən't'/ RT; *ní bhfaigheadh sé*

góil(th) thórstu /n'i: vəix se: go:l' ho:rstə/ TC; *ní bhfaigheadh sé a bheith maith*

/n'i: vəix se: v'e ma/ RT; *ní bhfaigheadh sé í a stad /n'i: vəix se: i: sdad/* PT; *ní*

bhfaigheadh sé a thuiscint /n'i: vəix se: hi:sg'ən't'/ DC; *ní bhfaigheadh se teacht*

suas le éinne /n'i: vəix se t'axt suəs l'e aiŋ'ə/ DP; *ní bhfaigheadh se teacht*

oraibh /n'i: vəix se t'axd o'riv/ EP; *ní bhfaigheadh se dul /n'i: vəix se dol/* PR;

ní bhfaigheadh se cuimhneamh ar cad é /n'i: vəix se ki:n'əv er' gə'de:/ MT; *ní*

bhfaigheadh se teacht amach /n'i: vəix se t'axd ə'max/ DC; *ní bhfaigheadh sí*

teacht isteach an doras chugainn /n'i: vəix si: t'axd ə'ʃd'ax ə dorəs

*xu:ŋ'/*CB; *ní bhfaigheadh sí a bheith aige /n'i: vəix si: v'e g'e/* RT; *ba dh'é*

deireadh a bhí air, ná faigheadh sé ao' chailín /bə je: d'er'ə v'i: er' na:

fəix se: e: xa'l'i:n'/ TC; *a dhá lámh amuigh ná faigheadh sé dul tríd*

/ə ɣa: la:v ə'mu na: fəix se: dol t'r'i:d'/ PR; *dá bhfaigheadh se mí níos túisce*

me /a: vəix se m'i: n'is tu:sg'ə m'e/ MC.

6.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá na foirmeacha deimhnitheacha *gheobhaimís*

/jo:m'i:ʃ/, gheobhaimíst /jo:m'i:ʃt'/, gheobhadh mís /jo:x m'i:ʃ/ agus má

gheobhadh míst /ma: jo:x m'i:ʃt'/ ann. Tá na foirmeacha diúltacha ní

bhfaighimís /n'i: vəim'i:ʃ/, ní bhfaigheadh mís /n'i: vəix m'i:ʃ/, ní bhfaigheadh

6.5.6 *míst* /n'í: vəix m'í:st'/, ní bhfaigheadh míd /n'í: vəix m'í:d'/, ní bhfaigheadh *míste* /n'í: vəix m'í:sd'ə/ ann, an fhoirm spleách dhiúltach ná faighimis /na: fəim'í:s/ agus an fhoirm choibhneasta a gheobhadh mís /ə jo:ɪx m'í:s/, a gheobhadh *míst* /ə jo:ɪx m'í:st'/.

Samplaí: gheobhaimís scrath móna /jo:m'í:s sgra mu:nə/ DP; bhuel, gheobhaimís a bheith ag seanchas go maidin /vel', jo:m'í:s ə v'e ə ʃanəxəs gə m'ad'ən'/ ED; gheobhaimíst, bhuailimid cnag ar an doras /jo:m'í:st', vuəl'əm'í:d' knag er ən dorəs/ DP; gheobhaimíst, gheibhimíst ón Rinn é /jo:m'í:st', jəim'í:sd' o:n riŋ' e:/ MCh; gheobhaimíst a bheith ana-shoiléir /jo:m'í:sd' ə v'e 'anə'hi'l'e:r'/ DC; gheobhadh mís barra na bróige /jo:ɪx m'í:s barə nə bro:g'ə/ PR; má gheobhadh míst ao' rud /ma: jo:ɪx m'í:sd' e: rod/ PR; ní bhfaighimis a bheith ag caitheamh thimpeall na lóin /n'í: vəim'í:s v'e kah'əv haim'pəl nə lu:n'/ EP; ní bhfaigheadh mís píosa mór a dh'fháilt /n'í: vəix m'í:s p'í:sə muər ə ɣa:l't'/ PR; ní bhfaigheadh mís dada a dhéana' /n'í: vəix m'í:s dadə jianə/ PC; ní bhfaigheadh míst a dhéanamh amach /n'í: vəix m'í:sd' ə jianə max/ PC; ní bhfaigheadh míd iad a tharraingt /n'í: vəix m'í:d' iəd ə harən't'/ MT; ní bhfaigheadh míste a bheith amuigh go maidin /n'í: vəix m'í:sd'ə v'e mu gə mad'ən'/ PR; bhí aiteas orainn ná faighimíst é a phiocadh suas /v'í: at'əs o'riŋ' na: fəim'í:s e: f'ukə suəs/ DC; gach ao' rud a gheobhadh mís teacht air /gə he: rod ə jo:ɪx m'í:s t'axd er'/ PR; pé rud a gheobhadh míst /p'e: rod ə jo:ɪx m'í:st'/ PR.

6.5.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí sa taifead.

6.5.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *gheobhaidís* /jɔ:d'i:ʃ/, ní *bhfaighidís* /n'i: vɔid'i:ʃ/, an fhoirm spleách dhearfach go *bhfaighidís* /gə vɔid'i:ʃ/, go *bhfaigheadh* + ainmfhocal, dá *bhfaighidís* /a: vɔid'i:ʃ/ agus foirm choibhneasta dhiúltach ná *faighidís* /na: fəid'i:ʃ/. Tá an fhoirm cheisteach ann, mar atá an *bhfaighidís* /ə vɔid'i:ʃ/ agus /ən vɔid'i:ʃ/.

Samplaí: *gheobhaidís roinnt cácaí* /jɔ:d'i:ʃ raɪn't' ka:'ki:/ CB; *gheobhaidís, bhí an airgead* [sic] *go gann an uair sin* /jɔ:d'i:ʃ, v'i: ən ar'əg'əd gə gaun ən uər' ʃɪn'/ DP; *gheobhaidís cúpla phúnt* [sic] *as* /jɔ:d'i:ʃ ku:plə [ku:pʏə] fu:nt as/ DP; *agus gheobhaidís a reá gu' leo fhéin iad* /agəs jɔ:d'i:ʃ ə r'a: gə l'o: h'eɪn' iəd/ RT; *gheobhaidís éirí as aon am ba mhaith leo* /jɔ:d'i:ʃ əi'r'i: as eɪn aum bæ va l'o:/ DC; *gheobhaidís amhrán a chanadh* /jɔ:d'i:ʃ əu'raɪn ə xanə/ SC; *nach, ní bhfaighidís 'nisint* /nax, n'i: vɔid'i:ʃ n'ɪʃɪn't'/ RT; *ní bhfaighidís na chops a ghearradh dhi* /n'i: vɔid'i:ʃ nə tʃaps ə jarə ʃi/ PT; *ní bhfaighidís paidirín a reá* /n'i: vɔid'i:ʃ pad'ə'r'i:n' ə r'a:/ DC; *ní bhfaighidís a bheith ag corraí* /n'i: vɔid'i:ʃ ə v'e ə ko'ri:/ PR; *ní bhfaighidís an cíos a dhíol* /n'i: vɔid'i:ʃ ə k'i:s ə ʃi:l/ MT; *go bhfaighidís bás* /gə vɔid'i:ʃ baɪs/ PR; *b'fhéidir go bhfaighidís beagán de* /b'eɪd'ər' gə vɔid'i:ʃ b'e'gaɪn d'e/ SC; *go bhfaighidís obair* /gə vɔid'i:ʃ obər'/ EP; *agus dá bhfaighidís teacht orainn* /agəs a: vɔid'i:ʃ t'axd o'riŋ'/ CB; *mar* [d]á *bhfaighidís iad, bhíodar tóigthe* /mar a: vɔid'i:ʃ iəd, v'i:dər to:k'ih'ə/ RT; *chaitheadh amach gach éinne acu ná faighidís an cíos a dhíol* /xahəg ə'max gə h'aiŋ'ə ku: na: fəid'i:ʃ ən k'i:s ə ʃi:l/ MT; *féachaint a' bhfaighidís iad a dhíol* /f'iaxən't' ə vɔid'i:ʃ iəd ə ʃi:l [ʃi:ʏ]/

6.8 MT; féachaint an bhfaighidís teacht orainn /f'iaxən't' ən vəid'i:ʃ t'axd o'riŋ'/

6.8.1 CB.

6.5.7 Is iad na foirmeacha den saorbhriathar atá ann ná: gheofaí /jo:fi:/, ní bhfaighfí

6.9.1 /n'i: vəifi:/ agus ná faighfí /na: fəi'fi:/.

6.10 Samplaí: pé slí a gheofaí teacht air /p'e: ʃl'i: ə jo:fi: t'axdər'/ PR; ao' rud a gheofaí

teacht air /e:rd ə jo:fi: t'axd er'/ PR; ní bhfaighfí tusa a dhíol as san

/n'i: vəifi: təsə jil [ji:ɣ] as son/ ED; mar ní bhfaighfí dada a chur sa phóna

/mar n'i: vəifi: dadə ə xur sə fu:nə/ TC; ní bhfaighfí iad a chasadh

Samplaí: sé'n scar a bhí an scipéir a dhíol as an mada
/se:n sgar ə v'i: ʃp'e: ə d'i: ə xasə/ DC; rud ná faighfí /rod na: fəi'fi:/ PR.

6.5.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (gheobhadh) le clos le hainmfhocal srl.:

Samplaí: gheobhadh beirt na cheithre steips a rince

/jo:ɪ b'er't' nə ʃer'ə ʃd'ep's ə raɪŋ'k'ə/ TCn; ní bhfaigheadh Lonán

foighneamh níos sia /n'i: vəix lo'nə:n fəɪŋ'əv n'i: ʃiə/ TC; ní bhfaigheadh éinne

dul ag obair do /n'i: vəix aɪŋ'ə dol [doɣ] gobər' do/ PT; ní bhfaigheadh a'

diabhal é a chuir amach as an leaba /n'i: vaix ə d'iəl [diəɣ] ə xir' ə'max as ə

l'abə/ PC; an fear a gheobhadh bás /ən f'ar ə jo:ɪ baɪs/ CB; sin í an duine a

gheobhadh é sin /ʃin' i: ən din'ə jo:ɪ e: ʃin'/ PR; dhéarfainnse go bhfaigheadh,

cuid mhaith⁴⁴ /jiariŋ'ʃə gə vəix, kid' va/ RT; le heagla go bhfaigheadh na báillí

iad /l'e h'agələ [h'agəɣə] gə vəix nə ba:l'i: iəd/ RT.

6.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

6.6.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

6.7 An Modh Ordaitheach

6.7.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

⁴⁴ an fhoirm a úsáidtear le hainmfhocal srl. mar a mbeadh súil leis an tríú pearsa uimhir iolra.

6.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

6.8.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

6.9 An Modh Foshuiteach, Caite

6.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead

6.10 An tAinm Briathartha

6.10.1 Is béas le cainteoirí séimhiú a chur ar *d'* roimh *fáil(t)* nuair a bhíonn séimhiú ar an *f*, mar atá i *dh'fháil(t)* /**ʃa:l'**/; /**ʃa:l't'**/ . Ní tharlaíonn sé seo nuair a leanann an t-ainm briathartha an réamhfhocal *le* nó *ag*. Is é a bhíonn i gceist sa chás sin ná *le fáil(t)* /**l'e fa:l'**/; /**l'e fa:l't'**/.

Samplaí: *sé'n scar a bhí an scipéir a dh'fháil as an mbád*

/ʃe:n sgar ə v'i:n ʃg'i'p'e:r' ə ʃa:l' as ə ma:d/ MT; *má bheadh uatha a dh'fháil*

amach dé méid uisce a bhí ann /ma: v'ex vuəhə ʃa:l' ə'max d'e: m'e:d'

iʃg'ə v'i: aun/ MT; *mar bhí sé uaidh ceann a dh'fháil do fhéin*

/mar v'i: ʃe: vuəg' k'aun ə ʃa:l' do h'e:n'/ PR; *dul isteach..... agus é a dh'fháil*

/dol ə'ʃd'ax agəs e: ʃa:l'/ DC; *sin é an tslí a bhíodar a dh'fháilth amach*⁴⁵

/h'in' e:n k'l'i: v'i:dər ə ʃa:l'h' ə'max/ MT; *mar [is] deocair deich scilling a*

dh'fháilt /mar d'okir' d'e ʃg'il'in' ə ʃa:l't'/ DP; *ar mhaithe (vaithe) le*

marcaíocht a dh'fháilt sa chearr /er vah'ə l'e mar'ki:xd ə ʃa:l't' sə ʃa:r/ CB;

an stuif a bhí siad a dh'fháilt amach ón mbaile mór

/ən sdif' v'i: ʃiəd ə ʃa:l't' ə'max o:n m'al'ə muər/ PT;

'd' iarraidh é a dh'fháilt /d'iarə e: ʃa:l't'/ PT; *bíonn sé deocair anáil a dh'fháilt*

/b'i:n ʃe: d'okir' ə'na:l' ə ʃa:l't'/ NT; *ceann saghas fada a dh'fháilt*

/k'aun sais fadə ʃa:l't'/ PR; *an phíob a dh'fháilt* /ən f'i:b' ə ʃa:l't'/ DC; [an]

bhfaighidh tú é sin a dh'fháilt? /vəi tu: e: ʃin' ə ʃa:l't'/ CB; [is] *deocair é a*

⁴⁵ .i. *mar sin a bhíodar ag teacht ar an eolas.*

6.12 Faigheann/Gheibheann

6.12.1 Tá *faigheann* agus *gheibheann* ann san aimsir láithreach: 1u. /jəim'/; 2u.

/jəin tu(:)/ agus /fəin tu(:)/; 1iol. an sampla so sa bhfoirm spleách cé gur i gcomhthéacs neamhspleách atá sé /fəin' m'i:d'/ (§6.1.3). Sa ghnáthchaite, 1,2,3u. /jəi-/; 1iol. *gheibhimís* agus *gheibheadh mís(t)* a chloistear go ginearálta ar fuaid an cheantair agus faightear an fhoirm *gheibheadh míd* níos minicí i measc chainteoirí Cheann a' Bhathalla 3iol. *gheibhidís*, *gheibheadh siad*. Sa bhfaistíneach: /jə:/ roimh fhorainm agus /jə:g'/ roimh ainmfhocal; /ə vəig'/, /n'i: vəi/, /n'i: vəig'/; modh coinníollach /jə:-/, /n'i: vəi-/, airítear *má gheobhainn* chomh maith le *dá bhfaighinn*; 2u. /jə:ha:/ agus /jə:fa:/; 1iol. *gheobhadh mís(t)*, *gheobhaimís(t)*, *ní bhfaigheadh míd/mís(t)/mís(te)*, *ní bhfaighimís*, spleách *ná faighimís*; 3iol. *gheobhaidís(t)*, *ná faighidís(t)*; San aimsir chaite is í an fhoirm scartha is coitianta agus is gnáthaí don *r* a bheith caol⁴⁶ .i. *fuair-*, ach tá *fuair* le forainm ann, leis (§6.1.1); sa 1iol. tá an fhoirm scartha *fuair míd* ann, maraon leis an bhfoirm tháite *fuaireamar*; 2iol. *fuaireabha(i)r*; 3iol. *fuaireadar*, *fuair 'dar*; sb. *fuaireag/ní bhfuaireag*. Léiríonn an modh ordaitheach /fig'/ agus an rangabháil chaite: *foite* /fet'ə/ dhá ghuta neamhstairiúla bainte as an ndéfhoghar /əi/⁴⁷.sb.: /jə:fi:/, /n'i: vəifi:/, é seo uaireanta le béim ar an dara siolla. Ainm br. *fáilt* agus is béas le cainteoirí séimhiú a chur ar *d'* chun gur *a dh'fháilt* /ə ɣa:l't'/ a bhíonn ann;

⁴⁶ Féach *StnaG*, Ua Súilleabháin, lch 530, §8.72.

⁴⁷ *ibid.*, lch 530, §8.72; cf. *ibid.* §2.14 *fuele* < *faill*.

Caibidil 7

Gabhann

Réimniú an bhriathair

7.1 An Aimsir Láithreach

7.1.1 Níl aon tsampla anso agam.

7.2 An Aimsir Chaite

7.2.1 Is é atá sa chéad phearsa, uimhir uatha ná *do ghabhas-sa* /**də ɣəusə**/, agus é seo as sliocht aithriseoireachta age'n gcainteoir.

Sampla: *do ghabhas-sa don bhfearann* /**də ɣəusə dən v'arən**/ (.i. *chuaigh mé chun na páirce*) TC.

7.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha níl aon tsamplaí ann.

7.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *ghaibh sé* /**ɣev' seɪ**/, /**ɣi seɪ**/, /**ɣe se**/ agus

/**ɣo siɪ**/ann.

Samplaí: *ghaibh sé treas(na) na talún* /**ɣev' seɪ t'r'asnə ta'lu:n** [ta'ɣu:n]/ TC; *sé'n lá a bhíomar ag cuir na cruinneachta, a deir se, a ghaibh sé an tslí*

/**seɪn laɪ v'i:mər ə kur' nə kir'n'axd, ə d'er' se, ə ɣi seɪn k'l'iɪ**/ TC; *ghaibh*

scamall(a) tríd an spéir, ó thuaidh a ghaibh se /**ɣiv' sgamələ** [sgaməɣə]

t'r'i:d' ə sb'er', oɪ huəɣ' ə ɣe se/ TC; *bhí deirfiúr agam, a's ghaibh sí'n feis*

[sic]⁴⁸ /**v'iɪ d'r'ə'f'uir ə'gum, əs ɣo si:n' f'ef**/ MT.

7.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é atá ann ná *ghabhamar* /**ɣəumər**/.

Sampla: *is minic a ghabhamar agus is minic a chailleamar* /**is m'in'ik' ə ɣəumər**
agəs is m'in'ik' ə xal'əmər/ MP.

7.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

7.2.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

⁴⁸ .i. *bhuaigh sí an fheis*.

7.2.7 Is é atá ann mar saorbhriathar ná , *ghabhadh* /**ɣəug**/ agus *ghóileadh*⁴⁹ /**ɣo:l'əg**/.

Is é atá sa dara sampla ná foirm atá bunaithe ar an ainm briathartha, *góilt*.

Samplaí: *ghabhadh an mhaidin chéanna na Connerys*

/**ɣəug ən vad'in' çianə nə kanəri:s**/ TC; *nach, amaite, ghóileadh na fearaibh*

bhocht, ghóileadh iad /**nax, ə'mat'ə, ɣo:l'əg nə f'arə voxt, ɣo:l'əg iəd**/ MT.

7.2.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*ghaibh*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *gu' bí 'n lá a bhí tú ag cur na cruinneacht so a ghaibh a leithéid d'fhear an tsli*

/**gə b'ín la: v'í: tu: kur nə kir'n'axt so ə ɣov' ə l'ə'he: dar**

ən k'l'i:/ TC; *ghaibh scamall(a) tríd an spéir, ó thuaidh a ghaibh se*

/**ɣiv' sgamələ [sgaməɣə] t'r'id' ə sb'er', o: huəg' ə ɣe ʃe**/ TC.

7.3 An Aimsir Ghnáthchaite

Níl ach dhá shampla ar fad ann.

7.3.1 Sa triú pearsa uimhir uatha tá sampla amháin ann agus é sa bhfoirm spleách.

Sampla: *dheiridís go ngabhadh sí thimpeall ann* /**jer'əd'i:ʃ gə ŋəux ʃi: h'aim'p'əl**

[h'aim'p'əɣ] aun/ TC.

7.3.2 Sa triú pearsa uimhir iolra tá sampla amháin ann agus é sa bhfoirm spleách.

Sampla: *dheireadh daoine go ngabhaidís an tsli* /**jer'əx di:n'ə gə ŋəud'i:ʃ ə k'l'i:**

TC.

7.4 An Aimsir Fháistineach

7.4.1 Sa chéad phearsa uimhir uatha is é atá ann ná *gheobhaidh mé* /**jo: m'e**/.

Sampla: *gheobhaidh me treasna na talún* /**jo: m'e t'r'asnə nə ta'lu:n [ta'ɣu:n]**/ TC.

7.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is é atá ann ná sampla sa bhfoirm choibhneasta *a*

gheobhaidh tú /**ə jo: tu**/.

Sampla: *is ná bíodh aon náire ort nuair a gheobhaidh tu amach*

/**s na: b'ix e: nar' ort ner' ə jo: tu max**/ TC.

⁴⁹ Féach tag. sa Réamhrá, lch xiv.

Níl a thuilleadh samplaí ann san aimsir fháistineach.

7.5 An Modh Coinníollach

7.5.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

7.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

7.6.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

7.7 An Modh Ordaitheach

7.7.1 Sampla amháin ann sa chéad phearsa, uimhir uatha, *gabhaim* /gəum/.

Sampla: *gabhaim párdún agat* /gəum pa:r'du:n ə'gut/ ED.

7.7.2 Tá sampla amháin sa dara pearsa uimhir uatha.

Sampla: *gaibh i leith* /gev' i l'e/ NB.

7.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

7.8.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

7.9 An Modh Foshuiteach, Caite

7.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

7.10 An tAinm Briathartha

7.10.1 Is é atá mar ainm briathartha ná *góilt* /goil't'/, /goil'/ agus /goil'h'/.

Samplaí: *bhí se ag góilt leis an rud* /v'i: se goil't' l'ef ən rod/ PR; *thá ti' cónaí* [sic] ag

góilt leis an ósta /ha: t'i ku:'ni: goil't' l'ef ən o:sdə/ TC; *bhuel, bhí spórt ag*

góilt leo /vel', v'i: sbo:rt ə goil't' l'o:/ MCh; *bhí leigheas ag góilt leis*

/v'i: l'əis ə goil't' l'ef/ PR; agus gan aon chanúint ag góilt léithe

Sampla: */agəs gan e:n xan'u:n't' ə goil't' l'e:h'ə/ NB; bhí ana-chultúr ag góilt leis an*

bhfear /v'i: 'anəxul'tu:r ə goil'ef ə v'ar/ NB; *ní bhfaighidh mé góilt a' bóthar*

/n'i: vai m'e: goil't' ə bo:hər/ TC; nín fear lena bhaifeití (vaifeití) ag góilt an

róid síos ⁵⁰ /n'i:n' f'ar l'enə vaf'ət'i: goil't' ən ro:d' si:s/ PR; *n'fheiceofá a*

⁵⁰ Líne as dán a chum fear ó'n Rinn, mar gheall ar na hathraithe a bhí tagtha ar a cheantar dúchais tar éis casadh do ó Mheirice i seascadaí an chéid seo caite .i. *Baile na nGall*, le Nioclás Ó Corráin.

leithéid d'fhear ag góilt an tslí so? /n'i'k'o:ha: l'ə'he: dar go:l't' ə k'l'i: so/
 TC; bhí sé ag góilt síos bóthar /v'i: se: go:l't' si:s bo:hər/ TC; dh'airigh sí na
 trucaillí ag góilt a' bóthar /ɣar'ə si: nə trukəl'i: go:l't' ə bo:hər/ TC; ní
 bhfaigheadh se góil thórstu /n'i: vəix se go:l' ho:rstə/ TC; ní bhfaighidh tu
 góil thairis gan é dh'fheiscint /n'i: vəi tu go:l' harɪʃ gan e: jeʃg'in't'/ TC;
 bhídís ag góil thimpeall ar an tine chnámh /v'i:d'i:ʃ ə go:l' h'aim'pəl
 [h'aim'pəɣ] er ə t'in'ə xna: SC; ' góil do curadóireacht [sic] /go:l' də
 kurə'do:r'əxt/ PT; bhídís ag góil don féar /v'i:d'i:ʃ ə go:l' dən f'iar/ DP;
 dh'fhanfainn ag góil do /ɣan'ɪŋ' go:l' do/ PT; thá'n scórnach ag góil dom
 /ha:n sgo:rnəx ə go:l' dom/ TC; bhí'n croí ag góil do /v'i:n kri: go:l' do/ CB;
 bhíodh pianta ag góil do /v'i:x p'iəntə go:l' do/ SC; chonac sí'n fear ag góil
 aníos an tsráid /xnuk si:n f'ar ə go:l'h' ə'n'i:s ə tra:d'/ TC; bhí se th'éis
 ráiseanna a ghóil /v'i: se h'e:ʃ ra:ʃənə ɣo:l'/ TC; agus bhí coinne aige góil
 /agəs v'i: kiŋ'ə g'e go:l'/ TC; bhí sé ag góilt baochas [sic] dom
 /v'i: se: go:l't' be:xəs dom/ PR.

7.11 An Aidiacht Bhriathartha

7.11.1 Sampla amháin ar fad atá ann, mar atá goite /get'ə/.

Sampla: bhíodar go léir goite ansan /v'i:dər gə l'e:r' get'ə n'son/ PR.

7.12 Gabhann

7.12.1 Tá cúpla brí éagsúil leis an mbriathar so. Is í an chiall is minicí atá leis sna samplaí atá anso ná 'dul', nó 'gluaiseacht de chúrsa ar leith'. Tá ciall eile leis sa nath gabhaim párdún agat, is é sin a fhoirm ordaitheach 'iarraim', agus ciall eile

⁵¹ Féach an briathar dul, lch 152 agus an briathar góilt, lch 155 SCAD.

fós sna samplaí i §2.3, i §2.4 agus i §6.1, mar a bhfuil an chiall ‘buachaint’ leis. Sna samplaí i §2.7 agus i §7.1, is é atá i gceist ná a bheith fé choimeád ag an dlí, a bheith ‘tógtha’, nó ‘gafa’. Úsáidtear é, leis, chun an chiall ‘a bheith ag plé le rud’ a chur i dtuiscint, mar atá ina leithéid seo: *bhídís ag góilt don féar*, §6.1, agus arís féin sa chiall go mbeadh rud éigint ag cur isteach ar dhuine, mar shampla: *bhí an croí ag góilt do*, §6.1. Tugann Ó Síocháin míniú ina leabhar ar an gciall a bhaineann leis an mbriathar (cé ná fuil aon tagairt aige do dhá bhrí atá léirithe thuas, is iad san ‘buachaint’ agus maidir le duine a bheith fé choimeád ag an dlí) agus pléann sé an deifir atá ann idir *dul* agus *góilt*.⁵¹ San aimsir láithreach tá *gabh-*; aimsir chaite 1u. /*γəu-*/, 3u. /*γov’-*/, /*γi-*/, /*γe-*/, /*γo-*/, 1iol. /*γəumər*/, sb. /*γəug*/ agus foirm atá bunaithe ar an ainm briathartha *ghóileag* /*γo:l’əg*/; rud atá spéisiúil sa bhfáistineach ná go bhfuil séimhiú ann /*jo:-*/ (ag aithris ar an mbriathar *faighim*, is dócha), cé ná fuil againn ach sampla amháin de mar gur sa bhfoirm choibhneasta atá an tarna sampla agus go mbeadh sé séimhithe pé scéal é, ach in iarthar Mumhan airítear *geobhaidh mé* thar ceann *gheobhaidh mé* agus is é a mhalairt atá sna Déise; m.ord. /*gev’*/; an t-ainm briathartha is mó a dheighleann amach an briathar so i nGaeilge na nDéise .i. *góilt(h)*; rangabháil chaite: /*get’ə*/.

⁵¹ Féach an briathar *dul*, lch152 agus an briathar *góilt*, lch 155 *SChD1*.

Caibidil 8

Itheann

Ní mór na samplaí atá sa taifead seo den mbriathar *ithim*. I gcaitheamh an tseanchais a dhein na cainteoirí níor bhain ach ochtar acu úsáid as an mbriathar áirithe seo. Tugaim thíos na samplaí a fuaireas.

Réimniú an Bhriathair

8.1 An Aimsir Láithreach

- 8.1.1 Sampla amháin atá agam agus é sin sa triú pearsa uimhir iolra, mar atá an briathar + ainmfhocal: *thá's agat go n-itheann na Francaigh slithidí* /hə:s ə'gut gə n'ih'ə nə fraŋkig' ʃl'ihə'd'i:/ DC.

8.2 An Aimsir Chaite

- 8.2.1 Níl aon tsamplaí sa chéad phearsa, uimhir uatha.
- 8.2.2 Sampla amháin atá sa dara pearsa uimhir uatha agus é sa bhfoirm choibhneasta: *feoil is deise a dh'ith tu riamh* /f'oil' iʃ d'ejə ji tu riəv/ TC.
- 8.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *dh'ith* sé /ji ʃe/.

Samplaí: *agus dh'ith se 'n breac go breá* /agəs ji ʃen b'r'ak gə b'r'a:/ MT; *agus dh'ith se, ní mórán a dh'íosadh sé ar maidin* /agəs ji ʃe, n'i: muə'ra:n ə ji:səx ʃe: r mad'ən'/ CB.

- 8.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, sampla amháin atá ann, é sa bhfoirm cheisteach.

Sampla: *agus nár dh'itheamarna iad?* /agəs na:r jih'ə'mərnə iəd/ DC.

- 8.2.5 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*d'ith*) le clos

le hainmfhocal: *dh'ith na francaigh barra 'n chaincín de* /ji nə fraŋkig' barən xaiŋ'k'i:n' d'e/ TC.

8.3 An Aimsir Ghnáthchaite

8.3.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

8.4 An Aimsir Fháistineach

8.4.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

8.5 An Modh Coinníollach

8.5.1 Sampla amháin atá sa dara pearsa uimhir uatha.

Sampla: *dh'íosfá an croiceann a bheadh ar na prátaí* /jɪs'ha: n krek'ən ə v'ex er
nə pra'ti:/ MT.

8.5.2 Tá trí shampla ann sa triú pearsa uimhir iolra, an chéad dá cheann sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí: *an t-aon rud amháin a dh'íosaidís* /ən te:n rod ə'vam' ə jɪsəd'i:f/ DC; *agus dh'íosaidís an féar glas* /agəs jɪsəd'i:f ə f'iar glas/ TC.

8.5.3 Sampla ina bhfuil an briathar + forainm choibhneasta: *a dh'íosadh a gcosa le gráinnín salainn* /ə jɪsəx ə gosə l'e gra:n'ɪn' saləŋ' [saɣəŋ']/⁵² PC.

8.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

8.6.1 Dhá shampla atá anso, iad sa triú pearsa iolra, sa bhfoirm spleách agus sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí: *dheiridís fadó go n-íosaidís rud eigint ná réifeadh leis na ba*
/jer'əd'i:f fə'do: gə n'ɪsəd'i:f rodəg'in't' na: re:həx l'ef nə ba/ TC; *nín na daoine ag ithe a oiread feoil [sic] ar ao' chor agus a dh'íosaidís*
/n'ɪ: n'ə di:n'ə g'ih'ə rəd f'oi:l' ər e: xor agəs ə jɪsəd'i:f/ DC.

⁵² As rann beag an sampla so, mar a mbíodh muintir Bhaile na nGall agus muintir na gCorrán (Heilbhic) agus iad ag cur ar a chéile: dheireadh muintir Bhaile na nGall: *muintir na gCorrán, ceaintíní stán!* Agus d'fhreagródh muintir na gCorrán: *Baile na nGall, baile na steall, a dh'íosfadh a gcosa le gráinnín salainn!*

8.12 Itheann

8.7 An Modh Ordaitheach

8.7.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

8.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

8.8.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

8.9 An Modh Foshuiteach, Caite

8.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

8.10 An tAinm Briathartha

8.10.1 Is é *ag ithe* /əg' ih'ə/ atá mar ainm briathartha.

Samplaí: *nó 'n rabhadar ag ithe 'n iasc* [sic] /nu:n rəudər əg' ih'ə n iəsk/ MT;

bhíodar ag ithe a ndinnéir /v'ĩ:dər əg' ih'ə n'ai'ŋ'e:r'/ TC; *chun na luibheanna*

is na fiailí a dh'ithe /xun nə liv'ənə s nə f'ie'l'i: ə jih'ə/ NB; *nín na daoine ag*

ithe a oiread feoil [sic] *ar ao' chor agus a dh'íosaidís* /n'i: n'ə di:n'ə

g'ih'ə rəd f'oi:l' ər e: xər əgəs ə j'i:səd'i:ʃ/ DC; ach is dócha go rabhadar á n-

ithe fadó /ax sdo:xə gə rəudər a: n'ih'ə fə'do:/ DC; *má bhíonn tú ag ithe i*

gceart /ma: v'ĩ:n tu: eg' ih'ə g'art/ DC; *bhídís á dh'ithe* /v'ĩ:d'i:ʃ a: jih'ə/ DC;

chaith sé go raibh go leor le n-ithe aici /xa ʃe: gə rev' gə l'or l'e n'ih'ə k'i/

ED; *chun é a dh'ithe* /xən e: jih'ə/ RT.

8.11 An Aidiacht Bhriathartha

8.11.1 Is é atá mar aidiacht bhriathartha ná *ite* /it'ə/.

Níl sa taifead ach dhá shampla: *bheadh an bia go léir caite acu, ite*

/v'ex ən b'ie gə l'er' kat'ə ku:, it'ə/ MT; *nuair a bhí a bhreoscast ite aige*

/nuər' ə v'i: ə v'r'əs'gasd it'ə g'e/ TC.

²³ Laithear an phléamh *iasc* a bhíth le fáil san ainm *Máireach* i gCúige Chonnacht, *iasann* (iordáinn i gCo. Mhaigh Eo), in R. Ó hUiginn, 'Gaeilge Chonnacht', in McCone *et al* (ed.), *Stair na Gaeilge*, 539-609, 552f.

8.12 Itheann

8.12.1 San aim. láith., chaite, ainm br., agus rangabháil chaite faighimid an phréamh *ith-*, ach tá meascán de phréamh na fáistíní, gnáthchaite agus modh coinníollach .i. *íos-* tagtha isteach san aimsir láithreach mar a ndeirtear, uaireanta, *íosann* (níl aon tsamplaí de seo sa taifead, ach tá sé cloiste agam)⁵³. Ainm br. *ithe*, rangabháil chaite *ite*. Is coitianta *dh’*- roimh an mbriathar sa chaite, gnáthchaite, modh coinníollach; agus san ainm briathartha mar a ndeirtear *a dh’ithe* /ə jɪh’ə/.

9.1.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.2 An Aimsir Chaite

Tá na samplaí go léir anso sa chéad phearsa, uimhir uatha, sa dara pearsa uimhir uatha, sa tríú pearsa uimhir uatha agus sa tríú pearsa uimhir iolra. Tá roinnt bheag samplaí den mbriathar + ainmfhocal ann.

9.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, is é atá ann ná *nís mé* /n’ɪʃ m’e/, /n’ɪʃ m’ei/ agus *nís mise* /n’ɪʃ m’iʃə/.

Samplaí: *nís me mo chúrsa do Chóimín* /n’ɪʃ m’e mo xʊrsə do xɔɪmɪn/ PT; *nís me dho* Father Hennebry é /n’ɪʃ m’e do f’adər b’ən’əbrɪ ei/ TC; *ar nís me’n scéal duit?* /er’ n’ɪʃ m’ei fʃg’ial dət/ TC; *ní[or] nís me dhuít an scéal?* /n’i n’ɪʃ m’e yət’ ən fʃg’ial [fʃg’iay]/ TC; *nís me é sin chana dhuít* /n’ɪʃ m’ei ʃɪn’ b’əno yət’/ TC; *nís mise cuid mhóilín dhos na scéalta* /n’ɪʃ m’iʃə kɪd’ vɔ yos nɔ fʃg’ialta [fʃg’iaytə]/ TC.

9.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, sampla amháin atá aon eagraí é sa bhliain cheisteach.

Sampla: *nár nís tusa scéal éigin domhsa?* /nær n’ɪʃ tʊsə fʃg’ial [fʃg’iay] eiɡ’ən’ɪ dʊsə/ ED.

9.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *nís se* /n’i ʃe/, /n’i ʃeu/, *nís sí* /n’i ʃi/, *ní nís se*

⁵³ Luaitear an phréamh *íos-* a bheith le fáilt san aimsir láithreach i gCúige Chonnacht, *íosann* (*íosaíonn* i gCo. Mhaigh Eo), in R. Ó hUiginn, ‘Gaeilge Chonnacht’, in McCone *et al* (eag.), *Stair na Gaeilge*, 539-609, §521.

Caibidil 9

Niseann

Réimniú an bhriathair

Lasmuigh de *neos-* na haimsire fáistíní agus an mhodha choinniollaigh is é an cor atá tagtha ar an mbriathar ná *nis-*.

9.1 An Aimsir Láithreach

9.1.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.2 An Aimsir Chaite

Tá na samplaí go léir anso sa chéad phearsa, uimhir uatha, sa dara pearsa uimhir uatha, sa triú pearsa uimhir uatha agus sa triú pearsa uimhir iolra. Tá roinnt bheag samplaí den mbriathar + ainmfhocal ann.

9.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, is é atá ann ná *nis mé* /n'is m'e/, /n'is m'e/ agus *nis mise* /n'is m'isə/.

Samplaí: *inis me mo chúrsa do Choinn* /n'is m'e mə xursə ɣo xain'/ PT; *nis me dho*

Father Henebry é /n'is m'e ɣo f'adər h'en'əbri: e/ TC; *ar nis me'n scéal duit?*

/er' n'is m'en sg'ial dət'/ TC; *ní[or] nis me dhuit an scéal?*

/n'i: n'is m'e ɣət' ən sg'ial [sg'iaɣ]/ TC; *nis me é sin cheana dhuit*

/n'is m'e: jin' h'anə ɣət'/ TC; *nis mise cuid mhaith dhos na scéalta*

/n'is m'isə kid' va ɣəs nə sg'ialtə [sg'iaɣtə]/ TC.

9.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, sampla amháin atá ann agus é sa bhfoirm cheisteach.

Sampla: *nár nis tusa scéal éigint domhsa?* /nair n'is tusə sg'ial [sg'iaɣ] e:ɣ'ən't' dursə/ ED.

9.2.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá *nis se* /n'i se/, /n'i se:/, *nis sí* /n'i si:/, *ní nis se* /n'i: n'i se/.

Samplaí: *nis sé dho* /n'i se ɣo/ PT; *nis sé dhona bhean é* /n'i se: ɣonə v'an e:/ TC; *agus nis sé a chúrsa, cad a thug e* /agəs n'i se: ə xu:rsə, kad ə hug e/ RT; *nis sí dhon cléireach cad a thug í* /n'i si: ɣon k'l'e:r'əx kad ə hug i:/ TC; *nis sí dhon sagart mar a thit amach* /n'i si: ɣon sagərt mar ə h'it' ə'max/ RT; *nis sí dóibh* /n'i si: do:v'/ RT; *ní[or] nis se dhúinn* /n'i: n'i se ɣu:ŋ'/ MT.

9.2.4 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *niseadar* /n'isədər/ ann.

Sampla: *agus niseadar do* /agəs n'isədər do/ RT.

9.2.5 Tá trí shampla ann den mbriathar *nis* /n'is/, le hainmfhocail.

Samplaí: *nis Seán a chás do* /n'i ʃa:n ə xa:s də/ TC; *nis an táilliúir a scéal do* /n'is ə ta:l'ur' ə ʃg'ial [ʃg'iaɣ] də/ TC; *ní[or] nis aon dochtúir anso dhúinn e* /n'i: n'is e:n dox'dur' ən'so ɣu:ŋ' e/ MT.

9.3 An Aimsir Ghnáthchaite

9.3.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.4 An Aimsir Fháistineach

Is sa chéad phearsa, uimhir uatha agus sa chéad phearsa, uimhir iolra atá na samplaí anso.

9.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *neosaidh mé* /n'u:sə m'e:/, *neosó' mé* /n'u:'so: m'e:/, agus *neosó' mise* /n'u:'so: m'isə /.

Samplaí: *neosó' mé 'n fhírinne dhuit* /n'u:'so: m'e: n'ir'ing'ə ɣət'/ PR; *mar neosó' mé dhuit* /mar n'u:'so: m'e: ɣət'/ ED; *neosaidh mé dhuit* /n'u:sə m'e: ɣət'/ MP; *neosó' mise dhuit* /n'u:'so: m'isə ɣət'/ RT.

9.4.2 Sa chéad phearsa, uimhir iolra sampla amháin atá ann agus é sa bhfoirm dhiúltach.

Sampla: *ní neosóimíd d'éinne é, a deir sí* /n'i: n'u:'so:m'i: daiŋ'ə e: d'er' si:/ TC.

9.5 An Modh Coinníollach

9.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, is as teideal amhráin atá an t-aon tsampla atá ann.

Sampla: *ar Éirinn ní neosainn cé hí* /er e:r'iq' n'i: n'u:siŋ' k'e: h'i:/ EP.

9.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *neosá* /n'u:sha:/ ann.

Sampla: *bhuel, neosá ceann* /vel', n'u:sha: k'aun/ TC.

9.5.3 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá an sampla sa bhfoirm dhiúltach, mar atá *ní nisimís* /n'i: n'isəm'i:ʃ/.

Sampla: *ní nisimís, fiú amháin, cé a dhein é* /n'i: n'isəm'i:ʃ, f'u: vam', k'e: jin' e:/ EP.

9.5.4 Tá sampla amháin ann ina bhfuil an briathar le clos le hainmfhocal.

Sampla: *agus ní niseodh éinne againn* /agəs n'i: n'i'so:x aiŋ'ə giŋ'/ EP.

9.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

9.6.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.7 An Modh Ordaitheach

Sampla amháin atá ann sa modh ordaitheach agus é sa dara pearsa uimhir uatha.

9.7.1 Sampla: *nis dúinn mar gheall air* /n'is du:ŋ' mar jaul [jauy] er'/ NB.

9.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

9.8.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.9 An Modh Foshuiteach, Caite

9.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.10 An tAinm Briathartha

9.10.1 Is é atá ann mar ainm briathartha ná *nisint* /n'isən't'/, /n'isən/ agus *insint* /ain'sən't'/, ach is é a chloistear sna samplaí atá anso ná /jain'sən't'/ mar go gceanglaítear *dh'* leis an ainm briathartha.⁵⁴

⁵⁴ Tháinig ann do *dh'* nuair a deineadh an mhír *do* a dhúbailt .i. *do*+*séimhiú* eile curtha roimhe. Tá so amhlaidh sna briathra uile a thosnaíonn le guta agus le *f*.

Samplaí: *bhí sí sin a' nisint dúinn* /v'i: si: sin' ə n'isən't' du:ŋ'/ PR; *nach, ní bhfaighidís nisint cad a bhíodar a dhéanamh* /nax, n'i: vəid'i:s n'isən't' kad ə v'i:dər ə janə/ RT; *bhí 'n máistreás scoile so, thá mé nisint mar gheall uir[thi]* /v'i:n maif'd'r'as sgel'ə sə, ha: m'e n'isən't' mar jaul [jauɣ] ər'/ PR; *caint agus seanchas agus nisint scéalta, sin é mar a bheadh* /kain't' agəs janəxəs agəs n'isən't' sg'ialtə, sin' e: mar ə v'ex/ PR; *ba mhaith leatsa é nisint anois dhuit?* /bə va l'atsə e: n'isən't' ə'n'is ɣot'/ MT; *agus iad scéalta a nisint mar gheall ar an iascaireacht [= agus iad ag nisint scéalta mar gheall ar an iascaireacht]* /agəs iəd sg'ialtə [sg'iaɣtə] n'isən't' mar jaul [jauɣ] er' ən iəsgər'əxt/ PC⁵⁵; *caithfidh me 'n fhírinne a nisint* /kahə m'en' i:r'ing'ə n'isən't'/ TC; *bhí sé a' nisint a scéal don mbeirt acu* /v'i: se: n'isən't' ə sg'ial dən m'er't' ə'ku/ TC; *féach anois ná fuil mé a' nisint aon éitheach* /h'iax ə'n'is na: fil' m'e n'isən't' e:n e:h'əx/ TC; *bhí sé ag nisean dom* /v'i: se: n'isən dom/ PT; *bhíodar a' nisean dóibh mar gheall air* /v'i:dər ə n'isən do:v' mar jaul er'/ PR; *bhíodh sé a' nisean dom mar gheall air* /v'i:x se: n'isən dom mar jaul er'/ PR; *ar maidin a bhí mé inniúl ar é a nisean dhóibh* /er' mad'ən' v'i: m'ə n'u:l' er' e: n'isən ɣo:v'/ MT; *ní bhfaighinn é a nisean dhuit* /n'i: vəing' e: n'isən ɣet'/ MT; *sin é a bhí mé chun nisean duit ó chiana* /h'in' e: v'i: m'e xun n'isən dət' o: ɕianə/ TC; *bhí sé ceart agat é sin a nisean dom* /v'i: se: k'art ə'gut e: sin' ə n'isən dom/ TC; *chun an fhírinne a dh'insint, bhí ana-shaol agam ann* /xu:n ən i:r'ing'ə jain'sən't', v'i:

⁵⁵ Féach Réamhrá maidir le caint Cheann a' Bhathalla.

'anə'he:l ['anə'he:ɣ] ə'gum aun/ MCh; agus cad a bhí uaidh á dh'insint san duit /agəs kad ə v'i: vuəg' a: jain'ʃən't' son dət'/ ED; bhí duine éigint á dh'insint san dom /v'i: din' e:g'ən't' a: jain'ʃən't' sən dəm/ ED.

9.11 An Aidiacht Bhriathartha

9.11.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

9.12 Niseann

9.12.1 San aimsir láithreach tá niseann- agus insíonn- ach níl na samplaí so sa

chnuasach; caite: *nis-* /n'ɪʃ-/ a airítear; fáist. agus coinníollach: uaireanta leanann

deirí an chéad réimniú (-*fidh* /-ɪg'/srl.) nó deirí an dara réimniú (-*óidh* /-o:ɣ'/ srl.)

neosa- /n'u:sə-/ agus cuirtear síneadh leis seo go minic .i. *neosó-* /n'u:'so:/'⁵⁶

(uaireanta *niseó-* /n'i'ʃo:-/ agus *nisidh-* /n'ɪʃɪg'-/); *neos-* /n'u:s-/ , *nis-* /n'ɪʃ-/ agus

niseó- /n'i'ʃo:-/; modh ord.: *nis-* ; ainm br.: *nisin(t)* /n'ɪʃən't'/ agus *insint*

/ain'ʃən't'/⁵⁷; roimh *d* leathan a tharlaíonn an fhoirm *nisean* ach amháin in aon

tsampla amháin ina leanann *dhóibh* é; ní bhíonn an guta stairiúil tosaigh le

haireachtaint ach amháin san ainm briathartha, anso, agus san aidiacht

bhriathartha ná fuil sampla anso dhe.

⁵⁶ Níl tagairt don bhfoirm seo le fáilt i IR, *StnaG*, *SChDII*.

⁵⁷ Féach Réamhrá.

Caibidil 10

Tagann

Réimniú an Bhriathair

10.1 An Aimsir Láithreach

10.1.1 Níl aon tsamplaí agam sa chéad phearsa, uimhir uatha.

10.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is sa bhfoirm spleách atá an t-aon tsampla atá ann, mar atá: *a thagann tú /hagən tu:/*.

Sampla: *gach aon lá a thagann tu, adúirt sí /gə hən la: [ɣa:] hagən tu, du:rt' si:/*

MT.⁵⁸

10.1.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, is sa bhfoirm choibhneasta agus spleách atá na samplaí, mar atá *a thagann sí /agən si:/*, *má thagann sé /ma: hagən se:/*, *ní thagann sé /n'i: hagən se:/*.

Samplaí: *n'fheadar mé cathain a thagann sí isteach /n'arə m'e kah'in' agən si: ʃd'ax/*

PT; *má thagann se chugam, a Áine /ma: hagən se xu:m, a:ɲ'ə/* PR; *ní thagann*

sé amach mórán /n'i: hagən se: ə'max muə'ra:n/ TC.

10.1.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *tagann míd /tagən m'i:d'/*.

Sampla: *uair sa mhí tagann míd le chéile /uər' sə v'i: tagən m'i:d' l'e ʃe:l'ə/* SC.

10.1.5 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*tagann; tiocann*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *má thagann éinne /ma: hagən aiɲ'ə/* TC; *tagann uaigneas orm*

/tagən uəg'n'əs ə'rum/ PC; *tiocann rudaí lena chéile, a' dtuigir?*

⁵⁷ Féach *SChD11*, lch 244, nóta 5; *StnaG*, lch 531, §8.75.

⁵⁸ Féach Réamhrá.

/tukən ro'di: l'enə ʒe:l'ə, dig'ir'/ DP.

10.2 An Aimsir Chaite

10.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *tháini' mé* /hɑ:n'ə m'e:/,

/hɑ:n'ə m'e/, an fhoirm spleách leis an bhforainm fé threise, *a tháini' mise*

/ə hɑ:n'ə m'isə/ agus *do tháini' mé* /də hɑ:n'ə m'e:/.

Samplaí: *agus tháini' mé thar n-ais 'dtí 'n Rinn* /agəs hɑ:n'ə m'e: har naʃ d'ɪn raɪŋ'/

SL; *tháini' mé thar n-ais* /hɑ:n'ə m'e: har naʃ/ PR; *nuair a tháini' mé chúm*

fhéin /nuər' ə hɑ:nə m'e: xu:m h'e:n'/ PR; *tháini' me aniar ansan*

/hɑ:n'ə m'e n'ɪər ən'son/ PC; *nuair a tháini' me abhaile*

/nər' ə hɑ:n'ə m'e val'ə/ MCh; *nuair a tháini' me thar n-ais*

/nuər' ə hɑ:n'ə m'e har naʃ/ PR; *nuair a tháini' mise isteach*

/nuər' ə hɑ:n'ə m'isə ʃd'ax/ CB; *ansan do tháinig mé abhaile*

/ən'son də hɑ:n'ə m'e: val'ə/ NT.

10.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *tháini' tú* /hɑ:n'ə tu:/ ann. Sa bhfoirm choibhneasta atá na samplaí.

Samplaí: *nach, ó tháini' tú 'n tslí* /nax, o: hɑ:nə tu:n k'l'i:/ TC; *nuair a tháini' tú anuas*

'dtí Heilbhic arís /nuər' ə hɑ:n'ə tu: ə'nuəs d'i: h'el'v'ik' ə'ri:ʃt'/ CB.

10.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *tháini' sé* /hɑ:n'ə ʃe:/, /hɑ:n'ə ʃe/, *a tháini' se*

/ə hɑ:n'ə ʃe/, *tháini' sí* /hɑ:n'ə ʃi:/, an fhoirm spleách *a tháini' sí* /ə hɑ:n'ə ʃi:/, an

fhoirm spleách *gu' tháini' sé* /gə hɑ:n'ə ʃe:/, *gur tháinig* /gər hɑ:n'ig'/, an

fhoirm dhiúltach *ní tháini' se* /n'i: hɑ:n'ə ʃe/, *ní tháinig* /n'i: hɑ:n'ig'/'.

Samplaí: *tháini' sé sin* /hɑ:n'ə ʃe: ʃɪn'/ DC; *tháini' sé abhaile ó Mheirice*

/hɑ:n'ə ʃe: val'ə o: v'er'ik'ə/ ED; *agus tháini' sé sin ón Eaglais*

/agəs hɑ:n'ə ʃe: ʃɪn' o:n aɡliʃ/ ED; *agus tháini' sé abhaile*

/agəs ha:n'ə ʃe: val'ə/ ED; *tháini' se chúinn* /ha:n'ə ʃe xu:ŋ'/ PR; *tháini' se abhaile in seasca a haon* /ha:n'ə ʃe val'ə n' ʃasgə he:n/ PR; *ón Charraig Léith a tháini' se* /o:n xarig' l'e: ə ha:n'ə ʃe/ TC; 1954 *'sea a tháinig se céad uair* /ne: d'iaɣ keɪgə k'ahər' ʃa ha:nə ʃe k'ad uər'/ PR; *nuair a tháini' se ó Mheirice* /nuər' ə ha:n'ə ʃe o: v'er'ik'ə/ PR; *áit éigint a tháini' sé* /a:t' e:ɣ'ən't' ə ha:n'ə ʃe/ PR; *tháini' sí aniar anso* /ha:n'i ʃi: ə'n'iar ən'so/ PT; *agus tháini' sí abhaile* /agəs ha:n'ə ʃi: val'ə/ PR; *tháini' sí amach* /ha:n'ə ʃi: max/ PT; *tháini' sí olc, tinn* /ha:n'ə ʃi: olk [oɣk], t'əiŋ'/ RT; *agus tháini' sí aníos* /agəs ha:n'ə ʃi: ə'n'is/ MCh; *bhí sé déanach nuair a tháini' sí* /v'i: ʃe: d'ianəx nuər' ə ha:n'ə ʃi:/ PR; *nuair a tháini' sí sin abhaile bhí mise 'mithe* /nuər' ə ha:n'ə ʃi: ʃin' ə'val'ə v'i: m'isə m'ih'ə/ DP; *dhéarfainn gu' tháinig sé anso* /ja:ɪŋ' gə ha:n'ə ʃe: ən'so/ PR; *nó gu' tháini' sé go Cluain Meala* /nu: gə ha:n'ə ʃe: gə kluən' m'alə [m'ayə]/ TC; *ní dóigh liom gur tháinig /n'i: do: l'um gər ha:n'ig'/ PR; is ní tháini' se abhaile* /s n'i: ha:n'ə ʃe val'ə/ MCh; Ceist: *ar tháinig sí as?* Frg: *ní tháinig /n'i: ha:n'ig'/ PT.*

10.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *tháiniómar* /ha:'n'i:mər/, *níor tháiniómar* /n'i:r ha:'n'i:mər/, *thánamar* /ha:nəmər/ agus *tháini' míd* /ha:n'ə m'i:d'/.

Samplaí: *tháiniómar aníos go dtí'n chrosaire* /ha:'n'i:mər ə'n'is gə d'i:n xrosir'ə/ TC; *tháiniómar go léir amach ar an gcuan* /ha:'n'i:mər gə l'e:r ə'max er ən guən/ SC; no, *níor tháiniómar abhaile as* /n'o:, n'i:r ha:'n'i:mər ə'val' as/ CB; *nuair (a) thánamar* /nuər' ha:nəmər/ DC; *tháini' míd isteach dtí Ceann Heilbhic* /ha:n'ə m'i:d' əʃ'd'ax d'i: k'aun h'el'v'ik'/ MT.

10.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *tháiníobhar* ann.

Sampla: (ar) *tháiníobhar i leith sa chearr?* /**ha:'n'ivər ə l'e sə çair**/ NB.

10.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *tháiníodar* /**ha:'n'ɪdər**/, *thán'dar* /**ha:ndər**/, *thánadar* /**ha:nədər**/.

Samplaí: *tháiníodar anuas* /**ha:'n'ɪdər ə'nuəs**/ PR; *dh'éirigh an sagart astu, agus*

tháiníodar abhaile /**jəir'ig' ə sagərt əsdə, əgəs ha:'n'ɪdər ə'val'ə**/ RT;

tháiníodar abhaile ó Mheirice /**ha:'n'ɪdər ə'val'ə o: v'er'ik'ə**/ PC; *tháiníodar*

thar n-ais go B'leá Cliath /**ha:'n'ɪdər har nəʃ gə b'l'a: k'l'ie**/ MP; *tháiníodar*

mar Strawboys /**ha:'n'ɪdər mar stra:bais**/ PR; *tháiníodar isteach ansan sa*

chuan /**ha:'n'ɪdər əʃ'd'ax ən'son sə xuən**/ MT; *nuair a tháiníodar isteach*

abhaile /**ner' ə ha:'n'ɪdər əʃ'd'ax ə'val'ə**/ RT; *tháiníodar anso oíche, sé 'n*

chúis a tháiníodar anso... /**ha:'n'ɪdər ən'so i:h'ə, ʃen xu:ʃ ə ha:'n'ɪdər**

ən'so/ PR; *b'fhéidir gur as aon tigh amháin a tháiníodar*

/**b'e:dər gər əs en t'ig' ə'va:n' ə ha:'n'ɪdər**/ ED; *bhíodar ag caint 's a*

seanchas nó gu' tháiníodar dtí ti'n Phléimeannaigh

/**v'ɪdər ə kain't' sə ʃənəxəs nu: gə ha:'n'ɪdər d'i: t'in' fl'e:m'ənig'**/ TC;

nach, ní tháiníodar ar bord a chuigint uirthi

/**nax, n'i: ha:'n'ɪdər er bo:rd ə xig'ən't' er'ə**/ MT; *thán'dar aniar*

/**ha:ndər ə'n'iar**/ MT; *thánadar isteach* /**ha:nədər iʃ'd'ax**/ ED.

10.2.7 Sa saorbhriathar, is é atá ann ná *tháiníodh* / **ha:'n'ig**/.

Sampla: *ansan tháiníodh thimpeall air* /**əgəs ən'son ha:'n'ig h'aim'p'əl**

[h'aim'p'əʃ] er'/ RT.

10.2.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*tháinig*) le clos le hainmfhocail:

10.3.5 /n'adər kad as ə ha:n'ig' nə dɪn'ə/ ED; *tháinig na píleirí*

10.3.6 /ha:n'ig' nə p'i:l'er'i:/ SC; *nuair a tháinig na blianta ann*

/nuər' ə ha:n'ig' nə b'l'iən'tən/ RT; *tháinig na báid iomartha*

10.3.7 /ha:n'ig' nə ba:d' umərə/ NT; *ach ní tháinig aon eagla orainn*

/ax n'i: ha:n'ig' em agəl [agəɣ] ə'riŋ'/ MT.

10.3 An Aimsir Ghnáthchaite

10.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *thagainn* /hagiŋ'/.

Sampla: *thagainn abhaile* /hagiŋ' ə'val'ə/ TC.

10.3.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, níl aon tsamplaí ann.

10.3.3 Sa triú pearsa uimhir uatha is é atá ann ná *thagadh sé* /hagəx ʃe:/, *thagadh se* /hagəx ʃe:/, *thagadh sí* /hagəx ʃi:/, *do thagadh sé* /də hagəx ʃe:/, *a thagadh* /ə hagəx/.

Samplaí: *thagadh sé amach in málaí* /hagəx ʃe: max ən' ma:l'i:/ MP; *thagadh sé, is dócha, uair sa bhliain* /hagəx ʃe:, s do:xə, uər' sə v'l'iən'/ MP; *thagadh sé sin anuas* /hagəx ʃe: ʃin' ə'nuəs/ SC; *thagadh sé sin uair sa tseachtain* /hagəx ʃe: ʃin' uər' sə t'axdən'/ MCh; *thagadh se 'dtí'n Cholaíste* /hagəx ʃe d'i:n xla:ʃd'ə/ TC; *thagadh se isteach 'dtí sinne* /hagəx ʃe ʃd'ax d'i: ʃiŋ'ə/ MCh; *thagadh sí óna baile* /hagəx ʃi: o:nə bal'ə/ TC; *thagadh sí sin amach* /hagəx ʃi: ʃin' ə'max/ CB; *thagadh sí anuas* /hagəx ʃi: ə'nuəs/ ED; *do thagadh sé ana mhinic chúm* /də hagəx ʃe: anə v'in'ik' xu:m/ NT.

10.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, sampla amháin atá ann, is é sin *thagadh míd* /hagəx m'i:d'/.

Sampla: *thagadh míd thar n-ais abhaile* /hagəx m'i:d' har naʃ ə'val'ə/ PC.

10.3.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

10.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, is é atá ann ná *thagaidís* /**hagəd'ɪʃ**/, *ní thagaidís* /**n'ɪ: hagəd'ɪʃ**/, *a thagaidís* /**ə hagəd'ɪʃ**/, *go dtagaidís* /**gə dagəd'ɪʃ**/.

Samplaí: *thagaidís chun rang a bheith acu* /**hagəd'ɪʃ xun raɯ̯ ə v'e ku**/ DC;

thagaidís anuas /**hagəd'd'ɪʃ ə'nuəs**/ CB; *thagaidís san oíche*

/**hagəd'ɪʃ sən ɪ:h'ə**/ TC; *thagaidís anoir ó Heilbhic*

/**hagəd'ɪʃ ə'nir' o: h'el'v'ik'**/ PR; *thagaidís isteach i gcónaí*

/**hagəd'ɪ: ʃd'ax ə gu:'ni:**/ MCh; *thagaidís san amach ó Dúngarbhán* [sic]

/**hagəd'ɪʃ son ə'max o: du:ŋgərə'væn**/ CB; *is thagaidís san isteach ar*

maidin /**is hagəd'ɪʃ son əʃ'd'ax er mad'ən'**/ PR; *thagaidís ó gach aon áit*

ann /**hagəd'ɪʃ o: gə he:n aɪt' aun**/ DP; *thagaidís 'dtí'n Rinn i gcónaí*

/**hagəd'ɪʃ d'ɪ:n raɪŋ' ə gu:'ni:**/ PR; *thagaidís isteach* /**hagəd'ɪʃ əʃ'd'ax**/ PR;

thagaidís anuas dtí'n bhfaill /**hagəd'ɪʃ ə'nuəs d'ɪ:n vail'**/ MCh; *thagaidís sin*

isteach /**hagəd'ɪ: ʃɪn' əʃ'd'ax**/ MT; *ní thagaidís thar n-ais 'dtí um thráthnóna*

/**n'ɪ: hagəd'ɪʃ ar naʃ d'ɪ: əm raɪx'nu:nə**/ PC; *nuair a thagaidís abhaile*

/**nuər ə hagəd'ɪʃ ə'val'ə**/ CB; *nuair a thagaidís isteach*

/**nuər' ə h'agəd'ɪʃ əʃ'd'ax**/ PF; *agus cad as a thagaidís?*

/**agəs kad as ə hagəd'd'ɪʃ**/ NB; *agus an mbíodh aon tally-ho acu ansan, nuair*

a thagaidís abhaile? /**agəs ə m'ɪ:x em' t'al'ɪ:'ho: ku: ən'son, nuər' ə**

hagəd'ɪʃ ə'val'ə/ ED; *dheireadh sé...go dtagaidís san chúin cinn*

/**jer'əx ʃeɪ, gə dagəd'ɪʃ son xu:n k'aɪŋ'**/ TC.

10.3.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

10.3.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*thagadh*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *agus thá tú á reá liom go dtagadh Muiris?*/agəs ha: tu: a:

r'a: l'um gə dagəx mir'is/ ED; *ó thiocfadh, thagadh an sagart 'dtí'n tig*

/o: hukəx, hagəx ən sagərt d'in' t'ig'/ PR; *tagadh a' sagart*

/hagəx ə sagərt/ PC; *ansan thagadh Labhrás Ó Cadhla*

/ən'son hagəx lau'rais o: kailə [kaiɣə]/ SC; *tagadh daoine ó Dhúngarbhan*

/hagəx di:n'ə o: ɣaungəɾə'və:n/ MP; *tagadh seónna thimpeall*

/h'agəx ʃo:nə h'aim'p'əl [h'aim'p'əɣ]/ PC; *tagadh daoine ó Fiodh Ard*

/hagəx di:n'ə o: f'i: a:rd/ PR; *nuair a thagadh na cigirí dtí'n scoil,*

n'fheadaraíomar fé'n saol cad a bhíodar a' reá /nuər ə hagəx nə

k'ig'ə'r'i: d'in' sgel', n'adə'ri:mər f'e:n seil [seɣ] kad ə v'i:ðər ə r'a:/ PR;

*nuair a thagadh an labby*⁵⁹ */er' ə hagəx ə l'abi:/* MT; *is minic a thagadh*

muintir na gCorrán chúinne /is m'in'ik' ə hagəx main't'ər' nə gra:n xu:ŋ'ə/

PR; *tagadh gach éinne abhaile /hagəx gə h'aiŋ'ə val'ə/* MT; *is minic a*

tagadh muintir na háite isteach /is m'in'ik' ə hagəx main't'ər'

nə ha:t'ə ʃd'ax/ PR; ; *agus cé a thagadh aniar chucu*

/agəs k'e: hagəx ə'n'iər xu:hə/ PC; *an maitheas a thagadh amach i gcónaí*

/ən mah'əs ə hagəx ə'max ə gu:'ni:/ PR; *cad as a thagadh an ollainn?*

/kad as ə hagəx ən oliŋ'/ NB; *éinne a thagadh taoi' leis /aiŋ'ə h'agəx ti: l'es/*

PR; *an t-easpag, nuair a thagadh sé an uair sin, thagadh sé an lá roimh ré*

/ən' t'asbəg, nuər' ə hagəx ʃe:n uər' ʃin', hagəx ʃe:n la: [ɣa:] riv' re:/ PR.

⁵⁹ Saghas trioscar bog a thagann sa chuan ó Aibreán go Meitheamh, agus a théann in achrann sna líonta.

10.4 An Aimsir Fháistineach

10.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl aon tsamplaí ann.

10.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha sampla amháin atá ann agus é sin sa bhfoirm cheisteach, mar atá *a' dtiocfa' tu?* /ə dukə tu/.

Sampla: *a' dtiocfaidh tu [thar] n-ais aríst?* /ə dukə tu naʃ ə'ri:ʃt'/ PC.

10.4.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *tiocfa' sí* /tukə ʃi:/, an fhoirm spleách, dhearfach agus dhiúltach *go thiocfaidh* /gə hukig'/ agus *go dtiocfaidh* /gə d'ukig'/; ná *thiocfa' sé* /na: hukə ʃe:/.

Samplaí: *ní thiocfaidh Máire abhaile - tiocfaidh sí* /n'i: hukig' ma:r'ə val'ə, tukə ʃi:/ CB; *b'fhéidir ná thiocfa' sé amach ró mhaith (va) dhom* /b'ɛ:ðər na: hukə ʃe: max ro: va ɣom/ PR.

10.4.4 Seo roinnt de na samplaí ina bhfuil an briathar (*tiocfaidh*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *duine amháin a thiocfaidh chúit* /din' ə'va:n' ə hukig' xur:/ PR;

tiocfaidh an lá amárach agus a chuid lena chois

/tukig' ən la: [ɣa:] ma:r'əx agəs ə xid' l'enə xes/ RT; *agus b'fhéidir go*

thiocfaidh fiche /agəs b'ɛ:ðər gə hukig' f'eh'ə/ PR; *nín siad chun stad go*

dtiocfaidh a' peictiúir amach /n'i:n' ʃiəd xun sdad gə d'ukig' ə

p'ek'd'ur' ə'max/ MT.

10.5 An Modh Coinníollach

10.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná na foirmeacha spleácha *an*

dtiocfainn /ən d'ukin'/, *go dtiocfainn* /gə dukin'/. Bíonn an dá leagan seo le

clos ó chainteoirí ó am go ham, ach níl na samplaí agam a léireodh é sin, seachas ó chainteoir amháin, PT.

Samplaí: *dh'fhiafraigh sí dhíom an dtiocfainn chúiche* /jia:rhə ʃi: ʃi:m' ən d'ukin'

xu:h'ə/ PT; *bhí mé tar éis geallúint a thabhairt go dtiocfainn abhaile*

Samplaí: /v'i: m'e: t'r'e:ʃ g'a'lun't' ə həurt' gə dukɪŋ' ə'val'ə/ PR; dúirt mé léi [go] dtiocfainn /du:rt' m'e l'e: dukɪŋ'/ PT.

10.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *thiocfá* /huka:/ ann maraon leis an bhfoirm threisithe *thiocfása* /hu'ka:sə/ agus an fhoirm spleách go *dtiocfá* /gə d'u'ka:/ .

Samplaí: thiocfá amach thíos /huka: max h'i:s/ TC; thiocfá thar n-ais t'réis seachtain /huka: har naʃ t'r'e: ʃaxdən'/ MP; thiocfása chúmsa /hu'ka:sə xu:msə/ PT; b'fhéidir go dtiocfá /b'e gə d'u'ka:/ PT.

10.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *thiocfadh sé*, /hukəx ʃe:/, *thiocfadh se*, /hukəx ʃe/, *a thiocfadh sé*, /ə hukəx ʃe:/, *thiocfadh sí* /hukəx ʃi:/, *a thiocfadh sí* /ə hukəx ʃi:/, *go thiocfadh sí* /gə hukəx ʃi:/, *maran thiocfadh sé* /marən hukəx ʃe:/.

Samplaí: thiocfadh sé chút /hukəx ʃe: xu:t/ DP; thiocfadh sé thimpeall é féin /hukəx ʃe: h'aim'p'al e: h'e:n'/ PR; thiocfadh se sin /hukəx ʃe ʃin'/ PR; conast a thiocfadh sé as /kunəst ə hukəx ʃe: as/ TC; thiocfadh sí sin isteach /hukəx ʃi: ʃin' əʃ'd'ax/ PR; nuair a thiocfadh sí ó'n scoil /nər' ə hukəx ʃi: o:n sgel'/ MP; bhí sí tar éis geallúint a thabhairt go thiocfadh sí thar n-ais /v'i: ʃi: t'r'e:ʃ g'a'lun't' ə həurt' gə hukəx ʃi: har naʃ/ PR; maran thiocfadh sé sin /marən hukəx ʃe: ʃin'/ PR.

10.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *ná tiocfadh míd*⁶⁰ /na: t'ukə m'i:d'/ ann.

*Sampla: bhí gach éinne ' reá go raibh míd caillte, ná tiocfadh míd*⁶¹ *isteach go deo /v'i: gə h'aiŋ'ə r'a: gə rev' m'i:d' kail't'ə, na: t'ukə m'i:d' ʃd'ax gə d'o: MT.*

10.5.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

10.5.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *thiocfaidís* /hukəd'i:ʃ/ ann.

⁶⁰ Is dealraitheach gur chuir an cainteoir –*míd* isteach in áit –*mís* anso.

Samplaí: *na Strawboys, a' dtuigir, thiocfaidís san isteach*

/nə stra:bais, ə dig'ir', hukəd'i:f son əf'd'ax/ DP; 'á dtiocfadh na stróinséirí, ansan, b'fhéidir, thiocfaidís anso lá /a: d'ukəx nə straun'ʃe:r'i:, ən'son, b'e:d'ir', hukəd'i:f ən'so la: [ʎa:]/ MT; má thiocfaidís im' choinne /ma: hukəd'i:f im' xiŋə/ TC; má thiocfaidís thimpeall /ma: hukəd'i:f h'aim'p'əl [h'aim'p'əʎ]/ TC; nuair a thiocfaidís abhaile ón mbóthar /ner' ə hukəd'i:f ə'val'ə o:n mo:hər/ MCh.

10.5.7 Níl aon tsamplaí den saorbhriathar ann.

10.5.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*thiocfadh*) le clos le hainmfhocal. Tá na foirmeacha seo ann: *thiocfadh* /hukəx/, *go dtiocfadh* /gə d'ukəx/, /gə dukəx/, *a thiocfadh* /ə hukəx/, *má thiocfadh* /ma: hukəx/, *ní thiocfadh* /n'i: hukəx/, *ná thiocfadh* /na: hukəx/, *dtí thiocfadh* /d'i: hukəx/, *dá dtiocfadh* /a: d'ukəx/, /a: dukəx/.

Samplaí: *thiocfadh fear a' tí amach* /hukəx f'ar ə t'i: max/ MP; *thiocfadh duin'igint*

isteach ansan /hukəx din'əg'in't' əf'd'ax ən'son/ PR; *ó thiocfadh, thagadh an sagart 'dtí'n tigh* /o: hukəx, hagəx ən sagərt d'i:n' t'ig'/ PR; *a' fuireach go dtiocfadh boscaí* /ə f'r'ax gə d'ukəx bo'sgi:/ MT; *dúirt sé sin go dtiocfadh a' lá* /du:rt' ʃe: ʃin' gə d'ukəx ə la:/ TC; *b'fhéidir go dtiocfadh tráiléir stímeach ó Shas'na* /b'e: gə d'ukəx tra:l'eir' [tra:ʎe:r'] ʃd'i:m'əx o: hasnə/ MT; *chuirfeadh sé iontas ort go dtiocfadh duin'eigint* /xir'əx ʃe: u:ntəs ort gə dukəx din'əg'in't'/ MP; *go dtiocfadh an t-am arís* /gə dukəx ən taum ə'r'i:ʃt'/ MP; *duine éigint láidir a thiocfadh* /din' e:g'in't' la:dər' ə hukəx/ MP; *an t-é a thiocfadh ansan* /ən t'e: h'ukəx ən'son/ RT; *nuair a thiocfadh Séamus*

⁶¹ Ibid.

10.6.3 /nuər ə hukəx ʃaməs/ PF; nuair a thiocfadh Márta /nuər' ə hukəx ma:rtə/ MP; nuair a thiocfadh an taoide isteach ansan, bhí na spilléir ag iascaireacht /er' ə hukəx ən ti:d' əʃ'd'ax ən'son, v'i: nə s'b'l'er' əg' iəsgər'əxt/ MT; má thiocfadh éinne isteach /ma: hukəx aiŋ'ə ʃd'ax/ CB; má thiocfadh ao' bhraon fearthanna orthu bhíodar 'mithe id choinne /ma: hukəx e: vɾe:n f'arhənə

10.7 orhə v'i:dər m'ih' əd xiŋ'ə/ MT; ní thiocfadh mo chuid gaoithe aníos mear a dóthain /n'i: h'ukəx mə xid' gi:h'ə n'i:s m'ar ə do:hin'/ TC; ní thiocfadh an t-im ceart sa chuigeann /n'i: h'ukəx ən' t'aim' k'art sə xiŋ'ən/ SC; shíl'mar ná thiocfadh an oíche go deo /h'i:l'mər na: hukəx ən i:h'ə gə d'o:z/ PR; ní bhfaighidís an áit a dh'fhágaint 'dtí thiocfadh duine éigint eile

10.8 /n'i: vaid'i:ʃ ən a:t' ə ʏa:gin't' d'i: hukəx di:n' e:g'ən't' el'ə/ PR; 'á dtiocfadh na stróinséirí, ansan, b'fhéidir, thiocfaidís anso lá

10.8.1 /a: d'ukəx nə straun'ʃe:r'i:, ən'son, b'e:d'ir', hukəd'i:ʃ ən'so la: [ʏa:]/ MT; dá dtiocfadh rabharta /a: dukəx rəurtə/ DC.

10.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

Tá na samplaí anso sa chéad phearsa, uimhir iolra agus an triú pearsa uimhir iolra, maraon le cúpla sampla ina bhfuil an briathar le hainmfhocal.

10.6.1 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *thiocfaimís* /hukəm'i:ʃ/, /hukəm'i:ʃt'/.

Samplaí: nuair a thiocfaimíst ón scoil /ner' ə hukəm'i:ʃd' o:n sgəl'/ MCh; nuair a thiocfaimís aníos /nuər' ə hukəm'i:ʃ ə'n'i:s/ CB.

10.6.2 Sa triú pearsa uimhir iolra, tá *thiocfaidís* /hukəd'i:ʃ/.

Samplaí: sa samhradh bhíodh iasc againn, thiocfaidís ón Rinn ansan

/sə saurə v'i:x iəsk ə'giŋ', hukəd'i:ʃ o:n rain' ən'son/ DP; thiocfaidís isteach ón Aird Mhór /hukəd'i:ʃ əʃ'd'ax o:n a:r'd' vuər/ DP; thiocfaidís ó Eochaill nó Dúngarbhán /hukəd'i:ʃ o: o:xil' nu: du:ngarə'va:n/ DP.

10.6.3 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*thiocfadh*) le clos le hainmfhocal. Tá na samplaí sa bhfoirm choibhneasta, mar atá *a thiocfadh* /**hukəx**/.

Samplaí: *gach éinne a thiocfadh isteach 'dtí'n rince* /**gə h'aɪŋ' ə hukəx əʃ'd'ax d'i:n**

raɪŋ'k'ə/ MT; *gach aon saghas straigléir a thiocfadh a' tslí* /**gə he:n saɪs**

strag'l'er' ə hukəx ə k'l'i:/ TC.

10.7 An Modh Ordaitheach

10.7.1 Tá dhá shampla sa dara pearsa uimhir uatha. Is iad san: *tar anuas go flaithiúil* /**tar ə'nuəs gə fla'h'u:l'**/ PR; *tar isteach* /**tar əʃ'dax**/ TC.

10.7.2 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *taigí* /**tag'i:**/.

Sampla: *taigí anuas as san* /**tag'i: nuəs a son**/ SC.

10.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

10.8.1 Sa dara pearsa uimhir uatha tá sampla amháin ann, agus é sa bhfoirm dhiúltach. Ráiteas é seo atá coitianta agus is é an brí atá leis ná 'nár éirí an t-ádh leat'.

Sampla: '*mhuise, nár thaga tú*', *arsa mise leis* /**ʃə, nar hagə tu:, arsə m'isə l'əs**/ PR.

10.8.2 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá sampla amháin ann, mar atá: *go dtaga se slán* /**gə dagə ʃe slɑ:n**/ PR.

10.9 An Modh Foshuiteach, Caite

10.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

10.10 An tAinm Briathartha

10.10.1 Is é *teacht* /**t'axt**/ atá mar ainm briathartha.

Samplaí: *bhí áthas orm sibh a theacht chúm* /**v'i: a:həs ə'rum ʃiv' ə h'axt xu:m**/ PT;

bhí an family ' teacht ana-mhór /**v'i:n' f'am'əl'i: t'axd anə vuər**/ PT; *bhíodar*

a' teacht /**v'i:dər ə t'axt**/ DC; *má gheibheann tu teacht air*

/**ma: jein tu t'axd er'**/ TC; *bhí 'n doiricheadas ag teacht*

/**v'i:n dir'əh'ədəs ə t'axt**/ TC; *thá cuid mhór de th'éis teacht*

/**ha: kid' vuər d'e h'e:ʃ t'axt**/ TC; *agus í ag coinne le duineigint teacht*

/agəs i: kɪŋ'ə l'e dɪn'əg'in' t'axt/ TC; *fuair 'mar an tigh, [fuair 'mar] teacht*
isteach anso /fuərmər ən' t'ig', t'axd əʃ'd'ax ən'so/ CB; gan teacht thar n-ais
/gan t'axd har naʃ/ SL; bheidís a' teacht /v'ed'i:ʃ ə t'axt/ DP; ba mhaith liom
iad a theacht amach /bə va l'um iəd ə h'axd ə'max/ SC; agus gan teacht ar ais
/agəs gan t'axd er' əʃ/ SC; is cuimhin liom é a theacht go dtí 'n Coláiste
/is kain' l'um e: ə h'axt gə d'i:n kə'la:ʃd'ə/ SC; ba dheocair teacht anso
/bə jokər t'axd ən'so/ MP; bhain sé seachtain dhe teacht thar n-ais
/van' ʃe: ʃaxdən' je t'axd har naʃ/ MT; thá sruth a' teacht anuas ansan
/ha: srux ə t'axd ə'nuəs ən'son/ MT; bhíodh go leor acu a' teacht ó Dhún Mór
/v'i:x gə l'oir ə'ku: t'axd o: ɣu:n muər/ PC; thá feabhas mór tréis teacht anois
air /ha: f'aus muər tre:ʃ t'axd ə'n'iʃ er'/ NT; lá breá chún na Fínní a theacht
isteach /la: [ɣa:] b'r'a: xu:nə f'i:n'i:n'i: ə h'axd əʃ'd'ax/ PR; fuaradar teacht
isteach /fuərədər t'axd əʃ'dax/ PR; bhí se ráite go raibh sé ag teacht an oíche
seo /v'i: ʃe r'aɪt'ə gə re ʃe: ə t'axd ən i:h'ə ʃo/ PR; bheadh sé sin ag teacht
/v'ex ʃe: ʃin' ə t'axt/ PR; bhí an pinniúir ag teacht amach ' dtí 'n mbóthar
/v'i:n' p'i'ŋ'u:r' ə t'axd ə'max d'i:n mo:hər/ RT; chún teacht thimpeall ar
Dhómhnall /xu:n t'axd h'aim'p'əl [h'aim'p'əɣ] er' ɣu:nəl [ɣu:nəɣ]/ RT; thá
sé ag teacht amach as an ceann [sic] mór
/ha: ʃe: t'axd ə'max as ən k'aun muər/ PR; thá lá an Phátrúin ag teacht
/ha: la: ən fa:tru:n' ə t'axt/ PR; ó, bhí go leor ag teacht ann
/o:, v'i: gə l'oir ə t'axd aun/ MCh; ' bhfuil sé sin go léir ag teacht amach?
/bil' ʃe: ʃin' gə l'er' ə t'axd ə'max/ RT.

10.11 An Aidiacht Bhriathartha

10.11.1 Tá tagaithe /takəh'ə/ agus tagtha /takə/ ann.

Samplaí: ní rabhamarna tagaithe ar an saol /n'i: rau'mərnə takəh'ə er ən seil/ ED; is mó athrú athá tagtha /is mu: ar'hu: ə'ha: takə/ ED.

10.12 Tagann

10.12.1 Níl aon rian den phréamh stairiúil láithreach srl. *tig-* sna samplaí seo. *Tag-* atá san aimsir láithreach agus san aimsir ghnáthchaite, mara mbeadh an sampla eisceachtúil *tiocann* (§10.1.5). Foirm scartha is ea an t-aon sampla amháin sa chéad phearsa uimhir uatha aimsir láithreach, *tagann míd* (§10.1.4), agus san aimsir ghnáthchaite *thagadh míd* (§10.3.4). San aimsir chaite foirmeacha scartha amháin atá san uimhir uatha; foirmeacha táite atá san uimhir iolra murach *tháini' míd* (§10.2.4)); san uimhir iolra faightear foirmeacha a bhaineann leis an gcéad réimniú, gur *thán-* is préamh dóibh, (m.sh. *thánamar*), agus leis an dara réimniú, gur *tháin-* is préamh dóibh, (m.sh. *tháiniómar*). San aimsir fháistineach airítear *tioc-* agus *tuc-* mar phréamh. Tá sampla neamhchoitianta le fáilt sa mhodh coinníollach ó MT mar a gcuireann sé *–míd* mar dheire nuair is *–mís* atá i gceist (§10.5.4), fágann san go mbíonn *ná tiocfaimíd* [*ná tiocfadh míd*] in áit *ná tiocfaimís* ann; saorbhriathar: *tháiníog*; modh ordaitheach: uatha *tar*, iol. *taigi*; ainm br. *teacht*; rangabháil chaite: *tagaithe* /**takəh'ə**/; *tagtha* /**takə**/.

Caibidil 11

Teigheann

Réimniú an Bhriathair

11.1 An Aimsir Láithreach

11.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *teighim* /təim'/, /t'əim'/; *teigheann me* /t'əin mə/; *ragham* /rəim/; *nuair a theighim* /nuər' ə h'əim'/; *nuair a theigheann me* /er' ə həin' m'ə/ ann.

Samplaí: *teighim ann gach ao' bhliain* /təim' aun gə he: v'l'ian'/, PR; *teighim go*

Dúngarbhán go minic /t'əim' gə daungə'rə'va:n gə m'in'ik'/ SC; *teigheann*

mé suas ann anois is aríst /t'əin mə suəs ən ə'n'is əs ə'r'i:st'/ PC; *aon áit a*

ragham, teigheann sí im dhiaidh /e:n a:t' ə rəim, t'əin' si: əm' jiəg'/ TC; [ní

hé seo an gnáthleagan a bhíonn ag an gcainteoir seo agus ní bhíonn sé ag aon chainteoir eile]; nuair a theighim a' lorg na ndaoine SC; /nuər'

ə h'əim' ə lorəg na n'in'i/ nuair a theigheann mé suas anois ann /er' ə h'əin' m'ə suəs ə'n'is ən / PC.

11.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *teigheann tú* /t'əin tu/; agus an fhoirm *cheisteach an dteigheann tú?* /n d'əin tu:/ ann.

Samplaí: *teigheann tu síos ansan* /t'əin tu si:s ən'son/ SC; *'n dteigheann tú ann anois is arís?* /n d'əin tu: aun ə'n'is əs ə'r'i:st'/ SC.

11.1.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *teigheann sé* /təin se/, /t'əin se/.

Samplaí: *teigheann sé sin thimpeall ansan* /təin se: sin' h'aim'pəl ən'son/ PR; *teigheann sé amach* /t'əin se max/ SC.

11.1.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra den mbriathar tá *teighimid* /t'əin' m'ɪd'/, /t'əim'ɪd'/.

Samplaí: *teigheann míd suas go B'leá Cliath, mé fhéin is Meáig* /t'əin' m'ɪd' suəs gə b'l'a: k'l'ia, m'e h'e:n' s m'a:g'/ PC; Ceist: *a' dteigheann sibh anonn go minic?* Frg.: *teighimid* /t'əim'ɪd'/ SC.

11.1.5 An dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsampla dhe seo agam.

11.1.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá *teigheann siad* /təin ʃiəd/ agus /t'əin ʃiəd/.

Samplaí: *teigheann siad thimpeall fós is faigheann siad pingíní* /təin ʃiəd h'aim'p'əl fɔ:s is fəin' ʃiəd p'ɪŋ'ə'n'ɪ/ PR; *teigheann siad síos dtí'n tráig* /t'əin ʃiəd sɪs d'ɪn tra:g'/ SC.

11.1.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

11.1.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*teigheann*) le clos le hainmfhocal, sa chás so, é sa bhfoirm spleách, diúltach.

Sampla: *ní théigheann stoirm thar Dhomhnach ná rabharta thar Chéadaoin* /n'ɪ: h'əin' ster'əm' har ɣəunəx na: rəurtə har ɟia'dɪn'/ SC.

11.2 An Aimsir Chaite:

D'imigh an mhír *ro*, a d'úsáidtí leis an Aimsir Fhoirfe as feidhm i ré na Meán-Ghaeilge agus is amhlaidh a tháinig *do* ina áit sa ghnáthchaint, cé gur lean lucht an léinn de bheith á úsáid ar feadh tamaill eile, ach amháin i gcás na míreanna spleacha *ní, ná, go, srl*. Is amhlaidh a cheangail an *ro* é féin de sna míreanna so agus ansan gur chaill sé an guta. Tá an *r* so fós i bhfeidhm sa Ghaeluinn ach deir T.F. O'Rahilly⁶² go bhfuil sé á chailliúint in áiteanna i gCúige Mumhan⁶³. Mar a chonaiceamar thuas, tá an béas so go láidir i nGaeluinn na nDéise, mar a n-airímíd leaganacha ar nós *ní*

⁶² IDPP, TF O'Rahilly, lch 133

⁶³ féach Diarmuid Ó Sé, *An Teanga Bheo: Corca Dhuibhne* (I.T.É. B.Á.C., 1995) 59 §8.11: '*Tá na foirmeacha [de na míreanna briathartha] dar críoch r san aimsir chaite ag dul i léig*'.

chua' mé, dúirt sé go chua' sé, an chua' tú, srl. Tá na leaganacha níor, gur, srl. ann chomh maith.

Tagraíonn Ó Síothcháin⁶⁴ do so mar a ndeir sé go laghdaítear *níor* agus *nár* go *ní* agus *ná* uaireanta agus deir RBB i *IR* gur minicí a dh'airítear *ní*, *ná* agus *gu'*, *ná níor nár* agus *gur*. Sna samplaí atá sa saothar so, .i. *ní chua' mé ansan dtí 1926 /n'i: xuə m'e: ən'son d'i: ne: d'iag f'ih'ə ʃe: /* PR, agus *an chua' tu dtí Druachán? /ən xuə tu d'i: druə'xɑ:n/* TC, airímid an mhír gan an *r*.

11.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *chua' me* /xuə m'ə/, *chuas* /xuəs/, *chuas-sa* /xuəsə/, *ní chua' mé* /n'i: xuə m'e/. Fohuair déineann cainteoir mear an défhoghar /uə/ a laghdú go dtí /u/ ([u]) agus tá sampla againn ó MT mar a ndeir sé an focal fé dhó in aon abairt agus é éagsúil an dá bhabhta aige. Ba bhéas le MT é seo a dhéanamh go minic.

Samplaí: *dhá bhliain déag d'aos a bhí me nuair a chua' me amach le m'athair, chu' mé ag ringeáil /ɣa: v'l'iən' d'iag de: ə v'i: m'er' ə xuə m'e max l'e mahər', xu m'e ri'ŋ'aɪ'/* MT; *bhínnse 'g obair gach aon lá fé chua' mé dtí'n scoil /v'i:ŋ'ʃə gobir' gə'hɛn la: [ɣa:] f'e: xuə m'ə d'i:n sgel'/* PT.

Tá na samplaí so sa bhfoirm fhreagarthach agus sa bhfoirm threisithe: Ceist: *Chua' tú dtí'n Rinn go minic, más ea? - /oɪ, xuəs/* Ó, *chuas*, DP, agus *sé'n áit a chuasa fé láimh an Easpaig nach i mBaile na mBíolach /ʃɛm aɪ'*

ə xuəsə f'e: laɪv' [ɣ'aɪv'] ən asbig' nax ə mal'ə nə m'ialəx/ MC; *chuas anonn*

agus *dheineas an drama /xuəs ə'naun agəs jin'əs ən dramə/* PF; *is minic a chuas fhéin ag iascaireacht /is m'in'ik' ə xuəs h'e:n' əg' iəsgər'əxt/* PT. Tá an abairt *chuas ag obair do ar feadh sé mbliana déag ann*

⁶⁴ *SchDI*, M.Ó Síothcháin, lch136.

/xuəs ə gobir' do er' f'a ʃe: m'l'ienə d'iaɣ ən/ SL, ach tá an fhoirm scartha *chua' mé* níos minicí ag an gcainteoir seo.

Maidir leis an défhoghar */uə/*, tá sé le tabhairt fé ndeara go bhfuil sé níos caoile go minic ag triúr cainteoir sa chnuasach so ná mar atá ag an chuid eile acu. Mar shampla, *bhí sí chún pósadh agus chuai' sí, dh'imi' sí léithe*

/v'i: ʃi: xu:n po:sə agəs xuə [xuɪ] ʃi:, jim'i ʃi: l'e:h'ə/ RT, agus sampla eile

chuai' mé anonn ag obair */xuə [xuɪ] m'e naun əg obər'/* MCh, agus *chuai' sé*

'dtí'n scoil i mBaile Mhic Airt /xuə [xuɪ] ʃe: d'i:n sgel' ə mal'ə v'ə kar't'/ PF. I

gcás na gcainteoirí eile ar fad, léiríonn */xuə m'e/* an focal mar *chua' mé*, seachas

chuai' mé.

Sa bhfoirm dhiúltach tá *ní chua' mé* againn: *ní chua' mé ansan dtí 1926*

/n'i: xuə m'e: ən'son d'i: ne: d'iaɣ f'ih'ə ʃe: / PR.

11.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá */xuə tu/ chuaigh tu*. Sa bhfoirm cheisteach amháin atá sampla dhe seo agam.

Sampla: *an chua' tu dtí Druachán? /ən xuə tu d'i: druə'xə:n/* TC. Ní úsáidtear an fhoirm tháite den mbriathar anso.

11.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *chuaigh sé /xuə ʃe:/, chuaigh sí /xuə ʃi:/*.

Sampla: *fé chua' sí amach go Meirice /f'e: xuə ʃi: max gə m'er'ik'ə/* PR. Sampla eile anso ina mbíonn an défhoghar */uə/* ana chaol: *chuai' sé dtí Dúngarbhán* MT⁶⁵

/xuə [xuɪ] ʃe: d'i: aungərə'va:n/.

11.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, airimid *chuamar /xuəmər/ agus chua' míd*

/xuə m'iid'/.

⁶⁵ Faighimid */dʊŋgərə'va:n/*, */daʊŋgərə'va:n/* agus */aʊŋgərə'va:n/* i measc na gcainteoirí. 'Sé an míniú atá air seo ná gur coitianta le muintir na Rinne a rá go bhfuil siad ag dul 'anonn', sé sin treasna an chuain, mar a bhí fadó, chun dul dtí'n baile mór. Meascadh 'anonn' leis an gcéad siolla de 'Dúngarbhán' agus ceapadh gur *dul anongarbhán* a bhí ann. 'Sé */daʊŋgərə'va:n/* an leagan is coitianta anois.

Samplaí: *agus chuamar isteach dtín clochar leis*

/agəs xuəmər əʃ'd'ax d'ɪn kloxər l'ej/ PR; *chua' míd síos dtí Bride*

/xuə m'ɪd' ʃɪs d'ɪ: braid'/ PC.

- 11.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, úsáidtear an fhoirm tháite den mbriathar, *chuabhar* /xuəvər/ agus an fhoirm scartha, mar atá *chuaigh sibh* /xuə ʃɪv/, cé ná fuil aon tsampla dhe anso agam.

Samplaí: *ar chuabhar dtí an mbaile mór inné?* /er xuəvər d'ɪn mal'ə muər i'ŋ'e/ SC;
ar chuabhar isteach sa tí sin ansan? /er xuəvər əʃ'd'ax d'ɪn' t'ɪ ʃɪn' ən'son/ ED.

- 11.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá an fhoirm tháite *chuadar* /xuədər/ ann agus an fhoirm scartha *chuaigh siad* /xuə ʃiəd/, cé ná fuil aon tsampla dhe sin anso agam.

Samplaí: *chuadar siar arís dtí'n sagart* /xuədər ʃiər ə'r'ɪ:ʃ d'ɪn sagər/ RT; *chuadar ar a' mbád ó Chóbh* /xuədər ə'r' ə ma:d o: xo:v/ PC.

- 11.2.7 Is é atá le clos mar shaorbhriathar ná *chuadh* /xuəg/.

Sampla: *ón áit san a chuadh suas dtín séipéal nua in 1831* /o:n aɪt' sən ə xuəg suəs d'ɪn ʃe:p'ɪal nu: in' oxt d'ɪag troxə heɪn/ PR.

- 11.2.8 San aimsir chaite, an tríú pearsa uimhir uatha den mbriathar, ní fhuaimnítear an -igh deiridh nuair a leanann forainm pearsanta é, agus é fé réir ag an mbriathar, ach deirtear -ig leis i ngach cás eile. Mar shampla *chuai' sé dtí Dúngarbhán* /xuə [xui] ʃe: d'ɪ: auŋgərə'vɑ:n/ (MT thuas), ach *chuaigh Seán amach* /xuəg' ʃa:n ə'max/, srl. Mar sin féin, tugaimíd fé ndeara i gcás an tsampla so ó PC go n-imíonn an -igh deiridh ar ceal i gcomhthéacs níos fairsinge uaireanta, m.sh. roimh ainmfhocal: *nach, chua' Willy ansan, mo dheartháir, chua' sé ar a' bhfarraige* /nax, xuə vil'ɪ: ən'son, mə jar'ə'hɑ:r', xuə ʃe er' ə var'ig'ə/,

agus roimh an aidiacht sealbhach, *mo* mar atá sa sampla: *nach, nuair a chua' mo dheartháir amach, Liam* /**nax, er' ə xuə mə jar'ə'ha:r' ə'max, l'iam**/.

Tarlaíonn an rud céanna sa sampla ó MT: *chua' cuid acu chún dui' [dul] dtí Eochail* /**xuə kid' ə'ku: xun di d'i: ɔ:xil'**/, áit a mbeadh coinne againn leis an -igh deiridh a chlos. Ó Cheann a' Bhathala an bheirt chainteoir so, agus dhealródh sé gur nós an bhaile fearainn áirithe sin é.

11.3 An Aimsir Ghnáthchaite

11.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *théighinn* /**h'əiŋ'**/ ann.

Sampla: *théighinn dtí rásaí na gcon* /**h'əiŋ' d'i: ra:'si: nə gon**/ MP, agus is mar a chéile an fhoirm dhiúltach den mbriathar mar atá sa sampla so: Ceist: *an dteightheá ansan, an cuimhin leat é sin?* Frg: *ní théighinn* /**n'i: h'əiŋ'**/ EP.

11.3.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *théightheá* /**h'əi'ha:**/ agus béim go minic ar an dara siolla den mbriathar, agus an fhoirm cheisteach *an dteightheá?* /**ən d'əi'ha:**/

Samplaí: *théightheá ann go minic* /**h'əi'h'a: aun gə m'in'ik'**/ SC; *an dteightheá ansan, an cuimhin leat é sin?* /**d'əi'ha: ən'son, ən kain' l'at e: ʃin'**/ NB; agus mar fhreagra ar an gceist sin, *ní théighinn* /**n'i: h'əiŋ'**/ EP.

11.3.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *théigheadh sí* /**həix ʃi:**/.

Sampla: *agus théigheadh sí síos dtín tobar* /**agəs həix ʃi: ʃis d'in tobər**/ PC. Ceist: *a' dteigheadh sé siar ansan?* Frg: *théigheadh, agus seo amach a' doras e* /**h'əix, agəs ʃo ə'max ə dorəs e**/ PT.

11.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *théighimis* /**h'əim'i:ʃ**/, *théighimist* /**h'əim'i:ʃt'**/, *théigheadh míd* /**həix m'i:d'**/, *théigheadh mís* /**h'əix m'i:ʃ**/, *ní théigheadh míst* /**n'i: h'əix m'i:ʃt'**/, agus an fhoirm threisithe, *théigheadh míste* /**h'əix m'i:ʃd'ə**/, *cá dteighmíst?* /**ka: d'əim'i:ʃt'**/.

Samplaí: *ó, théighmís, b'fhéidir go raghaimís síos dtín tráig* /**o:, h'əim'i:ʃ, b'e: gə**

11.3.7 **rəim'i: ʃi:s d'in tra:g'**/ MP; *théighmíst amach dtí Móin na Mian* /**h'əim'i:ʃd'**
ə'max d'i: mu: nə m'ian/ MP; *théigheadh míd, bhuel, má bheadh a' tAifreann*
ann /**həix m'i:d', vel', ma: v'ax ə taf'ərən, aun**/ CB; *théigheadh míd isteach go*
dtí Máiréad /**h'əix m'i:d' əʃ'd'ax gə d'i: ma:r'iad**/ PC, *ach, mar sin fhéin,*
théigheadh míd /**ax, mar ʃin' h'en' h'əix m'i:d'**/ EP; *théigheadh mís go léir*
suas dtí'n tí sin /**həix m'i:ʃ gə l'er' suəs d'in t'i ʃin'**/ PR; *ní théigheadh míst*
mórán in aon áit /**n'i: h'əix m'i:ʃt' muəra:n ən ein a:t'**/ PC; agus sampla den
chonsan deiridh á chealú le *sandhi*: *ní théigheadh mís siar tí' Choinn in ao' chor*
/ **n'i: h'əix m'i:ʃiar tə xaiŋ' ən' exor**/ PC; *théigheadh míste thimpeall Oíche*
Shamhna, /**h'əix m'i:ʃd'ə h'aim'p'əl i:h'ə haunə**/ PR. Tugtar fé ndeara anso go
bhfuil an *n* ón iarmhír *-ne* caillte. Tá an sampla so ann sa bhfoirm cheisteach:
sea, cá dteighmíst? /**ʃa, ka: d'əim'i:ʃt'**/ NB.

11.3.5 An dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsampla dhe seo agam.

11.3.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá *théighdís* /**h'əid'i:ʃ/**, /**haid'i:ʃ/**, an fhoirm
cheisteach *cá dteighidís?* /**ka: d'əid'i:ʃ/** agus an fhoirm scartha den mbriathar,
/ **h'əix ʃiəd**/ *théigheadh siad*.

Samplaí: *agus théighdís go léir isteach dtí tigh m'athair* [sic] /**agəs h'əid'i:ʃ gə**

l'er' əʃ'd'ax d'i: t'ig' mahər'/ PC; *theighdís síos dtí an tobar fé dhéin uisce*

/**h'əid'i: ʃi:s d'in tobər f'en' iʃg'ə**/ PR; *nuair a teighdís amach ar maidin a's*

dh'fhéachaidís suas ar a' spéir /**nu:r ə haid'i:ʃ ə'max er mad'ən'**

as ʃiaxəd'i:ʃ suəs er' ə sb'er'/ CB, an *r* caol i *nuair* á leathnú aici mar go

mbíonn an consan tosaigh den bhfocal *theighdís* leathan aici; *cá dteighdís, dtí*

Eochaill nó Dúngarbhán? /**ka: d'əid'i:ʃ, d'i: ɔ:xil' nu: daungərə'van**/ NB;

nuair a théigheadh siad ' dtí an tráig /**nuər' ə h'əix ʃiəd d'in tra:g'**/ EP.

11.3.7 Sa saorbhriathar tá *theightaí* (leathan a bhíonn an *t* deiridh i gcónaí).

Sampla: *theightaí anonn ansan ag díol an éisc maidin Dé hAoine* /h'əiti:/

ə'naun ən'son ə d'i:l ən e:ʃg' mad'in' d'e: h'in'ə/ SC.

11.4 An Aimsir Fháistineach

11.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *raghaidh mé* /rəi m'e/. Bíonn an *r* tosaigh caol go minic age cainteoir amháin, TC, de bhárr cáilíocht *r* tosaigh an bhriathair seo (féach 11.1.8 thuas). I dtosach abairte, nó tar éis consan leathan is leathan i gcónaí a bhíonn an *r* tosaigh ag TC, mar shampla, *raghaidh mé síos ansan dtí tí* /rəi m'e ʃi:s ən'son d'i: t'ə h'a:rliʃ mu:n'v'iəl/, ach féach an dara pearsa uimhir uatha mar a bhfuil an *r* tosaigh caol. Leathan a bhíonn an *r* tosaigh ages na cainteoirí eile go léir sa bhfoirm so, pé acu as diaidh consain leathan nó caol é. Babhtaí, dh'aireofa /rəi ə m'e/ mar atá age TC sa sampla *raighe me ar a' mbóthar* /rəi ə m'e r' ə mo:hər/. Úsáideann an cainteoir seo an fhoirm tháite den mbriathar, leis, mar a léiríonn an sampla so: *raghad-sa síos, a deir sí* /rəidsə ʃi:s, ə d'er' ʃi:/ TC.

Tá an sampla *conast a raghad-sa?* /konəsd ə rəidsə/ sa bhfoirm cheisteach age TCn.

Samplaí: *raghaidh me síos ansan dtí tí* /rəi m'e ʃi:s ən'son

d'i: t'ə h'a:rliʃ mu:n'v'iəl/ TC; *raighe me ar a' mbóthar* /rəi

ə m'e r' ə mo:hər/ TC; *raghad-sa síos, a deir sí* /rəidsə ʃi:s, ə d'er' ʃi:/ TC;

conast a raghad-sa? /konəsd ə rəidsə/ TC.

11.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *raghaidh tú* /r'əi tu:/, /rəi tu/.

Samplaí: *cuir roimhig fáilthe nuair a raghaidh tú isteach*

/kir'əig' fail'hə nər' ə r'əi tu: ʃd'ax/ TC; agus pé rud athá i ndán duit sa saol

so, *raghaidh tú tríg* [tríd] /p'e: rod ə'ha: ə na:n dot' sə seil so rəi tu t'r'i:g'/

PC.

11.4.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *raghaidh se* /rəi se/.

Sampla: *ó, go saora Dia sinn, adúirt Ailí, conas a raghaidh se amach?*

/o:, gə se:rə d'íə ʃiŋ', ə du:r't' al'í:, konəs ə rəi se max/ PC.

11.4.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *raghaimíd* /rəim'í:d'/.

Sampla: *raghaimíd amach uaidh sin ar fad go ti' Sheán Pól* /rəim'í:d'

ə'max vuəg' ʃiŋ' er' fad gə d'í: t'ə h'a:n pɔ:l/ TC.

11.4.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá /rəi ʃiv'/ *raghaidh sibh*.

Sampla: *fé raghaidh sibh isteach* /f'e: rəi ʃiv' əʃ'd'ax/ EP.

11.4.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá *raghaidh siad* /rəi ʃiad/.

Sampla: *cad a raghaidh siad a' dhéana'?* /kad ə rəi ʃiad ə ʃianə/ TC.

11.4.7 Sa saorbhriathar, tá *raghfár* /rəifər/.

Sampla: *raghfár ann anois go luath* /rəifər aun ə'n'íʃ gə luəx/ SC.

11.5 An Modh Coinníollach

11.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *do raghainn* /də rəiŋ'/, *dá raghainn*

/da: rəiŋ'/ ann, ach go minic is é /a: rəiŋ'/ a chloistear sa leagan so, mar a

laghdaítear an mhír choinníollach ó *dá* go dtí '*á*.

Sampla: *aon áit a gcuirfí fios orm, do raghainn ann an uair sin*

/e:n a:t' ə gir'f'i: f'is ə'rəm, də rəiŋ' aun ən uər' ʃiŋ'/ NT [úsáideann an

cainteoir an mhír *do* leis an mbriathar sa sampla so]; '*á raghainn go Portláirge,*

gheobhainn é dh'fháilt /a: rəiŋ' gə port'la:r'g'ə, jo:ŋ' e: ɣa:l't'/ SC.

Úsáidtear *má raghainn* /ma: rəiŋ'/ leis, ach níl aon tsamplaí den leagan sin agam

sa chnuasach so. Tuigtear le *má raghainn* gur ócáid é sin gur lú seans é a thitim amach ná sa chás go ndéarfaí (*d*)*á raghainn*.

11.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *dá raghfá* /da: rəi'ha:/ agus *raghfá* /rəiha:/ ann.

Is minic béim ana láidir a bheith ar an dara siolla sa mbriathar.

Samplaí: *is 'á raghfá dtí'n Phátrún* /s a: rəi'ha: d'ɪn fə:təru:n/, agus é seo an-ghar do ([re'i'ha:]) TC; *nuair a raghfá thar n-ais féna dhéin b'fhé (b'fhéidir) go mbeadh sé 'mithe* /nuər ə rəi'ha: har naʃ f'e:nə jɛn' b'e: gə m'ex ʃe: m'eh'ə/ DP.

Sa chás so, leathnaíonn an cainteoir an consan deiridh sa bhfocal *nuair* roimh an mír choibhneasta *a*. Níl an bhéim ar an dara siolla agen chainteoir sa sampla:

raghfá lasmuigh dhen doras á dh'imirt /rəi'ha: las'mu jɛn' dorəs a: jɪm'ər't'/

DC; *gheofá bád, ansan, treasna...raghfá go dtí'n cluiche* [sic]

/jo:ha: baɪd, ən'son, tr'asnə, rəifa: gə d'ɪn klɪh'ə/ DC.

Deirtear *má raghfá* /ma: rəi'ha:/, leis, ach níl aon tsamplaí anso agam.

11.5.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *raghadh sí* /rəix ʃi:/.

Samplaí: *raghadh sí isteach is thógfadh sí an min* [sic] /rəix ʃi:/

ʃd'ax is ho:kəx ʃi: n' m'ɪn'/ PR; *fiú 'mháin nu'* [*nuair a*] *raghadh sí suas sa*

leaba /f'u: vaɪn nu: rəix ʃi: suəs sə l'abə/ CB. Chímíd go dtagann an briathar fé thionchar *haplology* sa sampla so.

11.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

11.5.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, tá *má raghadh sibh* /ma: rəix ʃiv'/.

Sampla: *má raghadh sibh ann in am, gheobhadh sibh é* /ma: rəix ʃiv'/

aun ən aum, jo:ɪx ʃiv' e:/ SC.

11.5.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá *raghaidís* /rəid'i:ʃ/, /r'əid'i:ʃ/ ann.

Samplaí: *ó Eochaill a raghaidís amach* /o: o:ɪl' ə rəid'i:ʃ ə'max/ PR; agus *chomh luath*

is a raghaidís thar Dhúngarbhán /xu:ɪn luəx is ə r'əid'i:ʃ har ɣaʊŋgərə'vaɪn/

TC. Tá sampla den chonsan deiridh á chealú sa sampla so: *bhí córacha 'cú san,*

raghaidís síos go tóin poill /v'i: ko:rəxə ku: son, rəid'i: ʃi:s gə tu:n' pail'/ PR.

11.5.7 Níl aon tsamplaí den saorbhriathar ann.

11.5.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*raghadh*) le clos le hainmfhocal:

Sampla: *nuair a raghadh a' fia a oiread san amach ón chlaí*

/nər' ə r'əix ə f'ia r'id' son ə'max o:n xli:/ TC. Mar atá le clos san aimsir fháistineach, tá sampla den *r* tosaigh séimh san abairt seo.

11.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

Sa chéad phearsa, uimhir uatha, sa dara pearsa uimhir uatha agus sa chéad phearsa uimhir iolra atá na samplaí go léir anso.

11.6.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *ní raghainn* /n'i: raɪŋ'/.

Sampla: *ní raghainn ariamh ann* /n'i: raɪŋ' ə'r'iaɪv ən/ PC.

11.6.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *raghthá* /raih'a:/.

Sampla: *is minic a raghthá dtí'n scoil fadó agus ocras ort*

/s m'in'ik' ə raih'a: d'in sgel' fə'do: ə'gəs okərəs ort/ PR.

11.6.3 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *raghaimís* /rəim'i:ʃ/, agus *ní raghadh míst* /n'i: rəix m'i:ʃd'/.

Sampla: *agus ansan raghaimís fé dhéin uisce na Cásca*

/agəs ən'son rəim'i:ʃ f'e:n' iʃg'ə nə ka:sgə/ SC; *fiú amháin sinn fhéin, nuair 'bhíomar muar, ní raghadh míst amach* /f'u: va:n' ʃiŋ' h'e:n', nuər' v'i:mər muər, n'i: rəix m'i:ʃd' ə'max/ PR.

11.7 An Modh Ordaitheach:

11.7.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl aon tsamplaí agam.

11.7.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *teighir* /t'əir'/ ach is *teighre* [teighrigh] /t'əir'ə/ is minicí a deirtear roimh chonsan. Is deacair a bheith cinnte an *teighre* /t'əir'ə/ a bhíonn leis ann roimh ghuta, ach go mbíonn an guta deiridh báite chun ná hairítear ach *teighir* /t'əir'/, nó an *teighir* /t'əir'/ a bhíonn á rá.

Samplaí: *agus dhéarfadh sé leis a' madra: 'teighir 'na dhiaidh'*

/agəs ʃiarhəx ʃe: l'əʃ ə madərə, t'əir' nə ʃiəg'/ DP. Ní féidir a bheith cinnte an é go bhfuil an guta deiridh caillte anso mar atá an guta tosaigh in *ina* nó an

amhlaidh nach ann do. Is annamh a dh'airítear an briathar so roimh chonsan gan an guta ina dheireadh. Tá an sampla so as *Rann na Samhna* againn: *teighre suas go fearúil* /təir'ə suəs gə f'a'ruil'/ PR. Tá na trí samplaí seo ann ón gcainteoir

céanna: *teighre suas 'dtí Peig Thaidhg* /t'əir'ə suəs d'i: p'eg' h'əig'/ TC;

'*teighre siar sa seomra*', *deir sí* /t'əir'ə ʃiər sə ʃaumərə, d'er' ʃi:/ TC; 'ná

teighir', *a deir an Bhialach* /nə: t'əir', ə d'er' ə v'ieləx/ TC. Tá sampla leis

againn ina gcailltear an *r* caol chomh maith leis an nguta deiridh a bheith báite i nguta tosaigh isteach: *Fuinneoga? Te' steach go Dúngarbhán a's ceannaigh í,*

[sic] *is leag isteach í* /f'i'ŋ'u:gə, t'e ʃd'ax gə daʊŋgərə'və:n s k'anig' i:

əs l'ag əʃ'd'ax i:/ TC. I sampla eile, tá *teighir* roimh chonsan, *teighir síos dtí'n*

siopa /t'əir' ʃi:s d'i:n' ʃupə/ SC.

- 11.7.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *teigheadh sé* /t'əix ʃe:/, mar a dh'airítear go minic san eascaine *teigheadh sé sa diabhal*.

Sampla: *teigheadh sé sa diabhal* /t'əix ʃe: sə d'iel/ SC.

- 11.7.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, níl aon tsamplaí agam.

- 11.7.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, tá *teidhgí* /təig'i:/, /t'əig'i:/.

Samplaí: *teidhgí amach* /təig'i: max/ PR; *teidhgí as baile* /t'əig'i: as bal'ə/ TC.

- 11.7.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, cloistear *teighdís* /təid'i:ʃ/.

Sampla: *teighdís abhaile* /təid'i:ʃ ə'val'ə/ PR.

- 11.7.7 Níl aon tsamplaí den saorbhriathar ann.

11.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach:

- 11.8.1 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *go dteigh tu* /gə d'əi tu/ ann.

Sampla: *go dteigh tu slán* /gə d'əi tu slə:n/ SC.

11.9 An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite:

- 11.9.1 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *da: d'əix ʃe:/* ann.

Sampla: *dá dteigheadh sé ann nuair a chuireadh scéala chuige, bheadh an t-ádhl leis*

/da: d'əix ʃe: aun nuər' ə xir'əg ʃg'iələ xig'ə, v'ex ən ta: l'ef/ SC.

11.10 An tAinm Briathartha

11.10.1 Fuaimniú an fhocail:

/o/ an guta a bhíonn le clos ar fad, geall leis, sa bhfocal *dul*. Níl agam ach aon tsampla amháin ina n-airítear /u/: *dúirt sé go rai' sé 'dul go Meirice* **/du:r't' ʃe: gə rə ʃe: dul [duɣ] gə m'er'ik'ə** / PC. Tá **/dol/ [doɣ]**, níos minicí ag an gcainteoir so mar sin féin. Luann RBB go mbíonn malartú idir /o/ agus /u/ i bhfocail áirithe,⁶⁶ agus is sampla dhe sin an focal *dul* **/dol/**, sna Déise, cé ná luann sé leis ach an fuaimniú **/dol/**, á rá go mbíonn díghlórú uaireanta ar an *l* deiridh.⁶⁷

11.10.2 Tá sé de nós ag cuid des na cainteoirí seo an *l* deiridh i *dul* a chealú ar fad roimh ' *dtí* mar atá sna samplaí seo:

bhíodar a' du' dtí Meirice **/v'i:ðər ə do d'i: m'er'ik'ə/** CB; *ó, bhíodh gach éinne du' dtí 'n Aifreann a' siúl* **/o:, v'i:ɣ gə h'aiŋ'ə do d'in af'ərən, ə ʃu:l/** PT; *chua' cuid acu chún dui' [dul] dtí Eochaill* **/xuə kid' ə'ku: xu:n di d'i: o:xil'/** MT.

Is spéisiúil go gcaolaíonn sé an guta láir roimh chonsan caol ionas gur *dui'* [*dul*] *dtí* atá aige sa sampla so ina dtagraíonn sé do theacht i dtír na bhFíiní.

11.10.3 Nuair a thosnaíonn ainm briathartha ar chonsan ní bhíonn ach *a'* le clos mar réamhfocal in áit *ag*. Cloistear é seo go soiléir i ndiaidh consain, ach más ar lorg focail a chríochnaíonn ar ghuta é is gnáthaí a cailltear an réamhfocal *ag* ar fad. Tá sé seo le fáilt sna samplaí so a leanas: *bhí mé 'du' 'dtí Meirice* **/v'i: m'e do d'i: m'er'ik'ə/** CB; *ceann go raibh sé 'dul dtí scoil oíche*

⁶⁶IR, lch 13, §§, 58.

⁶⁷ibid., lch 51, §250; féach réamhrá thuas maidir le foghar /l/.

/k'aun gə re ʃe: dol d'i: sgel' i:h'ə/ PR; *bhí sé 'dul dtí 'n aonach*

/v'i: ʃe dol d'in e:nəx/ PT.

Tá go leor samplaí eile dhe seo le feiscint. Mar sin féin ní i gcónaí a dh'airimid é seo, mar sa sampla so *nuair a bhí sé a' tarraingt na gainimhe ann, bhí sé a' dul go dtí Chorcaigh* [sic] */nuər' ə v'i: ʃe:*

ə tarən't' nə ga'n'i: ən, v'i: ʃe: ə dol gə d'i: xorkə/ DP, tá an réamhfhocal *a'* le clos go soiléir idir an forainm agus an t-ainm briathartha. Tá a leithéid seo againn leis ó PR sa sampla: *bhíodh na ba a' dul amach* */v'ix*

nə ba hə dol ə'max/, agus tá */ə/* na míre *ag* le clos go soiléir aici tar éis an ainmfhocail iolra ag críochnú ar ghuta agus *h* á chur isteach aici idir */ə/* agus an guta roimhe.

- 11.10.4 Maidir leis an *t* tosaigh sa mbriathar *teighim*, is san aimsir láithreach agus sa modh ordaitheach a dh'airítear an dá leagan atá ann. Deir cuid des na cainteoirí */təin/* agus cuid acu */t'əin/*, díreach mar a deirid */təix/*⁶⁸ agus

/t'əix/. Tarlaíonn sé seo fiú nuair a bhíonn an *t* séimhithe, mar shampla san aimsir ghnáthchaite, áit a mbíonn */həix/* agus */h'əix/* le clos. Maidir leis an *n* deiridh san aimsir láithreach athraítear */n/* roimh */ʃ/* de bhárr *sandhi* sa tslí is gur deacair a rá an carballach nó caol é.

- 11.10.5 Sa mhodh coinníollach agus san aimsir fháistineach uaireanta caolaítear *r* tosaigh an bhriathair mar a n-éilíonn rialacha na gramadaí séimhiú tosaigh (*r* caol dúbalta a bhí anso sa tSeana-Ghaelainn .i. *regaid*). Ó chainteoir amháin atá formhór mór na samplaí den chaoile seo le clos. Sa sampla so a leanas tá brí na haimsire gnáthchaite leis an modh coinníollach: *chomh luath is a raghaidís thar Dhúngarbhán* */xu:n luəx is ə r'əid'i:ʃ har*

⁶⁸ Níl aon tsampla de */təix/* ar taifead agam, ach bhíodh sé sa chaint go minic age PR.

yaungə'rə'va:n/ TC. San aimsir fháistineach tá: *cuir roimhig fáilthe nuair a raghaidh tú isteach* /**ki r'əig' fa:l'h'ə nə'r' ə r'əi tu: ʃd'ax/** TC. Aon tsampla amháin aonair atá agam den chaolú so ó chainteoir nach TC: *ach ní raghadh éinne dtí 'n ospidéal* /**ax n'i: r'əix aig'ə d'i:n ɔ:sp'id'e:l/** CB. Tá go leor samplaí againn ón gcainteoir céanna agus ós na cainteoirí eile go léir den *r* tosaigh seo a bheith leathan, fiú nuair a bheadh sé fé shéimhiú. Seo foirm an mhodha choinníollaigh arís ach ciall na haimsire gnáthchaite aige: *ó Eochaill a raghaidís amach* /**o: ɔ:xil' ə rəid'i:ʃ ə'max/** PR, agus *nuair a raghfá thar n-ais féna dhéin* /**nuər ə rəiha: har naʃ f'enə jə:n'/** DP. Sa sampla so, chímíd go leathnaíonn an *r* i *nuair* agus é ag teacht roimh an mír choibhneasta *a* agus *r* leathan tosaigh i *raghfá*. San aimsir fháistineach, deir PC *ní raghaidh mé ann* /**n'i: rəi m'ə ən/**. Tá aon tsampla amháin ina bhfanann an *r* leathan mar a mbeadh séimhiú ag TC *cad a raghaidh siad a' dhéana'?*

/kad ə rəi ʃiəd ə jianə/.

11.11 An Aidiacht Bhriathartha

11.11.1 Sampla amháin den aidiacht bhriathartha, *dulta* atá sa chnuasach.

Sampla: *bhí sé dulta ar an ól* /**v'i: ʃe: dolt er' ən ɔ:l/** SC.

Tá sampla eile ann ina n-úsáideann an cainteoir *imithe* in áit *dulta*, mar atá: *bhí's acu go raibh sé 'mithe annongarbhan* /**v'i:s ə'ku: gə rə ʃe: m'eh'ə ə'naug gərə'va:n/** MT.

11.12 Teighim

11.12.1 Is í an ghné is mó a dheighleann canúint na nDéise ó sna canúintí eile sa bhriathar so ná an fhoghraíocht a bhaineann leis. Is gnách i gcás *éi* nó *é* gur foghar /**ɛ:/** a bhíonn ag góilt leis, mar atá sa bhfocal *céile*, mar shampla. Ach i gcás eisceachtaí áirithe, fuaimnítear *éi* mar /**əi/** agus orthu san tá na briathra

éirghim, éistím agus an modh tascach, aimsir láithreach, aimsir ghnáthchaite agus an modh ordaitheach den mbriathar *teighim*.

San aimsir láithreach, ghnáthchaite agus sa modh ordaitheach, cloistear an *t*

tosaigh leathan chomh maith le caol. Aimsir láithreach: teigheann /**t'əin**/ (-é- go

hannamh), 1iol. /**t'əin' m'ɪd'**/, /**t'əim'ɪd'**/; caite: *chua(ig)*, spleách: *ní(or)*

chua(ig), ceisteach: *an/ar chua(ig)*, 1iol. *chua míd, chuamar*, 2iol. *chua sibh*,

chuabhar, 3iol. *chua siad, chuadar*, saorbhriathar: *chuag*; fáist.: *raghaig* /**rəig'**/,

saorbhriathar: *raghfár* /**rəifər**/; modh ord.: 1u. *teighre* /**t'əir'ə**/, 1iol. *teigí*

/**t'əig'ɪ**/; ainm br.: *dul, dol*, rangabháil chaite: *dolta*.

Aguisín leis an mbriathar *teigheann*:

Úsáidtear an briathar *teigheann* go minic chun treisiú le briathar eile, nó i gcomhthéacs a thugann brí ar leith do. Seo thíos cuid des na hócáidí sin mar atáid sa chnuasach.

teigheann sé: chun ord nó ceart rud éigint a chur i dtuiscint. Sampla: *sid é mar a théigheann sé* (ag tagairt d'amhrán - PR).

dul: chun treisiú le briathar eile. Sampla: *dul a's na paidreacha a dh'fhoghlaim trí Bhéarla* PR; *chua' sé a' cuardach a mhála* MT; *dhéanfaidís dul a's léim thar an tine chnámh* PR.

dul: sa chiall athrú riocht a theacht ar rud. Sampla: *má raghadh sé dubh ort* (PR - ag cur síos ar chluiche cois tine 'Birín beo, birín marbh').

dul i dtaithe: le taithe ar rud a chur in iúl. Sampla: *céaduaire bhí sé deocair go leor, ach raghfá 'na thaithe ansan* PR.

dul in achrann: Sampla: *gheobhadh sé sin dul in achrann sa charraig* MT; *chuaigh sceach gheal in achrann im scórnach* PR - (Rann na Samhna).

dul i gcoinne: chun cur síos ar rud a theipfeadh ar dhuine ar chúis éigint. Sampla: *ní chuaigh aon iasc ina coinne riamh* MT (ag tagairt d'iasc a chur ar salainn)

dul siar: sa chiall crích nó cumas chun rud a dhéanamh go maith. Sampla: *caithfidh tú an dul siar a bheith agat chún amhrán a rá ceart* PC, nó *tá ana-dhul siar sa rince sin* (ag moladh rinceora - SC).

dul siar de: sa chiall go ndúirt duine go ndéanfaidís rud agus ansan nár dheineadar é. Sampla: *chua' sé siar dena fhocal* SC.

dul i /ins: dul i dtír. Sampla: *chua' sé i dtír ar an oileán* (MT sa scéal 'Fíor is Bréag'); 'dul sa chéad: ag tagairt do chomhaireamh. Sampla: *tá sé scóir a' dul sa chéad ar an iasc* [= nuair a bhíonn an t-iasc á chomhaireamh tá sé de bhéas sé scór seachas cúig scór a áireamh] MT.

ag dul ar: sa chiall 'beagnach'. Sampla: *tá sé a' dul ar a sé a chlog*. SC.

dul fé dhéin: aghaidh a thabhairt ar áit, deirtear *dul fé dhéin áite*. Sampla: *an méid a chuaigh fé 'n (fé dhéin) anngarbhán* [sic]. (MT agus é ag trácht ar na Fíiníní).

dul de rith, srl.: iarracht mhear a thabhairt ar áit nó ar rud. Sampla: *bhí mo scórnach tirim agus chuaigh mé de scít* (PR as dán *An Gabhar*); *chua' sí de shiúl agus de rioth isteach dtí Eochaill* PR; *síos go dtín doras do chuas de ghlanléim* (DP ón amhrán *Na Tinnceirí*); *théighdís de shiúl amach as so go dtí Crosaire Chadhla* MC.

dul do: sa chiall éirí le (*duine/rud*). Sampla: *conast a chuaigh duit ar an aonach, ar dhiol tú an bhó?* SC.

dul i ndéanaí: Sampla: *tháinig an oíche agus chuaigh i ndéanaí* PR (as dán *An Gabhar*).

dul tríd: sa chiall rud a fhoighniú. Sampla: *pé rud athá i ndán duit sa saol so, raghaidh tú tríg* [sic] PC.

dul in aois: *in aois/in aos*, nó mar atá sa sampla neamhchoitianta seo, *in aosta*. Sampla: *nach anois táim liath is a' dul in aosta* (TC, i sliocht as dán). Gach seans ná fuil sa sampla so ach éagsúlacht bheag phearsanta, mar tá an sampla céanna ón sliocht aithriseoireachta céanna ann ó chainteoir eile, ach 'sé a deir sé

sin ná *nach anois táim liath is a' dul in aos, leis*, SL. Úsáideann TC an fhoirm seo níos mó ná uair amháin.

dul i bhfad: Sampla: *an teas ag teacht sa ngrian, is na héin a' déana' nead, na caoire ' breith na n-uan, is an tsíon fhua(i)r a' dul i bhfad*. (TC as rann i dtaobh Lá 'le Bríde).

dul go maith do: sa chiall go réiteodh rud go deas le duine. Sampla: *teigheann an culaith go maith dhuít* SC, nó ón gcainteoir céanna *raghadh an t-amhrán san go maith dhuít*, 'sé sin go n-oirfeadh an t-amhrán áirithe sin don amhránaí.

dul amach ar rud: sa chiall taithí a fháil ar rud, an cheard a fhoghlaim tríd an gcleachtadh. Sampla: *ní chua' mé 'mach ar amhrán mórán riamh* TC.

dul de réir: sa chiall, mar a d'aithneofaí duine. Sampla: *bhí daoine eile ann, chuadar de réir an ainm sin, ainm an rud a bhíodar a dhéanamh*, DC.

dul ar an ól: sa chiall a bheith ceanúil ar an ól. *Tá sé dulta ar an ól*, SC, 'sé sin, go bhfuil sé tosnaíthe ag ól go trom.

Tá roinnt samplaí d'úsáid an ainm briathartha sa saothar so ná fuil luaite i *SChD11*, mar a dtugann sé liosta de chomhthéacsanna éagsúla don ainm briathartha. Orthu so ná fuil luaite aige, tá:

- (a) *dul* ag treisiú le briathar eile
- (b) *dul* sa chiall athrú riocht a theacht ar rud
- (c) *dul siar* sa chiall rud a dhéanamh go hana-mhaith nó go foirfe
- (d) *dul amach ar rud* sa chiall rud a chleachtadh go minic.

Deir RBB⁶⁹ go bhfaightear foirm an dara pearsa uatha sa modh ordaitheach nuair a chuirtear an ceannlitir *t* ó *teighim* srl. leis an mbriathar *éirigh* agus go bhfuil an chiall 'dul' nó 'gluaiseacht' le 'éirí' chomh maith. Deir sé go bhfuil cur síos i gcanúintí eile ar an bhfoirm *teighir* (seachas *teighre*) ach nár airigh sé féin sna Déise é ach roimh ghutaí (mar a nglacfaí leis leis gur *teighre* atá i gceist ach an guta deiridh a bheith báite). Mar sin féin, féach na samplaí thuasluaite ó DP agus ó SC i §11.4.2. Deir sé fiú i gcás na gcanúintí atá i mBéarra, Uíbh Ráthach agus Corca Dhuibhne nár fhéad sé *teighir* (aonsiollach) a dheimhniú ach amháin i gcás bá a bheith ann. Tagraíonn sé do Ériu XVI 59 mar a ndeir sé go bhfuil tagairt do *teighir* agus *teighre* a bheith le clos go neamhspleách óna chéile in iarthar na Mumhan.

Chímíd óna bhfuil léirithe thuas go bhfuil roinnt gnéithe a bhaineann leis an mbriathar so i measc na gcainteoirí atá fé chaibideal ná fuil luaite in *IR*. Orthu so tá:

- (i) an béas atá ann an consan tosaigh a dhéanamh leathan go minic, mar shampla /təin/ seachas /t'əin/, agus /həix/ seachas /h'əix/.
- (ii) an béas atá ann *n* deiridh *teigheann* a bheith caol ar deireadh ar uairibh roimh chonsan/ghuta caol /t'əin/. Tá an leagan so ag Ó Síothcháin,⁷⁰ ach níl sé luaite in *IR*.
- (iii) mar a scartar an briathar agus an phearsa, agus na leaganacha a bhaineann leis sin, go háirithe sa chéad phearsa, uimhir iolra.
- (iv) Tá an dá leagan /t'əir'/ agus /təir'ə/ ann sa mhodh ordaitheach, agus tá /t'e/ leis an gconsan agus an guta deiridh caillte roimh 'steach.

⁶⁹ *SChDII*, réamhrá, lch xvii.

⁷⁰ Féach *SChDI*, lch163, líne 12.

Caibidil 12

Tugann

Réimniú an Bhriathair

12.1 An Aimsir Láithreach

12.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, is sa bhfoirm spleách den mbriathar atá an dá shampla atá ann, *a thugaim* /ə **hugəm'**/ agus an fhoirm threisithe *a thugaimse* /ə **hugəm'ʃə**/.

Samplaí: *sin é an rud a thugaim fé ndeara* /h'in' e: n rod ə **hugəm' f'e: n'arə**/ DC;
ceacht a thugaimse air /k'axt ə **hugəm'ʃə er'**/ TC.

12.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha sampla amháin atá ann, mar atá *tugann tú* /**tugən tu:**/.

Sampla: *tugann tú fé ndeara* /**tugən tu: f'e: n'arə**/ DC.

12.1.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha níl sna samplaí ach an fhoirm cheisteach *cé a thugann* /k'e: **hugən**/.

Samplaí: *cé a thugann aireachas do?* /k'e: **hugən r'axəs do**/ ED.

12.1.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, níl aon tsamplaí sa taifead.

12.1.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí sa taifead.

12.1.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, tá an fhoirm dhearfach spleách, *a thugann siad* /ə **hugən ʃiəd**/ agus an fhoirm dhiúltach spleách, *ná thugann siad* /**na: hugən ʃiəd**/ ann.

Samplaí: *fertilizer, mar a thugann siad ar* /f'ert'əl'aisər, **mar ə hugən ʃiəd er**/ PR;
rudeigint mar, cad a thugann siad Ring a Rosy *air anois* /rodəg'in't' **mar, kad ə hugən ʃiəd riŋ' ə rois: er' ə'n'is**/ PR; *seana-mháthair*
Achaorainn a thugann siad air /ʃanəvar' əx'e:riŋ' ə

hugən ʃiəd er'/ TCn; agu[s] n'fheadar mé 'dé chúis ná thugann siad an rud

dí'n Rinn /agə n'adər m'e: d'e: xu:ʃ na: hugən siəd ən rod d'i:n raɪŋ'/ PR.

12.1.7 I gcás an tsaorbhriathair is sa bhfoirm spleách atá an t-aon tsampla atá agam, mar atá a thugtar /ə hugtər/.

Sampla: *An Ré Dóite a thugtar ar an áit /ən re: do:t'ə hugtər er ən a:t'/ PR.*

12.1.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*tugann*) le clos le hainmfhocal.

Samplaí: *tugann mo bhean cúnamh dom /tugən mə v'an ku:nəv dom/ SC; tugann*

Guinness an áit saor do /tugən g'in'əs ən a:t' se:r də/ DC.

12.2 An Aimsir Chaite

12.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá an fhoirm tháite, *thugas /hugəs/* ann maraon leis an bhfoirm scartha, *thug mé /hug m'e:/, /hug m'e/, /hug m'ə/,* an fhoirm threisithe *thug mise /hug m'isə/* agus an fhoirm dhiúltach *ní thug mise /n'i: hug m'isə/.*

Samplaí: *thugas m'aghaidh ar an mbaile /hugəs mai ər ən mal'ə/ PR; ó sea, thug mé*

/o: ʃa, hug m'e:/ DC; thug mé an uimhir do /hug me: n iv'ər' do/ EP; thug mé

cúpla lá léi /hug m'e: ku:plə la: l'e:/ NT; ochtó naoi, is dóigh liom, a thug mé

air /oxdo: ne:, əs do: l'um, ə hug m'e: er'/ DC; thug mé cúpla seachtain i

Meirice /hug m'e: ku:plə ʃaxdən' i m'er'ik'ə/ CB; thug mé suas é sin

/hug m'e: suəs e: ʃin'/ NT; thug me trí lá is trí oíche

/hug m'e t'r'i: la: [ɣa:] s t'r'i: ih'ə/ PT; thug me cheithre bliana go leith ansan

/hug m'e ʃer'ə b'l'ianə gə 'l'e ən'son/ PT; thug me dho Mhicil ansan e

/hug m'e ɣo v'ik'il' ən'son e/ PT; thug me seacht mbliana ina bhfochair sin

/hug m'e ʃax m'l'ianə nə voxir' ʃin'/ TC; thug me téarma maith air

/hug m'e t'iarmə mah' 'er'/ TC; an píosa san a thug me do leanaí an bhaile

/ən p'isə son ə hug m'e də l'a'ni: ən val'ə/ PR; sé scillinge nó rudeigint a
 thug me dho air /ʃe: ʃg'il'ig'ə no: rodəg'in't' ə hug m'ə ʃo er'/ TC; thug mise i
 leith mo mháthair ' dtí Heilbhic /hug m'isə l'e mə va:hər' d'i:
 h'el'v'ik'/ CB; bhuel, thug mise 'reachas di sin /vel', hug m'isə
 12.2.4 r'axəs d'i ʃin'/ CB; nó gu' thug mise dhóibh é /nu: gə hug m'isə ʃo:r' e:/ TC;
 ní thug mise /n'i: hug m'isə/ PR.

12.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá an fhoirm tháite *thugais* /hugəʃ/ agus an fhoirm
 scartha *thug tu* /hug tu/ ann, maraon leis an bhfoirm spleách threisithe, *a thug*
tusa /ə hug tusə/.

Samplaí: *thugais t'éitheach* /hugiʃ t'e:h'əx/ PR; *bhuel, thug tu do chéird go maith leat*
 12.2.5 /vel', hug tu də ʃe:r'd' gə ma l'at/ NB; *chaitheadh sé gach aon ciscéim* [sic] *a*
thug tusa, chaitheadh sé dul id dhiaidh /xahəx ʃe: gə 'he:n k'isg'e:m'
 Samplaí: *thug tusa, thugabhair an ceol an do thug*
 ə hug tusə, xah'əx ʃe: dol it' iəg'/ PR.

12.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, faighimid *thug sé* /hug ʃe:/, /hug ʃe/, *thug sí*
 /hug ʃi:/.

Samplaí: *thug sé a shaol* /hug ʃe: ə heil/ PR; *thug sé ana chabhair do*
 /hug ʃe: anə xəur' də/ EP; *thug sé a lán dom* /hug ʃe: ə lə:n dom/ NT; *bhí sé*
ana-shásta gur thug sé dom iad /v'i: ʃe: anə 'hə:stə gər hug ʃe: dom iəd/ NT;
thug sé fé'n méirleach /hug ʃe: f'e:n m'e:rl'əx/ TC; *thug sé an scioból dóibh*
 /hug ʃe: ən ʃg'ə'boil [ʃg'ə'bo:ʃ] do:r'/ ED; *agus, is dócha, thug sé aghaidh ar*
Phortláirge /agəs, s do:xə, hug ʃe: ai er' fort'lair'ig'ə/ MP; *thug se isteach*
gach aon cheann /hug ʃe ʃd'ax gə he:n ʃaun/ DC; *thug se isteach iad*
 /hug ʃe əʃ'd'ax iəd/ TC; *agus thug se chugham é* /agəs hug ʃe xu:m e:/ PR;

thug se cúpla lá im' fhochair /hug se ku:plə la: əm' oxir'/ TC; *thug sí dhuit é sin* /hug si: ɣot' e: sin'/ TCn; *thug sí aireachas duit, nár thug?* /hug si: ə'r'axəs dot', nər hug/ CB; *thug sí do iad* /hug si: dəh'iad/ DC; *thug sí fé'n máistir* /hug si: f'e:n maiʃd'ər/ TC.

12.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *thugamar* /hugəmə́r/ ann maraon leis an bhfoirm dhiúltach *ní thugamar* /n'i: hugəmə́r/.

Samplaí: *thugamar thar n-ais é* /hugəmə́r har naʃ e:/ MP; *is cuimhin liom aon turas amháin a thugamar* /is kain' l'um e:n trus ə'va:n' ə hugəmə́r/ SC; *ní [níor] thugamar riamh uirthi ach Miss Ryan* /n'i: hugəmə́r riəv' er'ə ax m'is rain'/ PR.

12.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, sampla amháin atá ann agus é sa bhfoirm tháite den mbriathar.

Sampla: *thug tusa, thugabhair an ceol ón dá thaobh* /hug tusə, hugəvər' ən k'ol o:n da: heɪv/ NB.

12.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *thugadar* /hugədər/ ann maraon leis an bhfoirm choibhneasta *a thug* /ə hug/.

Samplaí: *thugadar drama go dtí an Coláiste* /hugədər dramə gə d'ín kla:ʃd'ə/ DC; *thugadar leo ceann* /hugədər l'o: k'aun/ PR; *thugadar san misneach dúinn* /hugədər son m'if'n'ax du:ŋ'/ PR; *thugadar an radio seo* /hugədər ən reid'io: ʃo/ PF; *thugadar cúnamh dhom* /hugədər ku:nə ɣom/ CB; *thugadar san cúpla oíche anso* /hugədər son ku:plə i:h'ə ən'so/ CB; *thugadar bád ansan do* /hugədər ba:d ən'son do/ CB; *thugadar an oíche suas* /hugədər ən i:h'ə suəs/ TC.

12.2.7 Is é atá mar shaorbhriathar ná *thugadh* /hugəɣ/.

Samplaí: *agus thugadh cúpla scilling do* /agəs hugəg ku:plə [ku:pʲə] ʃg'il'ig' do/

PT; *thugadh isteach é* /hugəg əʃ'd'ax ei/ TC; *thugadh m'fhear céile ' dtí Baile*

na nGall /hugəg m'ar k'eil'ə d'i: bal nə ɲaul [ɲauɣ]/ PR; *tráthnóna an trígiú*

lá sea a thugadh dtí'n séipéal é /tra:x'nu:nə n t'r'i:g'u: la: ʃa hugəg d'i:n

ʃe:p'ial ei/ PR; *sin é an uair a thugadh é sin* /h'in' ei n uər' ə hugəg ei ʃin'/

PR; *an tslí gur thugadh an t-eiteach dóibh*

/ən k'l'i: gər hugəg ən t'e't'ax dər'v/ PR.

12.2.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*thug*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *thug an táilliúir bionóg⁷¹ as a chabhail* /hug ə ta:l'ur' b'ə'nu:g as ə xəul'/

TC; *thug Dia cabhair dúinn* /hug d'ia kəur' du:ɲ'/ CB; *fracturing a thug an*

dochtúir air /frak'ʃəriɲ' ə hug ən dox'dur' er'/ MC; *mar a thug Labhrás air*

/mar ə hug ləu'ra:is er'/ SC; *sé 'n sagart a thug chughamsa é seo*

/ʃe:n sagərt ə hug xu:ms ei ʃo/ PR; *'sé 'n duine a thug píopa anso*

/ʃe:n din'ə hug p'i:p' ən'so/ CB; *na dreamanna éagsúla a thug an lá leo*

/nə drəumənə iag'su:lə hug ən la: l'oi/ DC; *'nis sí dhon cléireach cad a thug í*

/n'is'i: ɣon k'l'er'əx kad ə hug i:/ TC; *agus an tÉ a thug slán ón lá sinn* [as

paidir] /agəs ən t'e: ə hug slə:n o:n la: ʃiɲ'/ TC; *is mó cúnamh a thug sé*

dhúinn /s mu: ku:nə hug ʃe: ɣu:ɲ'/ CB; *ach níor thug sé síos go dtí'n tigh é*

/ax n'ir hug ʃe: ʃis gə d'in t'ig' ei/ CB; *agus ní(or) thug sé fé ndeara é*

/agəs n'i: hug ʃe: f'e: n'ar ei/ TC.

12.3 An Aimsir Ghnáthchaite

12.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl ach sampla amháin den mbriathar ann, mar atá *thugainn* /hugiɲ'/.

⁷¹ .i. léim obann, féach beannóg, Ó hAirt, DD, lch 13

Samplaí: *thugainn isteach na léinte* /hugiŋ' əʃ'd'ax nə l'e:n't'ə/ MCh.

12.3.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *thugthá* /huka:/.

Samplaí: *thugthá an miúil* [sic] *is an cairt* [sic] *babhbtai*

12.3.6 /huka: ən m'u:l' s ən kar't' bəu'ti:/ DP; *agus ansan thugthá amach iad*

/agəs ən'son huka: ə'max iəd/ DP.

12.3.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *thugadh sé* /hugax ʃe:/, /hukəx ʃe/ agus *thugadh sí* /hugəx ʃi:/, /hukəx ʃi:/ ann.

Samplaí: *thugadh sé leis an léine* /hugəx ʃe: l'eʃ ən l'e:n'ə/ ED; *thugadh sé grade níos*

Samplaí: *feárr dóibh* /hugəx ʃe: gre:d' n'is f'air do:v'/ EP; *thugadh sé airgead dóibh*

/hugəx ʃe: ar'əg'ə do:v'/ PR; *thugadh se ana-chabhair do Nioclás*

/hukəx ʃe 'anə'xəur' də nə'kla:s/ EP; *agus thugadh se thar n-ais í*

/agəs hukəx ʃe h'ar naʃ i:/ DP; *ó, thugadh sí* /o:, hugəx ʃi:/ DC; *thugadh sí sin*

isteach an luachair /hugəx ʃi: ʃin' əʃ'd'ax ən luəxir'/ PR; *thugadh sí roinnt*

/hukəx ʃi: rain't'/ PR.

12.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, tá *thugaimís* /hugəm'i:ʃ/, *thugaimíst*

/hugəm'i:ʃt'/ agus *thugadh míst* /hugəx m'i:ʃt'/ ann.

Samplaí: *thugaimís rounders orthu* /hugəm'i:ʃ rəundərs orə/ CB; *corcán a thugaimís*

orthu /kor'ka:n hugəm'i:ʃ orhə/ CB; *thugaimíst an bhean dubh uirthi*

/hugəm'i:ʃd' ən v'an duv er'ə/ SC; *Céit Mhachain mar a thugaimíst uirthi*

/k'e:t' vaxən' mar ə hugəm'i:ʃd' er'hə/ SC; *Sister Mary Mercy [a] thugaimíst*

uirthi /sist'ər m'e:ri: m'ersi: hugəm'i:ʃd' er'h'e/ MCh; *thugadh míst an tae*

trasna chúchu /hugəx m'i:ʃd' ən t'e: trasnə xu:hə/ PR; *ní thugadh míst*

/n'i: hugəx m'i:ʃt'/ PR.

12.3.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl ann ach sampla amháin den mbriathar, agus é sin sa bhfoirm cheisteach, mar atá *an dtugadh sibh?* /ə **dugəx** ʃiv'/.

Sampla: *an dtugadh sibh trus ansan?* /ə **dugəx** ʃiv' trəs ən'son/ NB.

12.3.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *thugaidís* /**hugəd'i:ʃ**/, /**hukəd'i:ʃ**/ agus ní *thugaidís* /**n'i: hugəd'i:ʃ**/ ann. Tá an fhoirm spleách a *thugaidís* /ə **hugəd'i:ʃ**/ agus /ə **hukəd'i:ʃ**/ ann, maraon leis an bhfoirm choibhneasta a *dtugaidís* /ə **dukəd'i:ʃ**/ ann. Tá a leaganacha féin ag cainteoir amháin mar a ndeir sé a *dtuga siad* /ə **dukə ʃiəd**/, a *dtug siad* /ə **dug ʃiəd**/ agus a *dtugaidís* /ə **dugəd'i:ʃ**/.

Samplaí: *thugaidís, thabharfaidís an bata dhuit* /**hugəd'i:ʃ, həurəd'i:ʃ ən batə ɣot'**/

SC; *thugaidís* [a n-]ainm fhéin ar na mná go léir

/**hugəd'i:ʃ ən'əm' h'e:n' er' nə mə'na: gə l'er**/ DC; *thugaidís* Cud air

/**hugəd'i:ʃ kud' er'**/ SC; *thugaidís* amach na focail go soiléir

/**hugəd'i:ʃ ə'max nə fokil' gə sə'l'er**/ DC; *thugaidís* an Bhialach air

/**hugəd'i:ʃ ə viələx er'**/ TC; *thugaidís* 'An Comhluadar' uirthi

/**hugəd'i:ʃ ən ko:l'u:dər er'ə**/ NT; *thugaidís* an Boy Bui air

/**hugəd'i:ʃ ən bai bi: er'**/ CB; *thugaidís* an cros bríd [sic] leo

/**hugəd'i:ʃ ən kros b'r'id' l'o:**/ PR; *thugaidís* coadjutor uirthi

/**hugəd'i:ʃ ko:d'z'utər er'hə**/ MC; *thugaidís* Micil air /**hukəd'i:ʃ m'ek'il' er'**/

DP; ní *thugaidís* ainm pósta ar éinne /**n'i: hugəd'i:ʃ ən'əm' pɔ:sd er' aiŋ'ə**/

DC; *Bill Graves* a *thugaidís* air /**b'il' grev'z ə hugəd'i:ʃ er'**/ CB; *Caraway*

seeds a *thugaidís* orthu /**karave: si:d's ugəd'i:ʃ orhə**/ CB; *mar* a *thugaidís* air

an uair sin /**mar ə hugəd'i:ʃ er' ən uər' ʃin'**/ DC; *an cuireata* a *thugaidís* ar an

jack /**ən kir'ətə hugəd'i:ʃ er' ən d'z'ak'**/ TC; *sin* é *an uair* a *thugaidís* isteach

iad /**ʃin' e: ən uər' ə hugəd'i:ʃ əʃ'd'ax iəd**/ PR; *an tigh bán* a *thugaidís* air

12.4 /ən t'ig ba:n ə hugəd'i:ʃ er'/ PR; *fleath a thugaidís ar a' gcioth sa Rinn*

12.4.1 /f'l'a hugəd'i:ʃ er' ə g'ux sə raɪŋ'/ TC; *'dé 'n ainm é seo a thugaidís air?*

/d'e:n an'əm' e: ʃo ə hugəd'i:ʃ er'/ ED; *Jew's Harp a thugaidís air*

/d'z'uz harp ə hukəd'i:ʃ er'/ CB; *Saint Stephen's Day a dtuga siad [sic] air*

/se:n't' st'i:v'ənz d'e: ə dugə ʃiəd er'/ DP; *mischief night a dtug siad air*

/m'ist'ʃif nait' ə dug ʃiəd er'/ DP; *Mary Sheedy a dtugaidís uirthi*

Sampla: /m'eri: ʃi:d'i: ə dugəd'i:ʃ er'i/ DP; *bhí oncail agam a dtugaidís Nioclás air*

/v'i: auŋkil' ə'gum ə dugəd'i:ʃ nə'kla:s er'/ NT; *bhí bean eile ann a dtugaidís*

Mary Mhicí uirthi /v'i: b'an el'ə aun dugəd'i:ʃ m'eri: v'ik'i: er'hə/ MC;

bhí seana-dhiabhal thíos ansan i gCeann Heilbhic a dtugaidís Stiúbhard air

/v'i: 'ʃanə'ʃi:l h'i:s ən'son ə g'aun h'el'v'ik' ə dukəd'i:ʃ st'iu:rd er'/ DP.

12.3.7 Is é atá mar shaorbhriathar ná *thugtaí* /hugti:/. *'Tá hua' TC; tab'air faidh m*

Samplaí: *thugtaí thimpeall iad* /hugti: haim'p'əl iəd/ PR; *thugtaí amach é agus*

dhéantaí é a chur /hugti: ə'max e: agəs janti: e: xur/ CB; *thugtaí an arbhar*

[sic] *isteach* /hugti: ən ə'ru:r əʃ'd'ax/ SC; *Kit Dhonncha a thugtaí uirthi*

/k'it' ʏonəxə hugti: er'ə/ PR; *Bubbles a thugtaí ar a' madra*

/bobəl's ə hugti: er' ə madərə/ MCh; *Peait a' Ghabha a thugtaí air*

/p'at' ə ʏau hugti: er'/ MCh; *sin é an saghas ainm a thugtaí orthu*

/ʃin' e: n sais an'əm' hugti: orə/ PR; *is amhlaidh a thugtaí dtí'n séipéal iad*

12.4.2 /s aulə hugti: d'i:n ʃe:p'e:l iəd/ PR.

12.3.8 Seo sampla ina bhfuil an briathar (*thugadh*) le clos le hainmfhocal:

Sampla: *thugadh Miss Parks ana-chúnamh dhúinn*

/hugəx m'is p'arks 'anə'xu:nə ʏu:ŋ'/ EP.

12.4 An Aimsir Fháistineach

12.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, tá *tabharfaidh mé* /təurə m'e:/, /təurə m'e/,

/təur m'e/, /təur m'e/, /təurə m'e/ ann, maraon leis an bhfoirm threisithe *tabharfaidh mise* /təurə m'isə/ agus /təurhə m'isə/, an fhoirm spleách *a thabharfaidh mé* /ə həurə m'e/ agus an fhoirm cheisteach *an dtabharfaidh mé?* /dəurhə m'e/.

Samplaí: *tabharfaidh mé féidh* /təurə m'e: f'eig'/ PR; *tabharfaidh mé tastáil do*

/təurə m'e: tas'da:l' də/ DP; *tabharfaidh mé cúnamh dhuit*

/təurə m'e: ku:nə ɣot'/ EP; *tabharfaidh me cúpla lá sa gháirdín*

/təurə m'e ku:plə [ku:pɣə] la: [ɣa:] sə ɣar'd'i:n'/ PT:

tabharfaidh mé ceann duit /təʊr m'e: k'aun dot'/ TCn; agus tabharfaidh me

piosa dhen tsli thú /agəs təur m'e p'iisə jen' k'l'i: hu:/ TCn; tabharfaidh mé

dhibh é /təur m'e ji:v' e:/ TC; tabharfaidh mise dhuit é /təurə m'isə ɣot' e:/

PT; *tabharfaidh mise cupán tae sa leaba dhuit/*

təurə m'isə kə'pə:n t'e: sə l'abə ɣot'/ TC; *bhuel, tabharfaidh mise chomh fada*

le Cluain Meala tu /vel', təurhə m'isə xu:n fadə l'e kluən' m'al'ə

[m'ayə] tu/ TC; *sin é 'n bua a thabharfaidh me dhuit*

/h'in' e: n buə həurə m'e ɣot'/ TC; *an dtabharfaidh me dhuit é?*

/dəurhə m'e ɣot' e/ TC.

12.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is sa bhfoirm cheisteach atá na samplaí, *an*

dtabharfaidh tú? /təur tu/ agus /dəur tu/.

Samplaí: *an dtabharfaidh tu cúnamh dhom?* /təʊr tu kʊnə ɣom/ CB; *an dtabharfaidh*

tu pingin dom, a Bhoy Bhui? /dəur tu p'in'in' dom, ə vəi vi/ CB.

12.4.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá dhá shampla sa bhfoirm dhiúltach *ní thabharfaidh se /n'í: haurə ʃe/, ní thabharfaidh sé /n'í: haurə ʃe/.*

Samplaí: *agus ní thabharfaidh se dhomhsa nach haondéag*

/agəs n'í: haurə ʃe ɣu:sə nax he'n'iag/ PT; ní thabharfaidh sé ao' rud uirthi

/n'í: haurə ʃe: e: rod er'ə/ DC; tabharfaidh Tramp na Faille chún siúil thú,

tabharfaidh sé chún siúil tusa mara mbeidh tú maith

/təuríg' tromp nə fal'ə xu:n ʃu:l' hu:, taurə ʃe xu:n ʃu:l' tusə

marə m'e tu: ma/ PR.

12.4.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is sa bhfoirm threisithe atá an t-aon tsampla amháin atá ann.

Sampla: *tabharfaimídne amach tu /təurhə'm'í:d'nə max tu/ TC.*

12.4.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

12.4.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

12.4.7 An saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

12.5 An Modh Coinníollach

12.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, níl aon tsamplaí ann.

12.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *thabharfá /haurha:/, /haurfa:/*, agus an fhoirm cheisteach *an dtabharfá? /ən daurfa:/*.

Samplaí: *thabharfá isteach an bainne /haurha: ʃd'ax ə baɪŋ'ə/ MP; thabharfá fé*

ndeara /haurfa: f'e: n'arə/ DC; cad a thabharfá ar na rudai?

/kad ə haurfa: er' nə ro'di:/ ED; an dtabharfá sampla dom?

12.5.3 */ən daurfa: saumlə dom/ DC.*

12.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *thabharfadh se /haurəx ʃe/, thabharfadh sé /haurəx ʃe:/, thabharfadh sí /haurəx ʃi:/*, an fhoirm dhiúltach *ní thabharfadh sé /n'í: haurəx ʃe:/*, an fhoirm spleách dhearfach *go dtabharfadh /gə daurəx/ agus dhiúltach ná tabharfadh /na: taurəx/ agus /na: haurəx/.*

Samplaí: *sin é an uair a thabharfadh se fúthu* /h'in' e: ən uər' ə haurəx se fu:hə/ PT;
thabharfadh se pingin dúinn /haurəx se p'ing'in' du:ŋ/ CB; *bhuel, thabharfadh*
sé saghas misneach /vel' haurəx se: sais m'is'n'ax/ SC; *thabharfadh sé rud*
beag airgid dúinn /haurəx se: rod b'eg ar'əg'id' du:ŋ/ MP; *thabharfadh a'*
fear seo, thabharfadh sé blúire abhaile leis
/haurəx ə f'ar so, haurəx se: blu:r'ə
[byu:r'ə] val'ə l'ej/ MP; *thabharfadh sí amach chun rince*
/haurəx si: ə'max xun' rain'k'ə/ EP; *thabharfadh sí cupán tae dhóibh*
/haurəx si: kə'pə:n t'e: ɣo:r'v/ CB; *ní thabharfadh sé dada don duine san*
/n'i: haurəx se: dadə don din'ə sən/ PR; *ní thabharfadh, b'é Stiúbhard ná*
thabharfadh dóibh é /n'i: haurəx, b'e: ʃd'u:rd na: haurəx
do:r'v e:/ PR; *b'fhéidir go dtabharfadh sí thimpeall dorn eile*
/b'e:dir' gə dəurəx si: h'aim'pəl [h'aim'pəɣ] dorən el'ə/ DP; *go dtabharfadh*
sí an fhuil níos fearr /gə dəurəx si: nil' n'is f'air/ PT; *nuair ná thabharfadh an*
sagart cead /nuər' na: təurəx ən sagərt k'ad/ ED.

12.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá an fhoirm spleách go *thabharfadh mís*
/gə haurəx m'i:ʃ/.

Samplaí: *bhí sé uatha go thabharfadh mís 'dtí Bleá Cliath é* /v'i: se: uəhə gə
haurəx m'i:ʃ d'i: b'l'a: k'l'ia e:/ PR.

12.5.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsampla ann.

12.5.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *thabharfaidís(t)* /haurəd'i:ʃ/, /haurəd'i:ʃt'/,
thabharfadh siad /haurəx ʃiad/, an fhoirm spleách go *dtabharfaidís*
/gə dəurəd'i:ʃ/, /gə dəurhəd'i:ʃ/, dá dtabharfaidís /a: dəurəd'i:ʃ/.

Samplaí: *thabharfaidís siúd thar n-ais a' bainne* /**həʊrəd'i: su:d har naʃ ə baɪŋ'ə**/ MP;
agus thabharfaidist leóthu i ngluaisteán iad /**agəs həʊrəd'i:ʃt'**

Samplaí: *l'oi:hə ə ɲluəʃ'd'a:n iəd*/ MP; *agus thabharfaidís marcaíocht duit sa lorry*
/agəs həʊrəd'i:ʃ mar'ki:x det' sə l'ori:/ DC; *ach thabharfaidís cupán tae dhuit*
/ax həʊrəd'i:ʃ kə'pa:n t'e: ɣot'/ DP; *thabharfadh siad jobs dos na daoine*
/həʊrəx ʃiəd d'z'abs dəs nə di:n'ə/ DC; *agus go dtabharfaidís na rudaí go léir*
12.6.2 */agəs gə dəʊrəd'i:ʃ nə ro'di: gə l'eɪr'/* DC; *b'fhéidir go dtabharfaidís misneach*
Samplaí: *don teanga* /**b'e:d'ər' gə dəʊrhəd'i:ʃ m'ɪʃ'n'ax don t'aŋ'ə**/ SC; *dá*
dtabharfaidís cipín solais duit /**a: dəʊrəd'i:ʃ k'i'p'i:n' solɪʃ det'/** SC.

12.5.7 Is é atá mar shaorbhriathar ná *thabharfaí* /**həʊrfi:/**.

Samplaí: *is amhlaidh a thabharfaí an corp dtí 'n séipéal* /**s aulə həʊrfi:**
n kɔrp d'i:n ʃe:p'eɪl [ʃe:p'e:ɣ]/ PR; *thabharfaí píosa den muc do gach éinne*
/həʊrfi: p'i:sə d'en muk də gə 'haɪŋ'ə/ PF.

12.5.8 Seo roinnt des na samplaí ina bhfuil an briathar (*thabharfadh*) le clos le hainmfhocal:

Samplaí: *an dream....ná thabharfadh dúinn ao' rud* *an dream thabharfadh sé blúire abhaile leis*
/ən draʊm, na: həʊrəx du:ŋ' e: rod/ PR; *thabharfadh na daoine cuairt ar*
thithe /**həʊrəx nə di:n'ə kuər't' er h'ih'ə**/ MP; *thabharfadh a' fear seo,*
Samplaí: *thabharfadh sé blúire abhaile leis* /**həʊrəx ə f'ar ʃo, həʊrəx ʃe:**
blu:r'ə [byu:r'ə] val'ə l'ef/ MP; *agus ní thabharfadh an Fear Mór an*
scilling do /**agəs n'i: həʊrəx ə f'ar muər ən ʃg'il'ɪŋ' do/** PT.

12.6 An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite)

Níl de shamplaí anso againn ach an triú pearsa uimhir uatha, an chéad phearsa, uimhir iolra agus an triú pearsa uimhir iolra.

12.6.1 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *thabharfadh sí* /həʊrəx ʃi:/, *thabharfadh se* /həʊrəx ʃe/.

Sampla: *thabharfadh sí bollóg milis* [sic] *do gach éinne* /həʊrəx ʃi blɔ:g

m'il'ɪʃ də gə 'haɪŋ'ə/ CB; *thabharfadh se marcaíocht suas dúinn*

/həʊrəx ʃe mar'ki:xt suəs du:ŋ/ CB; agus *thabharfadh se 'n t-uisce síos go dtí'n bád leis* /agəs həʊrəx ʃen tɪʃg'ə ʃi:s gə d'ɪ:n baɪd l'ɛʃ/ CB.

12.6.2 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *thabharaimist* /həʊrəm'ɪ:ʃt/.

Sampla: *thabharaimist abhaile, isteach sa ngáirdín iad* /həʊrəm'ɪ:ʃd ə'val'ə, ʃd'ax sə ŋ'a:r'd'ɪ:n' iəd/ MP.

12.6.3 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *thabharfaidís* /həʊrəd'ɪ:ʃ /.

12.6.4 Samplaí: *thabharfaidís cuid acu dhos na comharsain*

/həʊrəd'ɪ:ʃ kið ə'ku ɣəs nə ku:rsən'/ MP; agus *thabharfaidís abhaile é*

/əs həʊr'əd'ɪ:ʃ ə'val'ə e:/ CB.

12.7 An Modh Ordaitheach

12.7.1 Sa dara pearsa uimhir uatha atá na samplaí go léir anso, mar atá *tabhair* /təʊr'/,

(/təʊr/ roimh *d* leathan de bharr *sandhi*) agus an fhoirm threisithe *tabhairse*

/təʊr'ʃə/ ann. Faighimid, leis, cumasc le *tabhair* + an forainm réamhfhoclach

dom sa bhfoirm *thoram* /hɔrəm/, cé ná fuil samplaí dhe anso.

Samplaí: *tabhair leat chúm bullóg* /təʊr' l'at xu:m bə'lo:g/ PR; agus *tabhair anuas*

chughamsa í /agəs təʊr' nuəs xu:ms i:/ TC; *á, mhaise, tabhair tástáil, a deir sé*

/a, ʃə, təʊr' tɑ:s'daɪl', ə d'er ʃe:/ TC; *ó, tabhair isteach é, go mear*

/oɪ, təʊr' əʃd'ax eɪ, gə m'ar/ TC; *tabhair aimsiríocht dom* /təʊr' aim'ʃi'r'ɪ:x

dom/ TC; *tabhair anuas chughamsa í /təur' ə'nuəs xu:msi:/* TC; *tabhair dom an t-uisce coisreactha /təur dom ən tɪʃg'ə kofr'əkə/* PR; *tabhairse an leabhar /təur'ʃən l'əur/* PR.

12.8 An Modh Foshuiteach, Láithreach

12.8.1 Sa triú pearsa uimhir uatha amháin atá na samplaí ar fad, mar atá *go dtuga sé /gə dugə ʃe:/*, *go dtuga /gə dugə/* + ainmfhocal.

Samplaí: *go dtuga Sé slán ón oíche sinn /gə dugə ʃe: slɑ:n o:n i:h'ə ʃiŋ'/* TC; *go dtuga Dia slán abhaile iad /gə dugə d'ia slɑ:n ə'valə iəd/* CB; *go dtuga Dia mar is maith dhi /gə dugə d'ia mar əs ma ji/* PR; *go dtuga Dia solas na soilse dá anam /gə dugə d'ia soləs nə səil'ʃə da: ənəm/* PR.

12.9 An Modh Foshuiteach, Caite

12.9.1 Níl aon tsamplaí sa taifead.

12.10 An tAinm Briathartha

12.10.1 *Tabhairt /təur(')t'/* atá mar ainm briathartha agus cloistear na leaganacha seo: */təurt'/*, */a: dəurt'/*, */a: həurt'/*, */a: həur't'/*, */ə həurt'/*, */ə təur't'/*, */ə həur't'/*.

Samplaí: *an Comedian a bhíodh....ag tabhairt amach an scim*

/ən kə'm'i:d'ien ə v'i:x, ə təurt' ə'max ən sg'im'/ PF; *Dia na Glóire ag tabhairt cúnaimh dhuit /d'ia nə glɔ:r'ə təurt' ku:nə ɣot'/* CB; *ag tabhairt dispatch thimpeall /ə təurt' d'əs'b'atʃ h'aim'p'əl/* PR; *bhí sí i gcónaí ag tabhairt rudaí dos na daoine bochta /v'i: ʃi: gu:r'ni: ə təurt' ro'di: dəs nə di:n'ə boxdə/* PR; *bhí mé ag tabhairt dhá thaobh den bhóthair [sic] liom /v'i: m'e: təurt' ɣa: he:v d'en vo:hər' l'um/* PR; *gach éinne ag tabhairt cúnaimh leis a' job /gə haɪŋ'ə təurt' ku:nə l'ɛʃ ə d'z'ab/* MP; *bhídís á dtabhairt go dtí Sasana /v'i:d'i:ʃ a: dəurt' gə d'i: sasənə/* DC; *bhídís á dtabhairt isteach /v'i:d'i:ʃ a: dəurt' əʃ'd'ax/* SC; *bhídís á thabhairt san ar Willy*

/v'i:d'i:ʃ a: həurt' son er' vil'i:/ DC; *bhí a fhios againn cad a bhí á thabhairt i leith* /v'i:s ə'giŋ' kad ə v'i: a: həur't' ə l'e/ DC; *nuair a bhídís á thabhairt abhaile agus á thabhairt isteach* /nuər' ə v'i:d'i:ʃ a: həur't' əval'ə agəs a: həur't' əʃ'd'ax/ PR; *bhí sé uaithi an Gaeilinn [sic] a thabhairt léi* /v'i: ʃe: uəh'ə ən geil'iq' ə həurt' l'e:/ PR; *bhíodh orainn go leor airgid a thabhairt linn* /v'i:x oriŋ' gl'oir ar'əg'id' ə həurt' liŋ'/ DC; *dúirt sé gur cuma iad a thabhairt dóibh nó gan iad a thabhairt dóibh* /du:rt' ʃe: gur kumə iəd ə həurt' do:v' nu: gan iəd ə həurt' do:v'/ NT; *é a thabhairt amach mar sin* /e: ə həurt' ə'max mar ʃin'/ PR; *bheinn a' d'iarraidh cúnamh a thabhairt do* /v'eŋ' ə d'iarə kumə həur do/ MP; *bhí sí ag tabhairt 'reachas don ceathrar eile* /v'i: ʃi: təu'r'axəs dən k'ahrər el'ə/ PR; *tháimíd ag tabhairt an Brídeog [sic] chútsa* /ta:m'i:d' ə təur't' ən b'r'i:d'o:ig xu:tsə/ PR; *ag tabhairt cúnaimh dhon bhFear Mór* /ə təur't' kumə ɣon v'ar muər/ PT; *...go mbímíd i gcónaí ag tabhairt amach mar gheall orthu* /m'i:m'i:d' ə gu:'ni: təur't' ə'max mar jaul orhə/ DC; *ag tabhairt bharnáil dos na lucht* /ə təur't' va:r'nai:l' dəs nə luxə/ TC; *bhíodh sé ag tabhairt triail as* /v'i:x ʃe: ə təur't' t'r'iəl' as/ TC; *táim a' tabhairt cúnaimh dhos na cléirigh* /ta:m' ə təur't' kumə ɣos nə k'l'e:r'ig'/ TC; *chuaigh mé ag tabhairt 'reachas do leanaí* /xuə m'e: təur't' r'axəs də l'a'ni:/ PR; *ní bhfaighinn é a thabhairt di* /n'i: vəiŋ' e: həur't' d'i/ DC; *é a thabhairt abhaile leis* /e: ə həur't' ə'val'ə l'eʃ/ TC; *dh'oibreadh sí í fhéin níos fearr chún í [an fhuil] a thabhairt* /jeb'ə'r'o:x ʃi: h'ən' n'i:s f'air xu:n i: həur't'/ PT; *chun é a thabhairt abhaile* /xu:n e: həurt' ə'val'ə/ SC; *agus cúpla punt a thabhairt abhaile* /agəs ku:pələ [ku:pəɣə] punt ə həur't' aval'ə/ TC; *chun a thuilleadh slí a*

thabhairt dúinn /xu:n ə hɪl'ə ʃ'i: hɔʊr't' du:ŋ/ PT; chún é a thabhairt abhaile /xu:n e: hɔʊr't' a'val'ə/ PR; ach, díreach buile fé thuairim a thabhairt /ax, d'ir'əx bil'ə f'e: huər'əm' ə hɔʊr't'/ PR; chun cleachtadh a thabhairt dos na fearaibh /xu:n k'l'axdə hɔʊr't' dəs nə f'arəv'/ CB.

12.11 An Aidiacht Bhriathartha

12.11.1 Úsáidtear an fhoirm *tabhartha* /təʊrhə/, /təʊrə/ agus *tugtha* /tukə/ mar aidiacht bhriathartha.

Samplaí: *bhí 's aige go raibh an leabhar tabhartha aige*

/v'is ə'g'e gə rev' ən l'əʊr təʊrhə g'e/ PR; bhíodh an croiceann tabhartha isteach dtí Dúngarbhán /v'ix ən krek'ən təʊrhə ʃ'd'ax d'i: daʊŋgərə'və:n/ PT; Naomh Nioclás, anois, agus Naomh Bríd, bhíodar ana-thabhartha don bheirt sin /ne:v nə'kla:s, ə'n'is, agəs ne:v b'r'id', v'idər 'anə'haurə dən v'er't' ʃin'/ PR; bheadh ainm bréige tabhartha do gach éinne /v'ex an'əm' b'r'e:g'ə təʊrə də gə 'haɪŋ'ə/ PR; bhí sé ana thugtha don siúicre /v'i: ʃe: anə hukə dən ʃu:k'ər'ə/ DC.

12.12 Tugann

12.12.1 *Tug-* is préamh don aimsir láithreach, aimsir ghnáthchaite agus aimsir chaite.

San aimsir chaite úsáidtear chomh minic céanna *thugas* agus *thug mé/me*, ach sa 2u. is minicí an fhoirm scartha *thug tú/tu*, ná *thugais, srl*. Saorbhriathar: *thugag*; /təʊr/ is préamh don aimsir fháistineach agus don modh coinníollach sa mhodh coinn. faightear foirmeacha scartha sa liol., *thabharfadh mís*; gnáthchaite: sa liol. faightear anso, leis, foirmeacha scartha .i. *thugadh míst*, agus uaireanta sa 2u. cloistear dí-ghlórú ar -g- .i. *thugthá /huka:/*, sa bhfoirm choibhneasta, a leaganacha féin (ina bhfuil an t-urú mí-rialta) ag cainteoir amháin: /ə hukəd'i:ʃ/, /ə dugəd'i:ʃ/, /ə dug ʃiəd/, /ə dukə ʃiəd/, saorbhriathar: *thugtaí*; modh coinn.: /ə dugəd'i:ʃ/, /ə dug ʃiəd/, /ə dukə ʃiəd/.

/həʊrəx/; modh ordaitheach: 2u. *tabhair(se)*; modh foshuiteach láith.: *go dtuga*;
ainm br.: *tabhairt* /təʊr't/ (r leathan, ar uairibh); rangabháil chaite: *tabhartha*,
/təʊrə/, *tugtha* /tukə/.

Caibidil 13

Tá

Réimniú an bhriathair

13.1 An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, neamhspleách)

Is é an nós is coitianta ná go gcuirtear séimhiú ar an litir thosaigh san aimsir láithreach den mbriathar so, mar atá *thá* /**ha:**/ ach cloistear, leis, uaireanta gan séimhiú é agus tá cúpla sampla dhe sin anso agam.

13.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, faighimid *thá mé* /**ha:** **m'e**/, /**ha:** **m'e:**/, /**ha:** **m'ə**/ agus *tá mé* /**ta:** **m'ə**/ agus an fhoirm tháite *táim* /**ta:m'**/, /**ha:m'**/ agus an fhoirm chéanna ach í treisithe *tháimse* /**ha:m'ʃə**/.

Samplaí: *ó, ní bheadh, thá mé ró-aosta* /**o:**, **n'i:** **v'ex**, **ha:** **m'e** **ro:** **e:sdə**/ MCh; *scéal eile*

athá mé ' dul isteach ann /**ʃg'ial** **e:** **ha:** **m'e** **dol** **əʃ'd'ax** **ən**/ TC; *thá mé anso* /**ha:** **m'e:** **ən'so**/ MP; *thá mé ' dul síos* /**ha:** **m'ə** **dol** [**doy**] **ʃis**/ PC; *tá mé buíoch*

13.1.4 *díot* /**ta:** **m'ə** **be:** **d'i:t**/ TC; *táim dá hiarraidh* /**ta:m'** **da:** **h'iərə**/ TC; *tháim im*

Sample *aonar* /**ha:m'** **ə** **me:nər**/ SL; *tháimse 'gus mo mháthair a' maireachtaint síos a'*

bóthar /**ha:m'ʃə** **gus** **mə** **və:hir'** **ə** **m'r'axdən** **ʃis** **ə** **bo:hər**/ TC; *tháimse níos*

aosta ná é /**ha:m'ʃə** **n'i:s** **e:sdə** **na:** **e:**/ TC; *tháimse a' dul go Crosaire Chadhla*

/**ha:m'ʃə** **dol** [**doy**] **gə** **krosər'** **xailə** [**xaiyə**]/ TC; *tháimse á thabhairt duit*

13.1.5 *mar a bhí sí agam ó Sheán Turraoin* /**ha:m'ʃ** **a:** **həurt'** **det'** **mar** **ə**

v'i: **ʃi:** **gum** **o:** **çə:n** **tə'ri:n'**/ RT (sleamhnóg sa bhfocal /**tə'ri:n'**/, is dócha, mar

13.1.6 *nach gnáthach guta neodrach sa tsiolla roimh* /**i:**/).

13.1.2 Sa dara pearsa, tá *thá tú* /**ha:** **tu:**/, /**ha:** **tu**/ agus (an fhoirm choibhneasta) *athá tú* /**ə'ha:** **tu**/ann.

Samplaí: *thá tú ag dul san áit a bhfuil fear bríomhar*

/ha: tu: dol [doy] sən a:t' ə bil' f'ar b'r'ivər/ TC; *thá tú fós it' óige*

/ha: tu fo:s ə to:g'ə/ NB; *is dócha, nuair athá tú a' teacht aosta*

/s do:ɣə, nuər' ə'ha: tu t'axd e:sdə/ PC.

13.1.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *thá sé* /ha: se/, /ha: se:/, *thá sí* /ha: si:/ ann.

Samplaí: *thá sé sin againn i gcónaí* /ha: se sin' ə'gij' ə gu:niz/ RT; *thá sé déanta dhe*

tuí /ha: se d'iantə je ti:/ PR; *thá sé ró-uaigneach* /ha: se ro:'uəg'an'əx/ PC; *thá*

sé ann fós /ha: se: aun fo:s/ PR; *thá sé léite go minic agam*

/ha: se: l'e:t'ə gə m'in'ik' ə'gum/ PF; *thá sé ansan, díreach*

/ha: se: ən'son, d'ir'əx/ SC; *is dóigh liom go raibh sé níos fearr ná 'thá sé*

anois /s do: l'um gə re se: n'is f'ar na: ha: se: n'is/ DP; *thá sé an-fhada*

/ha: se: an adə/ DP; *thá sí sin pósta* /ha: si: sin' po:sdə/ CB; *thá sí mar naomh*

romham sna flathis /ha: si: mar neiv ru:m snə flah'is/ RT; *mar athá sé nuair a*

bhaintear é /mar ə'ha: se nuər' ə van'tər e/ PR.

13.1.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *tháimid* /ha:m'id'/ ann.

Samplaí: *tháimid ag taithint ar Shéamas* /ha:m'id' ə tah'an't' er h'iaməs/ NB; *ó*

tháimid ag trácht air sin /o: ha:m'id' ə tra:xd er' sin'/PR; *tháimid píosa amach*

uatha /ha:m'id' p'isə max uəhə/ RT; *ag seasamh mar atháimid*

/ə ʃasəv mar ə'ha:m'id'/ PR.

13.1.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, *thá sibh* /ha: si:v'/ a bhíonn ann, ach níl aon tsamplaí sa chnuasach so.

13.1.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *thá siad* /ha: siəd/, *tháid* /ha:d'/ agus an fhoirm choibhneasta *athá siad* /ə'ha: siəd/ ann.

Samplaí: *thá siad go léir scaipthe anois* /ha:ʃiəd gə l'ɛr' sgap'eh'ə n'ɪʃ/ PR; *thá siad*

'na thaithí /ha:ʃiəd nə ha'h'i:/ EP; *thá siad 'mithe triocha bliain, tháid*

/ha:ʃiəd m'ih'i truxə b'l'iən, ha:d'/ PR; Ceist: *Thá na daoine óga go léir*

'mithe? Frg: *tháid, tháid* /ha:d', ha:d'/ TC; (foirm choibhneasta) *ag éisteacht*

leis a' news athá siad san /ə g'əɪʃd'axt l'ɛʃ ə n'u:z ə'ha:ʃiəd son/ MT.

13.1.7 Níl aon tsamplaí den saorbhriathar ann.

13.1.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): *thá an fheirm age Seán* /ha:n' er'əm' g'e ʃa:n/ MCh; *thá áit*

amuigh ansan, currach /ha: a:t' ə'mu ən'son, krax/ MCh; *thá a fhios agam*

/ha:s ə'gum/ RT; *thá iasc fúthu san* /ha: iəsk fuzhə son/ MT; *thá deireadh anois*

nó riamh liom, arsa sé /ha: d'er' ə'n'ɪʃ nu: riəv l'um, arsə ʃe/ MT; *thá cuid*

mhór de th'éis teacht /ha: kid' vuər d'e h'ɛ:ʃ t'axt/ TC; *thá gach éinne imithe*

/ha: gə h'əiŋ'ə m'ih'ə/ DP; *thá seacht n-acra talún agam*

/ha: ʃax nakərə ta'lun ə'gum/ PT; Ceist: *'bhfuil gaol aici leo?* Frg: *thá, 'gus*

nín /ha:, gəs n'ɪ:n'/ RT; *tá fear francach a mharú agen doras, a deir sé*

/ta: f'ar frauŋkəx ə va'ru: g'en dorəs, ə d'er' ʃe/ TC.

(sa bhfoirm choibhneasta): *an seana-reilig athá thiar agat*

/ən ʃanərel'ig' ə'ha: h'iar ə'gut/ RT; *ní deatach athá uathu ar ao' chor*

/n'i: də'tax ə'ha: uəhə re: xər/ PR; *níos fearr ná mar athá in aon chuid eile*

/n'is f'ar na: mar ə'ha: in' ɛ:n xid' el'ə/ PF; *thá daoine eile ann, daoine athá*

teite /ha: di:n' el' aun, di:n' ə'ha: t'et'ə/ *thá a oiread bréag ar a' newspaper*

inniu ná thá 'n fhírinne /ha: rod b'r'iag er' ə n'u:sp'ɛ:pər ə'ŋ'uv na:

ha:n' i:r'iŋ'ə/ MT; *cad athá os do chionn?* /**kad ə'ha: əs də ʃaun/** PR; *cé aige is mó athá bailithe* /**k'e: g'e əs mu: ha: bal'əh'ə/** PR.

13.2 An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, spleách)

13.2.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá an fhoirm spleách *ná fuil mé* /**na: fil' m'e/** ann agus an fhoirm choibhneasta indéreach *a bhfuil mé* /**ə bil' m'e/**.

Samplaí: *féach anois ná fuil mé a' nisint aon éitheach*

/**h'iax ə'n'is na: fil' m'e n'isint' t' ein eh'əx/** TC; *thá's agat an rud a bhfuil mé ag cuimhneamh anois air* /**ha:s ə'gut rod ə bil' m'e ki:n'əv ə'n'is er'/** NB.

13.2.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá an fhoirm cheisteach *'bhfuil tú* /**bil' tu:/** agus an fhoirm choibhneasta indéreach *a bhfuil tú* /**ə bil' tu:/**, /**ə bil' tu/** ann.

Samplaí: *'bhfuil tú istigh, a Bhríd* /**bil' tu: ʃd'ig', ə v'r'i:d'/** TC; *an áit a bhfuil tú istigh anois* /**ən a:t' ə bil' tu əʃ'd'ig' ə'n'is/** MT.

13.2.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *go bhfuil sé* /**gə vil' ʃe:/**, /**gə vil' ʃe/**, /**gə bil' ʃe:/**, /**gə bil' ʃe/**, *an bhfuil sé* /**bil' ʃe:/**, /**bil' ʃe/**, *a bhfuil sé* /**ə bil' ʃe/**, *ná fuil sé* /**na: fil' ʃe:/**, /**na: fil' ʃe/**, *cá bhfuil sí?* /**ka: vil' ʃi:/**, *ná bhfuil se* /**na: vil' ʃe/**.

Samplaí: *dhéarfainn gu'b é sin an cúis [sic] go bhfuil sé 'mithe ar fad*

/**jarhiŋ' gə b'e: ʃin' ən ku:ʃ gə vil' ʃe: m'eh' ər fad/** PR; *ní dóigh liom go*

bhfuil sé ina cheart /**n'i: do: l'um gə vil' ʃe: nə ʃart/** TC; *is dócha go bhfuil sé*

in gach aon áit /**s do:xə gə vil' ʃe:ŋ' gə he:n a:t'/** EP; *ná deir mé leat go bhfuil*

sé 'mithe uaim? /**na: d'er' m'e l'at gə vil' ʃe m'ihə vuəm'/** RT; *is dócha go*

bhfuil sé sin ann fós, an bhfuil? /**s do:xə gə vil' ʃe ʃin' aun fo:s, ə bil'/** SC; *is*

dócha go bhfuil sé 'mithe /s doɪxə gə bil' ʃe: m'ihə/ DP; *is dóigh liom go bhfuil sé fíor* /s do: lum gə bil' ʃe f'ir/ TC; *an bhfuil sé agatsa?* /bil' ʃe: gʊtsə/ MCh; *an bhfuil sé ar siúl agat?* /bil' ʃe:ɪr ʃu:l ə'gʊt/ CB; *an bhfuil sé agaibh anois?* /bil' ʃe: giv' ə'n'is/ ED; *an bhfuil sé anois agat?* /bil' ʃe n'is ə'gʊt/ RT; *sin é an áit a bhfuil sé* /ʃin' e:n a:t' ə bil' ʃe/ SC; *ná fuil sé aige?* /na: fil' ʃe: g'e/ ED; *agus ná fuil sé sin fíor?* /agəs na: fil' ʃe: ʃin' f'ir/ TC; *agus deir siad ná fuil sé ró-mhaith (ró-va)* /agəs d'er' ʃiəd na: fil' ʃe: ro:'va/ NT; *nín aon lá sa tseachtain ná fuil sé id láimh agat* /n'ɪn' e:n la: [ɣa:] sə t'axd ɲa: fil' ʃed la:v' [ɣa:v'] ə'gʊt/ MT; *n'fheadar mé cá bhfuil sí* /n'adər m'e: ka: vil' ʃi:/ PF;*ach ná bhfuil [sic] sé chomh mór* /ax na: vil' ʃe: xu:n muər /PT.

13.2.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá an fhoirm choibhneasta indéach *a bhfuil mídne* /ə bil' m'ɪd'n'ə/ ann.

Sampla: *an pháirc a bhfuil mídne, mo mhuintir-se* /ən fa:r'k' ə bil' m'ɪd'n'ə, mə vaintər'ʃə/ RT.

13.2.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

13.2.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, sampla amháin atá agam, is é sin *go bhfuil siad* /gə vil' ʃiəd/.

Sampla: *tugann tú fé ndeara go bhfuil siad ag teacht* /tʊgən tu f'e: n'arə gə vil' ʃiəd ə t'axt/ DC.

13.2.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

13.2.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm spleách.

Samplaí: (le hainmfhocal): *ar shon go bhfuil ceann againn fhéin*

/er hon gə vil' k'aun ə'giŋ' h'e:n'/ PR; agus conas a thiteann amach go bhfuil
slí agat? /agəs konəs ə h'it'an ə'max gə bil' ʃl'i: ə'gut/ ED; mara bhfuil an roe
agat /marə bil' ə ro: gut/ MT; ná fuil na céirdeanna san ar fad imithe?

/na: fil' nə k'e:r'd'anə son er fad ə'm'ih'ə/ TC; 'bhfuil aon scéal aniar
agaibh? /bil' e:n' ʃg'ial [ʃg'iaɣ] ə'n'iər ə'giv'/ PT; 'bhfuil aon liafró agat?
/bil' e:n l'ia'fro: gut/ TC.

(sa bhfoirm choibhneasta): *éinne a bhfuil grá agam dho*

/aiŋ'ə vil' gra: gum ɣo/ PR; sin cúntas ná fuil age mórán daoine

/ʃin' ku:ntəs na: fil' g'e muə'ra:n di:n'ə/ RT; sin ceann eile a bhfuil dhá

leagaint aríst air /ʃin' k'aun el'ə vil' ɣa: l'agən't' ə'ri:ʃd' er'/ SC; sin é a'

chúis a bhfuil an t-iasc 'mithe gann /h'in' e: xu:ʃ bil' ə t'iəsk m'eh'ə gaun/

MT; thá carn focal sa leabhar san ná fuil in aon fhoclóir

/ha: karən fokəl sə l'əur sə na: fil' in' e:n okə'lo:r'/ SC; anois thá's age 'n

leaidín ná fuil a airde sin cá'il Corcaigh /ə'n'is ha:s ə'g'en' l'a'd'i:n' na: fil'

i:rd'ə ʃin' ka:l' korkə/ TC; dá bhfaighfeá crabaí go bhfuil boladh na n-úll

uaidh [sic] /a: vaih'a: kra'bi: gə bil' bolə [boɣə] nə nu:l [nu:ɣ] vuəg'/ TC; cé

acu go bhfuil siad san? /k'e: ə'ku gə vil' ʃiəd son/ ED.

13.3 An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, diúltach, foirmeacha gan bhéim)

13.3.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *nín mé* /n'i:n' m'e/, /n'i:n' m'i/, *ca'il mé?*

/kal' m'e/.

Samplaí: *nín mé siúráilte* /n'i:n' m'e ʃu:'ra:l't'ə/ RT; *nín mé cinnte* /n'i:n' m'e k'in't'ə/

MP; *nín mé chomh minic is a bhínn* /n'i:n' m'e xu:n m'in'ik' is ə v'i:ŋ'/ TC;

Sampla: *nín mé chomh maith is a bhí mé* /n'ín' m'i xu: ma is ə v'i: m'e/ TC; *ca'il mé anois?* /kal' m'e n'is/ NB.

13.3.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá an fhoirm *ca'íls tú* /kal's tu:/ ag cainteoir amháin.

Sampla: *a Shéamais, arsa mise, ca'íls tu ag dul anois?*

/h'iamis, arsə m'isə, kal's tu dol ə'n'is/ PT.

13.3.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *nín sé* /n'ín' se:/, /n'ín' se/ agus *cá'il sí* /ka:l' si:/ ann.

Samplaí: *nín sé sin cruinn agam* /n'ín' se: sin' kraɪŋ' ə'gum/ MP; *nín sé sin agamsa*

/n'ín' se: sin' ə'gumsə/ EP; *nín sé nach thimpeall deich mbliana 's daichead*

/n'ín' se nax h'aim'pəl [h'aim'pəy] d'e m'l'ianə s dahəd/ TC; *nín sé láidir*

/n'ín' se la:dər'/ DC; *'thá a fhios agam-sa cá bhfuil sí', adeir bean a' tí*

/ha:s ə'gumsə ka:l' si:/ TC.

13.3.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *nín míd* /n'ín' m'í:d'/ ann.

Sampla: *nín míd ag cuimhneamh* /n'ín' m'í:d' ə ki:n'əv/ PR.

13.3.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí agam.

13.3.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *nín siad* /n'ín' siəd/, *ca'il siad* /kal' siəd/,

Sampla: /ka:l' siəd/ ann.

Samplaí: *nín siad chún stad* /n'ín' siəd xu:n sdad/ MT; *nín siad agam anois*

/n'ín' siəd ə'gum ə'n'is/ CB; *ca'il siad imithe?* /kal' siəd ə'm'ih'ə/ NB; *cá'il*

13.4.4 *siad a chuigint?* /ka:l' siəd ə xig'in't'/ TC.

13.3.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí agam.

13.3.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal.

⁷² Féach *fuileas tú*, D.Ó Sé, *Gaeilge Chorca Dhuibhne*, §530 'is dócha gur foirm ghiorraithe *cai'ls tú* de *cá bhfuileas tú*'; Gerard Murphy, 'Notes on analogy in Middle Irish conjugation' in E. Ua Riain (eag.), *Féil-sgríbhinn Eoin Mhic Néill*, 72-81.

Samplaí: *nín díon ar na tithe* /n'ín' d'ín er nə t'ih'ə/ PR; *níl a oiread san ón Rinn*

/n'ín' ə rod son o:n raig'/ PR; *nín an rann anois acu*

/n'ín' ə raug ə'n'is ə'ku:/ PC; *nín éinne á dhéanamh inniu*

/n'ín' aig' a: janə ŋ'uv/ MT; *nín an sean-nós acu* /n'ín' ən ʃa'no:s ə'ku/⁷³ SC;

níl a fhios agam /n'iz'əs ə'gum/ DP; *bhuel, nín aon comharsan [sic] agat anois*

/vel', n'ín' ein ku:rsən ə'gut ə'n'is/ DP; *nín aon easnamh éadaigh orm*

/n'ín' ein asnəv iadig' o'rum/ TC; *nín ao' phioc dos na gabhair amuigh*

/n'ín' e: f'uk dəs nə gəur' ə'mu/ TC; *nín 'fhios agam* /n'ín' s ə'gum/ DC.

13.4 An Aimsir Ghnáthláithreach

13.4.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *bím* /b'ím'/, an fhoirm choibhneasta *a bhím*

/ə v'ím'/ agus an fhoirm dhiúltach *ní bhím* /n'i: v'ím'/ ann.

Samplaí: *bím sprionlaithe go maith* /b'ím' sp'r'auləh'ə gə ma/ TC; *spleách agus*

diúltach) agus bímíd fós, nuair a bhím ann, ach ní bhím...

/agəs b'ím'iz' fə:s, nuər' ə v'ím' aun, ax n'i: v'ím'/ SC.

13.4.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, *níl aon tsamplaí agam*.

13.4.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha, tá *bíonn sé* /b'ín ʃe:/ ann.

Samplaí: *bíonn sé sin acu* /b'ín ʃe: ʃin' ə'ku/ PR; *bíonn sé ag lorg a phárdún*

/b'ín ʃe: lorəg ə fa:r'du:n'/ TC; *bíonn sé ar siúl agam*

/b'ín ʃe: r su:l [ʃu:ɹ] ə'gum/ EP; *bíonn sé thíos* /b'ín ʃe: h'i:s/ SC.

13.4.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, is é atá ann ná *bímíd* /b'ím'iz'/.

13.5 An Aimsir Ghnáthcheis

13.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *bhíonn* /v'ig'/.

⁷³ /ʃa'no:s/: sampla de théarmaíocht nua ag teacht isteach agus gan í ag géilleadh dos na rialacha fóneolaíochta áitiúil. Bheadh coinne le /ʃanə'nu:s/.

Samplaí: *agus bímid fós, nuair a bhím ann, ach ní*

bhím.../agəs b'ím'id' fós, nuər' ə v'ím' aun, ax n'í: v'ím' / SC.

13.4.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí agam.

13.4.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *bíonn siad /b'ín fjəd/, a bhíonn siad /ə v'ín fjəd/, ní bhíonn siad /n'í: v'ín fjəd/ agus bíd /b'id' / ann.*

Samplaí: *bíonn siad ar siúl /b'ín fjəd er su:l/ PR; bíonn siad ag rince*

/b'ín fjəd ə rain'k'ə/ PR; ag oscailt a bhíonn siad anois

/əg osgil't' ə v'ín fjəd ə'n'is/ PR; ní bhíonn siad ach cúpla bliain ann

/n'í: v'ín fjəd ax ku:pələ [ku:pəyə] b'l'ien' aun/ PC; nuair a bhíonn siad ag amhrán, bíonn tarraingt sa nguth acu /nuər' ə v'ín fjəd ə gau'rain, / MP;

b'ín tarən't' sə ŋux ə'ku/ SC; Ceist: an mbíonn siad ag teacht anso i gcónaí?

Frg: ó bíd, bíd /o: b'id', b'id' / ED.

13.4.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

13.4.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal.

Samplaí: *ní bhíonn an sláinte ró-mhaith agam /n'í: v'ín ən slain't'ə ro:'va ə'gum/ NT;*

bíonn Úna Breathnach ag caint mar gheall uirthé

/b'ín u:nə burt'nax ə kain't' mar jaul er'h'ə/ ED; ní bhíonn i ngach rud ach

seal /n'í: v'ín' i ŋax rod ax jal/ SC; ar ndóigh, bíonn na feirmeoirí i gcónaí ag

cásamh ar an aimsir /ər nu: b'í: nə f'er'i'm'ur'í: ə gu:'ni: kasəv er'

ən aim'jir' / TC; bhuel, má bhíonn tart ort i rioth na hoíche

/vel', ma: v'ín tart ort ə r'ux nə hi:h'ə/ TC.

13.5 An Aimsir Ghnáthchaite

13.5.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *bhínn /v'ín' /.*

Samplaí: *bhínn ag féachaint orthu nuair a bhí mé an-óg*

/v'í:ŋ' ə f'iaxən't' orə nuər' ə v'í: m'an'ɔ:g/ PR; *agus bhínn ag déanamh*

léintreacha cniotálta do m'athair /agəs v'í:ŋ' ə d'ianə l'en't'r'əxə

kənə'taɪltə də mahər'/ PR; ní hé ná bhínn [sic] ag paidireoireacht

/n'í: h'e: nə: v'í:ŋ' ə padə'ro:r'əxt/ PR; *air sin a bhínn ag cuimhneamh*

/er' ʃín' ə v'í:ŋ' ə kɪ:n'əv/ PR; *bhínn thíos ar an tráig /v'í:ŋ' hɪs er ən tra:g'/*

PR; *bhínn ábalta ar na rudaí sin go léir a láimhseáil*

/v'í:ŋ' a:bəlt ər nə ro'di: ʃín' gə l'e:r' ə la:v'ʃaɪl/ NT; *bhínn amuigh leis*

/v'í:ŋ' ə'mu l'ej/ MP; *ní bheidís i bhfad anso nuair a bhínn buailte isteach sa*

leaba /n'í: v'ed'í:ʃ ə vad ən'so nuər' ə v'í:ŋ' buəl't'ə ʃd'ax sə l'abə/ MP;

Ceist: *an mbítheá ag éisteacht?* Frg: *ó, bhínn /ɔ:, v'í:ŋ'/ CB; bhínn ag cur in*

airde inneall /v'í:ŋ' ə kur ə'na:rd'ə ɪŋ'əl [ɪŋ'əɣ]/ TC; nuair a bhínn ag

caochadh súl /nuər' ə v'í:ŋ' ə ke:ɪxə su:l/ NB; bhínnse an-óg /v'í:ŋ'ʃ an ɔ:g/

MT.

13.5.2 Sa dara pearsa uimhir uatha níl agam ach dhá shampla agus iad san sa bhfoirm

cheisteach, *an mbítheá /ən m'í:hə:/*.

Samplaí: *nuair a bhí tusa óg, an mbítheá ag cniotáil?*

/nuər' ə v'í: tusə ɔ:g, ən m'í:h'a: ə kənə'taɪl/ NB; *an mbítheá fhéin ag dul*

ann? /ən m'í:h'a: h'e:n' ə dol [dɔɣ] aun/ ED.

13.5.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá *bhíodh sé/sí /v'í:x ʃe/, /v'í:x ʃeɪ/, /v'í:x ʃi:/*, an

fhoirm spleách go *mbíodh sé /gə m'í:x ʃe:/*, maraon leis an bhfoirm dhiúltach *ní*

bhíodh sé /n'í: v'í:x ʃe/ agus an fhoirm cheisteach *an mbídh /ən m'í:x ʃeɪ/ ann.*

Samplaí: *bhíodh sé sin in gach aon mbád* [sic] /v'ix se jin' ən' gə hein maid/ PR;

bhíodh sé ag faire orainne /v'ix se far' ə'riŋ'ə/ NB; *nuair (a) bhíodh sé tréis*

'mise Seán Dearg' a rá (cluiche a dh'imrití) /nuər' v'ix se t'r'e:ʃ m'isə ʃa:n

d'arəg ə r'a:/ PR; *bhíodh sé ag imirt an fliúit* /v'ix se g'im'ər't' ən' f'l'u:t'/

MCh; *bhíodh sé seo ag caint ar a' feirmeoireacht* [sic]

/v'ix se ʃo kain't' er' ə f'er'ə'm'u:r'əxt/ PC; *bhíodh sé ag cniotáil*

/v'ix se: kənə'taɪl'/ NT; *bhíodh sí ag dul 'dtí'n scoil* /v'ix si: ə do d'ien sgel'/

PC; *bhíodh sí gnóthach* /v'ix si: gə'nuz:həx/ MP; *ní bhíodh sé crosta a chuigint*

/n'ie v'ix se krosdə xig'ən't'/ PC; *n'fheadar mé ná go mbíodh sé amuigh acu*

/n'adər m'e na: gə m'ix se: mu ku/ ED; *sin mar a bhíodh sé*

/jin' mar ə v'ix se/ CB; *pé rud a bhíodh sé ag imirt*

/p'e: rod ə v'ix se: g'im'ər't'/ CB; *agus an mbíodh sé dian?*

/agəs ən' m'ix se: d'ien/ NB; *n'fheadar mé an mbíodh sí ag amhrán, b'fhéidir*

go mbíodh /n'adər m'en' m'ix si: gau'ra:n, b'e:ɪdər gə m'ix/ DC.

13.5.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is iad so na leaganacha atá ann: *bhímís* /v'ie:m'isʃ/,

bhímís-ne /v'ie'm'isʃn'ə/, *bhímíst* /v'ie:m'isʃd'/, *ní bhímíst* /n'ie v'ie:m'isʃd'/, *ní*

bhímís /n'ie v'ie:m'isʃ/, *bhíodh míst* /v'ix m'isʃd'/, *bhíodh míd* /v'ix m'ie:d'/,

bhíodh míde /v'ix m'ie:d'ə/.⁷⁴

Samplaí: *bhímís amuigh* /v'ie:m'isʃ ə'mu/ CB; *bhímís fuar* /v'ie:m'isʃ fuər/ MP; *nuair a*

bhímís óg /nuər' ə v'ie:m'isʃ o:g/ EP; *nuair a bhímís ag snámh*

/nuər' ə v'ie:m'isʃ ə sna:v/ DC; *mar a bhímís-ne a' lorg*

/mar ə v'ie'm'isʃn'ə lorəg [ʃorəg] /PR; *bhímísne leis* /v'ie:m'isʃn'ə l'es/ DC;

⁷⁴ *bhíodh mídne* /v'ix m'ie:d'n'ə/ leis, ann.

bhímíst ag iascaireacht scadán /v'í:m'í:sd' əg' iəsgər'əxd sgə'da:n/ NT;
bhímíst ag amhrán /v'í:m'í:sd' ə gau'ra:n/ SC; bhímíst thíos ins an ngleann
/v'í:m'í:sd' h'í:s əs ə ŋ'l'aun/ TC; bhímíst ag ithe bárnaigh
/v'í:m'í:sd' ə g'ih'ə ba:rnig'/⁷⁵ DC; ní bhímíst amuigh
/n'í: v'í:m'í:sd' ə'mu/MP; ní bhímís ró-dhéanach /n'í: v'í:m'í:s ro:janəx/ SC
bhíodh míst á dhéanamh /v'í:x m'í:sd' a: jianə/ PR; bhíodh míst ag seanachas
mar gheall air /v'í:x m'í:sd' ə janəxəs mar jaul er'/ PR; bhíodh míst i gcónaí
ag troid le Baile na nGall /v'í:x m'í:sd' ə gu:'ni: trid' l'e bal' nə ŋ'aul
[ŋ'auɣ]/ PC; bhíodh míd ag rioth abhaile /v'í:x m'í:d' ə r'ux ə'val'ə/ PC;
bhíodh míd teite linn abhaile /v'í:x m'í:d' t'et'ə l'íŋ' ə'val'ə/ MT; bhíodh míd ag
imirt /v'í:x m'í:d' ə g'im'ərt'/ CB; bhíodh míd, i gcónaí ⁷⁶/v'í:x m'í:d',
ə gu:'ni:/ PT; nuair a bhíodh míde ag comhaireamh /er' ə v'í:x m'í:d'ə ku:r'əv/
MT.

13.5.5 Sa dara pearsa uimhir iolra níl aon tsamplaí agam.

13.5.6 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *bhídís /v'í:d'í:s/, an mbídís lə m'í:d'í:s/, go mbídís*

13.5.7 Sa saothrachaibh, is é a3 an níl bhí /v'í:d'í:s/ ann.
/gə m'í:d'í:s/, cá mbídís /ka: m'í:d'í:s/, ní bhídís /n'í: v'í:d'í:s/, bhíodh siad
/v'í:x fíəd/ ann.

Samplaí: *bhídís ag déanamh ceannaibh le luachra, leis*

/v'í:d'í:s ə d'ianə k'anəv' l'e luəxrə, l'əf/ PR; bhíodh na fearaibh ann agus

bhídís san ag obair /v'í:x nə f'arəv' aun agəs v'í:d'í:s son ə gobir'/PR; bhíodh

na daoine, bhídís 'na gcoladh ansan /v'í:x nə dī:n'ə, v'í:d'í:s nə golə nson/ PR;

sprideanna is mó a bhídís ag caint air /sb'r'id'ənə s mu: v'í:d'í:s ə kain't' er'/

⁷⁵ Consan láir leathan anso, cé gur caol atá sa chaighdeán, .i. *bairnigh*.

⁷⁶ Foirm scartha in úsáid anso mar fhreagra ar cheist: *an mbíodh sibh ag trácht ar an iascaireacht?*

PR; *bhídís seo ag trácht ar an iascaireacht* /v'í:d'í: so tra:xd er' ən iəsgər'əxt/
 PC; *sin é a bhídís ag níocháin leis* /h'in' e: v'í:d'í:f ə n'í:'xə:n l'ej/ MT; *bhídís*
ag imirt /v'í:d'í:f ə g'im'ər't'/ TC; *bhídís ag treabhadh agus ag fuirseadh*
/v'í:d'í:f ə t'r'əu agəs ə fir'ʃə/MP; bhuel, bhídís go hálainn ar fad
/vel', v'í:d'í:f gə ha:lɪŋ' er fad/ ED; bhídís sin ag amhrán i bpáirteanna
/v'í:d'í: ʃɪn' ə gau'ra:n ə ba:r't'ənə/ SC; bhídís ag góilt don féar [sic]
/v'í:d'í:f ə go:l't' dən f'iar/ MP; bhídís thíos anso /v'í:d'í:f h'is ən'so/ SC;
bhídís go léir ag dul ag iascaireacht /v'í:d'í:f gə l'er' dol əg' iəsgər'əxt/ CB;
bhídís san ag múinteoireacht /v'í:d'í:f son ə mu:n't'or'əxt/ PT; *agus an mbídís*
go maith? /agəs ə m'í:d'í:f gə ma/ NB; *is dóigh liom go mbídís thíos sa seomra*
/s do: l'um gə m'í:d'í:f h'í: sə ʃaumərə/ CB; dhéarfainn go mbídís
/jarhɪŋ' gə m'í:d'í:f/ MP; cá mbídís ag cleachtadh? /ka: m'í:d'í:f ə k'l'əxdə/
 ED; *ní bhídís id chuileachta* /n'í: v'í:d'í:f ət xil'əxdə/NB; *bhíodh siad cóirithe*
go hálainn acu /v'ix ʃiəd ko:r'əh'ə gə ha:lɪŋ' ə'ku/ CB.

13.5.7 Sa saorbhriathar, is é atá ann ná *bhítí* /v'í:ti:/.

Samplaí: *bhítí á dhéanamh* /v'í:ti: a: ʃianə/ PR; *bhítí a' rioth as diaidh na daoine* [sic]
 /v'í:ti: ə r'ux as d'íə nə di:n'ə/ PR; *bhítí a' beiriú na prátaí* [sic] *dhóibh*
 /v'í:ti: b'e'r'u: nə pra:'ti: ʃo:v'/ PR.

13.5.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): *bhíodh saghas céilí againn* /v'ix saɪs k'e:l'í: ə'gɪŋ'/ SC;

bhíodh san go líofa ceart acu /v'ix son gə l'í:fə k'art ə'ku/ PF; *agus ansan,*
bhíodh againn rudeigint /agəs ən'son, v'ix ə'gɪŋ' rodəgɪn't'/ PR; *bhíodh na*
ba, bheidís ag bruín /v'ix nə ba, v'ed'í:f ə brɪ:n'/ PR; *ó, bhíodh an bualadh*

againn /o:, v'ix ən buələ [buəyə] gig'/ MCh; mhuise, ní bhíodh mórán ann
/ʃə, ni: v'ix muə'ra:n aun/ DP; an mbíodh tine agaibh?
/m'ix t'in'ə xna:v ə'giv'/ NB; an mbíodh scéalaíocht ar siúl agaibh?
/ən m'ix ʃg'ia'li:xd er ʃu:l ə'giv'/ ED; an mbíodh aon bhean ag seinnt ceoil?
/ə m'ix e: v'an ə ʃəin't' k'ol'/ ED; má bhíodh an t-airgead acu
/ma: v'ix ə tar'əg'əd ə'ku/ CB; ná bíodh rudeigint acu?
/na: b'ix rodəg'in't' ə'ku/ NB.
 (sa bhfoirm choibhneasta): *sin mar a bhíodh /ʃin' mar ə v'ix/ PR; san áit a*
mbíodh na fearaibh /sən a:t' ə m'ix nə f'ariv'/ PR; bib a bhíodh orainn
/b'ib' ə v'ix ə'riŋ'/ PR; saghas ceiliúradh mór a bhíodh ann
/sais k'e'l'u:rə muər ə v'ix ən/ NB; cé a bhíodh ann? /k'e: v'ix aun/ ED; cá
mbíodh m'athair ag caint le Mici? /ka: m'ix mahər' ə kain't' l'e m'ik'i:/ ED;
tithe ceann tuí ar fad a bhíodh ann /t'ih'ə k'aun ti: er fad ə v'ix aun/ NT; siúl
fada a bhíodh acu /ʃu:l [ʃu:ɣ] fadə v'ix ə'ku/ PC; beirithe a bhíodh gach ao'
rud /b'er'əhə v'ix gə he: rod/ MT; n'fheadar mé cad a bhíodh ann
/n'adər m'e kad ə v'ix aun/ MP; an Comedian a bhíodh i mbun an bhaighnne
[an bhainne] /ən kə'm'id'iən' ə v'ix ə mun ən vaig'ə/ PF; na mná go mbíodh
páistí acu /nə mə'na: gə m'ix pa:ʃ'd'i: ku/ CB; an raibh aon áit go mbíodh cáil
sprideanna air? /rev' e:n a:t' gə m'ix ka:l' sb'r'id'ən er'/ NB.

13.6 An Aimsir Chaite (neamhspleách)

13.6.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *bhí mé* /v'i: m'e:/, /v'i: m'e/,

/v'i: m'ə/, /v'i: m'i/ agus an fhoirm tháite bhíos /v'is/, an fhoirm threisithe
bhíos-sa /v'isə/ agus an fhoirm scartha bhí mise /v'i: m'isə/.

Samplaí: *nuair a bhí mé ar scoil* /nuər' ə v'i: m'e: er sgel'/ PR; *bhí mé ann go minic* /v'i: m'e: aun gə m'in'ik'/ DP; *bhí mé i mbun feirmeoireacht ó rugadh mé* /v'i: m'e: ə mun f'er'ə'mu:r'əxd o: rugəg m'e:/ PF; *cad air a bhí mé ag caint?* /kad er' ə v'i: m'e kain't'/ PR; *bhí mé ag dul dtí'n scoil* /v'i: m'e dol [doy] d'in sgel'/ PC; *bhí mé ró-bheag* /v'i: m'e ro:v'eg/ MP; *'dé méid bliain a bhí mé?* /d'e: m'ed' b'l'iən' ə v'i: m'ə/ PC; *bhí mé amuigh iontu* /v'i: m'ə mu ntə/ MT; *bhí mé an-óg* /v'i: m'an o:g/ PC; *bhí mé ann deich mbliana* /v'i: m'aun d'e m'l'iənə/ PC; *bhí mé níos bríomhaire nuair a bhí mé níos óige* /v'i: m'i n'is b'r'i:vir'ə ner' ə v'i: m'i n'is o:g'ə/ TC; *Ceist: an raibh tusa ansan?* Frg: *ó, bhíos* /o:, v'is/ PF; *bhíos ag léamh* /v'is ə l'ev/ DC; *nuair a bhíos fiche bliain d'aois* /nuər' ə v'is f'ih'ə b'l'iən' di:s/ MP; *nuair a bhíos-sa im leainín* /nuər' ə v'is əm' l'a'n'i:n'/ DP; *bhíos-sa ag obair le daoine ó Mayo* /v'isə gobir' l'e di:n' o: m'e:o:/ PR; *bhí mise, 'sé sin, nuair a bhí mo mháthair beo* /v'i: m'isə, se: si nər' ə v'i: mə və'hir' b'o:/ MCh; *nuair a bhí mise óg* /nuər' ə v'i: m'isə o:g/ DP.

13.6.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, tá *bhí tú* /v'i: tu:/, agus *bhí tusa* /v'i: tusə/ ann.

Samplaí: *bhí tú ag trácht, ó chian(aibh) ansan, ar na dramaí*

/v'i: tu: tra:xd, o: ġiən ən'son, er nə dra'mi:/ NB; *nuair a bhí tusa óg, an mbítheá ag cniotáil?* /nuər' ə v'i: tusə o:g, ən m'i:h'a: ə kənə'tail'/ NB.

13.6.3 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *bhí sé* /v'i: se:/, /v'i: se/, *bhí sí* /v'i: si:/, ní raibh sé /n'i: re se:/.

Samplaí: *bhí sé ar leaba a bháis agus bhí sí a d'iarraidh an creideamh a mhúineadh dho* /v'i: se: er l'abə va:ʃ agəs v'i: si: d'iərə n k'r'ed'əv ə vu:nə yə/ PR; *bhí gach éinne ag obair ó bhí sé hocht bliain [sic] d'aois*

/v'i: gə h'aiŋ'ə gobir' o: v'i: se: hoxt b'l'iən' di:ʃ/ DP; *bhí sé ana-mhaith (ana-va)* /v'i: se: anə'va/ NT; *bhí sé leagtha amach le pianta*

/v'i: se l'akəhə max l'e p'iəntə/ MCh; *bhí sé ag faire* /v'i: se far'ə/ RT; *bhí sé níos mire* /v'i: se n'i:s m'ir'ə/ MT; *bhí sé ana-chliste* /v'i: 'ʃanə'ɟl'iʃd'ə/ PC; *cad a bhí sí ag dul a dhéanamh* /kad ə v'i: ʃi: dol [doy] ə jianə/ MT; *bhí sí le teacht* /v'i: ʃi: l'e t'axt/ PF; *bhí sí 'na bean, siúir, bean rialta*

/v'i: ʃi: nə b'an, ʃu:r', b'an riəltə/ MCh; *bhí, ach ní raibh sé ann lem' linn-se*

/v'i:, ax n'i: re se: aun l'em' l'aiŋ'ʃə/ PR.

13.6.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *bhíomar* /v'i:mər/, *bhíomarna* /v'i:mərnə/, *bhí míd* /v'i: m'i:d'/ *bhímídne* /v'i:m'i:d'n'ə/, *bhí míde* /v'i: m'i:d'ə/, *bhí sinne* /v'i: ʃiŋ'ə/

Samplaí: *cuid des na rudaí a bhíomar a dhéanamh* /kid'əs nə ro'di: ə v'i:mər ə jianə/

PR; *bhíomar amuigh inti sin* /v'i:mər ə'mu in't'i ʃin'/ NT; *mar bhíomar ró-*

13.6.6 *thapaidh* /mar v'i:mə rə'hapig'/ PR; *bhíomar ag dul i bhfolach*

/v'i:mər ə dol ə və'lax/ CB; *bhíomar ró-fhada ó bhaile*

Samplaí: /v'i:mər rə:ad [yo:ad] o: val'ə/ TC; *bhíomar ag déanamh ceann eile*

/v'i:mər ə d'ianə k'aun el'ə/ PR; *bhíomar, cuid againn óg agus cuid againn*

aosta /v'i:mər, kid' ə'giŋ' o:g əgəs kid' ə'giŋ' e:sdə/ MCh; *nuair a bhíomar*

óg /nuər' ə v'i:mər o:g/ MP; *bhíomar go léir muinteartha lena chéile*

/v'i:mər gə l'er' maintərə l'enə ɟe:l'ə/ PF; *bhíomar ag dul thimpeall ag*

bailiú /v'i:mər ə dol h'aim'pəl [h'aim'pəy] ə ba'l'u:/ DP; *bhíomarna sásta*

leis sin /v'i:mərnə sa:sdə l'e ʃin'/ PR; *bhí míd an-óg* /v'i: m'i:d' anə:g/ PC;

[ag] *ringeáil ar fad a bhí míd* /riŋ'a:l' er fad ə v'i: m'i:d'/ MT; *bhí míd ag*

déanamh maith go leor /v'i: m'í:d' ə d'ianə ma g'l'oir/ PT; bhí míd amuigh ar
a' gcé /v'i: m'í:d' mu er' ə g'e:/ MT; nuair a bhí míd ag dul amach 'dtí'n
bhfarraige /nuər' ə v'i: m'í: dol [doy] ə'max d'í:n varəg'ə/ MT; an seana-
thig a bhí mídne ann, ceann tuí a bhí air
/ən ʃanə'h'ig' ə v'i: m'í:d'n'ə aun, k'aun ti: v'i: er'/ PT; na scaddáin a bhí
míde a mharú /nə sgə'da:n' ə v'i: m'í:d'ə va'ru:/ MT; nuair a bhí sinne óg,
bhí'n Rinn an-fhada uainn /nuər' ə v'i: ʃiŋ'ə o:g v'í:n raig' an'adə vuəŋ'/
DP.

13.6.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, tá bhíobhair /v'í:vír'/ ann.

Samplaí: conas a chaitheabhair an t-am nuair a bhíobhair saor ón obair?

/konəs ə xah'əvər' ən taum nuər' ə v'í:vər' se:r o:n obir'/ NB; bhuel,
bhíobhair ag trácht ar scolaíocht ansan ó chiana(ibh)
/vel', v'í:vər' ə tra:xd er' sgo'li:xd ən'son o: ʃiənə/ TC; bhíobhair ró-fhada
ón scoil /v'í:və ro:adə o:n sgel'/ NB.

13.6.6 Sa triú pearsa uimhir iolra, is é atá ann ná bhíodar /v'í:dər'/ agus bhí siad

/v'í: ʃiəd/.

Samplaí: bhíodar ana-thabhartha don bheirt sin /v'í:dər anə'həurə dən v'er't' ʃin'/

PR; bhíodar beag, ní rabhadar mór /v'í:dər b'eg, n'í: rəudər muər/ NB; agus
thíos ansan a bhíodar? /agəs h'í:s ən'son ə v'í:dər/ ED; bhíodar beag
/v'í:dər b'eg/ RT; n'fheadaraíomar fén saol cad a bhíodar a rá
/n'adə'ri:mər f'e:n se:l [sery] kad ə v'í:dər ə r'a:/ PR; bhíodar go diabhail
chun na stocaí a chaitheamh /v'í:dər go d'íəl' xu: nə sdo'ki: ə xah'əv/ MCh;
bhíodar go léir ag teacht /v'í:dər gə l'er' ə t'axt/ PC; bhíodar á gcur fadó,
gan Aifreann, gan dada /v'í:dər a: gur fə'do:, gan afərən, gan dadə/ MT;

nuair a bhíodar ag tarraingt na líonta /nuər' ə v'ɪ:dər ə tarən't' nə l'ɪntə/
 SC; *bhíodar ana-dheas* /v'ɪ:dər anəjas/ DP; *nuair a bhíodar ag rioth*
/nuər' ə v'ɪ:dər ə r'ux/ TC; *bhíodar ró-leabhair* /v'ɪ:də ʔo: l'əur'/ TC;
bhíodar ana-cheanúil ar a chéile /v'ɪ:dər 'anəʃa'nu:ɪl' er' ə ʃeɪl'ə/ PT; *bhí siad*
ana-chrosta ar fad /v'ɪ: ʃɪəd anə xrosd er' fad/ PC; *bhí siad 'mithe ar a'*
gCouncil /v'ɪ: ʃɪəd m'eh'ə er' ə gaunsɪl'/ MCh.

13.6.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí ann.

13.6.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): *ó, bhí go leor ag maireachtain' ann*

/o:, v'ɪ: gə l'ɔ:r ə m'r'axdən' ən/ MCh; *bhí ochtar sa chlann* /v'ɪ: ɔxdər sə xlaun/
 PC; *sea, bhí'n ceart agat amhrán a reá* (= ba cheart duit amhrán a rá)
 /ʃa, v'ɪ:n' k'art ə'gut au'ra:n ə r'a:/ EP; *bhí diméin talún aige*
 /v'ɪ: d'ə'm'e:n' ta'lu:n [ta'yu:n] ə'g'e/ TC; *bhí áthas orm sibh a theacht chugham*
 /v'ɪ: a:həs ə'rəm ʃɪv' ə h'axt xu:m/ PT.

(sa bhfoirm choibhneasta): *tithe tuí a bhí ann* /t'ih'ə ti: ə v'ɪ: aun/ PR; *Máiréad de*
Paor a bhí ar mo sheanamháthair /ma:r'ɪad d'ə pe:r ə v'ɪ: er mə hanəva:hɪr'/
 PR; *agus cad a bhí ansan?* /agəs kad ə v'ɪ: ən'son/ NB; *b'íontach a' Ghaeilinn a*
bhí aici /bu:ntəx ə ʔeɪl'ɪŋ' ə v'ɪ: k'i/ PC; *buachaillí a bhí go maith*
 /buəxil'i: ə v'ɪ: gə ma/ MP; *sin é an fear a bhí an scéal san aige ar dtuís*
 /ʃɪn' e:n f'ar ə v'ɪ:n ʃg'ɪal son ə'g'e r du:ʃ/ SC.

13.7 An Aimsir Chaite (spleách)

13.7.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha is é atá ann ná *raibh mé* /re m'e:/, /re m'e/,
 /rə m'ə/ agus an fhoirm tháite den mbriathar, *rabhas* /rəus/ agus leis an mír
 threise *rabhas-sa* /rəusə/.

Samplaí: ní raibh mé beatha 'n uair sin /n'i: re m'e: b'erhə n uər' jin'/ TC; ní dh'fhoghlaim mé ao' Bhéarla go dtí a raibh mé thimpeall dhá bhliain déag /n'i: ɣəuli [ɣəuyə] m'e: e: v'iarlə [v'iarɣə] gə d'i: ə re m'e h'aim'pə ɣa: v'l'ien' d'iaɡ/ SC; sin é 'n uair déanach [sic], is dócha, go raibh mé ann /h'in' e:n uər d'ianəx, əs do:ɣə, gə re m'e aun/ PR; ní raibh mé sásta, bíodh gur chaith mé a bheith /n'i: re m'e sa:sdə, b'i:x gər xa m'e: v'e/ MCh; bhí, go raibh mé cheithre bliana déag /v'i:, gə re m'e ɟer'ə b'l'ienə d'iaɡ/ DP; ní raibh mé riamh amuigh i mbád seoil /n'i: rə m'ə riəv ə'mu ə ma:ɪd ʃo:l'/ MT; ní rabhas ach im' gharsúinín an-óg /n'i: rəus ax im' ɣar'su:n'i:n' ano:g/ MP; ní rabhas-sa ach – naoi lá a bhí misa [sic] ag dul amach /n'i: rəusə ax, ne: la: ə v'i: m'isə dol ə'max/ PR; ní rabhas-sa pósta an uair sin /n'i: rəusə po:sdə n uər' jin'/ PR.

13.7.2 Sa dara pearsa uimhir uatha is é atá ann ná raibh tú /n'i: re tu:/, /re tu/, /rev' tu:/.

Samplaí: ó, ní raibh tú /o:, n'i: re tu:/ EP; an raibh tú? /re tu/ NB; shíl mé go raibh tú 'mithe go Meirice /h'i:l' m'e gə re tu m'ih'ə gə m'er'ik'ə/ PC; an raibh tú age 'n céilí aréir? /rev' tu g'en' k'e:l'i: re:r'/ EP.

13.7.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha is é atá ann ná raibh sé/sí /re ʃe/, /re ʃe:/, /rev' ʃe:/, /re ʃi:/.

Samplaí: bhí a fhios agam go raibh sé uaidh fios a dh'fháilt conast é a dhéanamh /v'i:s ə'gum gə re ʃe vuəɡ' f'is ə ɣa:l't' konəsɔ e: ʃianə/ PR; is é 'n áit a raibh sé sin, ach.../ʃe:n a:t' ə re ʃe ʃin', ax/ RT; ná raibh sé go hiontach? /na: re ʃe gə hu:ntəx/ TC; ní raibh sé sin ann /n'i: re ʃe ʃin' aun/ MCh; ní

raibh sé ró-dhona /n'í: re je ro:'yuna/ CB; pé áit a raibh sé /p'aít' ə re je/ TC;
 ar shon go raibh sé seacht nó hocht mbliana déag /er hon gə re je
 saxt nu: hoxt m'l'ienə d'iaɡ/ TC; ach ní raibh sé ann lem linn-se
 /ax n'í: re je: aun l'em' l'aiŋ'ʃə/ PR; agus cé léi go raibh sé pósta?
 /agəs k'e: l'e: gə re je: poisdə/ ED; an áit a raibh sé /ən aít' ə rev' je:/ PR;
 an raibh sí chomh crosta leat fhéin? /re ʃi: xu: krosdə l'at 'h'ein'/ NB; ní raibh
 sí ró-mhaith (ró-va) /n'í: re ʃi: 'ro:'va/ PC; ní dóigh liom go raibh sí ag tréigint
 a chuigint /n'í: do: l'um gə re ʃi: t'r'e:g'ən't' ə xig'ən't'/ MP; ní raibh sí dhá
 bhliain déag /n'í: re ʃi: ɣa: v'l'ien' d'iaɡ/ PR.

- 13.7.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra, is é atá ann ná *rabhamar* /rəumər/, *rabhamarna*
 /rəu'murnə/, *raibh míd* /rev' m'í:d'/.
 13.7.7

Samplaí: ní *rabhamar* lena chéile /n'í: rəumər l'enə ɟe:l'ə/ EP; is dóigh liom go
rabhamar níos fearr as /s do: l'um gə rəumər n'is f'a:r as/ PR; ní *rabhamar*
 ag braith go hiomlán orthu /n'í: rəumər ə bra gə humə'la:n [humə'ɣa:n]
 orhə/ MP; is dóigh liom-sa go *rabhamarna* i bhfad níos measa
 /s do: l'umsə gə rəu'murnə vad n'is m'asə/ PR; ní *rabhamarna* tagaithe ar
 an saol /n'í: rəu'murnə takəh'ə er ən seil/ ED; bhí gach éinne 'reá go raibh
 míd caillte /v'í: gə h'aiŋ'ə r'a: gə rev' m'í:d' kail't'ə/ MT.

- 13.7.5 Sa dara pearsa uimhir iolra tá *rabhabhair* /rəuvər'/ ann.

Sampla: an *rabhabhair* 'mithe an uair sin? /rəuvər' m'eh'ə n uər' ʃin'/ NB.

- 13.7.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *rabhadar* /rəudər'/ agus deir cainteoir amháin *raibh*
iad /rev' iəd/.

13.7.8 Faighimid an briathar le hainm/hocai agus an briathar sa t-úrú chomh maith.

Samplaí: *ní rabhadar san againne* /n'i: rəudər sən ə'gɪŋ'ə/ PR; *n'fheadar mé an*

rabhadar ann riamh /n'adər m'e rəudər aun riəv/ PR; *an dream go rabhadar*

ag obair dóibh /ən draum gə rəudər ə gobər' dɔɪv'/ PR; *an rabhadar san*

imithe amach róimpi? /ə rəudər sən ə'm'ih'ə mɑx ru:mpə/ NB; *bhíodar go*

deas, ní rabhadar ró-dhona /v'i:dər gə d'as, n'i: rəudər rɔ:ɣunə/ MCh; *ná*

rabhadar san trasna an bhóthair, an rabhadar?

/na: rəudər sən trasnə ən vɔ:hɪr', ə rəudər/ ED; *ní rabhadar ar an saol*

/n'i: rəudər ɛr ə seil [seɪɣ]/ RT; *ó, is dócha go rabhadar*

/ɔɪ, əs dɔɪxə gə rəudər/ RT; *cá rabhadar san, ná rabhadar thíos sa pháirc?*

/ka: rəudər sən, na: rəudər h'i: sə fɑ:r'k'/ ED; *cá rabhadar roimhe sin?*

/ka: rəudə rai ʃɪn'/ ED; *an áit a rabhadar* /ən aɪt' ə rəudər/ PR; *an rabhadar*

ag ithe 'n isac, n'fheadar mé? /rəudər ə g'ih' ən iəsk, n'arə m'ə/ MT; *ach go*

rabhadar san sa mbád aige /ax gə rəudər sən sə maɪd ə'g'e/ MT; *shíl sí go*

rabhadar /h'i:l' ʃi: gə rəudər/ MP; *ní rabhadar san gaolmhar dúinne ar ao'*

chor /n'i: rəudər sən ɡeɪlvər [ɡeɪvər] du:ŋ'ə r ɛ: xɔr/ PF; *ní rabhadar san*

tógtha /n'i: rəudər sən tɔɪkə/ CB; *ní raibh iad san ach ocht bpinge*

/n'i: rev' iəd sən ax ɔxt b'ɪŋ'ə/ DP.

13.7.7 Sa saorbhriathar is é atá ann ná *rabhadh* /rəug/.

Samplaí: *ní rabhadh ag múineadh aon Ghaeilinn dúinn*

/n'i: rəug ə mu:n'ə ɛ: ɣeɪ'l'ɪŋ' du:ŋ'/ PR; *sin é an chúis a rabhadh ag tabhairt*

'an Bhealtaine mhéileach' air /h'in' ɛ: xu:ʃ ə rəug ə təur't' ə v'aultin'ə

[v'auytin'ə] v'eɪl'əx ɛr'/ TC.

13.7.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): *bhí ana-áthas orm go raibh a oiread san suim aige ann*
/v'i: anə aihəs rom gə rev' ə'rod son saim' ə'g'ə aun/ PR; *agus maran raibh*
an ceart agat /agəs marən rev' ən' k'art ə'gut/ PR; *a' b'amhlaidh go raibh an*
slua i bhfad níos mó? /əb aulə gə rev' ən sluə vad n'i:s mu:/ NB; *ní raibh aon*
airgead aige /n'i: ərv e:n ar'əg'əd ə'g'e/ MCh; *an raibh aithne agatsa ar*
Dónall [sic]? /rev' ah'ən'ə guts ər du:nəl/ MCh; *ná raibh tigh eile thíos*
ansan? /na: rev' t'ig' el'ə h'i:s ən'son/ ED; *ní raibh na tráiléirí móra ann*
/n'i: rev' nə tra:l'er'i: muər aun/ NT; *ní raibh uaidh fhéin pósadh, agus ní*
raibh uaidh mise a phósadh [.i. go bpósfainnse]
/n'i: rev' vuəg' h'e:n' po:sə, agəs n'i: rev' vuəg' m'ij ə fo:sə/ PC; *ní raibh a*
fhios agam /n'i: rev'əs ə'gum/ MP; *ní raibh aon Bhéarla agam an uair úd*
/n'i: rev' e:n v'iarlə gum ən uər' u:d/ PF; *ní raibh a fhios agam*
/n'i: revəs ə'gum/ PF; *ná raibh ana-cheol acu? /na: rev' 'anə'çol ə'ku/* ED; *ní*
raibh fiú amháin aon capall [sic] bata nó aon diabhal acu
/n'i: rev' f'u: vaim' e:n kapəl [kapəy] batə nu: e:n d'iəl [d'iəy] ə'ku:/ EP; *ní*
raibh ann ach tithe ceann tuí /n'i: rev' aun ax t'ih'ə k'aun ti:/ PR; *ag féachaint*
cá raibh uimhir a deich /f'iaxən't' ka:rv' iv'ir' ə d'e/ TC; *agus, ná raibh gach*
ao' rud déanta /agəs na: rov' gə he:rd d'iantə/ PT.

(sa bhfoirm choibhneasta): *ní raibh aon tigh ann ná raibh Cros Bríd' saíte in*
airde /n'i: rev' e:n t'ig' aun na: rev' kros b'r'id' sa:t'ə na:rd'ə/ PR; *dá mbar*
bean í ná raibh pósta /da: mər b'an i: na: rev' po:sdə/ PR; *sin é an áit a raibh*
ti' Chatháin na mBóithre /h'in' e: n a:t' ə rev' t'ə xa'ha: nə mo:r'ə/ RT; *éinne*
a raibh bád acu /aiŋ'ə rev' ba:d ə'ku:/ PR; *an áit a raibh a' banc*

13.10 /ən aɪt' ə rev' ə baʊŋk/ MT; na daoine go raibh an Gaeluinn [sic] go maith acu

13.10.1 /nə di:n'ə gə rev' ən geilɪŋ' [geɪɪŋ'] gə ma hə'ku/ PF; sin rud ná raibh age
cuid mhaith daoine /ʃɪn' rod na: rev' ə'g'e kid' va di:n'ə/ TC; mar a raibh
leaba chun luí ann /mar ə rev' l'ab'ə xu:n li: [yɪ:] aun/ TC.

Samplaí: beidh mé, le caint le Dá [na] Rannair ar chéist /b'e m'e, l'e kʌns d'e/ PR;

13.8 An Modh Ordaitheach

13.8.1 Is sa dara pearsa uimhir uatha dearfach, bí /b'i:/ agus diúltach ná bí /na: b'i:/, atá
an chuid is mó des na samplaí anso.

Samplaí: thocam, bí anso istigh agena leathuair tar éis a naoi

/hokəm, b'i: ən'so ʃd'i g'enə l'a'huər' t'r'e:ʃ ə ne:/ PR; bí ag caint Gaeilinn'
leis /b'i: kain't' geil'ɪŋ' l'e:ʃ/ DC; ná bí ró-luath ar maidin, arsa sí liom-sa
/na: b'i: rə: luəx er' mad'ən', ersə ʃi: l'umsə/ PT; ná bí ag caint anois
/na: b'i: kain't' ə'n'ɪʃ/ TC; ná bí a' trácht! /na: b'i: traxt/ CB; agus ná bí
náireach /agəs na: b'i: na:r'əx/ TC.

13.8.2 Sa triú pearsa uimhir uatha tá dhá shampla a bhfuil ainmfhocal mar ainmní iontu
seachas forainm.

Samplaí: bíodh a fhios agatsa é sin /b'ixəs ə'guts e: ʃɪn'/ PR; ná bíodh aon chaduaic
ort /na: b'ix e: xaduək' ort/ TC.

Tá sampla eile ann ina bhfuil clásal mar ainmní.

Sampla: ní raibh mé sásta, bíodh gur chaith mé a bheith /n'i: re m'e sa:sdə, b'ix
gər xa m'e v'e/ MCh.

13.9 An Modh Foshuiteach, Láithreach (Guítheach)

13.9.1 Dhá shampla ar fad atá anso agam.

Samplaí: go raibh míle maith agat /gə rə m'i:l'ə mah ə'gut/ SC; ná raibh an stáca
fhéin agat /na: rev' ən sda:kə h'e:n' ə'gut/ PR.

13.10 An Aimsir Fháistineach

13.10.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *beidh mé* /b'e m'e:/, *an mbeidh mé?*

/m'e m'e/, *go mbeidh mé* /gə m'e m'e/, *bead-sa* /b'edsə/, *ní bhead-sa*

/n'i: v'edsə/ agus *má bheidh mé* /ma: v'e m'e:/ ann.

Samplaí: *beidh mé, le cúnamh Dé* [mar fhreagra ar cheist] /b'e m'e:, l'e ku:nə d'e:/ PR;

an mbeidh mé ann? /m'e m'e aun/ PR; *fan go mbeidh mé ag caint leis*

/fan' gə m'e m'e kain't' l'ej/ TC; *bead-sa suas leis sin* /b'edsə suəs l'e jin'/

TC; *ní bhead-sa beo chun é dh'fheiscint* /n'i: v'edsə b'o: xu:n e: jefg'in't'/ PR;

ba bhreá liom tú a bheith pósta, mar ní bhead-sa agat i gcónaí

/bə v'r'a: l'um tu v'e po:sdə mar n'i: v'eds ə'gut ə gu:n'i:/ TC; *déarfaidh mé,*

má bheidh mé inniúil air /d'iarhə m'e, ma: v'e m'e: n'u:il' er'/ EP.

13.10.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá *beidh tú* /b'e tu:/, /b'e tu/, *a bheidh tú* /ə v'e tu/

agus /ə v'e tu:/, *mara mbeidh tú* /marə m'e tu/ agus *beidh tusa* /b'e tusə/ ann.

Samplaí: *beidh tu, agus thar n-ais* /b'e tu:, agəs har na:/ PR; *beidh tú ag gáire*

amárach /b'e tu: ga:r'ə ma:r'əx/ TC; *beidh tú luath do dhaothaint*

/b'e tu luəx də ye:xən't'/ TC; *cathain a bheidh tú ag gearradh?*

/kah'in' ə v'e tu g'arə/ MP; *pé faid a bheidh tú ann* /p'e: fad' ə v'e tu: aun/

TC; *mara mbeidh tú maith* /marə m'e tu ma/ PR; *mara mbeidh tú, beidh an*

bolta ar an doras /marə m'e tu, b'eg' ən bolt [boxt] er' ən dorəs/ PR; *ó,*

beidh tusa agam, arsa mise liom fhéin /o:, b'e tus ə'gum, arsə m'isə

l'um h'e:n'/ TC.

13.10.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha tá *beidh sé* /b'e se:/, /b'e se:/, *a bheidh sé* /ə v'e se:/

ann.

Samplaí: *beidh sé ina ghála* /b'e ʃe nə ɣa:lə [ɣa:ɣə] / MT; *ar ndóigh, beidh sé ann, deireadh an tseachtain* [sic] /ar nu:, b'e ʃe: aun, d'er'ə n t'axdən'/ DP; *sa tí 'n ósta, is dócha, a bheidh sé go luath* /sə t'in o:sdə, s do:ɣə, v'e ʃe: gə luəx/ DP; Ceist: *an mbeidh sé ann?* Frg: *ó, beidh* /o:, b'eg'/ NT.

13.10.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra is é atá ann ná *beimid* /b'em'i:d'/.
 13.11 *Ag Moch Caimhíll* ch

Samplaí: *beimid ag caint uair éigint eile* /b'em'i:d' ə kain't' uər' e:g'an't' el'ə/ SC; *ó, beimid i gcuileachta* /o:, b'em'i:d' i gil'əxdə/ TC; *beimid déanach* /b'em'i: d'ianəx/ TC.

13.10.5 Sa dara pearsa uimhir iolra sampla amháin atá ann, mar atá: *a bheidh sibh* /ə v'e ʃiv'/

Sampla: *go mba seacht bhfearr a bheidh sibh* /gə mə ʃaxt v'a:r ə v'e ʃiv'/ PR.

13.10.6 Sa tríú pearsa uimhir iolra, sampla amháin atá ann, mar atá *beidh siad* /b'e ʃiəd/.

Sampla: *beidh siad chugainn go luath, is dócha* /b'e ʃiəd xu:ɲ' gə luəx əs do:ɣə/ PR.

13.10.7 Sa saorbhriathar, níl aon tsamplaí agam.

13.10.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): ' *mbeidh cupán tae agat?* /m'eg' kə'pɑ:n t'e: gət/ MCh;

agus beidh ceann acu agat /agəs b'eg' k'aun ə'ku gut/ RT; *déanfaidh mé, fé*

bheidh deireadh agat /d'ianhə m'e, f'e: v'eg' d'er'ə gut/ CB; *agus a bheith*

ag obair leat go dtí ' mbeidh⁷⁷sé dhá cheann déag ar dhoimhneacht agat

/agəs v'e gobir' l'at d'i: m'eg' ʃe ɣa: ʃaun d'iag

er ɲiɲ'əxd ə'gut/ PR.

⁷⁷ Ní raibh an leagan /m'eg' ʃe:/ ag an gcainteoir, ach sa sampla so is amhlaidh a bhí sí chun rud éigint eile a rá agus bhí sos san abairt fér thosnaigh sí arís.

(sa bhfoirm choibhneasta): *sin stór ná bheidh* [sic] *caite acu súd go bráth*
 /**ʃin' sdoir na: v'eg' kat'ə ku: súd gə braɪx**/ (as an dán 'Na Prátaí Dubha')
 PR; *duine amháin a bheidh ann i gcónaí* /**din' ə'va:n' ə v'eg' aun ə gu:'ni:**
 PR; *pé'n slí a bheidh an saol* /**p'e:n ʃl'i: ə v'eg' ən seil** [seɪɹ]/ PC; *fad ná*
beidh a eireaball ar a dhrom /**fad na: b'eg' er'əbəl** [er'əbəɹ] **er'ə ɣrəum**/
 TC; *beidh cuid mhór 'od lorg* /**b'e kid' vuər əd loræg**/ TC.

13.11 An Modh Coinníollach

- 13.11.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *bheinn* /**v'eg'**/, dá mbeinn /**a: m'eg'**/, má
bheinn /**ma: v'eg'**/, go mbeinn /**gə m'eg'**/.

Samplaí: *bheinn a d'iarraidh cúnamh a thabhairt do* /**v'eg' ə d'iarə ku:nə hæur do**/
 MP; *nuair a bheinn ag iompó isteach* /**nuər' ə v'eg' ə g'aum'po: ʃd'ax**/
 MP; *ba chuma liom cad a bheinn ag déanamh*
 /**bə xumə l'um kad ə v'eg' ə d'ianə**/ MP; *bheinn ag tarraingt an dró*⁷⁸
 /**v'eg' ə tarən't' ən dro:**/ MT; *dá mbeinn pósta bheinn ag díol don mbean*
 /**a: m'eg' poisdə v'eg' ə d'i:l dən m'an**/ RT; *má bheinn thuas age barra na*
staighrí sin, shíl mé go mbeinn ins na flaithis
 /**ma: v'eg' huəs ə'g'e barə nə stai'r'i: ʃin', h'i:l' m'e: gə m'eg' in's nə**
flah'if/ PR.

- 13.11.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá na foirmeacha *bheifeá* /**v'eha:**/, *ná beifeá*
 /**na: b'eha:**/, *má bheifeá* /**ma: v'eha:**/, *dá mbeifeá* /**da: m'eha:**/, *a: m'eha:*
 agus *mara mbeifeá* /**marə m'eha:**/, *cá mbeifeá* /**ka: m'eha:**/, *ní bheifeá*
 13.11.3 /**n'i: v'eha:**/ ann.

⁷⁸ .i. dorú.

Samplaí: *bheifeá á thabhairt* /v'eha: a: haur't'/ PR; *bheifeá ag rince, ansan, go dtí*

maidin /v'eha: raig'k' ən'son gə d'i: mad'ən'/ DP; *dhera, bheifeá*

Samplaí: *thimpeall uair an chloig ag góilt do* /jerə, v'eha: h'aim'pəl [h'aim'pəy]

uər' ə xlig' ə go:l' do/ MCh; *bheifeá múchta fé bheadh sé istigh id' bhéal*

agat /v'eha: mu:xdə f'e: v'ex se: ʃd'ig' əd v'ial ə'gut/ PR; *bheifeá ag*

tagairt do míle rud /v'eha: tagərt' də m'il'ə rod/ ED; *bheifeá ag féachaint*

orthu /v'eha: f'iaxən't' orhə/ MT; *is minic a bheifeá múchta*

/is m'in'ik' ə v'eha: mu:xdə/ PR; nuair a bheifeá ag déanamh go maith

/ner' ə v'eha: d'ianə gə ma/ TC; nuair a bheifeá ag dul amach

/nuər' ə v'eha: dol ə'max/ NB; áit a bheifeá ag obair /a:t' ə v'eha: gobir'/

PR; agus is minic ná beifeá ag déanamh ao' rud

/agəs is m'in'ik' na: b'eha: d'ianə e: rod/ PR; má bheifeá dána

/ma: v'eha: da:nə/ PR; dá mbeifeá ann, ní raibh dada le feiscint agat

/da: m'eha: aun, n'i: rev' dadə l'e fɪʃg'in't' ə'gut/ MT; dá mbeifeá ag

labhairt Béarla /da: m'eha: laur't' b'iarlə/ SC; dá mbeifeá ag ardach na

prátaí [sic] /a: m'eha: ə ga:rdəx nə pra:tɪ/ MP; dá mbeifeá in aon áit

/a: m'eha: ne:n a:t'/ DP; mara mbeifeá sna leabhra cearta

/marə m'eha: snə l'əurə k'artə/ SC; cá mbeifeá ag imeacht, ansan, fé

dhéin obair? /ka: m'eha: g'i'm'axd, ən'son, f'e: jen' obir'/ TC; Ceist: an

mbeifeá ag cuimhneamh air sin? Frg: ní bheifeá /n'i: v'e'ha:/ MT.

13.11.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá *bheadh sé* /v'ex se:/, /v'ex se/, *má bheadh sé*

/ma: v'ex se/, bheadh sí /v'ex ʃi:/, *mara mbeadh sé* /marə m'ex se:/, *fé*

mbeadh sé /f'e: m'ex se:/, *fé bheadh sé* /f'e: v'ex se/, *go mbeadh sé*

/gə m'ex ʃe/, /gə m'ex ʃe/, ná beadh sé /na: b'ex ʃe/, /na: b'ex ʃe/, ní
bheadh sé /n'i: v'ex ʃe/ ann.

Samplaí: *bheadh sé fuar* /v'ex ʃe: fuər/ MP; *pé rud a bheadh sé a dhéanamh*

/p'e: rod ə v'ex ʃe janə/ MP; *an dochtúir, bheadh sé ann*

/ən dox'du:r', v'ex ʃe aun/ MCh; *má bheadh sé dh'uain agat*

/ma: v'ex ʃe yuən' ə'gut/ MP; *bheadh sí sin an duine ba mhó a bhí sa*

chuileachta [sic] /v'ex ʃi: ʃin' ən din'ə bæ vu: ə v'i: sə xil'əxdə/ PR; *mara*
mbeadh sé lán istigh ina chroí

/marə m'ex ʃe: la:n [yɑ:n] əʃ'd'ig' ənə xri: / MP; *fé mbeadh sé inniúil*

chun barra a chur ann /f'e: m'ex ʃe: ə'n'u:l' xun barə xur aun/ MP; *fé*

bheadh sé dubh, théidís amach /f'e: v'ex ʃe duv, h'əid'i:ʃ ə'max/ PR;

bheadh a fhios agat go mbeadh sé chún teacht ina ghála

/v'exəs ə'gut gə m'ex ʃe xu:n t'axt nə yɑ:lə [yɑ:yə]/ MT; *b'fhéidir go*

mbeadh sé anso inniu /b'e:d'ir' gə m'ex ʃe: ən'so ə'ŋ'uv/ DP; *nuair ná*

beadh sé uathu /nuər' na: b'ex ʃe vuəhə/ PR; *ná beadh sé go hiontach?*

/na: b'ex ʃe: gə hu:ntəx/ ED; *ní bheadh sé acu* /n'i: v'ex ʃe: ku/ SC.

13.11.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *bheimís* /v'em'i:ʃ/, /v'em'i:ʃd/, go mbeadh

míst /gə m'ex m'i:ʃd/, *bheadh mís* /v'ex m'i:ʃ/, *bheadh míd* /v'ex m'i:d/,

bheadh míde /v'ex m'i:d'ə/.

Samplaí: *nuair a bheimís ag dul abhaile* /nuər' ə v'em'i:ʃ ə dol ə'val'ə/ NT; *nuair a*

bheimís ag caint ar feadh tamall [sic]

/nuər' ə v'em'i:ʃ ə kain't' er' f'ag taməl [taməy]/ DP;

babhtai bheimíst as an leaba san oíche chomh maith

/bəu'ti: v'em'i:ʃd' əs ə l'abə sən i:h'ə xu:n ma/ DP; *ní hionadh go*

mbeadh míst ag seasamh mar atháimid

/n'i: hu:nə gə m'ex m'i:ʃd' ə ʃasəv mar ə'ha:m'i:d'/ PR; *bheadh mís sásta*

/v'ex m'i:ʃ sa:stə/ PR; *bheadh míd amuigh, b'fhéidir*

/v'ex m'i:d' ə'mu, b'e:d'ər'/ MP; *bheadh míde istigh sa doca*

/v'ex m'i:d'ə ʃd'ig' sə dokə/ MT.

13.11.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí agam.

13.11.6 Sa triú pearsa uimhir iolra tá *bheidís* /v'ed'i:ʃ/, *bheidíst* /v'ed'i:ʃt'/, *ní bheidís*

/n'i: v'ed'i:ʃ/, *bheadh siad* /v'ex ʃiəd/, *ná beidís?* /na: b'ed'i:ʃ/, *go mbeidís*

/gə m'ed'i:ʃ/, *dá mbeidís* /a: m'ed'i:ʃ/, *má bheidís* /ma: v'ed'i:ʃ/, *mara*

mbeidís /marə m'ed'i:ʃ/,

Samplaí: *agus bheidís 'mithe ansan* /agəs v'ed'i:ʃ m'ih' ən'son/ MCh; *bheidís, go*

deimhin /v'ed'i:ʃ, gə d'əiŋ'/ PF; *bheidís sa mbaile ar feadh coicíos* [sic]

/v'ed'i:ʃ sə mal'ə f'a kai'k'i:s/ DP; *an trígiú oíche, bheidís thar n-ais arís*

/ən t'r'i:g'u: ih'ə, v'ed'i:ʃ har naʃ ə'ri:ʃt'/ DP; *nuair a bheidís ag teacht*

aníos /nuər' ə v'ed'i:ʃ ə t'axd ə'n'i:s/ PR; *is mó oíche a bheidís amuigh ar*

an bhfarraige /əs mu: ih'ə v'ed'i:ʃ ə'mu er ə varig'ə/ CB; *bheidís ag*

liúraigh /v'ed'i:ʃ ə l'u:rig'/ MP; *aon áit amuigh a bheidíst*

/en a:t' ə'mu ə v'ed'i:ʃt'/ TC; *ní bheidís cumasach* /n'i: v'ed'i:ʃ kuməsəx/

MP; *ní bheidís sásta* /n'i: v'ed'i:ʃ sa:sdə/ PR; *mar bheadh siad ag fuireach*

linn /mar v'ex ʃiəd ə f'r'ax l'ing'/ EP; *bheadh siad go léir acu fhéin*

/v'ex ʃiəd gə l'er' ə'ku h'en'/ PF; *bheidís gaolmhar leo, ná beidís?*

/v'ed'i:ʃ geilvər l'oi, na: b'ed'i:ʃ/ ED; *théidís sa leaba chéanna go mbeidís*

ag dul ag obair arís san oíche /h'əid'i:ʃ sə l'abə ʃianə gə m'ed'i:ʃ ə dol

ma' a gobir' ə'ri:ʃ sən i:h'ə/ PR; b'fhéidir go mbeidís ag imirt cártaí /b'e:dir' gə m'ed'i:ʃ ə g'im'ir't' ka:r'ti:/ DP; shíl sé go mbeidís ag magadh fé /h'i:l' ʃe: gə m'ed'i:ʃ ə magə f'e:/ SC; dá mbeidís ag dul go Ceapach Choinn /a: m'ed'i:ʃ ə dol gə k'apə xaiŋ'/ TC; má bheidís á dhéanamh inniu /ma: v'ed'i:ʃ a: jianə ŋ'uv/ PR; mara mbeidís tar éis breith /marə m'ed'i:ʃ tre:ʃ b'r'e/ PR.

13.11.7 Sa saorbhriathar, is é atá ann ná *bheifí* /v'e'fi:/.

Sampla: *is amhlaidh a bheifí ag iarraidh na beithig a choimeád uaidh*

/s aul v'e'fi: d'iarə nə b'e'h'i:ŋ' ə ʃm'a:d vuəŋ'/ PR.

13.11.8 Faighimid an briathar le hainmfhocal agus an briathar sa bhfoirm choibhneasta.

Samplaí (le hainmfhocal): *dá mbeadh lá [de] cheo ann* /a: m'ex la: [ʎa:] ʃo: ən/ MT;

bheadh na mná ag déanamh na líonta /v'ex nə mə'na: d'ianə nə l'ĩntə/ MT;

mara mbeadh an t-iasc fhéin ann /marə m'ex ə t'ĩask h'e:n' ən/ MT; *nuair a*

bheadh na potaí finishálta ansan /er' ə v'ex nə po'ti: f'in'i'ʃa:lt ən'son/ MT;

mara mbeadh an cíos agat /marə m'ex ə k'is ə'gut/ MT; *is dócha ná beadh am*

aici /s do:xə na: b'ex aum ə'k'i/ MP; *dá mbeadh duine amháin sa tigh*

/da: m'ex din' ə'va:n' sə t'ig'/ MP; b'fhéidir go mbeadh gamble sa Rinn

/b'eid'ir' gə m'ex g'am'b'əl' sə raɪŋ'/ DP; b'fhéidir ná beadh airgead agem

mháthair, a' dtuigir? /b'eidər na: b'ex ar'əg'əd ə'g'em va:hir', ə dig'ir'/ DP;

má bheadh an tigh saghas fuar /ma: v'ex ən t'ig' sa:is fuər/ CB; *b'fhéidir go*

mbeadh an t-ádhdh linn /b'e: gə m'ex ə ta: l'ig'/ TC; *agus bheadh an bolta ar an*

doras, agus mara mbeadh, b'fhéidir go bheadh [sic] duine eigint ag seasamh

taoi' thiar den doras /agəs v'ex ə bolt [boxt] er' ə dorəs əs marə

m'ex b'ed'ər' gə v'ex din'əg'in't' ə ʃasəv ti: h'iar d'en dorəs/ PR; fiú
 amháin má bheadh an tigh lán /f'u: va:n' ma: v'ex ən' t'ig' la:n/ PR; má
 bheadh aon leigheas le fáilt /ma: v'ex e:n l'əis l'e fa:l't'/ RT; bheadh ceathrar
 in gach bád /v'ex k'ahərər ən' gax ba:d/ NT; má bheadh an tigh glan againn
 /ma: v'ex ə t'ig' glan ə'gij'/ PC; bheadh an líon lán suas
 /v'ex ən l'in la:n suəs/ MT.

(sa bhfoirm choibhneasta): an númant a bheadh punann déanta agat, gheofá
 stúca a dhéanamh dhe sin /ə nu:mənt ə v'ex punən d'iant ə'gut, jo:ha:
 sdu:k ə janə je ʃin'/ MP; cad a bheadh acu? /kad ə v'ex ə'ku/ TC; pé seáilín a
 bheadh ar a gceann acu /p'e: ʃa:l'in' ə v'ex er ə g'aun ə'ku/ PR; ainmeacha
 mar sin, ná bheadh [sic] aon brí [sic] leóthu /an'əm'əxə mar ʃin', na:
 v'ex e:n b'r'i: l'ə:hə/ PR; ach ag brath ar an buidéal [sic] a bheadh an tóin
 séidithe as /ax ə bra er ən bid'ial [bid'iaɣ] ə v'ex ən tu:n' ʃeid'əh as/ PR;
 má bhuailfeá le duine a bheadh capall acu /ma: vuəl'ha: l'e din'ə
 v'ex kapəl ə'ku/ PR; éinne a bheadh an ainm Bríd uirthe
 /aiŋ'ə v'ex ən an'əm' b'r'id' er'ə/ PR; éinne ná beadh pósta
 /aiŋ'ə na: b'ex po:sdə/ PC.

13.12 An tAinm Briathartha

13.12.1 Is é a bhíonn mar ainm briathartha ná bheith /v'e/.

Samplaí: dúirt sí leis a bheith ag cuimhneamh /du:rt' ʃi: l'ej v'e ə ki:n'əv/ PR; díreach
 spórt a bheith againn /d'i:r'əx sbə:rt ə v'e ə'gij'/ PR; ní raibh mé sásta, bíodh
 gur chaith mé a bheith /n'i: re m'e sa:sdə, b'i:x gər xa m'e v'e/ MCh; is
 cuimhin liom an rince a bheith sa tigh /is kain' l'um ən raɪŋ'k'ə v'e sə t'ig'/

MCh; *gheobhadh sí sin a bheith á tharraingt* ⁷⁹/jo:ɪx ʃi: ʃin' ə v'e a: harən't'/
RT; *dá mbeadh na prátaí beirithe, iad a bheith acu*
/a: m'ex nə pra:'ti: b'er'əh'ə, iəd ə v'e ku:/ RT; *agus nár dheas dúinn blúire*
gabáiste a bheith againn /agəs nar jas du:ŋ' blu:r'ə gə'ba:ʃd'ə v'eh' ə'giŋ'/
13.13.1 RT; *agus a bheith ag obair leat* /agəs v'e ə gobir' l'at/ PR; *agus gan a bheith*
13.13.1 *ag dul an turas fada* /agəs gan ə v'e ə dol ən trəs fadə/ NT; *ba chirt dho a*
bheith pósta /bə ɟir't'ə ɣo v'e po:sdə/ PC;
ba chuimhin liom ... sé cinn déag acu a bheith anso sa Rinn
/bə xain' l'um ʃe: k'aiŋ' d'iaŋ ə'ku: v'e ən'so sə raŋ'/ MT; *is cuimhin liom*
iad a bheith ag fágaint /əs k'ain' l'um iəd ə v'e fa:ŋən't'/ MP; *ní maith liom a*
bheith ag féachaint ar na páirceanna
/n'i: ma l'um v'e f'iaxən't' er nə pa:r'k'ənə/ PF; *chaithfimid uisce na Cásca a*
bheith sa tigh /xah'əm'i:ʃd' iʃg'ə nə ka:sg ə v'e sə t'ig'/ SC; 'dé 'mhaith (va)
a bheith i mbaile mór gan airgead? /d'e: va v'e mal'ə muər gan ar'əg'əd/ DP;
is cuimhin liom poll a bheith sa hiarta
/is kain' l'um pəul [paʊɪ] ə v'e sə h'iaɾtə/ CB; *sé 'n scamhra na tithe a bheith*
ag imeacht /ʃe:n sgaʊrə nə t'ih'ə v'e g'i'm'axt/ TC; *dúirt sé go rabhadar chun*
a bheith á bpósadh /du:ɾt' ʃe: gə rəʊdər xun ə v'e a: bo:sə/ TC; *ná fuil sé go*
hiontach, é a bheith le rá agat /na: fil' ʃe gə hu:ntəx e: v'e l'e r'a: gut/ NB;
agus a bheith ag déanamh do leasún ⁸⁰/agəs ə v'e d'ianə də l'a'su:n/ NB; *thá sé*
in am cúpla práta a bheith curtha

⁷⁹ *Gheobhadh sí sin a bheith á tharraingt*: tagairt é seo do bhaintreach a bheadh i dteideal pinsean as a mbeadh íoctha agena fear le linn do a bheith ar a phá.

⁸⁰ tagairt do laethanta scoile: *obair baile* i gceist ón mBéarla (nó ón bhFraincís?) *lesson*.

/ha: ʃe naum ku:pələ [ku:pəyə] praitə v'e kurhə/ PT; *bhí sí trí lá gan a bheith ag obair* /v'i: ʃi: t'r'i: la: gan ə v'e gobir'/ PT.

13.13 Tá

13.13.1 San aimsir láithreach: 1u. *thá mé/me, tháim, tháimse, tá me, táim*, 1iol. *tháimíd*, 3iol. *thá siad, tháid*, spleách: /bil'/, diúltach: /na: fil'/, diúltach *nín* (mar a ndéantar *n* de *l* trí comhshamhlú), ceisteach (neamhbhéimnithe) 1u. *ca'il tu, ca'ils tu*; gnáthláithreach: *bíonn* /b'i:n/, ach /b'i:n'/ babhtaí, roimh chonsan caol, 3iol. *bíonn siad, bíd*; gnáthch.: 1u. /v'i:ŋ'/, 1iol. *bhímís(t), bhíodh míd (ne)/(e)*, saorbhriathar: *bhítí* /v'i:ti:/; caite: 1iol. *bhíomar, bhí míd*; spleách: *raibh*, (ach re roimh fhorainm) 1u. *ní re me*, srl. 1iol. *rabhamar, raibh míd*, 2iol. *rabhabhair*, saorbhriathar: *rabhag* /rəʊg/; modh ordaitheach: *bí, bíodh*; modh fosh. láith.: *go raibh*, diúltach: *ná raibh*; fáist.: *beidh* (ach, *be* roimh fhorainm), foirm tháite amháin atá mar fhoirm threisithe sa chéad phearsa uatha *bead-sa* marab ionann agus an tarna pearsa mar a bhfaightear *be' tusa*; modh coinníollach: *bheinn*, saorbhriathar: *bheifí* agus béim go minic ar an dara siolla; ainm briathartha: *bheith*.

Caibidil 14

An briathar uireasach **Feadair**

14.1 An Aimsir Láithreach

Is anso is mó atá na samplaí den mbriathar so le fáilt, cé go bhfuil samplaí ann, leis, san aimsir chaite.

- 14.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, mar a bhfuil an chuid is mó de na samplaí le clos faighimid *n'fheadar me* /**n'adər m'e/**, /**n'arə m'e/**, /**n'ar m'e/**, *n'fheadar mise* /**n'arə m'isə/** agus *n'fheadar* (sa chiall go bhfuil fiosrú á dhéanamh) /**n'adər/**, *ní fheadar* /**n'i: adər/** agus *ní fheadar me* /**n'i: adər m'e/**

Samplaí: *bhuel*, *n'fheadar me* /**vel', n'adər m'e/** PR; *n'fheadar me* /**n'adər m'e/** MB;

n'fheadar me an rabhadar ann riamh /**n'adər m'e rəudər aun riəv/** PR; ó,

n'fheadar me ' bhfuil ao' bhean sa Rinn á tharraingt

/**n'adər m'e bil' e: v'an sə raɪŋ' a: harən't'/** RT; *n'fheadar me [an] raibh mé*

á 'nisint san duit? /**n'adər m'e re m'e: a: n'isən son det'/** TC; *n'fheadar me*

an mbeadh sé ceart dom an rud so a rá

/**n'adər m'e ən m'ex ʃe: k'art dom ən rod so ə r'a:/** DC; *n'fheadar me 'n*

mbíodh sí ag amhrán /**n'adər m'en m'ix ʃi: gau'ra:n/** DC; *n'fheadar me cá*

bhfuair sí iad /**n'adər m'e ka: vuər' ʃi: iəd/** CB; *n'fheadar me 'dé chúis*

/**n'adər m'e d'e: xu:ʃ/** CB; *nach*, *n'fheadar me 'n bhfíor*⁸¹ *é sin nó nár dh'ea*

/**nax, n'adər m'en v'ir e: ʃin' nu: nar ja/** TC; *n'fheadar me cad a bhíodh*

⁸¹ .i. arbh fhíor.

ann /n'adər m'e kad ə v'ix aun/ MP; *bhuel, n'fheadar me* [an] *bhfuair sé*
scoláireacht /vel', n'adər m'e vuər' je: sglair'əxt/ MP; *n'fheadar me an raibh*
mé ann in ao' chor, ní rabhas /n'adər m'e n re m'e: aun in' e: xor, n'i: rəus/
 MP; *n'fheadar me conas a phioc sí suas é* /n'adər m'e kunəs ə f'uk jɪ: suəs e:/
 CB; *n'fheadar me ná raibh triúr deirféar ann, agus deartháir*
/n'adər m'e na: rev' t'r'ur d'ər'ə'f'e:r ən agəs d'r'ə'hair'/ RT;
dar fia, n'fheadar me! /dar f'ia, n'adər m'e/ DP; *n'fheadar me ná go mbíodh sé*
 14.1.2 *amuigh acu* /n'adər m'e na: gə m'ix je: mu ku/ ED; *n'fheadar me 'dé chúis ná*
thugann siad an rud 'dtí'n Rinn /n'adər m'e d'e: xu:ʃ na: hugən jɪəd ən rod
 d'ɪn raɪŋ'/ PR; *dar fia, n'fheadar me, adúirt sé* /dar f'ia, n'adər m'e, du:rt'
 Sample: *je/* PC; *n'fheadar me /n'adər m'e/* ED; *' rabhadar ag ithe 'n iasc, n'fheadar*
me? /rəudər ə g'ih' ən' iəsk, n'arə m'ə/ MT; *n'fheadar me 'dén ainim a*
thugann tú air sin /n'arə m'e d'e:n ən'əm' ə hugən tu: er' jɪn'/ MCh;
n'fheadar me ' raibh me rugtha in ao' chor /n'arə m'e re m'e r'ukəhə n'e:
 xor/ PC; *n'fheadar me 'dén ainm a bhí uirthi – Máiréad*
/n'arə m'e d'e:n ən'əm' v'i: er'ə, ma:r'riad/ PC; *n'fheadar me cathain a*
thagann sí isteach /n'arə m'e kah'in' agən jɪ: ʃd'ax/ PT; *ó, n'fheadar, fear*
 14.1.3 *éigint a bhíodh ann is dócha* /o:, n'adər, f'ar e:g'ən't' ə v'ix aun s do:ɪxə/ PR;
n'fheadar me cad athá ar bun /n'ar m'e kad ə'hə: r bun/ PT; *n'fheadar an*
oirfeadh sé? /n'adər ən ir'h'əx je:/ TC; *n'fheadar cá bhfuair abhair an*
 Sample: *bleáigeárdaíocht?* /n'adər ka: vuər'əvər' ən b'l'a:g'airdi:xt/ NB; *n'fheadar*
'dén sean ainm athá ar an áit sin? /n'adər d'e:n ʃanan'əm' ə'hə: er ən

a:t' jin'/ED; n'fheadar 'dé' chúis? /n'adər d'e: xu:f/ ED; n'fheadar ar

dh'imíodar go léir? /n'adər er ji'm'i:dər gə l'e:r'/ NB; n'fheadar ar dhein sí

aon amhrán eile? /n'adər er jin' si: e:n au'ra:n el'ə/ ED; n'fheadar cad as a

tháinig na daoine?

/n'adər kad as ə ha:n'ig' nə di:n'ə/ ED; ní fheadar me /n'i: adər m'e/ SC; ó,

ní fheadar me, ní fheadar me /o: n'i: adər m'e, n'adər m'e/ RT; ní fheadar sa

domhan /n'i: adər sə dəun/ SC; mhuisse, n'fheadar mise, dhéarfadh se

/ʃə n'arə m'ifə, jer'əx ʃe/ PC.

14.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha tá , *n'fheadar tú?* (á úsáid mar fhiosrú agus mar

ráiteas) /n'adər tu:/, /n'adər tu/ agus a' bhfheadar tu? /v'adər tu:/, /v'adər tu:/, /v'ar tu/.

Samplaí: *'dé 'n ainm a bhí orthu san, n'fheadar tú? /d'e:n an'əm' ə v'i: orhə son,*

n'adər tu:/ ED; n'fheadar tú cad a bhí ann /n'adər tu: kad ə v'i: aun/ DC;

n'fheadar tú ' bhfuil sé sin fíor, thá's agat /n'adər tu bil' ʃe: jin' f'ir,

ha:s ə'gut/ TC; ' bhfheadar tú cá bhfaighinn aon obair?

/v'adər tu ka: vaig' e:n obir'/ TC; ' bhfheadar tú, a deir a' Bhialach leis

/v'adər tu:, d'er' ə vialəx l'ef/ TC; a' bhfheadar tú cad a dúirt sé?

/ə v'ar tu ka du:rt' ʃe:/ PT.

14.1.3 Sa tríú pearsa uimhir uatha is é atá ann ná *n'fheadar se /n'adər ʃe/, n'fheadar + ainmfhocal.*

Samplaí: *n'fheadar se cad iad na comharthaí /n'adər ʃe kad iəd nə ku:r'hi:/ TC; agus*

n'fheadar do mháthair nach gur duine gorm a bheadh ag teacht isteach

/agəs n'adər də va:hir' nax gər di:n'ə gərəm ə v'ex ə t'axd əʃ'd'ax/ PR;

Samplaí: *n'fheadar éinne cad a bhain do* /n'adər aig'ə kad ə van' do/ MCh; *ó, n'fheadar éinne!* /o:, n'adər aig'ə/ SL.

14.1.4 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *n'fheadar míd* /n'arə m'iid'/ ann, ach is san aimsir chaite atá na samplaí anso.

14.1.5 Sa dara pearsa uimhir iolra, níl aon tsamplaí ann.

14.1.6 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *n'fheadar siad* /n'adər siəd/ agus *n'fheadaraíodar* /n'adə'riədər/ ann.

Samplaí: *anois n'fheadar siad, n'fheadaraíodar cad athá uatha* /ə'n'is n'adər siəd, n'adə'riədər kad ə'ha: uəhə/ PR; *n'fheadar siad conast é ' dhéanamh* /n'adər siəd konəsəd ə: janə/ EP.

14.2 An Aimsir Chaite

14.2.1 Tá roinnt bheag samplaí ann san aimsir chaite. Sa chéad phearsa, uimhir uatha tá *n'fheadar me* /n'arə m'ə/.

Sampla: *n'fheadar mé cad é* [=ní raibh a fhios agam cad a bhí ann] /n'arə m'ə gə'de:/ MT.

14.2.2 Sa triú pearsa uimhir uatha tá *n'fheadar se* /n'adər se/ agus /n'arə se/.

Samplaí: *n'fheadar sé cad a bhí suas* /n'adər se: kad ə v'i: suəs/ PR; *n'fheadar sé cad é* [=ní raibh a fhios aige cad a bhí ann] /n'arə se gə'de:/ MT.

14.2.3 Sa chéad phearsa, uimhir iolra tá *n'fheadar míd* /n'arə m'iid'/ ann.

Samplaí: *n'fheadar míd fén dionas* [sic, pro 'donas'] *conas a bhí sé á dhéanamh*
/n'arə m'í:d' f'ɛ:n' d'ənəs konəsð ə v'í:ʃi: a: janə/ PC; *n'fheadar míd fén*
donas /n'arə m'í:d' f'ɛ:n donəs/ PC.

14.2.4 Sa tríú pearsa uimhir iolra tá *n'fheadaraíodar* /n'adə'ri:dər/ ann.

Sampla: *n'fheadaraíodar san cad a bhíomar a' reá* /n'adə'ri:dər son kad ə v'í:mər
 ə r'a: / PR.

14.3 Feadair

14.3.1 Is suimiúil an ní é gan *r* caol a bheith in aon tsampla de *feada(i)r*, go háirithe gan é a bheith fiú roimh ghuta caol i sampla ar nós *n'fheadar éinne*. Is deacair a bheith cinnte cad fé ndear an leathnú ach gheobhadh gur (i) deineadh leathan an *r* roimh *t* leathan sa bhfocal *tú*; (ii) deineadh leathan an *r* go minic roimh *s* caol *sé*, *sibh*, *siad*; (iii) gur chuir na foirmeacha leathana san agus an chéad phearsa uatha stairiúil *feadar* an ruaig ar an bhfoirm chaol stairiúil sa tríú pearsa, ionas gur *feadar* a bhí mar fhoirm roimh fhorainmneacha agus roimh ainmfhocail araon. San aimsir láithreach agus chaite: 1u. *n'fheadar me*, *neara me*, *ne'ar me*, 2u. *n'fheadar tu*, ceisteach: ' *bhfeadar tu*, *bhfe'ar tu*, 3u. *n'fheadar se*, 1iol. *n'fheadar míd*, *neara míd*, *n'fheadaraíomar*, 3iol. *n'fheadar siad*, *n'fheadaraíodar*.

Caibidil 15

An briathar uireasach **Arsa**

15.1 San aimsir chaite amháin a fhaightear an briathar so. Seo a leanas an leagaint amach atá air:

15.1.1 Sa chéad phearsa, uimhir uatha, leis an bhforainm threisithe amháin atá sé le

15.1.4 fáilt, mar atá *arsa mise* /**arsə m'isə**/.

Samplaí: *agu[s] dh'fhiafraigh me dhe Thomás , arsa mise, 'an bhfuair tusa dada?'*

'Fuair me', arsa se. /agə jiarə m'e je hə'ma:s, arsə m'isə, vuər' təsə dada.

Samplaí: **fuər' m'e, arsə je/** RT; *arsa mise leóthu... ..* /**arsə m'isə l'oi:hə/** MT; *'thá go maith, arsa mise leis* /**ha: gə ma, arsə m'isə l'ej/** PT.

15.1.2 Sa dara pearsa uimhir uatha, níl aon tsamplaí agam.

15.1.3 Sa triú pearsa uimhir uatha, tá *arsa se* /**arsə je/**, *arsa sé* /**arsə je:/**, *arsa sí*

/**arsə ji:/**, /**ersə ji:/**, *arsaigh é* /**arsig' ei/**, *ars' é* /**ar'sei/**.

Samplaí: *'abair mar a dhéarfad-sa', arsa se le Dónal*

/**abir' mar ə jarədsə, arsə je l'e du:nəl [du:nəy]/** RT; *'thá deireadh anois nó*

riamh liom', arsa sé /**ha: d'er'ə n'is nu: riəv l'um, arsə je/** MT; *'hé', arsa sé*

/**h'ei, arsə je/** SC; *'thá capall beag Morrissey', arsa sé, 'amuigh sa stábla'*

/**ha: kapəl [kapəy] b'eg marəsi:, arsə je, ə'mu sə sda:bələ [sda:bəyə]/** DP;

'Gáibrial', arsa se, 'thá sé i mBaile Mhic Airt'

/**ga:'b'r'iəl, arsə je, ha: je: mal'ə v'ə kart'/** TC; *'corraigh', arsa sé*

15.2 Arsa /**korig', arsə je/** TC; *'nach, ar ndóigh', arsa sé leis fhéin.... ..*

15.2.1 /**nax, ar nu:, arsə je: l'ej h'e:n'/** TC; *'agus', arsa sé, 'bhí mise i nDúngarbhán'*

/**agəs, arsə je:, v'i: m'isə naungərə'vain/** RT; *'bhuel', arsa sé liom-sa*

/vel', arsa ʃeɪ l'umsə/ DC; 'éist, a fhir', arsa sí /əɪʃd', ir', arsa ʃi:/ RT;

'dh'airigh mé', arsa sí, 'gu' dhein tú amhrán dom'

/yar'ə m'e, arsa ʃi:, gə jin' tu: au'ra:n dom/ RT; 'ná bí ró-luath ar maidin',

arsa sí liom-sa /na: b'i: ro: luəx er' mad'in', ersə ʃi: l'umsə/ PT;

'ó', arsaigh é, 'a dhaid' /o:, arsig' eɪ, ɣad'/ TC; ars' é: 'ná fuil trí seachtaine

agam?' /ar'seɪ, na: fil' t'r'i: ʃaxdən'ə gum/ PT.

15.1.4 Maidir leis na samplaí eile go léir, is amhlaidh atá an briathar ann le hainmní nach forainm é agus arsaigh /arsig'/ a deirtear leis de ghnáth cé go bhfuil an sampla arsa Seán /arsə ʃa:n/ ina measc.

Samplaí: 'Cogar, a Sheáin', arsaigh a mháthair leis

/kogər ə ʃa:n', arsig' ə va:hər' l'ɛʃ/ RT; 'bhuel', arsaigh a mháthair

/vel', arsig' ə va:hər'/ RT; 'ná tabhair d'éinne iad san', arsaigh a fear céile

/na: təur' daɪŋ' iəd son, arsig' ə f'ar k'eɪl'ə/ RT;

'abair mar a dhéarfad-sa', arsaigh Dónal

/abir' mar ə jarədsə, arsig' du:məl [du:nəɣ]/ RT; ... arsaigh [L]abhrás

leóthu /arsig' au'ra:s l'o:hə/ PT; 'thóg sí in airde an cóta dhem' thóin', arsa

Seán, 'agus bhuaile sí go breá deas mé!'

/ho:ɣ ʃi: ə'na:rd' ən ko:tə jem hu:n', arsa ʃa:n, agəs vuəl' ʃi: gə b'r'a: d'as m'e/ RT.

15.2 Arsa

15.2.1 Deirtear arsaigh roimh ainm dílis, ach amháin sa chás go dtosnaíonn a leithéid ar s caol (féach an sampla deireanach i 14.1.4 ... arsa Seán), agus roimh an alt. Sa 1u. arsa mise, 3u. arsa se/sé, arsaigh é, ars' é. Tháinig ann don bhfoirm arsaigh mar aithris ar bhriathra an dara réimniú.

Táblaí Foirmeacha

§1 Beireann

An Aimsir Láithreach.

§1.1 Níl aon tsamplaí ann.

An Aimsir Chaite §1.2

Uatha

Iolra

1. /r'ugəs/ TC.	§1.2.1	1. -	§1.2.4
2. /v'er' tu:/ PR.	§1.2.2	2. -	§1.2.5
3. /r'ug fe:/ TC; SC		3. /v'er'ədər/ MT.	
/v'er' fe:/ PR.	§1.2.3		§1.2.6

Saorbhriathar: /r'ugəg/ SC;RT;PR;NT;PC;CB;MT, /rugəg/ PR; SL; CB, /n'i: rugəg/ CB; /v'er'əg/ RT;MT;PT, /n'i: v'er'əg/ MT. §1.2.7

An briathar /r'ug/ + ainmfhocail SC; /v'er'/ + ainmfhocail MT. §1.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §1.3

Uatha

Iolra

1. -		1. -	
2. /gə m'er'hə:/ PT.	§1.3.1	2. -	
3. /r'ugəx fe:/ TC.	§1.3.2	3. -	

Saorbhriathar: -

An Aimsir Fháistineach §1.4

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. /b'iarə tusə/ MT. §1.4.1	2. -
3.	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Coinníollach §1.5

Uatha Iolra

1. - §1.5.1	1. -
2. /v'iar'ha:/ MT. §1.5.2	2. -
3. /v'iarəx fe/ MT. /v'er'h'əx fe:/ DP. /na: b'iarhəx fi:/ TC. /n'i: v'iarhəx fe:/ DP. §1.5.3	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Ordaitheach §1.6

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. /b'er'/ NB. §1.6.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Foshuiteach, Aimsir Láithreach §1.7

Uatha

Iolra

1. /n'e'k'im'fə/ PR §2.1.1	1. -
2. -	2. -
3. /v'e'k'in tu/ TC: DC §2.1.2	3. -

Saorbhriathar: -

Saorbhriathar: -

An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite §1.8

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An tAinm Briathartha §1.9

/b'r'e(h)/ PR;MT;TC §1.9.1	
----------------------------	--

An Aidiacht Bhriathartha §1.10

/r'ukəhə/ PC. /b'erhə/ TC. §1.10.1	
---------------------------------------	--

Chíonn §2	
An Aimsir Láithreach §2.1	
Uatha	Iolra
1. /n'e'k'i:m'ʃə/ PR §2.1.1	1. -
2. /v'e'k'in tu:/ TC; DC §2.1.2	2. -
3. -	3. -
Saorbhriathar: -	
An Aimsir Chaite §2.2	
Uatha	Iolra
1. /xník' m'e/ PC;MT;CB;PR;DC /xník' m'e:/ CB /xnuk m'e/ TC /ník' m'e/ PT /xník' m'ifə/ MT;CB;PR;DC /xni'k'is/ MP /xə'nik'əs/ PF /xə'nukəs/ PF /n'akə m'e/ PC;MCh; PR /n'akə m'e:/ CB /n'i: akə m'e:/ SC /n'i: akəs/ PF	1. /xni'k'i:mər/ TC /n'a'ki:mər/ TC

/n'a'ki:s/ TC /n'akə m'ifə/ MCh;DC §2.2.1	§2.2.4
2. /xnɪk' tu:/ DC /(ən) v'akə tu/ DC /n v'akə tusə/ DC §2.2.2	2. - §2.2.5
3. /xnɪk' fe/ PT; MT; PR /də xnɪk' fe/NT /xnɪk' fi:/ MP /xnuk fe/ TC /xnuk fi:/ TC /xə'nuk fi:/ TC /gə v'akə fi:/ RT /na: f'akə fe/ PR /ə v'akə fe/ PR §2.2.3	3. /xni'k'ɪdər/ PR /ni'k'ɪdər/ MT /na: f'akə fiəd/ MT §2.2.6

Saorbhriathar: /n'a'ki:g/ MT §2.2.7

An briathar /xnɪk'/+ ainmfhocal RT; MT; /xnuk/ + ainmfhocal TC §2.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §2.3

Uatha

Iolra

1. /çɪŋ'/ DC §2.3.1	1. -
2. -	2. -
3. /gə v'ek'əx fe/ TC	3. /çɪ:d'ɪf/ MT

/a: v'ek'əx fə/ TC §2.3.2	/gə v'ek'əd'i:f/ TC §2.3.3
Saorbhriathar -	

Saorbhriathar: /gə v'e'k'iti:/ TC §2.3.4

An Aimsir Fháistineach §2.4

Uatha	Iolra
1. /gə v'e'k'oi: m'e/ CB §2.4.1	1. /gə v'ek'am'i:d/ TC §2.4.4
1. /çih'ə tu/ MT /çi: tu:/ PR /ə v'ek'ir'/ TC §2.4.2	2. /çih'ə fiv'/ PT §2.4.5
3. - §2.4.3	3. - §2.4.6

Saorbhriathar: /çif'ər/ PR §2.4.7

An Modh Coinníollach §2.5

Uatha	Iolra
1. /ə çih'ih'/ PR §2.5.1	1. —
2. /çih'h'a:/ MT;CB;PR;DC /çif'a:/ DC /n'e'k'oi:ha:/ PR;PT /n'i: ek'f'a:/ SC /n'ek'f'a:/ DC §2.5.2	2. —
3. /gə v'e'k'oi: fə/ RT /gə v'ek'əx fi:/ TC	3. /ma: çih'əd'i:f/ MT §2.5.4

/a: v'ek'əx fe:/ TC	§2.5.3	
---------------------	--------	--

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Cúla §2.9

Uatha

Iolra

1.	-	1.	-
----	---	----	---

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §2.6

Uatha

Iolra

1.	-	1. /çih'əx m'ɪd'/ MT	§2.6.2
2. /n'e'k'o:ha:/ PR		2.	-
/n'ek'f'a:/ DC	§2.6.1		
3.	-	3.	-

Saorbhriathar -

/e'fəg'ən'ɪ'/ PR

An Modh Ordaitheach §2.7

Uatha

Iolra

1.	-	1.	-
2. /na: f'ek'/	§2.7.1	2.	-
3.	-	3.	-

Saorbhriathar -

Cloiscann §3

An Modh Foshuiteach, Láithreach §2.8

Uatha

Iolra

1. /hokəm/PR	§2.8.1	1.	-
2. /naɪr jek'ir'/ MT	§2.8.2	2.	-
3.	-	3.	-

Saorbhriathar - /n'ə xloj'tar/ PR. §3.1.1

An Modh Foshuiteach, Caite §2.9

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §2.10

/jeʃg'in't'/ MT; CB; PR; TC; DC; MC; ED; MP /l'e f'efg'an't'/ PR /l'e f'ifg'an't'/ MT §2.10.1	
--	--

An Aidiacht Bhriathartha §2.11

Níl aon tsamplaí ann.

Cloiseann §3

An Aimsir Láithreach §3.1

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: /n'i: xloftər/ PR. §3.1.1

Déineann §4

An Aimsir Chaite §3.2

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. /xuələ tu/ SC. §3.2.1	2. -
3. /d'ei'n'əi'n'ə/ DC.	3. /xuələdər/ PF. §3.2.2

Saorbhriathar -m/ TC. §4.1.1

An Aimsir Fháistineach §3.3

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. /ə glojir'/ TC. §3.3.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aimsir Chaite §4.2

An Modh Ordaitheach §3.4

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. /na: klof/ TC. §3.4.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §3.5

/ə xlofən't'/ PF. §3.5.1

Déineann §4

An Aimsir Láithreach §4.1

Uatha

Iolra

1. /d'ɛn'əm'ʃə/ DC. /ma: jɛn'əm'/ TC. §4.1.1	1. —
2. —	2. —
3. —	3. /d'ɛn'ən ʃiəd/ SC /n'i: jɛn'ən ʃiəd/ PC. §4.1.2

Saorbhriathar: /na: d'ɛn'tər/ SC; /mar ə deɪntər/PR. §4.1.3

An Aimsir Chaite §4.2

Uatha

Iolra

1. /jin' m'e/ DP;CB;PR;TC;MP;MCh /jin' m'ə/ PT /jin' m'e:/ DP;TCn;EP;DC /də jin' m'e:/ NT /gə jin' m'e:/ TC /gər jin' m'e/ PR /də jin'əs/ SC;NT	1. /jin'əmər/ PR;DC;MP. /ə jin'əmər/ MP;PR;DC. /ə jin'ə'mərnə/ DC. /gər jin'əmər/ DC. /gə jin'əmər/ CB. /ə jin 'əm'ɪd'/ PC. /jin' m'ɪd'/ PC.
---	--

§4.2.4

/jinəs/ PF /jin' m'ifə/ DP;TC /n'i: jin' m'e/ TC;PR /n'ir jin'əs/ PF;PR §4.2.1	
2. /jin' tu:/ TC;NB. /gə jin' tu:/ RT. /gər jin' tu:/ ED. /ə jin' tu/ MT. §4.2.2	2. /jin'əvər/ NB. §4.2.5
3. /jin'/ TCn;MT /jin' se/ TC;PR;DC /jin' se:/ MP;EP;DC /jin' se'jin'/ PF /jin' si:/ PR. /ə jin' si:/ PR. /ə jin' se/ PT. /də jin' se:/ NT /ma: jin' si:/ PR. /gə jin'/ PR. /gər jin'/ RT. /gər jin' si:/ ED. /er jin' si:/ ED. /n'ir jin'/ SL. /n'ir jin' se:/ DC.	3. /jin'ədər/ ED;MT;DC;PR /jin'dər/ MT /ə jin'ədər/ SC;PT;PR;DC;MCh;PC /na:r jin'ədər/ CB /na: jin' dər/ MC /ə je:n'ədər/ PC §4.2.6

2. /nair jin'/ MP;DC. /n'iz jin' se:/ EP.	2. /jein'ax jin'/ PC;EP /jein'ax jin'/ MT. /ə jin' se:/ PT;RT. /jein'ax jin'/ CB;SC;PR /jein'ax/ EP
--	---

Saorbhriathar: /jin'əg/ PR;ED;RT;SL;PT;MT§4.2.7

An briathar /jin'/+ ainmfhocal: PT;DC;MCh;PR;EP;TC;CB;SC;MT;DP §4.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §4.3

Uatha

Iolra

1. /jein'ig'/ TC;MCh §4.3.1 Saorbhriathar: /jein'ig'/ PR;SC MP: /ə n'iauth/ NB. /gə n'iauth/ SC. An briathar /jein'əz/ + ainmfhocal: MP; An Aimsir Fháiltíochach §4.4 Uatha 1. /d'iaha m'e/ TC;DP /d'iaha m'e/ CB;TC /d'iaha m'e/ TC /d'iaha m'e/ TC /d'iaha m'e/ PR	1. /jein'am'is'/ EP; PC /jein'am'isd'/ SC /jein'əx m'isd'/ PR;PC /jein'əx m'id'/ PC /jein'əx siŋ'ə/ MCh /n'iz jein'am'isd'/ SC /n'iz jein'am'is'/ MP /ə jein'əx m'isd'/ PR /ə jin'am'isd'/ DC /jein'əx m'is'/ PC /ə jein'əx m'is'/ PC
--	---

2. /jantaɪ/ PR §4.3.2	2. - §4.3.5
3. /jeɪn'əx ʃe/ PC;EP /jɛɪn'əx ʃeɪ/ TC;NB;PR /jɛɪn'əx ʃi:/ CB;SC;PR /jɛɪn'əx/ EP /n'i: jeɪn'əx ʃeɪ/ EP /ə n'ianəx ʃeɪ/ NB /ə jeɪn'əx ʃeɪ/ PC /ə jɪn'əx ʃeɪ/ DC /na: d'eɪn'əx/ NB /gə jeɪn'əx/ PC §4.3.3	3. /jeɪn'əd'i:f/ EP;CB;PR;DC;PC /jɛɪn'd'i:f/ CB;EP;MT;PC §4.4.5 /n'i: jeɪn'əd'i:f/ PR /d'eɪn'd'i:f/ PC §4.4.6 /marən jeɪn'əd'i:f/ EP /ə jeɪn'd'i:f/ MP /ə jeɪn'əd'i:f/ TC /jand'i:f/ MP /ə jeɪn'əx/ TC;PC;MCh §4.3.6

Saorbhriathar: /jɛnti:/ PR;SC /ə jɛnti:/ PR;SC; /ə jeɪn'ti:/ MP; /janti:/ CB; /ə janti:/ MP. /ə n'ianti:/ NB. /gə n'eɪn'ti:/ SC. §4.3.7

An briathar /jeɪn'əx/ + ainmfhocal: MP;EP;PC §4.3.7

An Aimsir Fháistineach §4.4

Uatha

Iolra

1. /d'ianhə m'e/ TC;DP /d'ianə m'e/ CB;TC §4.5.1 /d'ianhə m'e:/ TC /d'ianə m'e:/ TC /d'ian m'e/ PR	1. /d'ianhəm'ɪd'/ TC /ə janhəm'ɪd'/ TC /ma: janəm'ɪd'/ TCn /ə janhə'm'ɪd'n'ə/ TC §4.4.4
--	--

/n'ɪ: janə m'e/ TC /kad ə janə m'e/ PC;MT /ka: n'einhəd/ TC §4.4.1	
2. /d'ianhə tu:/ TC /n'ianə tu/ RT §4.4.2	2. §4.4.5 -
3. /d'ianhə ʃe/ PR /gə n'ianə ʃe:/ PR /ə janig'/ TC §4.4.3	3. - §4.4.6

Saorbhriathar: **/d'ianfər/ TC §4.4.7**

An Modh Coinníollach §4.5

Uatha

Iolra

1. /janhiɣ'ʃə/ MT. /ə janig'/ DC. /ə jianig'/ DC. /(ə) je:n'ig'/ PC. /n'ɪ: janhiɣ'/ TC. /n'ɪ: janig'/ TC. §4.5.1	1. /a: n'ianhəm'i:ʃ/ TC /(gə) n'ianəm'i:ʃ/ TC /ə je:n'əx m'i:ʃ/ PC /gə n'ianhəm'i:ʃ/ TC §4.5.4
2. /janha:/ TC;MP;MCh. /janfa:/ DC. /ə janfa:/ DC.	2. §4.5.5 -

/ma: jianha:/ PR. /jan'ha:sə/ PR. /ma: jan'ha:sə/ PR. /na: jian'ha:/ PR. /na: d'ianha:/ PR. /n'i: jan'ha:/ PC. §4.5.2	
3. /janəx ʃe/ TC /janəx ʃe:/ DC /janhəx ʃe/ TC /jianəx ʃe:/ DP /janəx ʃi:/ CB /n'i: janhəx ʃe:/ TC /n'i: janəx ʃe:/ PR;EP;TC /n'i: janəx ʃi:/ TCn /n'i: jianəx ʃi:/ PR /ə janəx ʃi:/ DC /ma: jianəx ʃe:/ TC /gə n'ianəx ʃe:/ EP;NB /gə n'e:n'əx ʃe/ NB §4.5.3	3. /jianəd'i:ʃ/ DP /janəd'i:ʃ/ DP /na: d'ianəd'i:ʃ/ EP /n'i: janəx/ MT §4.5.6

Saorbhriathar: **/janfi:/ PR;DC** **/jianfi:/ PR** §4.5.7

An briathar + ainmfhocal: **/gə n'ianəx/ RT;** **/na: dianhəx/ MP;** **/ə janəx/ PR;DC;CB;**

/janəx/ RT;TCn;MP §4.5.8

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §4.6

Uatha **Modh Foshuiteach, Léitheach §4.8** Iolra

1. /janhiŋ/ MCh. 1. /n'ɪː janɪŋ/ MCh. §4.6.1 2. - 3. /gə n'ɛɪn'ə/	1. /janəm'ɪʃ/ CB. 1. /janhəm'ɪʃ/ MCh. 2. - 3. /janhəm'ɪʃd/ MP §4.6.4
2. /janhaː/ CB. §4.6.2 /n/ TCn. §4.8.1	2. - §4.6.5
3. /jianəx ʃe/ EP. /janəx ʃe/ PT,NT. /janəx ʃeɪ/ NT. /janəx ʃiː/ PR;MP. /ə n'ianəx ʃeɪ/ NB /naɪ d'ianəx/ PR. /ə janəx/ PF;MP. /ə jianəx/ PR /ə jianəx ʃeɪ/ PR. §4.6.3	4. /janəd'ɪʃ/ DP;PR;NB. /jand'ɪʃ/ PR. /janəd'ɪʃt/ DC. /janhəd'ɪʃ/ MP. /ə janəx/ DC. §4.6.6

An Modh Ordaitheach §4.7

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. /d'ɛːn/ TC;NB§4.7.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §4.10

An Modh Foshuiteach, Láithreach §4.8

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. /gə n'ɛn'ə/ DP;CB;PR;TC;PT;NB;DC;ED;MCh. /n'/ TCn. §4.8.1	3. -

Saorbhriathar: /gə n'iantər/ PR. §4.8.2

An Modh Foshuiteach, Caite §4.9

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aidliacht Briathartha §4.11

/d'iantər/ TC;CB;PR;NT;PT;DC;MC;MP;MT. §4.11.1	
--	--

An tAinm Briathartha §4.10

/d'ianə/ TC;DP;CB;PR;NT;EP;MC; MP; PC;MT;MCh;PT;DC;PF;RT;TCn. /d'en'ə/ TC. /janə/ MT;SC;ED;PC;NT;EP;NB; PT;TC;DP;CB;PR;MP;RT;DC. /jianə/ RT;MCh;PR;TC;MC;CB;EP;PT; SL;PC. /janəv/ DC;PF. /a: n'ianə/ PR. /d'ianəv/ NT. /mə jianəsə/ TC. §4.10.1	
--	--

/d'er/ + ainmíochas TC

/d'er'on/ + ainmíochas EP; ED §5.1.8

An Aidiacht Bhriathartha §4.11

/d'iantə/ TC;CB;PR;NT;PT;DC;MC;MP;MT. §4.11.1	

Deir, Deireann §5

An Aimsir Láithreach §5.1

Uatha

Iolra

1. /d'er' m'e/ RT; TC /d'er' m'e:/ PR /d'er'əm'/ PT; NT /d'er'im'/ RT /d'er' m'ifə/ TC §5.1.1	1. §5.1.4 — 2. §5.1.5
2. /d'er tu/ RT /d'er tu:/ TC §5.1.2	2. §5.1.5 /d'er' lədar/ RT – TC
3. /d'er' fe/ TC /d'er' fi:/ TC §5.1.3	3. /d'er'ən fiəd/ PR; TC; EP /d'er' fiəd/ RT; NB §5.1.6

Saorbhriathar: /d'ertər/ PR; DC. §5.1.7

/d'er'/ + ainmfhocal TC

/d'er'ən/ + ainmfhocal EP; ED §5.1.8

An Aimsir Chaite §5.2

Uatha

Iolra

1. /du:rt' m'e:/ PR;PF /du:rt' m'e/ PC /du:r't' m'e/ TC;PT;PC;TC; MT /du:rt' m'ifə/ SL	1. /du:rt' m'id'/ MT §5.2.4
---	-----------------------------

/du:r't' m'ifə/ RT /ə nu:rt' m'e/ EP /n'i: du:rt' m'e/ EP /na: du:r't' m'e/ TC /na: du:rt' m'e/ EP /n'i:r du:'ri:f/ [sic] PF §5.2.1	
2. /du:r tu:/ NB 2. /n'i: du:r't'/ ED §5.2.2	2. - §5.2.5
3. /du:r't' fe/ TC;MT;RT;PR /du:rt' fe/ TC /du:rt' fe:/ TC;NT /du:rt' fi:/ RT /du:r't' fi:/ PR;MT /n'i: du:rt' fe:/ SL /ka du:r't' fe/ PT /ka du:r't' fe:/ RT /ka du:r't' fi:/ PT §5.2.3	3. /du:r't' fiəd/ MT /du:'r'idər/ RT; TC /du:'r'idər/ PC /du:'ri:dər/ NT /gə nu:'r'idər/ RT /du:rədər/ DC /n'i: du:rədər/ DC §5.2.6

Saorbhriathar: /du:'r'ig/ RT; PC; /du:'ri:g/ RT; §5.2.7

/du:rt'/ CB;TC

/du:r/+ ainmfhocal MT

/du:r't'/ MT;RT

/ə du:rt'/ + ainmfhocal DP;PR

/ə du:r't'/ + ainmfhocal TC;RT;PC /gə nu:rt'/ + ainmfhocal MP §5.2.8 /ə jeirə m'e/ PR /ə jiarə m'e/ EP;CB An Aimsir Ghnáthchaite §5.3 Uatha Iolra	
1./jer'iq'/ PC §5.3.1	1. /jer'am'i:f/ CB /jer'am'i:ft'/ MCh §5.3.4
2. /gə n'iar/ - m'e/ EP §5.3.2	2. - §5.3.5
2. /jer'əx se/ PC /jer'əx se/ TC §5.3.3	3. /jer'əd'i:f/ PR;TC;NT §5.4.5 /jer'id'i:f/ MT; TC /n'i: jer'əd'i:f/ PC /ə jer'əd'i:f/ PC §5.3.6

Saorbhriathar: /jertiz/ PR; /d'er'ti:/ SC §5.3.7

Br.+ ainmfhocal: /jer'əx/ PT;MCh;TC;PC; /gə n'er'əx/ TC; /ə d'er'əx/ PC; /ə jer'əx/ TC §5.3.8

An Aimsir Fháistineach §5.4 Uatha Iolra	
1 /d'iarə m'e/ CB /d'iarə m'e:/ SC /d'iarhə m'ə/ PT;MT	1. - §5.4.4

2. /j ^h arhə m'isə/ MT /ə j ^h arədsə/ RT /ə j ^h erə m'e/ PR /ə j ^h arə m'e/ EP;CB /ə j ^h arhə m'e/ TC; /ə n'iarhə m'e/ EP	2. §5.5.5	
3. /ni: j ^h arhə m'e/ MT;TC /gə n'iarhə m'e/ EP	3. §5.5.6	
Saorbhriathar: /j ^h arhə/ PR; TC: §5.4.1		
2. /d'iarhə tu/ MT /n'iarhə tu/ NB /n'iarə tu:/ NB	2. §5.5.8 - §5.4.2	§5.4.5
3. §5.4.3	3. -	§5.4.6

Saorbhriathar: níl aon tsamplaí de seo agam. §5.4.7

/n'i: j^harhig/ + ainmfhocal MT §5.4.8

An Modh Coinníollach §5.5

Uatha

Iolra

1. /j ^h arhig'/ TC;MP;PF;PR /j ^h arig'/ PR /ə j ^h ar/ MT /n'i: j ^h arhig'/ MP /j ^h arhig'ʃə/ MT	1. §5.5.4 - §5.5.1
--	----------------------------------

An tAinm Briathartha §5.10

An Modh Ordaitheach §5.7

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. /abir'/ RT;MP;ED /abər'/TC;NB §5.7.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Láithreach §5.8

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Caite §5.9

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §5.10

/r'aɪ/	Iolra
PR;NB;CB;MT;RT;ED;TC;PT;DP;EP; NT;MB;PC;SC;DC §5.10.1	1. /fuər'əmar/ DC;PR /fuərəmar/ EP;CB /fuərmar/ NT;CB
/raɪ/	
CB;TC;EP;NB;NT §5.10.2	/ə vuərəmar/ DP

An Aidiacht Bhriathartha §5.11

/r'aɪt'ə/	/gə vuər'mərnə/ PR
RT; §8.1	
/raɪt'ə/	
CB; §5.11.1	

Faigheann, Gheibheann §6

An Aimsir Láithreach §6.1

Uatha	Iolra
1. /jəɪm'ʃə/ DC §6.1.1	1. /fəɪn' m'ɪd'/PR §6.1.3
2. /jəɪn tu:/ PR /fəɪn tu:/ DC §6.1.2	2. - /fuər'dər/ DC /fuərədar/ EP, PR
3. -	3. - /gə vuər'ədər/ PR

Saorbhriathar -

	/gə vuərədar/ EP /ə vuər'ədər/ PR
--	--------------------------------------

An Aimsir Chaite §6.2	
Uatha	Iolra
1. /fuər' m'e:/ EP;SC;DC;MC;TC /fuər' m'e/ TC;MT /fuər m'e:/ CB /ə fuər' m'e:/ TC /ə fuər' m'e/ MC /fuər' m'ifə/ PR /n'i: vuər' m'e:/ PR; TC;MC /n'i:r vuər' m'e:/ TC /na: fuər' m'e/ TC;PR /ka: vuər' m'e/ TCn /ə vuər' m'e/ TCn §6.2.1	1. /fuər'əmər/ DC;PR /fuərəmər/ EP;CB /fuərmər/ NT;CB /ə vuərəmər/ DP /n'i: vuər' m'i:d'/ MT /n'i: vuərəmər/ PR /gə vuər'mərnə/ PR
2. /na: fuər' tu/ PT;NB /ma: fuər' tusə/ RT /ka: vuər' tusə/ TC /gə vuər' tu:/ DP §6.2.2	2. - §6.2.5
3. /fuər' ʃe/ MT;MCh;MB;PR;RT /fuər' ʃe:/ DC;CB /ə fuər' ʃe:/ SC /fuər' ʃi:/ PR;RT;DC /n'i: vuər' ʃi:/ ED /f'e: vuər' ʃe:/ MCh	3. /fuər'ədər/ MT /fuər'dər/ DC /fuərədər/ EP; PR /gə vuər'ədər/ PT; PR /gə vuərədər/ EP /n'i: vuər'ədər/ PR

/ka: vuər' ʃe/ DC;RT	/na: fuər'ədər/ PR
/ka: vuər' ʃe:/ DC	§6.2.6
/ka: vuər' ʃi:/ CB	§6.2.3

Saorbhriathar: **/fuər'əg/** PR; **/n'i: vuər'əg/** PR §6.2.7

An briathar **/ə fuər'/** DP;TCn;CB; **/fuər'/** PR;TC;CB;EP;TCn; **/gə vuər'/** PR;

/na: fuər'/ TC; SL + ainmfhocal. §6.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §6.3

Uatha

Iolra

1. /jəiŋ'/ PR;TC	1. /jəix m'ɪʃt'/ PC
	/jəix m'ɪd'/ PC
	/jəi'm'ɪʃn'ə/ DC
2. -	2. -
3. /jəix ʃe/ PC	3. /jəid'ɪʃ/ TC;MT;PR;PC;CB;EP
	/ə jəid'ɪʃ/ PR;TC;MT;PC
	/jəix ʃiəd/ EP
	/ə vəid'ɪʃ/ NB

Saorbhriathar: - §6. 3.7

An briathar **/jəix/** + ainmfhocal PC §6.3.8

An Aimsir Fháistineach §6.4	
Uatha	Iolra
1. /jo: m'ə/ MT /jo: m'ifə/ TC /gə vəi m'e/ EP /n'i: vəi m'e/ DC;TC §6.4.1	1. - §6.4.4
2. /jo: tu:/ PR; NB; TC; SC; DC §6.5.1 /jo: tu/ PR /n'i: vəi tu:/ MT;PR;TC;PT /n'i: vəi tu/ PR;TC;PT /vəi tu:/ TC;CB §6.4.2	2. /jo: fiv'/ DC; EP §6.5.4 2. - §6.4.5
3. /n'i: vəi fe:/ TC §6.4.3	3. - §6.4.6

Saorbhriathar: - §6.4.7

An briathar /ə jo:g'/ PR + ainmfhocal. §6.4.8

An Modh Coinníollach §6.5	
Uatha	Iolra
1. /jo:ŋ'/ NT; PC; PR /ə jo:ŋ'/ MCh; SL /n'i: vəiŋ'/ RT; PC; EP; SC; MC; PT; CB; MCh; PR; DC; MT; SL /jo:ŋ'fə/ RT; DC	1. /jo:m'i:f/ DP; ED /jo:m'i:ft'/ DP; MCh; DC /jo:x m'i:f/ PR /ma: jo:x m'i:ft'/ PR /n'i: vəim'i:f/ EP

/gə vəɪŋ'/ NT /n'ɪ: vəɪŋ'ʃə/ MT; PT /ən vəɪŋ'/ TC /n vəɪŋ'/ MT /na: fəɪŋ'/ NT; MC; PR /ka: vəɪŋ'/ TC §6.5.1	/n'ɪ: vəɪx m'ɪ:ʃ/ PR; PC /n'ɪ: vəɪx m'ɪ:ʃt'/ PC /n'ɪ: vəɪx m'ɪ:d'/ MT /n'ɪ: vəɪx m'ɪ:ʃd'ə/ PR /na: fəɪm'ɪ:ʃ/ DC /ə joɪx m'ɪ:ʃ/ PR /ə joɪx m'ɪ:ʃt'/ PR §6.5.4
2. /joɪhaɪ/ CB;EP;DP;TC;MCh;TCn;PT; PR /joɪfaɪ/ DC /n'ɪ: vəɪh'aɪ/ DP;MT;PC;DC;EP;DC /aɪ vəɪh'aɪ/ DP /ə joɪ'haɪ/ PR /ə joɪhaɪ/ DP /ə joɪ'faɪ/ DC /gə vəɪh'aɪ/ CB;PR /ə vəɪh'aɪ/ DP /ən vəɪh'aɪ/ DC §6.5.2	2. - §6.5.5
3. /joɪx ʃe/ PC /joɪx ʃeɪ/ PC;MC;NT;DC /joɪx ʃɪ/ RT /n'ɪ: vəɪx ʃeɪ/ TC;RT;PT;DC /n'ɪ: vəɪx ʃe/ DP;EP;PR;MT;DC	3. /joɪd'ɪ:ʃ/ CB; DP; RT;DC; SC /n'ɪ: vəɪd'ɪ:ʃ/ RT; PT; DC; PR; MT /gə vəɪd'ɪ:ʃ/ PR; SC; EP /aɪ vəɪd'ɪ:ʃ/ CB; RT /na: fəɪd'ɪ:ʃ/ MT

/n'í: vǝix ʃi:/ CB;RT	/ə vǝid'í:ʃ/ MT
/na: fǝix ʃe:/ TC;PR	/ən vǝid'í:ʃ/ CB
/a: vǝix ʃe/ MC §6.5.3	/gə vǝix/ RT §6.5.6

Saorbhriathar - **/jo:fi:/** PR; **/n'í: vǝifi:/** ED; TC; DC; **/na: fǝi'fi:/** PR §6.5.7

An briathar **/jo:x/+** ainmfhocal: TCn;TC;PT;PC;CB;PR;RT §6.5.8

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §6.6

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Ordaitheach §6.7

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Láithreach §6.8

Uatha TC, §6.11.1

Iolra

1.	-	1.	-
2.	-	2.	-
3.	-	3.	-

Gabhann §7

Saorbhriathar -

An Aimsir Láithreach §7.1

Uatha

Iolra

An Modh Foshuiteach, Caite §6.9

Uatha

Iolra

1.	-	1.	-
2.	-	2.	-
3.	-	3.	-

Saorbhriathar -

An Aimsir Chaithe §7.2

Uatha

Iolra

An tAinm Briathartha §6.10

/ɣaɪ/ MT;PR;DC	
/ɣaɪ'h/ MT	
/ɣaɪ't/ DP;CB;PT;NT;PR;DC;TCn; TC; EP;SC;MCh	
/t'e faɪ't/ SC;DP;PR;NT;CB;TC;MC	
/ə faɪ/ MT	
/ə faɪ't/ PR	
/t'e faɪ/ CB	
§6.10.1	

An Aidiacht Bhriathartha §6.11

/fet’ə/ TC. §6.11.1

Iolra

1.	1.
2.	2.
3. /gə ʔəʊx fɪ/ TC §7.3.1	3. /gə ʔəʊd’ɪf/ TC §7.3.2

Gabhann §7

An Aimsir Láithreach §7.1

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aimsir Chaite §7.2

Uatha

Iolra

1. /də ʔəʊsə/ TC §7.2.1	1. /ʔəʊmər/ MP §7.2.4
2. - §7.2.2	2. - §7.2.5
3. /ʔev’ ʃe/ TC	3. - §7.2.6
/ʔi ʃe/ TC	
/ʔe ʃe/ TC	
/ʔo ʃi/ MT §7.2.3	

Saorbhriathar: /ʔəʊg/ TC; /ʔoɪ’əg/ MT §7.2.7

An briathar /ʔov’/ TC; /ʔiv’/ TC + ainmfhocal §7.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §7.3

Uatha

Iolra

1. -	1.
2. -	2. -
3. /gə ɲəux ʃi/ TC §7.3.1	3. /gə ɲəud'ɪʃ/ TC §7.3.2

Saorbhriathar -

An Aimsir Fháistineach §7.4

Uatha

Iolra

1. /jo: m'e/ TC §7.4.1	1. -
2. /jo: tu/ TC §7.4.2	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Coinníollach §7.5

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §7.6

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §7.10

An Modh Ordaitheach §7.7

Uatha

Iolra

1. /gəum/ NB §7.7.1	1. -
2. /gev'/ NB §7.7.2	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Láithreach §7.8

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar –

An Modh Foshuiteach, Caite §7.9

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §7.10

/go:l't'/ PR;MCh;TC;NB	
/go:l'/ TC;PT;NB;DP;CB;SC	
/go:l'h'/ TC	§7.10.1

An Aidiacht Bhriathartha §7.11

/get'ə/ PR	§7.11.1
------------	---------

Itheann §8

An Aimsir Láithreach §8.1

Uatha

Iolra

1. -	1. /gə n'ih'ən/ TC -	§8.1.1
2. -	2. -	
3. -	3. /gə n'ih'ən/ DC	§8.1.1

Saorbhriathar -

An Aimsir Chaite §8.2

Uatha

Iolra

1. - §8.2.1	1. /jih'ə'mərnə/ DC. §8.2.4
2. /ji tu/ TC. §8.2.2	2. -
3. /ji fe/ MT; CB. §8.2.3	3. -

Saorbhriathar -

/ji/ + ainmfhocal iolra MT §8.2.5

An Aimsir Ghnáthchaite §8.3

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. /jɪsəd'ɪʃ/ DC; /gə n'ɪsəd'ɪʃ/ TC. §8.3.1

Saorbhriathar -

An Aimsir Fháistineach §8.4

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Lálthreoch §8.4

Uatha -

Iolra

An Modh Coinníollach §8.5

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. /jɪs'haz/ MT. §8.5.1	2. -
3. -	3. /jɪsəd'i:f/ TC; DC /ə jɪsəx/ PC §8.5.2

Saorbhriathar -

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §8.6

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Ordaitheach §8.7

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aimsir Ghnáthchaite §9.1

Niseann §9

1.	-	1.	-
An Aimsir Láithreach §9.1		2.	-
Uatha		Iolra	
1.	-	1.	-
2.	-	2.	-
3.	-	3.	-

Saorbhriathar -

Uatha

Iolra

1. /n'us' m'e/ PR;ED		1. /n'us' m'e/ TC	§9.4.2
An Aimsir Chaite §9.2			
Uatha		Iolra	
1. /n'if m'e/ PT;TC		1.	-
2. /n'if m'e/ TC			
3. /n'if m'ifə/ TC	§9.2.1		
2. /nair n'if tusə/ ED	§9.2.2	2.	-
3. /n'i fe/ PT		3. /n'ifədər/ RT	
/n'i fe/ TC;RT			
/n'i fi/ TC;RT			
/n'i n'i fe/ MT	§9.2.3		§9.2.4

Saorbhriathar: -

An briathar /n'if/+ ainmfhocal: TC;MT. §9.2.5

An br. /n'if/+ ainmfhocal EP §9.5.4

An Aimsir Ghnáthchaite §9.3

Uatha

Iolra

1.	-	1.	-
2.	-	2.	-
3.	-	3.	-

Saorbhriathar -

An Aimsir Fháistineach §9.4

Uatha

Iolra

1. /n'ʊ:'so: m'e:/ PR;ED /n'ʊ:sə m'e:/ MP /n'ʊ:'so: m'ɪʃə/ RT §9.4.1	1. /n'ɪ: n'ʊ:'so:m'ɪd'/ TC §9.4.2
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Coinníollach §9.5

Uatha

Iolra

1. /n'ɪ: n'ʊ:siŋ'/ EP §9.5.1	1. /n'ɪ: n'ɪʃəm'ɪʃ/ EP §9.5.3
2. /n'ʊ:sha:/ TC §9.5.2	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An br. /n'ɪ: n'ɪ'ʃo:x/+ ainmfhocal EP §9.5.4

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §9.6

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -
Saorbhriathar -	

An Modh Ordaitheach §9.7

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /n'if/ NB. §9.7.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Foshuiteach, Láithreach §9.8

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Caite §9.9

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §9.10

/n'ifən't'/ PR;RT;MT;PC;TC	1. /har'n'itar/ TC; SC.
/n'ifən/ PT;PR;MT;TC	/n'ir har'n'itar/ CB.
/ain'fən't'/ MCh;ED	/hamətar/ DC.

An Aidiacht Bhriathartha §9.11

Níl aon tsamplaí ann.

Tagann §10

An Aimsir Láithreach §10.1.

Uatha	Iolra
1. -	1. /tagən m'iid'/ SC
2. /ə hagən tu:/	2. -
3. /(ə)agən fii:/ PT. /ma: hagən fei/ PR. /n'ii: hagən fei/ TC.	3. -

Saorbhriathar: -

An briathar /ma: hagən/TC; /tagən/PC; /tukən/ DP, + ainmfhocal. §10.1.5

An Aimsir Chaite §10.2

Uatha	Iolra
1. /hɑ:n'ə m'e/ PR; SL. /hɑ:n'ə m'e/ PR; PC; MCh. /ə hɑ:n'ə m'ifə/ CB. /də hɑ:n'ə m'e/ NT. §10.2.1	1. /hɑ:'n'i:mər/ TC; SC. /n'ir hɑ:'n'i:mər/ CB. /hɑ:nəmər/ DC. /hɑ:'n'ə m'id'/ MT. §10.2.4
2. /hɑ:n'ə tu:/ TC; CB. §10.2.2	2. /hɑ:'n'i:vər/ NB. §10.2.5
3. /hɑ:n'ə fɛ:/ DC;ED. /hɑ:n'ə fɛ/ PR;TC. /ə hɑ:n'ə fɛ/ TC; PR. /hɑ:n'ə fɪ:/ PT;PR;RT;MCh. /ə hɑ:n'ə fɪ:/ DP; PR. /gə hɑ:n'ə fɛ:/ PR; TC. /gər hɑ:n'ig'/ PR. /n'ir hɑ:n'ə fɛ/ MCh. /n'ir hɑ:n'ig'/ PT. §10.2.3	3. /hɑ:'n'idər/ PR;RT;PC; MP;MT. /ə hɑ:'n'idər/ RT;PR;ED. /gə hɑ:'n'idər/ TC. /n'ir hɑ:'n'idər/ MT. /hɑ:ndər/ MT. /hɑ:nədər/ ED. §10.2.6

Saorbhriathar: /hɑ:'n'ig/ RT. §10.2.7

An briathar /n'a: hɑ:n'ig'/ TC; /ə hɑ:n'ig'/ CB; PC; PR; MT; /hɑ:n'ig'/CB;SC;

RT;TC;MP;PC;PR;ED;NT+ ainmfhocal §10.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §10.3

Uatha

Iolra

1. /hagiŋ'/ TC. §10.3.1	1. /hagəx m'ɪd'/ PC. §10.3.4
2. - §10.3.2	2. - §10.3.5
3. /hagəx ʃe/ MP;SC;MCh. /hagəx ʃe/ TC;MCh. /hagəx ʃi/ TC;CB;ED. /də hagəx ʃe/ NT. /ə hagəx/ PC;PR;NB;MT. §10.3.3	3. /hagəd'ɪʃ/ DC;CB;TC;PR;MCh; DP;MT. /n'ɪ: hagəd'ɪʃ/ PC. /ə hagəd'ɪʃ/ CB;PF;NB;ED. /gə dagəd'ɪʃ/ TC. §10.3.6

Saorbhriathar: - §10.3.7

An briathar /hagəx/, /gə dagəx/ + ainmfhocal ED;PR;PC;SC;MP;MT. §10.3.8

An Aimsir Fháistineach §10.4

Uatha

Iolra

1. - §10.4.1	1. -
2. /ə dukə tu/ PC. §10.4.2	2. -
3. /tukə ʃi/ CB. /na: hukə ʃe/ PR. §10.4.3	3. -

Saorbhriathar: níl aon tsamplaí de seo agam.

An briathar /tukig'/ RT, /ə hukig'/ PR; /gə hukig'/ PR; /gə d'ukig'/ MT.+ ainmfhocal §10.4.4

1. /hukam'ɪʃ/ CB /hukam'ɪʃ/ MCh. §10.4.1	1. /hukam'ɪʃ/ CB /hukam'ɪʃ/ MCh. §10.4.1
2. -	2. -

An Modh Coinníollach §10.5	
Uatha	Iolra
1. /ən d'ukɪŋ/ PT. /gə dukɪŋ/ PT; PR. §10.5.1	1. /na: t'ukə m'ɪd'/ MT. §10.5.4
2. /huka:/ TC; MP /huk'arsə/ PT /gə d'u'ka:/ PT §10.5.2	2. - §10.5.5
3. /hukəx ʃe:/ DP;PR /hukəx ʃe/ PR /ə hukəx ʃe:/ TC /hukəx ʃi:/ PR /ə hukəx ʃi:/ MP /gə hukəx ʃi:/ PR /marən hukəx ʃe:/ PR §10.5.3	3. /hukəd'i:ʃ/ DP;MT /ma: hukəd'i:ʃ/ TC /ə hukəd'i:ʃ/ MCh §10.5.6

Saorbhriathar: níl aon tsamplaí de seo agam. §10.5.7

An briathar + ainmfhocal: /hukəx/ MP;PR, /gə d'ukəx/ MT;TC, /gə dukəx/ MP,

/ə hukəx/ MP;RT;PF;MT, /ma: hukəx/ CB;MT, /n'i: hukəx/ TC; SC; /na: hukəx/ PR;

/d'i: hukəx/ PR; /a: d'ukəx/ MT; /a: dukəx/ DC. §10.6.8

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §10.6	
Uatha	Iolra
1. -	1. /hukəm'i:ʃ/ CB /hukəm'i:ʃt'/ MCh §10.6.1
2. -	2. -

3. -	3. /hukəd'iʃ/ DP. §10.6.2
------	---------------------------

Saorbhriathar: -

An briathar /ə hukəx/ + ainmfhocal MT;TC §10.6.3

An Modh Ordaitheach §10.7

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. /tar/ PR;TC §10.7.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Foshuiteach, Láithreach §10.8

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. /nær hagə tu/ PR §10.8.1	2. -
3. /gə dagə ʃe/ PR §10.8.2	3. -

Saorbhriathar: -

An Modh Foshuiteach, Caite §10.9

Uatha Iolra

1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An tAinm Briathartha §10.10	
/t'ax/ PT;DC;TC;CB;DP;SC;MP;MT; PC;NT;PR;RT;MCh. /ə hax/ PT;SC;PR. §10.10.1	

An Aidiacht Bhriathartha §10.11

/takəh'ə/ ED.	
/takə/ ED. §10.11.1	

Teigheann §11

An Aimsir Láithreach §11.1

Uatha	Iolra
2. /təim'/ PR /t'əim'/ SC /t'əin m'ə/ PC /rəim/ TC /nuər' ə h'əim'/ SC /er' ə h'əin' m'ə/ PC §11.11.1	1. /t'əin' m'ied'/ PC /t'əim'ied'/ SC §11.1.4
2. /t'əin tu/ SC /n d'əin tu/ SC §11.11.2	2. - §11.1.5
3. /təin fex/ PR	3. /təin fjad/ PR

/t'əin ʃe/ SC §11.11.3	/t'əin ʃiəd/ SC PC;EP §11.1.6
Saorbhriathar - §11.1.7	
An briathar /n'ɪ: h'əin'/ + ainmfhocal SC §11.1.8	
An Aimsir Chaite §11.2 Uatha	
1. /xuə m'ə/ (= chua' mé) PT /xu m'e/ MT /xuəs/ DP;PF;PT;SL /xuəsə/ MC /xuə m'e/ (= chui' mé) MCh;PF /n'ɪ: xuə m'e/ PR §11.2.1	1. /xuəməɾ əʃ'd'ax/ P.R. /xuə m'ɪ:d'/ P.C. §11.2.4
2. /ən xuə tu/ T.C. §11.2.2	2. /er xuəvər/ SC;ED §11.2.5
3. /xuə ʃi:/ (= chua' sí) PR /xuə ʃi:/ (= chuai' sí) MT §11.2.3	3. /xuədər/ RT;PC §11.2.6
Saorbhriathar: /xuəg/ PR §11.2.7	
An Aimsir Ghnáthchaite §11.3 Uatha	
1. /h'əiŋ'/ MP /n'ɪ: h'əiŋ'/ EP	1. /h'əim'ɪ:ʃ/ MP; /h'əim'ɪ:ʃt'/ MP; /həix m'ɪ:d'/ CB;

An Modh Coluníollach §11.5 Uatha 1. /d̪ə r̪əiɣ/ NT /aɪ r̪əiɣ/ SC §11.3.1 2. /aɪ r̪əi'haɪ/ TC	/h'əix m'ɪd'/ PC;EP /n'ɪ h'əix m'ɪʃt'/ PC /həix m'ɪʃ/ PR /h'əix m'ɪʃtə/ PR §11.3.4 /ka: d'əim'ɪʃt'/ NB §11.3.4
2. /h'əi'h'a:/ SC /d'əi'ha:/ NB §11.3.2	2. - §11.3.5
3. /həix ʃɪ:/ PC /h'əix/ PT §11.3.3	3. /h'əid'ɪʃ/ PC;PR /həid'ɪʃ/ CB /ka: d'əid'ɪʃ/ NB §11.5.6 /həix ʃɪəd/ EP §11.3.6

Saorbhriathar: /h'əiti:/ SC §11.3.7

An Aimsir Fháistineach §11.4

Uatha

Iolra

1. /r̪əi m'ə/ TC /r̪əi ə m'e/ TC /r̪əidsə/ TC §11.4.1	1. /r̪əim'ɪd'/ TC §11.4.4
2. /r'əi tu:/ TC /r̪əi tu/ PC §11.4.2	2. /r̪əi ʃɪv'/EP §11.4.5
3. /r̪əi ʃe/ PC §11.4.3	3. /r̪əi ʃɪəd/ TC §11.4.6 §11.4

Saorbhriathar: /r̪əifər/ SC §11.4.7

An Modh Ordaitheach §11.7

An Modh Coinníollach §11.5

Uatha	Iolra
1. /də rəiŋ'/ NT /a: rəiŋ'/ SC §11.5.1	1. – §11.5.4
2. /a: rəi'ha:/ TC /ə rəi'ha:/ DP /rəi'ha:/ DC /rəifa:/ DC §11.5.2	2. /ma: rəix fiv'/ SC §11.5.5
3. /rəix fi:/ PR;CB §11.5.3	3. /rəid'i:f/ PR /r'əid'i:f/ TC §11.5.6

Saorbhriathar - §11.5.7

Uatha

Iolra

An briathar /nər' ə r'əix/ + ainmfhocal TC §11.5.8

2. /ga d'əi ta/ SC

§11.8.1

2.

3.

3.

Saorbhriathar -

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §11.6

Uatha

Iolra

1. /n'i: raig'/ PC §11.6.1	1. /n'i: rəix m'i:fd'/ PR §11.6.4
2. /raih'a:/ PR §11.6.2	2. -
3. - §11.6.3	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Ordaitheach §11.7

Uatha

Iolra

1. - §11.7.1	1. - §11.7.4
2. /t'əir'/ DP;SC;TC /t'əir'ə/ PR;TC /t'ə f'ax/ (an consan deiridh caillte)TC §11.7.2	2. /təig'i:/ PR /t'əig'i:/ TC §11.7.5
3. /t'əix fe:/ S.C. §11.7.3	3. /təid'i:f/ PR §11.7.6

Saorbhriathar - §11.7.7

An Modh Foshuiteach, Aimsir Láithreach §11.8

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /gə d'əi tu/ SC §11.8.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Aimsir Chaite §11.9

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /k'ə hugən/ -	2. /ə hugən f'ad/ - TCn
3. /da: d'əix fe:/ SC §12.1.3	3. /na: hugən f'ad/ PR §12.1.6

Saorbhriathar -

Saorbhriathar: /ə hugəm/ PR §12.1.7

An tAinm Briathartha §11.10

/dul/ [duɣ] PC §11.10.1	/dol/ [doɣ] CB; PR;SC;PT	/dol/ (gan caolú ná cimilt sa scórnach ag baint leis an /l/): SC;PR;DP; TCn §11.10.4	§1.4 /do/ (an l deiridh ar ceal roimh 'dti): CB;PT;MT; §11.10.5
/dol/ (l carballach) CB;PR §11.10.2	/dol/ [doɣ ^w]TCn §11.10.3		

An Aidiacht Bhriathartha

/doltə/ SC §11.11	
-------------------	--

Tugann §12

An Aimsir Láithreach §12.1

Uatha

Iolra

1. /ə hugəm'/ DC §12.1.1	1. - §12.1.4
2. /tugən tu:/ DC §12.1.2	2. - §12.1.5
3. /k'ɛ: hugən/ ED §12.1.3	3. /ə hugən ʃiəd/ PR; TCn. /na: hugən ʃiəd/ PR §12.1.6

Saorbhriathar: /ə **hugtər**/ PR §12.1.7

An briathar /**tugən**/ + ainmfhocal SC; DC §12.1.8

An Aimsir Chaite §12.2

Uatha

Iolra

1. / hugəs / PR /hug m'e/ DC;EP;TC;NT;CB /hug m'e/ PT;TC;PR /hug m'ə/ TC /hug m'ifə/ CB;TC /n'i: hug m'ifə/ PR §12.2.1	1. / hugəmər / MP;SC /n'i: hugəmər/ PR /n'i: hugəd'ə/ DC §12.2.4
2. / hugəf / PR /hug tu:/ NB /ə hug tusə/ PR §12.2.2	2. / hugəvər / NB /ə hugəd'ə/ CB §12.2.5
3. / hug fəi / PR;EP;MP;TC;NT;ED /hug fə/ DC;TC;PR /hug fi:/ TCn;CB;DC;TC §12.2.3	3. / hugədər / DC; PR; PF; CB; TC; /ə hugəd'ə/ DP §12.2.6

Saorbhriathar: /**hugəg**/ PT; TC; PR §12.2.7

An briathar /**hug**/ TC;CB;MC;SC; /ə **hug**/ PR;CB;TC;DC; /n'i:r **hug**/ CB; /n'i: **hug**/ TC; + ainmfhocal. §12.2.8

An Aimsir Ghnáthchaite §12.3

Uatha

Iolra

1. /hugiŋ/ MCh §12.3.1	1. /hugəm'i:f/ CB §12.4.4 /hugəm'i:fd'/ SC;MCh /hugəx m'i:fd'/ PR /n'i: hugəx m'i:ft'/ PR §12.3.4
2. /huka:/ DP §12.3.2	2. /ə dugəx fiv'/ NB §12.3.5
3. /hugəx fe/ ED;EP;PR /hukəx fe/ EP;DP /hugəx fi/ DC; PR /hukəx fi/ PR §12.3.3	3. /hugəd'i:f/ SC;DC;TC;NT;CB; PR;MC /hukəd'i:f/ DP /n'i: hugəd'i:f/ DC §12.4.5 /ə hugəd'i:f/ CB;DC;TC;PR;ED /ə hukəd'i:f/ CB §12.4.6 /ə dugəd'i:f/ DP;NT /ə dugə fjad/ DP /ə dug fjad/ DP /ə dugəd'i:f/ DP /ə dukəd'i:f/ DP §12.3.6

Saorbhriathar: /hugti:/ PR;CB;SC;MCh §12.3.7

An briathar /hugəx/ + ainmfhocail EP §12.3.8

An Aimsir Fháistineach §12.4			
Uatha		Iolra	
1. /təurə m'e/ PR;EP;DP /təurə m'e/ PT /təur m'e/ TCn /təur m'e/ TCn;TC /təurə m'ifə/ PT;TC /təurhə m'ifə/ TC /ə həurə m'e/ TC /dəurhə m'e/ TC	§12.4.1	1. /təurhə m'ifə/ TC /gə dəurəd'if/ DC /gə dəurhəd'if/ SC /ai dəurəd'if/ SC	§12.4.4
2. /təur tu/ CB /dəur tu/ CB	§12.4.2	2. -	§12.4.5
3. /n'i: həurə fe/ PT /təurə fe/ PR	§12.4.3	3. /həurəm'ifə/ MP -	§12.4.6
Saorbhriathar - §12.4.7			
An briathar /təurig'/ + ainmfhocal PR §12.4.8			

An Modh Coinníollach §12.5			
Uatha		Iolra	
1. -	§12.5.1	1. /gə həurəx m'if/ PR	§12.5.4
2. /həurha:/ MP /həurfə:/ DC;ED /ən dəurfə:/ DC	§12.5.2	2. -	§12.5.5

3. /həurəx ʃe/ PT;CB	3. /həurəd'i:f/ MP;DC;DP
/həurəx ʃe:/ SC;MP	/həurəx ʃiəd/ DC
/həurəx ʃi:/ EP;CB;PR	/gə dəurəd'i:f/ DC
/n'i: həurəx ʃe:/ PR	/gə dəurhəd'i:f/ SC
/gə dəurəx ʃi:/ DP;PT	/a: dəurəd'i:f/ SC
/na: təurəx/ ED	
/na: həurəx/ PR §12.5.3	§12.5.6

Saorbhriathar: /həurfɪ:/ PR; PF. §12.5.7

An briathar /həurəx/ + ainmfhocal MP;PR;PT §12.5.8

Saorbhriathar -

An Modh Coinníollach (thar ceann an Ghnáthchaite) §12.6

Uatha

Iolra

1. -	1. /həurəm'i:ʃd'/ MP §12.6.2
2. -	2. -
3. /həurəx ʃi:/ CB	3. /həurəd'i:f/ MP;CB §12.6.3
/həurəx ʃe/ CB §12.6.1	

An Modh Ordaitheach §12.7

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /təur'/ PR; TC	2. -
/təur/PR	
/təur'ʃə/ PR §12.7.1	

3. -	3. -
Saorbhriathar -	
An Modh Foshuiteach, Láithreach §12.8	
Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. /gə dugə fe/ TC /gə dugə/ + ainmfhocal CB;TC;PR §12.8.1	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Caite §12.9

Uatha	Iolra
1. -	1. -
2. -	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aisíní Láithreach (Fíorláithreach, aistriúcháin) §13.1

Uatha	Iolra
2. /a: mɔ/ MCh;TC /a: mɔ/ MP /a: mɔ/ PC	1. /a: mɔ/ NCh;PR,RT /a: mɔ/ PR

An tAinm Briathartha §12.10

- /ə təurt'/ PF;CB;PR;MP
- /a: dəurt'/ DC;SC
- /a: həurt'/ DC
- /a: həur't'/PR
- /ə həurt'/ PR;DC;NT;MP
- /ə təur't'/ PR;PT;DC;TC
- /ə həur't'/ DC;TC;PT;PR;CB §12.10.1

An Aidiacht Bhriathartha §1..11

- /təurhə/ PR; PT
- /təurə/ PR
- /tukə/ [anə hukə] DC §12.11.1

Tá §13

An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, neamhspleách) §13.1

Uatha

Iolra

2. /ha: me/ MCh;TC
/ha: me:/ MP
/ha: mə/ PC | 1. /ha:m'ɪd'/ NB;PR;RT
/ə'ha:m'ɪd'/ PR |
|---|---|

/ta: m'ə/ TC /ta:m'/ TC /ha:m'/ SL /ha:m'ʃ (ə)/ TC; RT §13.1.1	§13.1.4
2. /ha: tu:/ TC /ha: tu/ NB /ə'ha: tu:/ PC §13.1.2	2. - §13.1.5
3. /ha: ʃe/ RT;PR;TC /ha: ʃe:/ PR;PF;SC;DP /ha: ʃi:/ RT;CB /ə'ha: ʃe:/ PR §13.1.3	3. /ha: ʃiəd/ PR;EP /ə'ha: ʃiəd/ MT /ha:d'/ TC;PR §13.1.6

Saorbhriathar - §13.1.7

An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, spleách) §13.2

Uatha	Iolra
1. /ə bil' m'e/ NB /na: fil' m'e/ TC §13.2.1	1. /ə bil' m'i:d'n'ə/ RT §13.2.4
2. /bil' tu:/ TC /ə bil' tu/ MT §13.2.2	2. - §13.2.5
3. /gə vil' ʃe:/ PR;TC;EP /gə vil' ʃe/ RT;SC /gə bil' ʃe:/ DP	3. /gə vil' ʃiəd/ DC

/gə bil' ʃe/ TC /bil' ʃe/ CB;MCh;ED /bil' ʃe/ RT /ə bil' ʃe/ SC /na: fil' ʃe/ TC;ED;NT /na: fil' ʃe/ MT /ka: vil' ʃi: PF /na: vil' ʃe/ PT	
§13.2.3	§13.2.6

Saorbhriathar: - §13.2.7

An Aimsir Láithreach (Fíorláithreach, spleách, foirmeacha gan bhéim) §13.3

Uatha

Iolra

1. /n'ɪn' m'e/ RT;MP;TC /n'ɪn' m'i/ TC /kal' m'e/ NB	1. /n'ɪn' m'i:d/ PR
§13.3.1	§13.3.4
2. /kal's tu/ PT	2.
§13.3.2	§13.3.5
3. /n'ɪn' ʃe/ MP;EP /n'ɪn' ʃe/ TC;DC /ka:l' ʃi: TC	3. /n'ɪn' ʃiəd/ CB;MT /kal' ʃiəd/ NB /ka:l' ʃiəd/ TC
§13.3.3	§13.3.6

Saorbhriathar: - §13.3.7

An Aimsir Ghnáthláithreach §13.4

Uatha	Iolra
1. /b'ím'/ TC /ə v'ím'/ SC /n'í v'ím'/ SC §13.4.1	1. /b'ím'í:d'/ SC §13.4.4
2. - §13.4.2	2. - §13.4.5
3. /b'ín fe/ PR;TC;EP;SC §13.4.3	3. /b'ín fíad/ PR /ə v'ín fíad/ PR;SC /n'í v'ín fíad/ PC /b'í:d'/ ED §13.4.6

Saorbhriathar - §13.4.7

An Aimsir Ghnáthchaite §13.5

Uatha	Iolra
1. /v'í:ŋ'/ PR;NT;MP;CB;TC;NB /v'í:ŋ'ʃə/ MT §13.5.1	1. /v'ím'í:ʃ/ MP;CB;EP;DC /v'ím'í:ʃn'ə/ PR;DC /v'ím'í:ʃd'/ NT;SC;TC;DC /n'í v'ím'í:ʃd'/ MP /n'í v'ím'í:ʃ/ SC /v'í:ŋ m'í:ʃd'/ PR;PC /v'í:ŋ m'í:d'/ PC;MT;PT;CB /v'í:ŋ m'í:d'ə/ MT §13.5.4

2. /ən m'ih'a:/ NB;ED §13.5.2	2. – §13.5.5
3. /v'ix fe/ MCh;PC /v'ix fe:/ PR;NB;CB /v'ix fi:/ PC;MP /n'i: v'ix fe/ PC /gə m'ix fe:/ ED /ə v'ix fe/ CB /ə v'ix fe:/ CB /ən m'ix fi:/ DC /ən m'ix fe:/ NB §13.5.3	3. /v'ix d'ix:/ NB;TC PR;PC;MT;TC;MP;ED;SC;CB:PT /ə m'ix d'ix:/ NB /gə m'ix d'ix:/ MP;CB /ka: m'ix d'ix:/ ED /n'i: v'ix d'ix:/ NB /v'ix fiəd/ CB §13.5.6

Saorbhriathar: /v'iti:/ PR §13.5.7

An Aimsir Chaite (neamhspleách) §13.6

Uatha

Iolra

1. /v'i: m'e:/ DP;PF;PR /v'i: m'e/ PC;MP;PR /v'i: m'ə/ PC;MT /v'i: m'i/ TC /v'is/ PF;DC;MP /v'isə/ DP;PR §13.7.3	1. /v'imər/ PR;NT;CB;TC;MCh;MP;PF; DP /v'i'mərnə/ PR /v'i: m'ix d'/ PC;MT;PT /v'i: m'ix d'n'ə/ PT /v'i: m'ix d'ə/ MT /v'i: siŋ'ə/ DP §13.7.6
--	---

/v'i: m'ifə/ MCh;DP §13.6.1	§13.6.4
2. /v'i: tu:/ NB /v'i: tusə/ NB §13.6.2	2. /v'i:vir'/ NB;TC §13.6.5
3. /v'i: fe:/ PR;DP;MCh;RT;NT /v'i: fe/ PC;MT;MCh;RT /v'i: fi:/ PF;MCh;MT /n'i: re fe:/ PR §13.6.3	3. /v'iidər/ PR;NB;ED;RT;MCh;PC;SC; DP;TC;PT /v'i: fiəd/ PC;MCh. §13.6.6

Saorbhriathar -§13.6.7

An Aimsir Chaite (spleách) §13.7

Uatha

Iolra

1. /re m'e:/ TC /re m'e/ PR;MCh;DP;SC /rə m'ə/ MT /rəus/ MP /rəusə/ PR §13.7.1	1. /rəumər/ EP;PR;MP /rəumərnə/ PR;ED /rev' m'iid'/ MT §13.7.4
2. /n'i: re tu:/ EP /re tu/ PC;NB /rev' tu:/ EP §13.7.2	2. /rəuvər'/ NB §13.7.5
3. /re fe/ TC;RT /re fe:/ PR;CB;TC;MCh;ED /rev' fe:/ PR /re fi:/ PC;MP;PR;NB §13.7.3	3. /rəudər/ PR;NB;MCh;ED;RT;MT;MP;PF;CB /rev' iəd/ DP §13.7.6

Saorbhriathar: /rəug/ PR;TC §13.7.7

An Modh Ordaitheah §13.8

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /b'i:/ PR;DC /na: b'i:/ PT;TC;CB §13.8.1	2. -
3. /b'ix/ PR;TC;MCh §13.8.2	3. -

Saorbhriathar -

An Modh Foshuiteach, Láithreach (guítheach) §13.9

Uatha

Iolra

1. -	1. -
2. /gə rə/ SC /na: rev'/ PR §13.9.1	2. -
3. -	3. -

Saorbhriathar -

An Aimsir Fháistineach §13.10

Uatha

Iolra

1. /b'e m'e/ PR /m'e m'e/ PR /gə m'e m'e/ TC	1. /b'em'ird'/ SC;TC
--	----------------------

2. /v'eha:/ NB;PR;DP;TC;MCh;ED;MT /na: b'eha:/ PR /ma: v'eha:/ PR /da: m'eha:/ MT;SC /a: m'eha:/ MP,DP /marə m'eha:/ SC /ka: m'eha:/ TC §13.11.2 /n'i: v'e'ha:/ MT	2. §13.11.5
---	--

3. /v'ex ʃe:/ MP /v'ex ʃe/ MCh; MP /ma: v'ex ʃe/ MP /v'ex ʃi:/ PR /marə m'ex ʃe:/ MP /f'e: m'ex ʃe:/ MP /f'e: v'ex ʃe/ PR /gə m'ex ʃe/ MT /gə m'ex ʃe:/ DP /na: b'ex ʃe/ PR /na: b'ex ʃe:/ PR;ED /n'i: v'ex ʃe:/ SC §13.11.3	3. /v'ed'i:ʃ/ MCh;PR;CBMP;PF;DP /v'ed'i:ʃt/ TC /n'i: v'ed'i:ʃ/ MP;PR /v'ex ʃiəd/ EP;PF /na: b'ed'i:ʃ/ ED /gə m'ed'i:ʃ/ PR;DP;SC /a: m'ed'i:ʃ/ TC /ma: v'ed'i:ʃ/ PR /marə m'ed'i:ʃ/ PR §13.11.6
---	--

Saorbhriathar: /v'e'fi:/ PR §13.11.7

/n'adər tu/ TC	
/n'adər tu/ TC	
An tAinm Briathartha §13.12	
/v'e/ PR;MCh;RT;NT;PC;MT;MP; PF;SC;DP;CB;TC;NB;PT §13.12.1	
1. /n'adər ju/ TC	3. /n'adər jlad/ PR;EP
§13.13	/n'ads'ridər/ PR §14.1.6

Feadair §14 PR;MCh;SL

An Aimsir Láithreach §14.1

1. /n'adər m'e/ PR;RT;ED;PC;DP;MP;CB;TC;DC §14.1.1 /n'arə m'e/ MCh;PC;MT /n'ar m'e/ PT /n'adər/ PR;NB;ED;TC /n'i: adər m'e/ RT;SC /n'i: adər/ SC /n'arə m'ifə/ PC;PT §14.1.1	1. /n'arə m'i:d'/ PC §14.1.4 3. /n'ads'ridər/ PR §14.2.3
2. /n'adər tu:/ ED;DC	2. -

/n'adər tu/ TC /v'adər tu/ TC /v'adər tu:/ TC /v'ar tu/ PT. §14.1.2	§14.1.5
3. /n'adər ʃe/ TC §14.1.3	3. /n'adər ʃiəd/ PR;EP /n'adə'ri:dər/ PR §14.1.6

§14.1.7 **/n'adər/ + ainmfhocal PR;MCh;SL**

An Aimsir Chaite §14.2

Uatha

Iolra

1. /n'arə m'ə/ MT §14.2.1	1. -
2. -	2. -
3. /n'adər ʃe/ PR /n'arə ʃe/ MT §14.2.2	3. /n'adə'ri:dər/ PR §14.2.3

Arsa §15

An Aimsir Chaite §15.1

Uatha

1./arsə m'ifə/ RT;MT;PT §15.1.1	4. /arsig'/ + ainmfhocal RT;PT /arsə/ + ainmfhocal RT §15.1.4
2. - §15.1.2	
3. /arsə fe/ RT;MT;SC;DP;TC /arsə fe:/ TC;DC;RT /arsə fi:/ RT /ersə fi:/ PT /arsig' e:/ TC /ar'se:/ PT §15.1.3	